

HÊVÎ

KOVARA ÇANDÎYA GIŞTÎ

\$ 6 (Etranger)

HEJMAR 3 / SEBAT 1985

40 FF

ESPOIR

HÊVÎ

Revue culturelle kurde

No. 3 - Février 1985

Prix : 40 FF

Directeur de la publication : Helkewt Hekim

Réalisation : Joséfa Bertolino, Ali Bucak et Mohamad Hassan

Collaborateurs : Ibrahim AHMED (Angleterre), Rojen BARNAS (Suède), Ferat CEWERI (Suède), Dr. Kemal FUAD (Berlin), Dr. Cemşid HEYDERI (Suède), KENDAL (France), MALMISANIJ (France), Simko NAKAM (France), Ferhad ŞAKELI (Suède), Hesên SEYF (Suède), ZILFI (Berlin).

SOMMAIRE

- Hommage à Yilmaz Güney et à Cigerxwîn	7
- Souvenirs d'Ihsan Nouri Pacha sur la révolte d'Agrî (1927-1930)	25
- Notes sur l'écrivain Enwer Mayî - <i>Dr. Rêzan</i>	39
- L'enfant malade (nouvelle) - <i>F. Cewerî</i>	43
- Le dernier jour de la vie de Mistê (nouvelle) - <i>Ş. Sorekli</i>	46
- Memê û Eyşê (pièce de théâtre) - <i>X. Çaçan</i>	55
- Poèmes inédits - <i>T. Reşîr, B. Brecht, Cankurd, M. Hamî, Birîndar, Amed, D. Zengî</i>	73
- L'anathème dans le folklore kurde - <i>M. Lewendî</i>	80
- Publications récentes	87
EN KURDE DUMILÎ	
- Recueil de folklore dumilî - <i>Malmîsanîj</i>	93
- Deux poèmes - <i>E. Gökçe</i>	105
- Les aventures de Silêman Gence (conte)	107
- Le combat de Nêrib et Siwan - Texte recueilli par <i>P.I. Lerch</i>	109
- Bibliographie dumilî - établie par <i>Malmîsanîj</i>	114
- Le genre et le pronom dans le dialecte dumilî - <i>Dr. Q. Kurdo</i>	118
EN KURDE MÉRIDIONAL	
- Hommage à Yilmaz Güney, Cigerxwîn et Sicadî	
- <i>S. Nakam, Dr. M. Xeznedar, H. Hekîm</i>	203
- A propos du recueil de nouvelles de Mem - <i>Sepan</i>	192
- Un aperçu du folklore kurde - <i>K. Husamî</i>	170
- Poèmes inédits - <i>E. Peşêw, E. Qadrî Caf, E. Şerîfî</i>	163
- La Fuite (nouvelle) - <i>F.K. Ahmed</i>	148
- Le Secrétaire de cellule (nouvelle) - <i>S. Şêxaxayî</i>	137

La revue Hêvî (Espoir) est une publication bi-annuelle de l'Institut Kurde. Elle est ouverte à tous les courants de la vie culturelle kurde.

Les textes publiés n'engagent que la responsabilité de leur auteur.

Pour toute correspondance, écrire à : Institut Kurde de Paris, 106, rue La Fayette, 75010 PARIS - FRANCE. Tél : 824 64 64.

L'Institut Kurde de Paris bénéficie de subventions du Fonds d'Intervention Culturelle.

HÊVÎ

KOVARA ÇANDÎYA GIŞTÎ

HEJMAR 3 / SEBAT 1985

**Kurmanc di dewleta dinê da
Aya bi çi wechi mane mehrûm ?
Bilcimle ji bo çi bûne mehkûm ?**

Ehmedê Xanî (sedsala XVII)

SERECEM

KURMANCÎ

- Bîranîna Yılmaz Güney û Cigerxwîn 7
- Ji nameyên hatî 21

BELGE

- Bîranînên Ihsan Nûrî Paşa (II) 25

ZIMAN Û EDEBIYAT

- Kanî Berhemên Enwer Mayî ? - *Dr. Rehber Rêzan* 39
- Lawikê Nexweş - *Fîrat Cewerî* 43
- Roja Dawî ji jiyana Mistê Kurê Salha Temo - *Şahîne Sorekî* 46
- Memê û Eysê - *Xelilê Çaçan* 55

HELBEST

- Ax dayê, dayê - *Tosîne Reşî* 73
- Welatê me - *Bertolt Brecht* 74
- Ez û Kewê - *Cankurd* 75
- Zîndan - *Mejdal Hamî* 76
- Yekîtî - *Birîndar* 77
- Tiralî - *Amed* 78
- Kurmê darê ne jê be xera nabe tucarî - *Dilawer Zengî* 79

FOLKLOR

- Nifir - *M. Lewendî* 80
- PIRTÛKÊN NÛ 87

DUMILÎ

- Folklorê Ma ra - <i>Malmîsanij</i>	93
- Wa Suwend bo, wa şirt bo - <i>Enver Gökçe</i>	105
- Ca'deyanê ma di zî - <i>Enver Gökçe</i>	106
- Maceraî Silemonî Gince	107
- Qawxê Nêrib û Siwanî - <i>P.I. Lerch</i>	109
- Welat Welatê Kurdon o - <i>Xortê Kurd</i>	112
- Xona Hecî	113
- Bibliyografya dimilî - <i>Malmîsanij</i>	114
- Haletekanî cins û bînay berkar le zaza da - <i>Prof. Qanatê Kurdo</i>	118

KURMANCIYA XWARÊ

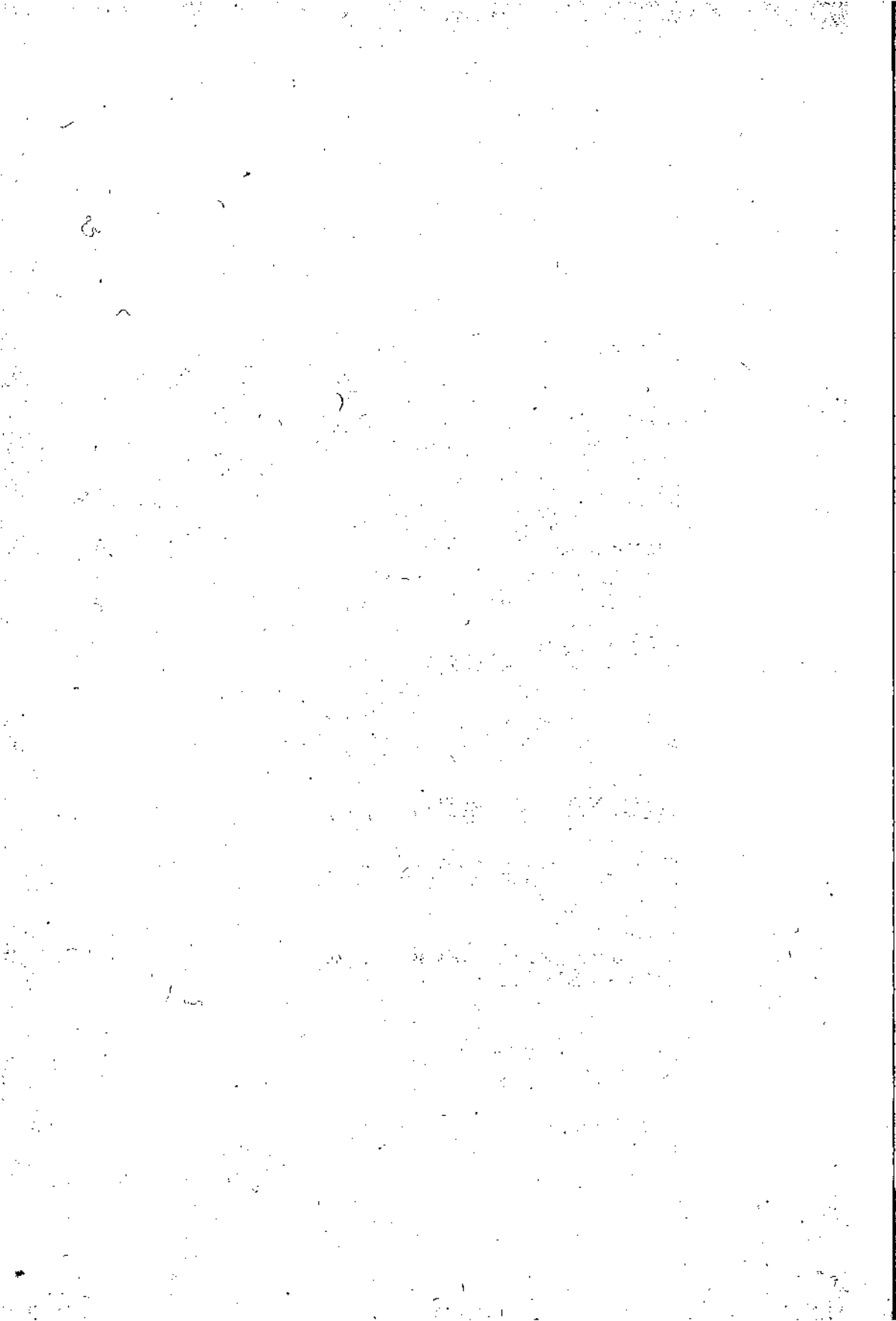
- Rijanî estêreyêkî pirişîngdar - <i>Dr. Marif Xeznedar</i>	203
- Diwa Sefer rêbwarêkî nesrewt - <i>S.N</i>	201
- Koçî Sêyem - <i>H. Hekîm</i>	197
- Namey hawrêyan	195
- Bûmelerze le gomî meng da wi berew asoyekî geştir - <i>Sepan</i>	192
- Serincêkî serpêyê - folklorî kurdî - <i>Kerîmî Hisamî</i>	170

HELBEST

- Sedan Sal e - <i>Ebdulla Peşew</i>	163
- Zengoley yad - <i>Enwer Qadir Caf</i>	159
- Siware - <i>Ehmed Şerîfî</i>	154

ÇIROK

- Helhatin - <i>Fazil Kerîm Ehmed</i>	148
- Serşane - <i>Siyamend Şexaxayî</i>	137

BÎRANÎNA YILMAZ GÜNEY û CIGERXWÎN

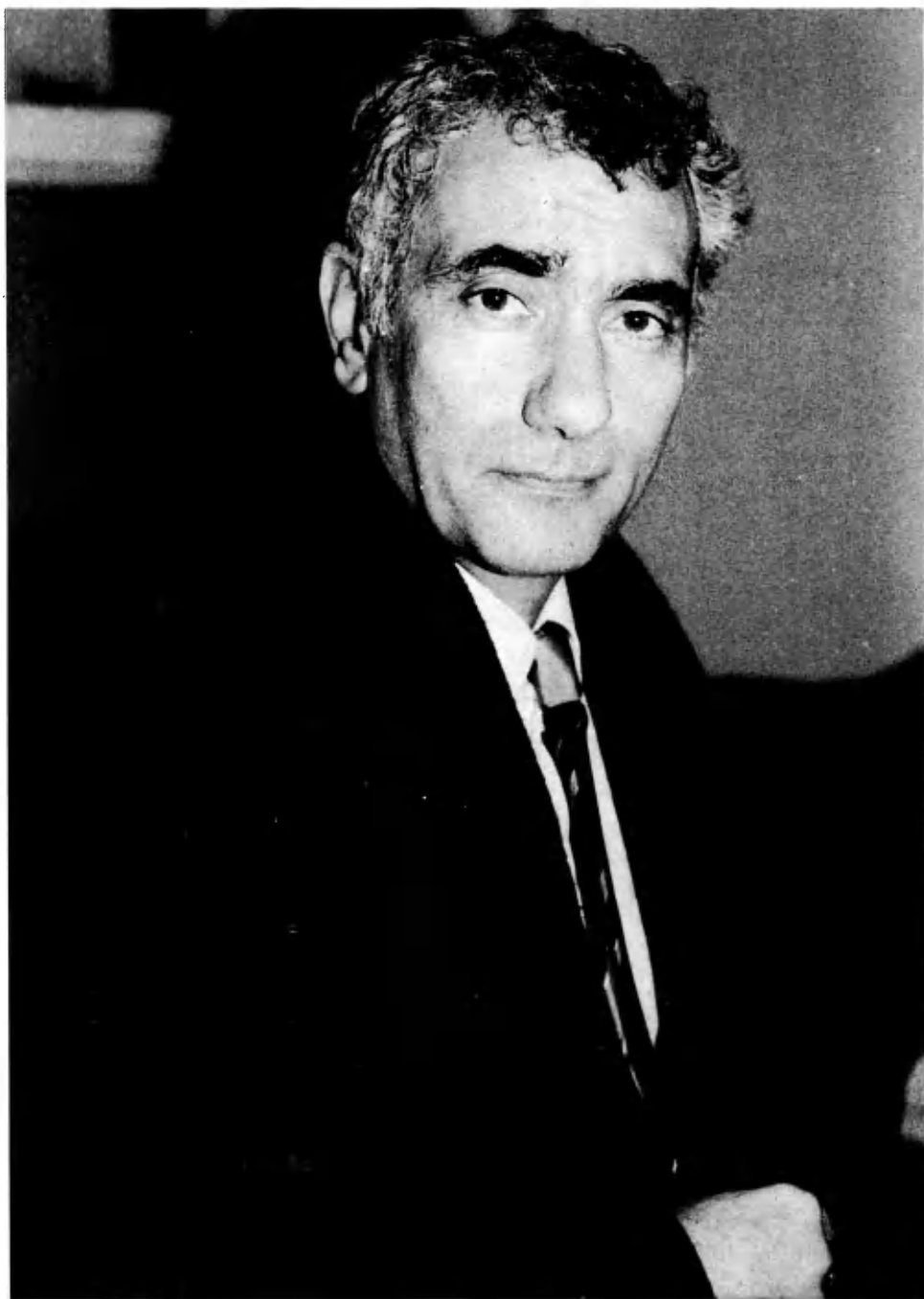
Enstituya Kurdî di şîne de ye, çand û hinera kurdî di şîne de ne, gelê kurd xemgîn e : di nav çend heftên payîza reş a 1984 de du himdarên Enstî-tuyê, du şerkarên tirsnezan ên azadiyê ji nav me çûn, du sitûnên jiyana me ya çandî hilweşiyar, du stêrkên geş ên esmanê Kurdistanê xuricin.

Hevalê me Yılmaz Güney hê 47 salî bû. 25 salên pêşin ên jiyana xwe, wekî piraniya Kurdan, di nav tunebûn, belengazî û hezar û yek dijwarî de derbas kiribû. Qasî 12 salan jî di zindanan de. Bi filmên xwe, bi pirtûkên xwe, xwe bi hemû cihanê dabû qebûl kirin, bûbû dengê xurt ê azadîxwazên Tirkîyê, remza şerkarî û têkoşeriyê, hêviyek mezin ji bo doza kurdî. Ew hê nû gihîştibû azadî û serbestiyê, dixwest xwestek û meremên xwe yên salan bibe serî, bi dehan film çêke li ser rewşa Kurdan, li ser şerê Kurdan, trajediya Kurdan bi temamî dinyayê bide nasîn. Hazîriya her du filmên pêşin pir jî pêş ve çû bû. Feleka bêbext dest neda, mirina bêwext û xedar nehişt ku ev xewn û kam bibin pêkahî.

Cigerxwîn Seydayê me bû, çîrûska welatparêziya kurdî wî xist dilên çend newşên Kurdan. Xwendekar an feqeh, xwenda an mela, nivîskar, ronakbîr, helbestvan an dengbêj, têkoşer û welatparêzên kurd ên çil salên dawîn, xasme yên Kurdistanê Tirkîyê û Sûriyê, hişyarbûna xwe ji Cigerxwîn re deyndar in. Piştî ev çend salên têkoşîn û keftelehtë Seydayê me yê hêja bê ku rizgarbûna perçeyekî Kurdistanê bibîne, li şaristana wefat kir.

Ewê her du lawên giranbiha yên gelê kurd bi afirandinên xwe timî di dil û têkoşîna me de, di dilên newşên Kurd ên nû de bijîn. Baştirîn bîranîna wan domandîna têkoşîna wan e.

Di vê hejmarê de em bi kurtî jînegariya wan bi bir tînin û ewê di payîza 1985 de «Hêvî» hejmarên taybetî li ser wan derîne.

GOTAREKE YILMAZ GÜNEY*

Hevalên min ên hêja,
hogirên min,
û mêvanên hêja,

Hun bi xêr hatine, silav li we ...

Wekî hun dizanin, Newroz ji bo gelê kurd nîşana berxwedana dijî zaliman û zordestiyê, dijî dilsarî û teslîmîyetê, nîşana şerê azadî û serxwebûnê, nîşana yekîtî û hevîrtinê ye.

Ez dizanim ku dilên hevalên ku îro li vê derê civiyane bi tevayî bi van hisan lê dixê. Ewê dilê zarokên me jî ji bo van hisan lê xe. Ji bo azadî û serxwebûnê, ji bo ku belavbûnê vagerînin yekîtiyê...

Heya îro di ber van amancan de gelek gorî hatin dayîn, wê hê jî bên dayîn, ji ber ku bê gorî serketin ne mimkin e. Divê ku em xwîn û hêsiran bidin ber çavan. Em dipirsin : gelo kes dikare dengê dilekî teji ezm û inyat, teji bawerî bibire ? Em dîsa dipirsin : gelo mimkin e ku serê gelekî ev qas biqerar, ev qas mêrxas û fedakar bê tewandin ? Tucar...

Gelî hevalan, cefa, stem, belengazî, xwîn û hêsirên çavan qedera gelê kurd nîne. Em vê qederê red dikin, em vê qederê nas nakin. Em naxwazin ku zarokên welatekî ji çar alî de îşxalkirî, mistemleke bimînin, dixwazin bibin zarokên welatekî kurdî serbixwe, yekbûyî û azad, zarokên Kurdistanê. Em dixwazin li welatê xwe, li ser axa xwe, bi zimanê xwe stranên evîn û azadiyê bistirên.

Em dixwazin dinya xwe bi destên xwe ava kin, axa xwe bi destên xwe bi kar bînin, teşeyên nû bidin wan û em dixwazin li ser axa xwe di bin ala xwe

---

* *Yilmaz Güney* vê gotarê 18 adar 1984 di cejna Newroz a ku Enstîtuya Kurdî li Parîsê çêkiribû li ber du hezar mêvanan bi zimanê tirkî got. *Yilmaz* dîtinên xwe yên li ser rizgarîya gelê kurd tucar bi vê zelalî û xurtahiyê negotibû. *Gelo jê re çê bûbû ku ev cara dawîn e ku ew li hafa gelê xwe dipeyive ? Gilî û şîretên vê gotarê fêrên jiyanêke dewlemend, berhemên cêribandin û ramanên salan in. Gotar wesîyatnameyek e ji bo welatparêzên kurd, ji bo canîya Kurdistanê, ji bo newşên nû yên Rohelata Navîn.*

de serbest û serbixwe bijîn. Em dîsa ji bîr nakin ku menfeeta karker, gundî û xebatkarên kurd, tirk, ereb û ecem di avakirina dewletên yekbûyî û xurt de ye. Lê yekîtiyek weha bi pêkanîna hoyên (şertên) yekîtiya bidil mimkin e. Heke ev tunebe, ev yekîti xewn e, ji vê bûnê li pêşiya me bi tenê rêyek heye : him li nav xwe û him jî li dervayî xwe têkoşînek piralî ...

Gelî hevalan, amanca kesên ku îro li gelek hêlên Kurdistanê, li serê çiyaran li deştan, di zindanan faşizmê de li dijî stem û zulmê şer dikin, tîr kuştin jî her ev e. Emê bîranîna wan ên ku di şer de hatin kuştin, ku di vê rêyê de şehîd ketin di dilê xwe de û di têkoşîna xwe de xwedî bikin û bidin jiyandin. Xwezî bi wan ên ku bi berxedan mirin. Û bûn agirê meşala serxwebûn û azadiyê. Pir xwezî bi wan ! ..

Hevalên heja, tê bîra we, di cejna ku ji bo vebûna Enstîtuya Kurdî hatibû çêkirin min awa gotibû : Enstîtuya Kurdî ne di xizmeta filan an bêvan grûbê de ye, Enstîtu malbendeke zanistî ye ku de xizmeta temamiya neteweyê kurd de ye. Xebat û icraeta salekê, ez bawer im, van gotinên min rast derxistin. Bila herkes baş zanibe ku ewê Enstîtu karakterê xwe ye serbixwe û bêalî, avahiya xwe ya demokratîk di ser her tiştî de bigre û biparêze. Ewê tucar nekeve dafika polemîk û xirecîrên siyasî yên stewr. Divê ku hun jî Enstîtuyê weka çavê xwe biparêzin û piştîvaniya têkoşîna wê bikin.

Hevalên min, Enstîtu şitlek tovê serxwebûnê ye û berhema têkoşîna ku neteweyê kurd heya îro daye ye, pêşveçûn û xurtbûna wê bi xebat û hevkarîya we ve girêdayî ye. Emê li dora Enstîtuyê bicivin û li gora karîna xwe alîkariya wezîfên ku wê daniye pêşiya xwe bikin. Emê zanibin ku şerê serxwebûnê tevahiyek e. Carna nivîsandîneke du rêz ku rastiye îfade dike, ramanek, carna qîrîna stranek ku di dilê xelkê de deng dide, carna mizrabek ku li tîla tenbûrê dide, piricar ji bombeyek atomî xurtir in. Ji ber vê yekê ye ku divê em di her warên jiyane de şerkarên baş, şerkarên jêhatî bin û divê ku em şerkarên weha bighînin.

Divê ku em baş, pir baş li tenbûra xwe xin ; divê ku em xweş, pir xweş stranan bistîrên. Divê ku em wêneyên baş, pir baş çêkin. Divê ku em çîrokên baş, helbestên baş, romanên xurt binivîsin. Divê ku em zane, dîplomat û teknîsyenên xurt bighînin. Divê ku destê me him baş qelemê, him makîne him jî çekê (sîlihê) bigire. Divê ku carna tenbûra me bibe çek, carna çekê me me bibe tenbûr. Dîsa em baş dizanin ku ê ku stranên baştirin, gotinên rastirîn dibêje gulleya ku di ciyê xwe de hatiye bi kar anîn e.

Hevalno ! Çiyayên me, deşt û çemên me li hêviya me ne. Em naxwazin emrê xwe tev li xerîbiyê derbas kin û stranên xerîbiyê bêjin. Em xelkekî wisan in ku bi mîrxasiya xwe destanan nivîsandiye û ezm, biqerarî û hoyên me tîr dikin ku bi ser dijwariyên pêşiya me kevin.

Şoreşgerên demokratên tirk, ecem û ereb wekî parastgerên mafê gelê kurd ê bi xwe tayînkirina qedera xwe perçeyek vî şerî ne û şerê dijminê mişterek dikin. Bratiya çînî ya çînên bindest yek ji xurtirîn çekên me ye.

Bila dost û dijmin, herkes zanibe ku emê bi serkevin, miheqeq bi ser kevin. Wekî şerkarekî azadiyê mirin ji wekî kole jîndinê çêtir e.

Bijî Kurdistanê serbixwe, yekbûyî, demokratîk !
Bijî bratî û piştîvaniya gelên tirk, kurd, ecem û ereb !
Û bijî Enstîtuya Kurdî.

JÛNENÎGARIYA YILMAZ GÛNEY

1937- Y.Güney li gundê Yenice, di navçeya Adanê tê dinê. Diya wî Gulê ji eşîreke kurd a deşta Mûşê ye. Di salên Şerê Cihanî yê Pêşîn de welatê xwe terikandiye hatiye aliyê Adanê. Bavê wî Ahmed Kurdekî zaza yê Siweregê bû, ji ber şerên eşîran hê di zarotiya xwe de li Adanê bicih bûye. Heta 14-15 saliya xwe Yilmaz Güney her texlit karên piçûk ên ku lawikekî belengaz dikare di bajarekî wekî Adanê de bike dike : pembûçinî, şagirtî li ber destên goştîroşan, hwd, ... Di ber de ji ew diçe xwendegahê. Bavê wî dixwaze ku ew bixwîne û bibe katibê ser qapana pembûyê ...

«Min tiştêk din dixwast, dibêje Yilmaz, lê min nizanibû ev tiştê din çi ye».

1952 - Di kovara «Birgün» de çîrokek li ser şerê gundiyan diweşîne. Di wê heyamê de rastî sosyalîstan tê û hişyarbûna wî ya siyasî dest pê dike.

1955 - Bi awayekî vekirîtir dinivîsîne û ji'ber nivîsarên xwe bi «propaganda komunistî» tê sûcdar kirin, 7 sal û niv zîndan û 2 sal û niv sirgûn didinê. (Dû re, cezayê wî dikeve 1 sal û niv zîndan û 6 meh sirgûn). Sûcê wî : di çîrokeke wî de, jinikeke gundî ji axê re dibêje : «Ewê rojek dawiya we bê».

1958 - Di filma «Alageyik» a Atif YILMAZ de dileyize û beşdarî nivîşandina senaryoya wê ji dibe. Mehkemên wî dom dikin.

1959 - Mahkeme hikmê dawîn dide. Yilmaz xwe dide alî û dev ji xwendina xwe ya aboriyê, li Fakulta Aborî ya Stenbolê, ber dide.

1961 - Xwe dide dest û 18 meh di girtîgehê de dimîne. Li wê derê romana xwe ya pêşîn «Boynu Bükük Öldüler» (Ew Stûxwar Mirin) dinivîsîne ku tê de piranî ji jiyana xwe û malbata xwe îlham stendiye.

1963 - Y. Güney dikeve şirketeke belavkirina filmên sînemayê. Ew bajêr bi bajêr digere, filman pêşneyarî xwediyên sîneman dike. Di nav van filman de hinek zehf lê tesîr dikin, wekî yên Lütfü AKAD, xasme «Kanun Namina»

(Li ser navê qanûn). Ew hindê çend senaryo û gelek çîrokan dinivîsîne. Wekî «Qralê Nexweşik ê sînemayê» nav û deng dide. Di 5 salan de di bêtirî 60 filmên ticarî (yên melodramî) de dileyze.

1968 - Karxweyê (patronê) wî bi mehkûmiyeta wî dihise û wî ji kar derdixe. «Ciyê komûnîstan li cem min nîne!».

Yılmaz Güney filma ku wekî cêribandina girîng a yekemîn a filmçêkeriya xwe dihesibîne, pêk tîne! «Seyit Han» (Seyit Xan, Bûka Axê). Ev film li ser adetên Kurda ye û li Kurdistanê hatiye kişandinê.

1972 - Dîsa zindan, ji ber ku xwendekarên şoreşger ên firar li mala xwe hewandiyê û veşartiyê. Di girtîgeha leşkerî ya Selimiye de rêzke çîrok û name dinivîsîne: «Selimiye Üçlemesi» û «Selimiye Mektupları».

1974 - Çend hefte piştî azadbûna xwe, wî bi kuştina hakimekî tirk sûcdar dikin û 18 sal ceza didin wî.

Ew di zîndana xwe de 3 senaryo «Sürü» (Kerî), «Yol», «Rê», «Düşman» (Dijmin) û 2 pirtûk dinivîsîne: «Ogluma Hikayeler (ji kurê min re çîrok)» û «Soba, Pencere Camı ve İki Ekmek İstiyoruz» (Em sobe, süşeya pacê û du nan dixwazin). Ji ber pirtûka wî ya qedexekirî «Faşizm Üzerine» (Li ser faşizmê), 7 sal û niv cezayê nû û 2 sal û niv ji sirgûn didinê. Û ew qas cezayê din jî ji bo benda wî «Siyasi fraksiyonlar üzerine». Ji ber nameya ku ji Sênor Fernando HERRERA, sermiyanê Festivala Valladolid (Espanya) şandiye 5 sal cezayê din jî dixwe. Li ser hev, cezayên wî digihên 100 salan.

Filmên wî «Sürü» (Kerî), «Düşman» (Dijmin), «Arkadaş» (Heval) li Tirkîyê qedexe dibin. Kerî, ku çîroka eşîreke koçerên kurd ên ku kerîya xwe dibin Ankarê ye, li Awrûpayê zehf tê ecibandin.

1980 - Piştî darbeya leşkerî ya 12 îlonê, her wekî imkana ku ew li wela-tê xwe filman çêke an bide çêkirin namîne, Y. Güney firar dike û tê li Fransayê ciwar dibe. Berî hatina xwe, wî ji zindana xwe filma Yol (Rê) bi hevkarê xwe Şerif GOREN dabû kişandin.

Ev film ewê di Festivala Nawneteweyî ya Cannes'ê ya 1982 de xelata zê-rîn bistîne û di dinyayê de deng bide.

1981 - Remza berxwedana dijî rejîma leşkerî Yılmaz Güney di kanûnê de ji netewahiya (milliyeta) tirkîyê tê avêtin. Filmên wî, pirtûk, afîş û wêneyên wî tînan qedexe kirin.

1982-1983 - Pêkanîna filma «Dîwar» li ser zîndanên zarokan li Tirkîyê. «Ew Stûxwar Mirin» bi zimanê fransîzî derdikeve.

24 sebat 1983 - Yılmaz Güney tevî çend ronakbîrên kurd ên navdar li Parîsê Enstituya Kurdî datîne ji bo parastin û pêşvebirina çanda kurdî.

9 îlon 1984 - di saet 5.30 de Yılmaz Güney li nexweşxaneyek Parîsê wefat kir.

ŞİNA YILMAZ GÜNEY

Çend roj berî mirina xwe, Yılmaz Güney wesiyyet kiri bû ku cenazê wî ji «mala wî ya Parisê Enstîtuya Kurdî» rakin.

13 ê îlonê tabûta wî anîn Enstîtuyê da ku hemû kesên ku wî dinasîn, ku jê hiz dikir û heyranên wî bûn, dikaribin werin silava xwe ya dawîn lê bikin.

Ji saet 9.30 ta 14, bê fasilê, dora 2000 kes, ên pirîcar kelegirî, di eywana mezin a Enstîtuyê de di ber meytê wî de bihurîn, silav lê kirin û serxweşiyê dane jina wî Fatoş Güney û keça wî.

Li ser navê hikûmeta fransiz Mîrze Jack Lang, Wezîrê çandê, hatibû serxweşiyê û Stî Danielle Mitterrand, xatûna Serekkomarê Fransayê, ku wê rojê ne li Parisê bû, qevdeke gul şandibû.

Serekwezîrê Yunanistanê, Mîrze Andreas Papandreou jî li ser naêve xwe, sefirê xwe yê Parisê şandibû Enstîtuyê.

Gelek şexsiyetên navdar ên dinya hiner û sinemayê, wekî Patrick Chéreau, Costa-Gavras, hatin cara dawî silavê li çêkerê YOL'ê kirin.

Lionel Jospin, sekreterê Yekemîn ê Partiya Sosyalist a Fransayê, Maxime Gremetz, endamê sekretariya Partiya Komunîst a Fransiz û berpisiyarê siyaseta derva, Guy Hernier, endamê Politburo ya Partiya Komunîst a Fransiz, berpisiyarê sendikayên C.G.T., C.F.D.T. û F.E.N. hatin xatirê xwe ji Yılmaz Güney xwastin. Partiyên siyasî yên kurd, teşkilatên kurdî yên Awrûpayê û qasî bîst komele û teşkilatên tirk ên Awrûpayê noneran (temsîlkarên) şandibûn şîne.

Ji çar aliyên dinê, bi sedan têl û name yên serxweşiyê gihîştin Enstîtuyê. Herwekî, yek bi yek bersivdana wan ne mimkin e, em ji hemiyarên re li vêderê spasiyên xwe yên dilsoz pêşkêş dikin.

Cenazê ji Enstîtuyê birin Meydana République û ji wê derê bi hezaran kes pê re heta goristana Père Lachaise, ya mîrxasên Komûna Parisê, meşiyar. Li wir, bi hezaran karkerên kurd û tirk û hevalên ji gelên din wî defn kirin.

Ji bo xatirê wî merivê bi nav û deng ku xwe berî her tiştî têkoşerekî şoreşger dizanî, karkerên tirk û kird bi hev re Enternasyonalê gotin.

PEYAMA CIGERXWÎN

Seydayê Cegerxwîn li ser mirina Y. Güney peyama jêrîn şandibû Enstituyê :

«Mirina dostê min ê heja Y. Güney dilê min perçe kir. Ez pir xemgîn im, dilbikûl im.

Yilmaz stêrkeke geş bû di esmanê milletê kurd de. Pir zû xuricî. Bi mirina wî diwarek mezin ê seqafeta kurdî hilweşiya.

Feleka bêbext dest neda ku ew merema xwe bibe serî, filmên nû çêke, doza Kurdistanê bi cihanê bide nasîn. Em çi bikin ? Hêvîdar im ko ewê stêrkeke din, stêrkên din di esmanê me yê reşê tarî de peyda bibin, dewsa wî bigirin.

Mirin li pêşiya me hemiya ye, jê re çare nîne. Tu kes nikare xwe jê xelas bike. Lê gava ew wilo bêwext bi carek tê, hê xedartir e.»

MIRINA GÜNEY DI ÇAPA BIYANÎ DE

Ji Swêd ta Awistralya û Hindistan, ji Amerika Latîn ta Kore û Japonya, li Rohelata Navîn û li Awrûpa hejmareke gelek bilind a rojname û kovarên cihanê li ser mirina Yilmaz Güney nivîsîn, radyo û televîzyon qala wî kirin. Ewê bi hinceta yeksaliya mirina wî piraniya van bend û gotaran di nav pirtûkeki bîn civandin û çap kirin. Berhevokeke destpêki ya van nivîsaran (dora 50 rûpel) di hejmarê 8 a bultena Enstituyê de derket. Di hejmarên 9 û 10 ên bultenê de hin bendên din ji hatin weşandin.

Va ne, bi kurtî, çend bernameyên girîng ên ku li ser Y. Güney hatine pêk anîn :

- Ji bo bîranîna Yilmaz Güney, televîzyona fransîzî TF1 şeva 10 ê îlonê filmeke belgeyê ya Patrick BLOSSIER «AÛTOUR DU MUR» (Li dora Dîwar) ku li ser kişandina filma dawîn a Güney «Dîwar» hatibû pêk anîn, nişan da.

- Weşîneka MOSAIQUES a televîzyona fransîzî roja 23 îlon 1984 bernameyek li ser merasîma cenazê Yilmaz Güney nişan da.

- Şemî 29 ê îlonê, radyoya çandî ya fransîzî France Culture car din bernameya ku Hélène TOURNAIRE di 1978 de li ser Kurdistan pêk anî bû weşand : «Les Kurdes, un peuple réfugié dans la poésie». Ev bername ji saet 19 ta 21.30 dom kir û li pey wê bernameyek ji bo «bîranîna Yilmaz Güney» hate weşandin bi beşdariya Jean Bertolino, Kendal û Hélène Tournaire.

- Şeva 27.10.1984 li ser radyoya fransîz France Culture, weşîneka «Divergences» filmçêkerê kurd Yilmaz Güney bi bir anî. Dengbêj Temo ji beşdarê vê bernamê bû.

- Roja 27.10.1984 di çarçeva Festivala Xerîban de Yilmaz Güney bi bir anîn ; sê filmên wî «Endişe», Düşman» û Sürû» li sînema Splendîd a bajarê Fives-Lille hatin nişan dan.

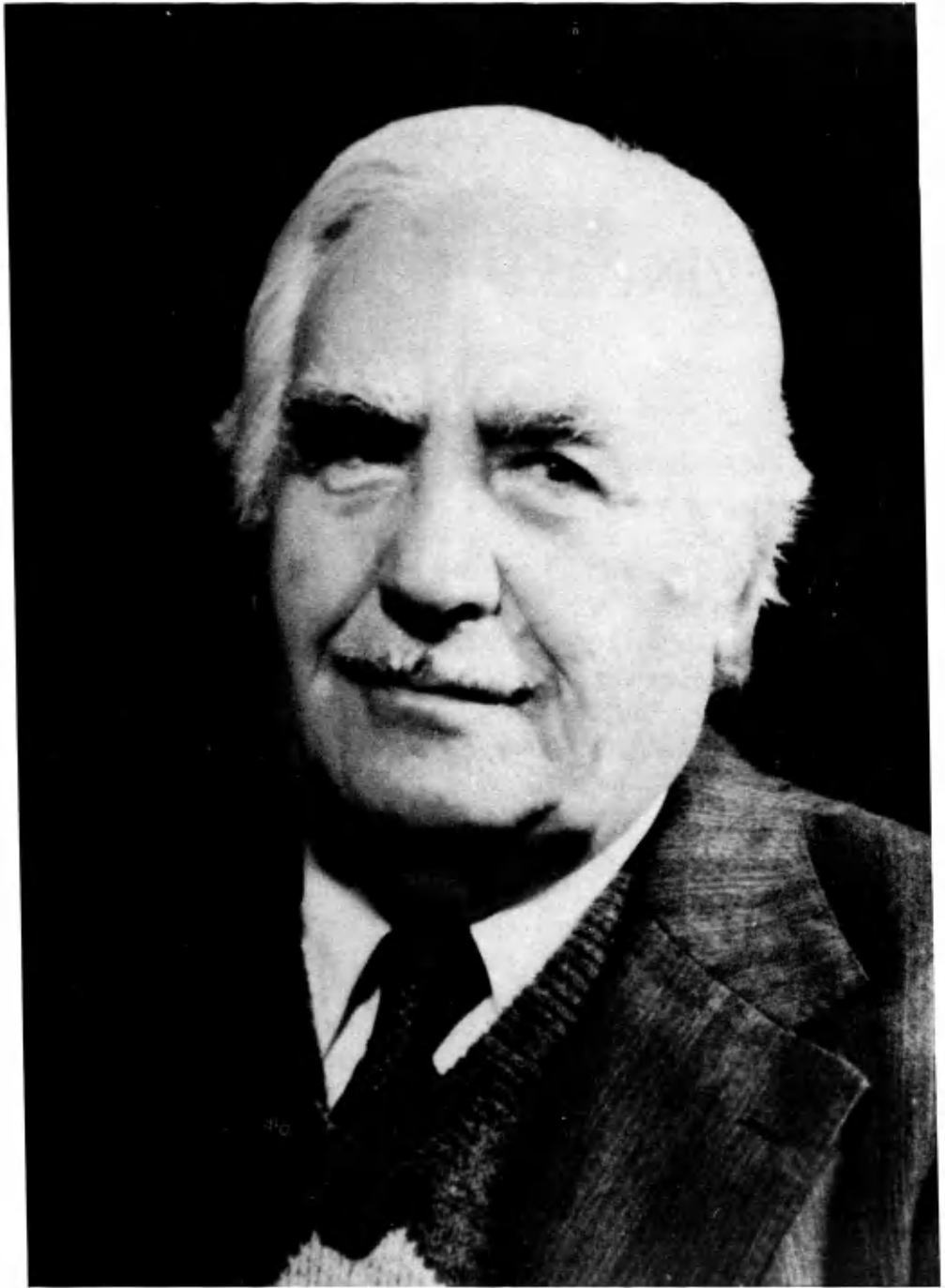
- Weşîneka RESISTANCES a televîzyona fransîzî Antenne 2, şeva 3.1.1985 bernameyê 20 deqîqe li ser Yilmaz Güney nişan da. Di vê bernamê de filmekê ku li gundê Güney û bi beşdariya hin heval û hevkarên wî yê Tirkîyê hatibû kişandin nişan dan.

EVÎNDARE WELAT IM

cigerxwîn

*Ji bona her kesek yarek heye ê min welat yar e
Belê çibkîm di destê dijminê xwînxwar û xeddar e
Çiqas pesnê giran bêjim nikarim ez bidim zanîn
Çeleng û nazik û şeng û şepal û şox û cebbar e
Hezar wek min di vê rê de bi van derd û kulan kuştin
Tilisma ser devê genca, di sînga min de reşmar e
Çi zanî qîmetavê şengeşoxê dijminê bêbext
Ne wek min dil bi top û awirê yarê birîndar e
Eger çendan bi dest dijmin belê yara min a şêrîn
Bi navê wê biltnd bûme giham gerdûnê seyyare
Bi wan lêvên şekerbarîn bi min da soz û peymanek
Ji min pê ve ku dil nadî kesî ew yara bêçare
Ev e soza me jî pê re ku dil her dem bidim desta
Netirsim ez jî zindan û jî lêdan û ben û dar e
Li ser her kavilî rûnim, bikîm qêrîn heta her kes
Ji tamara xewê rabin bibin hozan û hişyar e
Di bin lingê xwe de deynin serê dijmin wekî dûpişk
Li ber pozê xwe deynin wê gula nû pişkivî xar e
Di govenda me de her kes bi dilşadî bikin dilan
Li şûna hêstirên çavan xuşin bèn co û cobar e
Ev e soza min û dilber eger bimrim di vê rê de
Ji vê dinya xweş û şêrîn Cegerxwîn jî ne bêpar e.*

JÛNENÛGARIYA CIGERXWÛN

Keyo CIGERXWÛN

Cigerxwûn di sala 1903 a li gundê Hesarê hatiye dinê. Ji 11 xwûşk û bira tenê sisê mane : bi xwe, birayê xwe û xwûška xwe. Ev yeka gelek tišta nişan dide : Feqîrtiyê, belengaziyê û nexweşiyê. Roj roja axa û bega, şêx û mela bû. Wana nanê gundiyan bi zor ji destê wan digirtin û Cigerxwûn yek ji wan bû. Ji bo ku zikê dê û bavê xwe û xwe têr bike, Cigerxwûn hê di salên zaroktiyêde dest bi kar kiriye û stemkariya beg û axa baş naskiriye. Hê emrê wî 15-16 sal bû dê û bavê xwe bi salek navber winda dike. Carna li cem birayê xwe yê mezin û carna ji li cem xwûška xwe dimîne û ji wan re şivantiyê û rençberiyê dike. Di salên 1918 û 1920 an de di riya hesin de dişixule.

Cigerxwûn di zaroktiya xwe de çend salan çûye ber melan xwendiyê. Lê ji ber belengaziyê nikariye xwendina xwe bidomîne. Sala 1920 a Cigerxwûn serê xwe hiltine û berê xwe dide deşta Diyarbekrê, bo ku biçê ber şêx û melan bixwîne. Ew, xwendina 15 salî di 8 salan de diqedîne. Dema feqetiyê Cigerxwûn li herçar parçên Kurdistanê têr digere û rewşa gelê Kurdistanê baş nasdike. Sala 1928 Cigerxwûn dibe Seyda û her ûsa di vê salê de jin ji tine.

Dem a Cigerxwûn meletiyê dike, bi mesela kurdî hişyar dibe. Ewî nivîsandiyê û ûsa dibêje : «Wekî tê bira min, di sala 1924 an de bû ko ez li ser destê Şewqî Begê Erxanî şiyar bûme û bira kurdperweriyê biriyê, bûme welatparêz. Çenda ko ez berî hingê ristevanekî kurd bûm, min caran ristên xwe bi zimanê erebî jî datanî, lê min ev mîletperweriya hûr û kûr nizanî bû.»...«Lê ez bi xwe di vê qunaxê de bê xeber û agah bûm, haya min ji tiştêkî nebû. Ji nanê zikê xwe û xwendina mizgevtê pêva li tiştêkî di nedigeriyam. Me nizan bû çawa Kurd dixebitin û ji bo çî dixebitin. Lê paşiyê min ev serpên ha ji devê hin hevalên xwe bihîstin û nivîsîn.... Piştî şerê Şêx Seid Efendî, sala 1925 a min dest bi xebatê kir.»

Di destpêka salên sîhî de Cigerxwûn şaşik û cibbê davêjê û êrişê şêx û axan dike. Beg û axayên kurdperwer piştgiriya Cigerxwûn dikin. Piştî ku Cigerxwûn dest ji meletiyê berdide, diçe du gundan ava dike. Dixwaze rewşa gundan li ser êsasên wekhevîbe. Lê pir naçe, gundi li hev nakin û Cigerxwûn dest ji gundîtiyê berdide û tê Amûdê. Li wir Cigerxwûn û hevalên xwe li hev dicivin û biryara sazkirina nadiyekê (komelekê) didin. Sala 1937 an «Nadiya Ciwankurd» saz dikin.

Lê pir naçe, kolonyalistên Fransa vê nadiyê digrin. Derheqa karê nadiyê Cigerxwîn ûsa nivîsandîye : «Ev cara yekem e ku Kurdên Cizîrê, xortên kurd kurd, bi zimanê zikmakî dixwînin, tarîx û rewşa milletê kurd dibihîzin»... «Cara yekem e ku şerqî û xwoşxwanên kurdî bi dengê bilind li nav bajarê Amûdê têne gotin. Jin bi lîlan û mêr bi demançê bersiva me didin.»

Sala 1946 an Cigerxwîn dikeve Xoybûnê û kar dike. Navê Xoybûnê diguherin û dikin «Civata Azadî û Yekîtiya Kurdistan». Gava Cigerxwîn ji vê civatê diqete, dinivîse : «Di wê çaxê de min baş nas kir ku çendan Xoybûn bi nav hatiye guhartin jî, lê hê peyayên wê bi hev ra girêdayî mane û destê xwe zû bi zû jî rojava bernadin. Dek û dolab û daxwazên malmezînan nayên guhartin. Gur in, lê xwe di nav postê berxikê de vedişêrin.»

Sala 1949 an de Cigerxwîn dibe hevalê komûnîstan. Vê gavê girtin û lêdan jî bi serê wî de tîn barandin. Bi xwe nivîsiye : «Cara yekem e tême girtin. Cara yekem e dibim hevalê komûnîstan û cara yekem e dubendî ketiye navbera min û malmezînan.»... «Hê jî nûve min xwe da xuyakirin û rêça xwe da guhartin. Çûme ser olekî dî û kevnepereştî bi şûn xwe ve hişt û gavên xurt û heja ji bo welatparêzî û aşitîxwezî û gerdenezadî bi pêşde avêtin.» Cigerxwîn heta sala 1957 an bi xurtî bi komûnîstan re xebiti ye. Serokatiya Komîta aşitî li Cizîrê kiriye.

Piştî ku hevkarîya Cigerxwîn û komûnîstan diqete, Cigerxwîn bi hevalên xwe ve rêxistina Azadî saz dikin. Sala 1958 a jî bi Partiya Demokratê Kurd ve dibin yek. Partî, sala 1959 an Cigerxwîn dişîne Kurdistanê Iraqê. Cigerxwîn li wir, li Bexdayê di Unîversîtê de dersê kurdî, zaravayê kurmançî dide xortên kurd. Piştî ku navbera Kurda û hikûmatê xirab dibe, Partiya Demokrat xwe dikşîne serê çiya sala 1962 a hikûmata Iraqê bera Cigerxwîn dide û Cigerxwîn vedigere Kurdistanê Sûriyê.

Sala 1957 an di kongra Partiya Demokratê Kurd li Sûriya de Cigerxwîn tê hebijartinê Komîta Merkezî ya Partiyê. Heta dawîya jiyana xwe jî Cigerxwîn endamê Komîta Merkezî a Partiya Demokratê Kurdên Pêşverû li Sûriyê bû.

Sala 1969 an Cigerxwîn cardin diçe Kurdistanê Iraqê û li şoresê nêzikî salekî dimîne. Sala 1973 an jî ber stemkariya hikûmeta Surî Cigerxwîn diçe Lubnanê û heya sala 1975 an li wir dimîne. Dîwana xwe ye sîsiya li Beyrûdê çap dike.

Sala 1979 an Cigerxwîn hate Swêd. Pênc salên dawî jî jiyana xwe Cigerxwîn li Swêd derbaskir.

**
*

Heta niha 14 afirandinên Cigerxwîn hatine çap kirin.

- 1 - *Dîwana Yekem, Prisk û Pêtî, 1945*
- 2 - *Cim û Gulperî, 1948*
- 3 - *Dîwana Dîwem, Sewra Azadî, 1957*
- 4 - *Reşoyê Darê, 1956*
- 5 - *Gotinên Pêşyan, 1957*
- 6 - *Destûra Zimanê Kurdî, 1961*
- 7 - *Ferheng (perçê yekem), 1962*

- 8 - *Ferheng (perçê dîwem), 1962*
- 9 - *Dîwana Siyem, Kîme Ez ? 1973*
- 10 - *Mîdya û Salar, 1973*
- 11 - *Dîwana Çarem, Ronak, 1980*
- 12 - *Dîwana Pêncem, Zend Avista, 1981*
- 13 - *Dîwana Şeşem, Şeşaq, 1983*
- 14 - *Dîwana Heftem, Hêvi, 1984*

ŞÎNA CIGERXWÎN

Seydayê Cigerxwîn şeva 22.10.1984 li Stockholmê wefat kir. Cenazê wî roja in, 2.11.1984, ji Stockholmê bi merasîm rakirin. Welatparêzên Kurd ên ji çend welatên Awrûpayê hatî, di nav wan de Sermiyanê Enstîtuya Kurdî, di merasîmê de hazir bûn û li hozanê mezin silava dawîn kirin. Paşê, li ser wesyeta Seyda, cenaze şandî Sûriyê. Rojnamevanekî kurd ku ji bo şîna Seyda çû bû Sûriyê ji xwendevanên me re qala vê bûyera dîrokî dîke :

Şeva 4.11.1984, saet dora 21 an. Salona bendemayîni ya Balafirgeha Şamê ji qasî hezar welatparêzên kurd û nonerên teşkilatên Kurdistanê teji bû. Danîna balafira ku cenazê hozanê kurd ê mezin Cigerxwîn ji Stockholmê dianî Şamê îlan kirin. Weşki bi şûn de xortên kurd - xortên hêviya Cigerxwîn- cenazê, weka ku çûkekî sivik hilgirin, li ser milên xwe anîn nav qelebalixa bendewar. Pê re tabûtê bi gul û kulîlkan xemilandin, di ambulansê de bi cih kirin. Nivê şevê ambulansa bi cenaze barkirî kete ser rîya Qamişlo.

Wê şevê xelkê Qamişlo ranezabû. Lempikên hemû malan veketî bûn. Herkes li hêviya helatina rojê bû, kar, xwendegah, wezîfe nedihate bîra kesî. Xelkê Qamişlo di nav hestekî wisa da bû ku gotina wî dijwar e. Ewê cenazê hozanê xwe yê mezin Cigerxwîn li ser destên xwe hilgirtina. Ewê bi sed hezaran kes bi hevra biqirîna «Cigerxwîn nemiriye ! Cigerxwîn namirin !» û bi vî awayî nemirîniya Cigerxwîn di dîrokê de binivîsandina. Û xelkê Qamişlo, wekî ku bixwaze xelkên bajarên kurd ên din têxe hesûdiyê, kubar bû.

Hestên (hisên) ku di bajarên kurd ên din de dihatin jîyan jî ne cihê bûn. Ji Çiyayê Kurmanca ta Dêrikê gelê kurd ê welatparêz ketibû ser rîya Qamişlo. Her welatparêzê kurd dixwast nîşan de ku Cigerxwîn ê ku kaniya ramana (fikra) welatparêziyê bû, bûye nemir.

Bi helatina rojê re cenaze gihîşt axa Kurdistanê. Li wê derê gelek kes, ku di nav wan de Sekreterê Giştî yê Partiya Demokrat a Kurdên Pêşverû yê Sûriyê, Hemîd Derwêş jî hebû, li benda cenazê bûn. Nêzikî bajarê Heseke bû- bûn. Saet li dora 10'a cenaze, tevî konvoyek dirêj kete Heseke. Bi hezaran

Kurd cilên xwe yê neteweyî li xwe kiribûn û li her du aliyên kolana sereke ya bajêr û heta dervayî bajêr rawestiya bûn, li cenazê silav dikirin. Keçan cilên sor û zer û kesk li xwe kiribûn, sê bi sê komikan çê kiribûn û bajarê Heskê dixemilandin.

Di nivê riya Heskê-Qamişlo (84 km) konvoyek 20 km li dû ambulansa cenazê pêk hatibû. Heya Qamişloyê xelk li qerxên rê civiya bû, li cenazê silavê dikir û dikete nav konvoyê. Li gund û bajarokan wesait nemabûn. Hemû wesait, traktor, kamyon, otobêz, pikap û erebe ketibûn ser riya Heskê - Qamişlo. Waliyê Heskê ji Qeymeqamê Qamişlo re tîlefona dikir, digotê : Lehiya mirov û wesaitan ji Heskê rabû ber bi Qamişlo tê, bila haya te jê hebe!

Berê nûçe hatibû belav kirin ku ewê cenaze roja 5.11.1984 di saet 9 de bigihê Qamişlo. Û bi sed hezaran kes* sibê zû li dervayî bajêr civiya bûn, çavên wan li riya bûn. Kes li nav bajêr nemabû. Te digot qey sendikayeke xurt biryara greveke giştî daye û li dervayî bajêr jî xelk cejna Newrozê pîroz dike.

Dawiyê cenaze saet li dora 15 a tevî bêtirî 50 hezar kes xuya kir. Sed hezarên ku bendewar bûn ji tevî wan bûn. Dengên «Cigerxwîn nemiriye ! Cigerxwîn namirin !» li hawir belav bûn. Xelkê dest pê kir cenazê tevî ereba wî rakir hewayê û hilgirt.

Teşkilatên kurdî ên ku merasîma cenazê amade kiribûn îndî nikaribûn vi mexlûqatî kontrol bikin. Xelk kontrolê girt destê xwe û bi disîplineke mezin dest bi meşê kir. Li pêşiya sed hezaran, bi hezaran xortên kurd, ên ku cilên xwe ên netewî li xwe kiribûn, di destên wan de wêneyên Cigerxwîn û çeleng, şiriteke çend kîlometir pêk anî bûn û ber bi mala Cigerxwîn dimeşyan. Kuçe û kolanên Qamişlo têra van sed hezaran nedikirin.

Li ser wesyata Cigerxwîn cenazê wî di baxçê mala wî de veşartin. Li ser gorê Sekreterê Giştî yê Partiya Demokrat a Kurdên Pêşverûyên Suriyê Hemîd Derwêş û Kerîm Ahmed, endamê Polîtburoya Partiya Komunist a Iraqê gotar gotin. Civîna bi bîr anîna Cigerxwîn li Qamişloyê hefteyek dom kir.

H.C.

---

* Li gora texmînan dora 300 hezar kes beşdarî merasîma cenazê Cigerxwîn bûn. Li tevahiya bajarên kurd ên din ên Suriyê û wisa jî li Şam û Helebê jî civînên ji bo bîranîna Cigerxwîn hatin çê kirin. Li dervayî welêt jî civînên bîranîne li Stockholm, Paris, Moskova, Lenîngrad, Sydney, Köln û hê gelek bajarên din ên Avrûpayê hatin pêk anîn.

ji HÊVÎ yê re name

Gelek silavên biratî li we teva dikim, di xebat û tekoşîna we de serketin û serfirazî dixwazim.

Kovara Hêvî kete destê min. Bi rastî we xebateke gelek giran û hêja daye ser milên xwe ; di Ewrûpayê de cara pêşîn e ku, kovareke kurdî bi sê zaravayên kurdî dertê. Derketina wê ya bi sê zarava, giranbihayiya wê bêtir dike, ew dibe bingeha dan û standina hemû Kurdan.

Xala netewetiyê ya yekemîn, ziman e. Çaxa zimanê neteweyekî bê wenda kirin an jî bê pişavtin (asimîle), ew netewe nikare xwe bi netewatî bide pejirandin. Li gora min, her Kurdekî ku doza serbixwebûna welatê xwe, azadiya gelê xwe û rizgariya netewa xwe bike, divê xwe hînî nivisandin û xwendina zimanê xwe yê zikmakî bike. Çaxa meriv xwe hînî xwendin û nivisandina xwe neke, meriv hem zimanê xwe ji bîr dike, xwe bi xwe winda dike û bi ser de daxwaza dijmin ya pişavtina zimanê kurdî jî tê cih. (Ji bo kesên xwenda derbas dibe).

Gelek ji me hene (ji bo kes, rêxistin û partiyan jî derbas dibe) dibêjin «em li dijî kolonyalîzmê ne» û berdewam dikin «ziman ne pêwîst e, çaxa Kurdistan rizgar bû, wê çaxê emê xwe hînî ziman bikin.»

Çi dîtinek çewt û şadkirîna dilê dijmin ! Tam xwestina dijmin jî ev bi xwe ye.

Carekî ku, ziman wenda bû, şertek jî yê netewetiyê jî holê radibe û pê re netewek jî wenda dibe. Îro her gelek bi zimanê xwe li dinê tê naskirin. Heger îro zimanê min tune-

be, ez nikarim bêjim ez Kurd im, wê yê li hemberî min bipirse : tu bi çi zimanî diaxivî ? Wê çaxê emê çawa bersivê bidin û xwe biparêzin. Bê guman meriv dikare ji hezar çemî avê bine û xwe pê biparêze, lê ev têr nake.

Serbixwebûna welatê meriv û zimanê meriv bi hev re girêdayî ye, meriv nikare wan jî hev veqetîne.

Erê rast e, ziman ne girîng e, lê ne di dema îro de. Ev durişme hatibe gotin jî ne ji bo dema îro hatiye gotin. Ev gotin encex di civakeke komunist de derbas dibe û dikare cih bibîne. Ji ber ku, di civaka komunistî de tu zor û sitem li ser hebûnên geleri nemîne, millet êdî ne ji bo parçe-parçe bûnê lê ji bo hemjîyanê wê bixebitin. Bê guman hemjîyan îro jî kam a dilê me ye û ev durişma me ya bingehîn e, lê mixabin îro ew merc nînin. Hemjîyana hemû mirovan wê durişma me ya bingehîn be, lê divê neyê ji bîr kirin ku meriv pêlik bi pêlik hildikşe serê ban.

Di pirtûka «mafê çarenûsî» de Lenîn dibêje :

Yekitiya gelan, bi serbixwebûna welatan gengaz (mikin) e, heta welatên bindest serbixwe nebin û nebin xwediyê welatê xwe, yekitiyeke bi xwestek çê nabe. Ji vê yekê, ji ku em karibin bi gelên dinê re bibin yek, divê berê em bibin xwediyê welatê xwe û mafê xwe bi destên xwe bigerin. Serbixwebûn û doza welatekî, mafê netewan e, şertekî netewetiyê jî ziman e. Heger jî niha ve em zimanê xwe pêşde nebin û lê xwedî derneke-

vin, emê nikaribin xwe bi gelê xwe û bi dinê bidin pejirandin.

Ditin a «piştî rizgarkirina Kurdistanê ziman hêsan e», ditineke çewt e, weke ku hinek «rizgariya Kurdistanê li benda hatina sosyalîzmê dihêlin» di bingehê de çewte e û ne li berjewenda gelê Kurd e.

Îro li her çar alî Kurdistanê gotinên biyanî ketine nava zimanê kurdî, gelek ji Kurdên me xwe wenda kirine û xwe Kurd napejirinin. Heger em ziman li benda serbi-xwebûna Kurdistanê bihêlin, an jî rizgariya Kurdistanê li benda avakirina sosyalîzmê bihêlin «mala me Kurda şewitî ku, ji xwe şewitîyê.» Wê çaxê emê yekcarî têkevin nava tore û gerdîş (adet) ên dijmin û emê bi rasti bibin «Tirk, Ecem, Ereb ê çiyayî.»

Bav û bapîrên me gotine «ziman mifta derî ye» an jî «her zimanek zilamek e». Ger em zimanê xwe nizanibin û bavêjin piştguhê xwe, ne zilam lê em nabin xulamê gelê xwe jî.

Birîndar
Almanya Federal

**
*

Hevalên berêz,

Li pêş hemû tişteki, silavên xwe yê şoreşgerane, li çiyayên bilindên Kurdistana Iranê ra pêşkêşê we yê heja dikim. Her wisa dixwazim xebata we ya bilîmet û heja, ji bo miletê me yê reben û jar, roj bi roj berbi pêş biçê.

Hevalên heja, damezrena Enstîtuya Kurd, ji bo miletê kurd ciyê kêfxweşiyê û ciyê serbilindiyê ye. Bi taybetî ji bo pêşdabirina çand û sineta miletê me, Enstîtuya Kurd dibê bibe bingehêkî zanyarî. Da ku, bikare, çand û sineta miletê me, yê bilaw û paşdamayî, kom bike û pêşda bibe. Ez xwe wek niştimanperwerekî kurd baweriya min, ji Enstîtuya Kurd heye ku, wezîfa xwe ya giran û lê gelek heja, wê.ci bine. Ji bo miletê me wê bibe bingehêkî peşengî li aliyê çand û sinet da.

Hevalên heja min bihist ku du ewladên mêrxas, du ewladên xebatker û heja yê miletê kurd, Tewfiq Wehbî û Yilmaz Güney çûne heqîya xwe. Mirina wan herdu xebat-

kerên mêrxas miletê me xiste şinê. Alyê din jî dujmin xiste şadiyê. Çimki mirovên wiha bikêrhatî û heja li nav milet da kêm peyda dibin, kêm derdikevin. Ji xebata wan herduwa xebatkerên xelkî, xelkê me kêfxweş û serbilind e. Çi wextekî wana ji bir nake, wê hemû wexta dilê xwe de wê wana bijîne û wê pê wana mehtê xwe bike. Miletê me baweriya wî heye ku ji di nav refên xwe da, hezaran Tewfiq û Yilmazê, derêxe li hember dijminên xwe. Da ku rêya wan nemirran winda nebe û dirêjayî hebe(...)

Ez hêvîdar im ku hûn, her wisa xebata wan herdu nemira ber bi pêş bibin û ala wan berz bigrin.

Silavên biratî û şoreşgeriyê.

Kamil Reşo
Xelkê Kurdistana Tirkiyê lê
niha li Kurdistana
Iranê da pêşmerge

**
*

... Ez dixwazim bi kurtebirî nêrina xwe ya li ser kovara Hêvî bêjim : Kovara Hêvî, weke ku we jî rohnî kiriye, ku ev yekem car e, kovarek wisa bi hersê zaravayên kurdî derdikeve. Lê bi a min, bi zaavayê kurmançî pir hindik hatiye nivîsandin. Kovar 208 rûpel e. Ji van 208 rûpelan tenê 50-55 rûpel bi zaravayê kurmançî hatiye nivîsandin. Yê din hemû bi soranî û zazakî ye.

Gava ku ez wê yeka han dibêjim, mana xwe ne ew e, ku ez li hember zaravayên din im, an li hember nivîsandina zaravayên din im.

Rast e, divê ku em bi zaravayên din jî binivîsin û wan jî têxin warê nivîsandinê. Lê ji alîkî ku em bala xwe bidinê, bi hezaran pirtûk, rojname û kovar bi zaravayê soranî çap bûne. Ji aliyê din jî pir klasîkên dinyayê hatine wergerandin.

Lê bi kurmançî ? Na, ne bi hezaran, bi dehan pirtûk çap nebûne. Bi zazakî jî çap nebûne. Lê gava ku em kurmançî û zazakî bidin ber hev, ferqê mezîna di navbera wan de heye. Kurmançî zaravayê herî mezîna e. Ji sedî ne nod be jî, ji sedî hyştê gelê kurd bi kurmançî dipeyivin, an kanîna bipeyivin.

Ger ku hûn di kovarê de hebki din jî cih bidin kurmançî, bi a min dê baş bibe. Wek

N. Zaza jî gotiye, ku ji her sê mehan carekê kovar derkeve dê hîn baştir bibe. Ji ber ku çavên pîr Kurdan li riya kovarên kurdî diqerimin.

F.C
Swêd

**
*

DIZÊN ZAROWAN

Rojekê kurê min ji dibistanê vegeriya mal, giri di çavan de, ji dayika xwe re got :

- Hun derewan li min dikin ?
- Çima em derewan li te dikin ?
- Hun dibêjin ku em ji Kurdistanê hatine !
- Mîrzo ! Bavo ! em ji Kurdistanê hatine.
- Mamostê me îro hişt ku hevalên min bi min bikenin ... Pîrs kir : tu ji kîderê yî, min gotê ku ez ji Kurdistanê me, loma kenîya û hevalên min jî, wî nexşa welatan anî û ji wan re got : de werin binêrin, ka Kurdsitan li kîderê ye ...

Mamostê kurê min 17 salî tirk bû, li dibistanên elemanan dersên olperestiyê didan zarowan, ez pey ketim, derket ku li qunsiliya Turkiyê jî kar dike. Ji wê rojê de zarowên me çend malê Kurdan li vir naçine dersên wî. De bila em şiyar bin, ewan dixwazin zarowên me, li dervey welat jî ji me bidizin.

Cankurd
Almanya Federal
1984

**
*

... Felekê carekê çerxa me Kurdan xerab badaye. Karwanê kulê carekê konê xwe yê reş li carekê li warê me vegirtiye û me bûye cînar, şîrik ! Sedemên gotinên min ên jorin ew e ku em Kurd her li derwelat hewl didin xwe (ya rastî her li TERKE welat) ku em dîsan «kok» û «reha» xwe ya kurdewarî bibînin ; û li ser pêgirtiyên (edetên) xwe yê nêgêlîrî bisekinîn. Lê birîna welatê me yê bindestkirî carekê kêmkirî girtiye û birîna wî (welêt) zehf jî kûr e. Ji me re zehf xebat, zehf xîretî, zehf jîrîtî divêt.

Divêt em lawên bindest (şoreşger an welatparêzên kurd) jîrîtîyê ji xwe re wek erkekî bingehîn bibînin û bêjin ku em deh, bîst, sî ... hezar caran ji yê din zehftir xebat bikin, da ku em bighêjin koça hempayên xwe. Lewra em carekê dû koçan ma ne. Bawer im hûn têdighêjin ez li kîjan defê dixim.

Serketina, serfiraziya û serdariya we daxwaza min e.

Brayê we
M. ARARATÎ
Austriya

**
*

... Ez dixwazim dîsa li ser naveroka nama xwe ya di hejmarê 2 a Hêviyê hatiye weşandin hinek rawestim. Lewra bersiva Hêviyê min têr nekiriye û qîma min pê nehatiye. Ango ew babet li ba min zelal nebûye. Bi hêviya zelalkirina babetê ez dixwazim bersiva Hêviyê bidim.

Di nama xwe da min nivîsandi bû ku ; «Me» ya neyîniyê tenê û tenê di fermana hazir û yekser da tê bi karanîn.

«Hêvi» jî di bersiva xwe da weha dibêje : «Neyîniya fermanê ji bo kesê duwemîn timî bi me çêdibe.»

Belê rast e, û gotina min bi xwe jî ew e. Lewra fermana hazir û yekser tenê ji bo kesê duwemîn e.

Ma gelo gava em bi dildarî bala xwe bidin van pevok (hevok) ên «Hêvi» yê, emê karibin bibêjin ku ev jî bo kesê duwemîn ferman in, an na ?

1 - «Em ji hemû welatîyên xwe hêvi dikin ku di vî warî de berpirsiyariya xwe ji bir mekin, cih nedin peydabûna dijwarî û tevliheviyan.»

a) Ev ne ji bo kesê duwemîn, ji bo kesê sêyemîn e. Lewra bernava ku divê hevokê da weşartiye û ne pêwîst e mirov bikaribîne ya kesê 3 a e, ne ya kesê duduyan (hun) e.

b) Beşê dawîya vê hevokê (cih nedin) jî dide nîşandan ku ev ferman, hêvi ye. û «me» ya neyîniyê di gotina pêşiya wî da bi şaşî hatiye danîn, an bişaşî hatiye nivîsandin.

2 - «Di vê navê de hemû nivîskarên kurd tika dikin : Em heryek di tenga xwe gotinên nuh çê mekin.»

Ev jî ne ferman, tika ye. Û bernava tê da hatiye danîn (em) e, ne (hun) e.

Ji ber vê yekê ez dîsa dibêjim ; di nav herdu hevokan da jî diviyabû di şûna «me» ya neyîniyê da «ne» ya neyîniyê bihata danîn.

Hêvi di bersîva xwe da weha dibêje :

«Lê di zimanê peyvandinê de, piricar ev teşe têkil dibin û em ji hevalê hemberê xwe ra di şûna mekeve de nekeve dibêjin. Heçî rûpela 29, meremê bi du awayan gotin mimkin e.

a) Mezintirîn helbestvanê Tirk.

b) Mezintirînê helbestvanê Tirk.»

Belê rast e. Di zimanê peyvandinê da li hinek ciyên Kurdistanê ev tevlihevi çê dibe. Ji ber vê hoyêye ku hin zimanzanên me jî di bin vê werêçê da mane û her du awan jî dirist dîtine. Lê di baweriya min da wek ku Mîr Celadet û Bedirxan gotine, di fermana neyîniyê da divê mirov «me» ya neyîniyê bikarbîne.

Mixabin hin gotinên din jî hene ku di zimanê peyvandin û nivîsandinê da bikar tên anîn.

Di hinik ciyên Kurdistanê da di şûna venakim da navekim tê gotin û di hinek zimanên nivîsandinê da jî di şûna meztir û meztirîn da mezintir û mezintirîn tê bi kar anîn. Lê gel eger ne bi tevayî be jî bi piraniyek mezin meztir û meztirîn bikartinin û venakim dibêjin.

Belê mirov dikare mezintirîn û mezintirînê jî bikarbîne lê ne di ciyek da. Gava bi tişteki din bê timam kirin, qiyas kirin, an nîsbet kirin wê demê divê mirov daçeka izafê «ê» bikarbîne. Lê li derê vi awayî «ê» nayê xebitandin.

Herwekî :

«Umeta wi çêtirînê umetan» (Mewlûda melayê Batê).

«Ji amê melek qencitirîn ey ciwan Nehcilenama Mele Xelîlê Sêrtî.

Di nivîsandina hêviye da eger nîsbeta mezintirîn bibal helbestvanan va natana kirin wê demê rast bû.

Mebest jî vê nivîsandinê hêviya vekirina riya mînaqêşên weha ye.

Bi silav û hezkirinên biratiyê jî Hêvi yê ra jiyaneke domdirêj dixwazim.

Zinar Şiro
Swêd

(Di hevokên 1 û 2 de gotina Z. Şiro ye : dişûna jî bîr mekin û çê mekin diviya bû ku jî bîr nekin û çê nekin bihata nivîsandin û ew bi xeletî wisa hatine danîn.

Heçî meztir ew di zimanê rojane de kurteya mezintir e ; meztirîn û mezintirîn her du jî rastin.)

BÎRANÎNÊN IHSAN NURÎ PAŞA (II)

Piştî bi kurtî qalkirina serxwebûnên kurdî ji sala 1514 ta Agrî, nivîskarê bîranînan çend gotin li ser dîroka çiyayê Agrî gotibû û paşê herdu serokên serhîlanîna Agrî, Bro Heskî Telli û Ihsan Nûri

nasandibû. Di salên 1926-27 de mîrxas û welatparêzên kurd ên sereke yek li dî yekî xwe digihandin Agrî. (binêre Hêvî, hejmar 2).

Iro Heskî wahiye Agrî û Temirî Şemkî fermandarê jandarmayên Agrî helbijartin. Niştimanperweranî kurd wê gavê marşa Agrî bi şadîmanî dixwendin, digotin :

Iro dîsa hêrsa te hat
Ev agiran bûne kelat
Kom bûn êdî serte civat
Hilbe Agrî, Hilbe Agrî

Eyûb Axa, ji rêisên eşîreta Qotan, pey dîrxistina brayê xwe yê mezin bi rojavayê Enedolê, ligel çend kesik xizm û dost û pêwendên xwe li beşê bakûrê Agrî li Kelefey Korxan pena* biribûn. Li ber pelamarên* Romê ketin, çend saet şer kirin ; berdan Tirkan, hêzên tirk çend nefer dîl û kuştî dan, mecbûr man, ji par ra kişiyar. Eyûb Axa xwe bi hêzên Agrî girê da. Bi ev çêşnê bakûrê Agrî jî bi destê netewexwazên kurd ket.

Hêzên Agrî bihêztir bûbûn. Rûniştivanên bajarê Bayzîdê, ji bona şewatê, ji qamişên dorûberê Agrî kelk* digirtin. Mecbûr man bac bidin, ji komelên neteweyî yên kurd ên Agrî izin bigirin, ta bi azadî nêzikî sînorê Agrî bin, qamiş biçinin, bi pişt kerê bar kin, bibin.

Dewleta Tirkîyê dît ku ligel hêzên zor jî naqedîne karê bike îcar ku min li nav Agrî da îdareya kurdî danîme, ûmîd kir me bixapîne. Ji bona hilweşandin û têkdanîna vê hêza Agrî û ev civatên neteweyî yên kurd qanûnek

* penabîrîn : îltice kirin ; penaber : mûlteci ; pelamar : êrîş, hicûm ; kelk : feyde, istifade, kelk girtin : istifade kirin.

derxist ku navê wê «qanûna te'cîl» bû û li Meclîsa Mezin a Neteweyî ya Tirkiyê jî pesend kiribûn. Li ber vê yasayê bexşîn û lêbihartina hemû karên xerab bi Dewlet re li temamî welatê Kurdistanê pesend kirin û ragiyandin, yekî jî rûspiyanên Bayzîdê bi vê qanûnê ve şandin Agrî, ta em ji vê qanûnê agah bin.

Ewanan ji zarokê Agrî dixwastin ku ew dest ji şer bikêşin, îtaet bi dewletê bikin, ji vê qanûnê kelk bigrin. Min gotim ev dek û dolabê Romê ye, bawer mekin, efû nîne. Brayek Bro Heskî hebû zor dindar bû, digot : Tirk kafir bûne, her kesê teslimê wan be, ew jî kafir dibin, telaqê wan jî batil dibe. Ji wî re Araratîyan Sofî digotin. Navê wî Eyûb bû. Çaxê ruesa têgihîştine ku Kurdên ku Dewlet girtibû an ji welatê wan dûr xistibû azad bûne, hatine ser ciyên xwe yên berê, wê çaxê giliyên wê bawer kirin. Dewlet giliyên rûniştevanên Agrî tewecuh qerar da, ji xwe ve çend neferên din jî azad kir.

Nûvîneranên* dewletê, xeyn ji propaganda li nav rûniştevanên Agriyê, ligel Ihsan Nûrî û Şêx Abdulqadir, ku jin û zarên wan bi rojavayê Enedolê dûr xistibûn, gotûbêj dikirin, bi navê dewlet qewl didan heke ji dewletê re îtaet kin, ewê jin û zarên wan azad kin û bişînin cem wan. Ev pêşneyarên nûvîneranên dewletê ji aliyê Ihsan Nûrî red bûn, lê Şêx Abdulqadir û kurapê wî çûne Bayzîdê, xwe bi destê dewletê spartin. Îcar Şêx Abdulqadir ligel nûvîneranê din memûr bû were Agrî heta bi qise û tedbîrê dostane Bro Heskî jî ligel xwe bibe cem dewletê. Lê çaxê Agriyîyan evî zanîn, rîya wan birin, nehiştin ew werin Agrî, wan şûnda zivirandin.

Dewlet digot : Ji şer dest bikêşin, îtaet bi dewletê bikin, ji ev qanûn kelk bigirin ! Teşkilata Agrî cewab da, got : heke dewlet rast dibêje, bila serokên Kurdan ku ji welatê dûr xistiye azad bike, cardin wan bişîne ciyên wan ên berê, ku em bawer kin. Zehf nekêşa jin û zarên Şêx hatin, ekserê serokên ku bi rojavayê Enedolê dûr xistibûn berdan, ewan jî hatin welatê xwe. Li ser vê qanûnê êdî Kurd teslimê dewletê dibûn, diçûn welatê xwe.

Hinekê wan ên ku ji derva li Agrî pena biribûn, çav dane Şêx Abdulqadir, çûne Bayzîdê. Ewan ên ku diçûn, xwe didan destê dewletê, dewlet jî silahê wan nedistand, hetta xelat û beratekê jî bi wan dida.

Di nav wan de Seyîd Abdulwehabê Berzencî û Axayê Temir Şemkî jî hebûn. Ev herdu ji fedakartirîn Kurdan bûn, li ser daxwaza qomandarê niştîmanperweranê kurd xwe bi destê dewletê dabûn. Neqşeyê* qomandarê ewê bû ku teşkilata «Xoybûn» li navçeyê din ên Kurdistanê çê bikin. Ewê yek li navçeya Ercîs, yê din li navçeya Tuzlûcê û Qaxizmanê kar bikira.

Niştîmanperestî li nav hinekî serokên canbezaran wisa zor bû ku xwe bi destê dewletê spartinê kufir dizanîn, bi hîç çeşnekê* giyanê xwe bi giliyê qanûna te'cîl nedidan.

Di ev serbendê de bû qomandarê niştîmanperweranên kurd nûvînerê resmî yê komela «Taşnaq» a fillan li Agrî qebûl kir, ji ber ku Kongra kurd bi fillan re yekbûnê dixwast, ku li dijî neyarê mişterek yek bin, alîkariya hev bidin. Kurd û Fille bi xweşhalî pesend kiribûn.

* nûvîner an noner : temsîlkar, neminende ; neqşe : pîlan ; çeşne : awa, cor, teher, vine.

Navê wî Ardaşêr Mûradyan bû, di nav Kurdê Zîlan nav girtibû, xelqê gundekî fille yê nêzîkê şarê Xenis bû. Xortekî têgihîştî û neteweperest bû.

Hinekan, mêvandarê qomandarê kurd ji nûvînerê fille re behane kirî digotin, hêzê çekdarê fille bi aliyê netewexwazên kurd hatiye ; lê ev rast nebû.

Teslîmbûnî hinekî Kurdên muhacir, rêvebirinî qanûna te'cîl hêzên Agrî zor kêmbûn û di babetê xwarin de jî zor bi tengî ketibûn. Lê em kêmbûnê, hizra me bi Romê qe nehisand.

Zivistan bû. Berfekê li navçeya Bayzîdê heta sînorê niştimanperwerên Agrîyê pûşandibû. Bihar gihîşt, ev berf hê jî neheliyabû. Di katek de, di bin tarê Agrî roj bi roj di şûna berfê giyayê hêşîn derketibû. Ji rûyê vê bûyînê xurekê pez û dewaran li navçeya Bayzîdê zor telef dibûn, li ber eve xelqê dorûberê Bayzîdê li ser qiseyê dewletê hatin ser vê yekê ku ligel Teşkilata Agrî gotûbêj bikin, pez û merrên xwe ji bona çêrandin bi aliyê Agrî bişînin. Bi ev çeşne colê pez û dewar bi aliyê Agrî berjêr bûn. Qerar bû xwedanê heywanet li gora heywanê xwe ji Teşkilata Agrî re pez bidin. Bi ev çeşne rûniştevanên Agrî ji babetê xwarinê asûde bûn. Tê gotin, Xwedê bi niştimanperestan (...) * bi vî tehrî yarî dabû ...

Qomandarê netewayetî kurd, bona zortir xwe nişandanê û pesendnekirina qanûna te'cîl, ji aliyek Xalis Beg bi çend siwar û peyan û ji aliyê din Ferzende Beg ligel siwarên wî memûr kir herin navçeyên li bin nifûza Romê, rê bibirin, post bişêlînin, xetên telgraf û telefonê biqetînin, emniyet û rahetiyê egle kin. Çaxê giliyê kutasiya rûdaveya Agrî li nav Tirka belav bûbû, desteya Xalis Beg 300 nefer eskerê teze bi çek ragirt û pasevanê vanî bê çek kir, têkoşa bi heftan. Ferzende Beg û her weha desteyê Edo Ezîzî û desteyên piçûktir ku ji Agrî derdiketin, rêyên nêzîk digirtin, xerabî dikirin û dizvirin qudret û xebatê bi riya hêzê Agrî re, bi çawa cilve dewletê dixapandin. Bi rastî, li navenda kurdî ya Agrî tenê deh mêrên çekdar mabûn li pêşiya hengê Bayzîdê .

Havîn gihîşt. Katê ji bona lepadding, ji bona xerabiyê munasib ! Şêx Abdulqadir ligel dest û pêvendên xwe çû zozanê çiyayê Şinek ku dûr ji Agrî bû, jin û zarên wî jî dewlet ji Izmîrê anî tehwîlê wî da.

Êdî desteyên canbêzarên Agrî li nav erdê Tirkîyê zor dûr diçûn. Desteya Ferzende Beg ji helmeta xwe ta navçeya Hesên Qele, nêzikayetî Erzerûm dirêj dikir ! Layekî helmeta xwe da karvansêra li nîvanî Hesên Qele. Sari Qamiş girt, çend zabitên tirk ku ligel jin û zarên xwe diçûn bi Sari Qamiş dil girtin. Paşê bi ihtiramê jina ku li cem wan bûye memûran azad kirin. Ihtirama ku bi jina kiribûn û parastina namûsa jinan xesletê çakê Kurdan diyar kir û li nav zabita deng dabû.

ELO BEŞO

Desteya Elo Beşo ku tenê pênc mêr bûn ku heya derê Erzurûm diçûn. Carek nêzîkê zinya Palan Döken mifrezeyên eskeriyê taqîbê canbêzaran bûn

*(1) di vîr de çend gotin nayên xwendin.

e, tele* avêtine, pey şerek sivik, zabitek û çend esker kuştin, kincê wan li xwe kirin, çekê eskeran ragirtin, zivirin ; kincê zabit li ser Elo Beşo bû.

Pey şerê 1930 ku Agrî bi destê Romê ket, hinek canbêzar li navberê perakende mabûn. Elo Beşo bi yek hevalê xwe li nav şikeftêk simmê dêran. Eskerên Rûmî dor li şikeftê girtibûn, dixwastin bikevin nav şikeftê. Di nav wan de şer dest pê kir. Paş midetek, hevalê Elo Beşo xwast here teslim bibe ; Elo Beşo tifeng û fişeng ji wî sitend, hişt ew ji şikeftê derkeve. Elo Beşo bi tenê ma. Eskeran bomb davêtin, Elo Beşo nedihîşt biteqin, niştva digirt, bi aliyê eskeran davêt. Carek neqedand bombê bigire, teqiyâ, ser rûyê wî xûnî bû, çavê wî nedidît, dîsa bi gulûle bi neyar nehisand. Şev bûbû, hewa munqelîb bûbû, baranê şedîd dibarî. Eskera ji bona xwe ji baran veşartin çûn dizanin ku bi tenê mirovek di şikeftê da ye, li derê şikeftê dirêj erdê bûne. Elo Beşo kincê eskerî li xwe kiribû, paltoyê eskerî li ser kişa. Baran çiqas şedîd bû ewqas jî hewa tarî bû. Elo Beşo hêdîka xwe gihand derê şikeftê, mîna eskeran dirêj erdê bû, hêdî hêdî li nav eskeran ji bona xwe cih vekir, piçekî ji devê şikeftê dûr ket, paşê bilind bû. Heke yekî ewî didî tesewir dikir eskerek hevalê wan e. Bi vî tehrî ji nav eskeran difilte, dikeve nav hevalên xwe.

Rojek zabitek Romî xeber dişîne, xwastiye were wan bibîne. Memed Axa Heyderî jî li nav frariyan bû. Ew zabit tê nava wan dibêje : eskerên ku di şikeftê dorê li Elo Beşo girtibûn, ez tevî wan bûm. Ew Elo Beşo kîjan e nişan didin ; çavê wî radmîse, dibêje : tu çawa ji şikeftê derketî, ji nava me xelas bûyî ? Elo Beşo tarif dike !.

Memed Axa digot : rojek Elo Beşo gote min îşev xew dît, îro esker tên ser me, emê şer bikin, ezê di vî şerî da bêm kuştin ! . Û wisa jî bû. Wê rojê Romî hatibûn ser wan, şer çêbûbû û Elo Beşo jî hatibû kuştin.

* *
*

Tello, ji omerayê Melazgirt û hevalê wî Çavreş û tevî çend mêrên Hesenî heya navçeya Mûşê diçûn ; keyn ji xerabiya ku dikirin irtibata Agrî ligel navçeyên din ên Kurdistan bi cî dianîn.

Keyn ji ev çesnê xebatê, niştimanperestani Agrî li ciyên din ên Kurdistan jî xebata têkoşeran ra tîrêjê dida. Çumkî Agrî navendê şorişa Kurdistan bû (..)* Li qismetê nivroya Kurdistanana Tirkiyê navçeyên Midyat, Mêrdîn, Şirnexê serokê xêla Hevirkî Haco Axa îdare dikir. Desteyên wî heya Eroh û Hekarî diçûn ...

Rojnameyek tirk bi navê «Gece Postası» dest bi nivîsina meqalat kiribû. Ev meqalat di bin navê «Isyana Mezin a Agrî û şerên wî çawa bûn», biranî-nên Yüzbaşı Zöhdî Güven, zabitek tirk bû. Ev zabit li sala 1929 hatibû Kur-

* tele : dafik ; canbêzar : fedakar, fedayî ; (2) di vir de çend gotin nayên xwendin.

distan, li alaya jandarmî ya seyar kar kiriye û hinekê li şerêd Kurda hevbeş bûye. Nivîser di navbera meha temûz a 1929 li Zonguldak bi rê ketiye, hatiye Trabzonê û wisa dinivîse :

Hema Şoforên Trabzon çaxê navê Igdîrê - bajareke li bakûre çiyayê Agrî, zor nêzik e li sinorê Ermenistana Sovyetî- dibihistin, serê xwe xwar dikirin, digotin «heya Erzûrûm diçin, ji wê pêştir naçin, li wan deran şaqî zor in. Wê salê di rohelat de xebat û têkoşîna eskerî ji bona girtina çiyayê Agrî û temirandina şoreşê dewam dikir. Paş çend roj mayîn li nav Trabzon, ji bona peyda kirina otomobîlek, min şoforek ji dostêd hevalên xwe peyda kir û bi hezar zehmet razî kir ku me bibe Erzurûm. Di nav rê da her gişî ku me dibihîst, hemû ji bona şaqiyane kurd bû. Li Gumuşhane - bajareke li nivê riya Erzûrûm - Trabzon - digotin : Wextekî midirekê nehîyê bi navçeyên rojhelat, ber bi ciyê karê xwe diçû. Çaxê bi çiyayê Kop digihîje - li nav Bayburt- Erzûrûm çar Kurdên çekdar pêşiya maşîna (otomobîla) wî digrin, perê wî distînin, li nav xwe bi vî tehrî par dikin :

«Heso evî kiriya riya te, ev jî kiriya riya min, evî maliyatê malê, ev jî maliyatê zeviyê !». Pey vê beşkirinî dizvirin cem midir, dibêjin, «em rêbir nîn in, çiqas pêwîst bû me girt, zêdemayîn didine te, bigir», pere danê, paşê gotinê ; «Fermû, te bi Xwedê dispêrin !».

Zöhdî Güven jî li çiyayê Kop da rastê du mirovên çekdar tê. Ewanan kêşik kêşê rê bûne. Zöhdî Güven dibêje : bi min gotin : «bi me welamê* çil mêrên çekdarê Dêrsimê -navçeya di navbera Erzîncan û Xarpêtê, iro Tirka Tuncelî nav danê- bi vî alî tên, lêbelê em ta niha nizanin ew li ku ne». Ev zabî bi hezar tirs û lertz xwe bi Erzurûm digihîne. Şoforê ku wan anîbû qerar bû bi Igdîr bibe deng û basê ku bi tirs li çilonayetê destê û taqimên Kurda dibihîse tê cem wan, dibêje : «Ez nikarim ji Erzurûm pêş da herim, dizvirim Trabzonê ! Hun ji bona xwe çareyek peyda kin !».

Ewanan giliyên zabîtek Romî ye ku li babetê fealiyet û reftarê muadela-neyê desteyekî canbêzarên kurd çaxê encam dayê destûratê ku girtibû li nav rojnameyek Istanbul da çap kiri bû. Desteyên ku ji Agrîyê dûr diketin, ji aliyê Kurdên Tirkîyê bi corekî şayeste mêvan dibûn, ji bona wî hewcê wan ne bûn ligel xwe bar û nan û pêxwarin bibin. Brîndarê wan li layên navçe tîmar dibûn û ji navenda wan re dişandin. Yekî ji wan desteyar çûbû navçeya Adilcewaz û çiyayê Sipan. Li wê derê tacîrên pez hebûn, pezê xwe diçêrandin, destê mêvan nekiribûn, tenê pezek ji nedabûn ku serjêkin, bixwin. Ewanan ji Kurdistan pez berhev dikirin, dibirin Sûriyê difrotin. Ji bona çavtirsandin û têgihandina ev kesan, desteyên Ferzende Beg, Xalîs Beg û Edoyê Ezîzî şandin çiyayê Sipan gelleyê* tacîra, ku zêdetir sê hezar pez bûye, bigrin, binin Agrî. Eva destûr hate bi cî kirin. Her çend eskerên Romê riya wan girtibûn û xwastibûn pez bizvirînin, belam* neqêdandibûn. Xwedanên pez bi Anqerê tîlgraf kişandin, gotin :

* *welam* : 1) bersiv, cewab. 2) *peyam, mesage* ; *gelle* : *kerî, col* ; *belam* : *lê, lêbelê*.

«Heke Dewlet nikare me û malê me ji tecawiza şaqiyanên kurd biparêze, çêtir e ku Kurdistanê bi Kurda, bi wan bispêre, ta teklîfa me jî diyar be !»

Rûdave* yek li pişt a din çêdibûn. Ji ber ku dewlet ji qanûna te'cîlê jî kelk û sûdê* negirtibû, ji bo dîtin û qisekirin heyeteke nuwîneran şand Bayzîdê.

ÇAVPÊKETINA KURD û TIRK

Em li zozanan bûn. Rojek qomandarê jandarmên Bayzîdê, Arif Hikmet Bey, xeber şand, hate dîtina me. Yek qîte fotografê eyala min Yaşar Xanim ku li Bayzîdê derxistibûn anîbû, bi min da û got : heyetek ji Ankara hatiye, dixwazin we bibînin. Me qebûl kir, cewab da ku sibehê saet heşt hev bibînin.

Roja din, beyanî, piştî sînorê Agrî-Tirk, li erdê Tirkîye, ev çavpêketin pêk hat. Ez, Ihsan Nûrî, çend hefta ji serokên kurd bi bîst siwarên ku li bareyê azayeti* û şehamet serhatiyên rojgarî* bûn bi hevra çûbûn. Ewanan jî bi du maşîn* hatin tevî deh jî esker. Endamên ev heyeta bêritî bûn : du nûvînerên Civata Mezin a Neteweyetî ya Tirkîyê -ku yek nûvînerê Istanbul, ê din nûvînerê bajêrê Bayzîdê qomandarê tumena-firqeya-Qerekosê¹, çend zabît û Arîf Hikmet, fermendarê jandarmên Bayzîdê.

Pêşneyarên nûvînerên bêritiyê ev bûn :

1 - Arambûna Agriyê

2 - Destparastin ji pelamardanê riya û xirabîkirin

3 - Şûndadayinî pezê taciran

4 - Ji hemû zêdetir, derketina Ihsan Nûrî ji Agrî bi her şertê ku ew bi xwe bixwaze.

Li muqabil da Araratiyan her xirabiyek kirine tê bexşîn, her yarmetî ku pêwîst be ewê dewlet bide, rahetiya wan temîn bike.

Min tevahê hemû pêşneyarên wan red kir. Bi min gotin : Were niştîmanê xwe, dewlet li her babetê jî bona selamet û rahetiya te qewl dide ! Bi welamî min got : ez li nava niştîmanê xwe me, ji we ihtiyacim nîne ; esasen bi qewlê dewleta we baweriya min nîne !.

Gotin : tu kîjan dewletê dixwazî, em memûriyet bidin, here meaşê xwe bigir û kar bike !

Min got : Ez naxwazim ku navê dewleta we li ser min be.

Gotin min : ha jî te ra pasaport bidin, her li ku dixwazî azadane here. Ewê pasaportê jî te ra konsolosê Tirkîyê li Tebrîzê bi xwe bîne, bide te.

Min bi welamî got : beyhûde zehmet mekêşin ! Ez bi hîç ciyê naçim. Ez xulamê neteweyê kurd im. Ewanan dikarin bi min teklîfa tayîn bikin. Hun heke rast dibêjin, welama eva ala serbixoya kurd ku li ser çiyayê Agrî li ber çavê dewletê ve daçikandiye bidin.

Hatin ser pîrsa pezê tacira, gotin : van peza kî anîne, bidin xweyê wan.

* rûdave : bûyer, hadîse ; sûd : istifade ; azayeti : mêranî, mêrxasî ; şehamet : cesaret ; rojgarî : jiyana ; maşîn : otomobîl.

Min got : ev pez kî anîn, belav kirin nav, hemû xwarin, tamam bû. Heke bawer nakin, min Ferzende û Xalis Began nişan da û got : evanan çûn anîn, ji wan bipirsin. Yekî ji nuwîneran ji Ferzende Beg ra got : heke hun peza nedin, dewlet jî we efû nake ! Ferzende Beg welam da : em ji dewletê ef naxwazin, hewcê me bi bexşîni dewlet nîne. Qederek ligel Bro Heskî qise kirin, me jî li gel zabitan qise kir. Metalîbî Agriyîyan li du wûşe (gotin) da kurt dibû : Azadiya Kurdistan !... Cîgehî hîç mebestegiyan nebû ku dewlet nezanî be ! Pêldanî alaya sêrengîn a serxwebûna Kurdistan li ser girên Agrî, çiyayên Cezîra Botan û Midyat, Sason û Xerzan û çiyayên din ên Kurdsitan bi destê azadîxwazên kurd baştirin û aşikartirin amanca wan bû. Diyar bû ku dewlet dixwaze me bixapîne !

Tenê di ev çavpêketinî da dest hat peymanê li ser zarekî wisa ku hêzên Agrî êrişê Bayzîd ne kin û Dewleta Tirkîyê jî bi ser Agrî hêz û esker neşîne.

Li axirî gotûbêjan de, çend ji wan zabitên ku navê Ihsan Nûrî ji Istanbûlê nas dikirin bi Ihsan Nûrî gotin : çi xizmetê dixwazî bi şexsê te bikin ? Ihsan Nûrî got : jina min bişînin Helebê !.

Havîn ser çû, êlat gerane ser gundên xwe. Şêx Abdulqadir, ku teslimê dewlet bûbû û hêjî li jêr fermana dewlet da bû, li gundên xwe, ku li nivroyê rojavayê Agrî bûn, rûnişt. Elo Beşo ku bi Şêx guh neda, teslimê dewlet nebûbû, mirovên çekdarên xwe şande ser. Em li hawara Elo Beşo çûn, mirovên Şêx vegeyîyan ser ciyê xwe.

Çend mal ji êla Hesorî bi îcaza dewletê li kelefîyên gundê xerabê Kanî Korkê ava kirin û bi cî bûn. Gundê Kanî Kork li nivroyê Agrî da û li kêleka sînorê Agrî û Romê li jêr destelatê* Tirkîyê bû. Kanî Kork jî bo çavpêketin û axaftin li gel dewletîyan û serokên Araratîyan zor baş ketibû. Çend roj paş avakirin, çavpêketinên dostane di nav serokên Agrî û zabitên tirk ên şarê Bayzîdê li vî gundî pêk hat. Keyayê gund Hemîd Ismaîl mêvandarîke germ û gorî li mêvanan girt ; ev çavpêketin di hewayek zehf dostane de tamam bû, çend wêneyek ji bona birmanê helgirtin.

Zabitên tirk bi Ihsan Nûrî pêşneyar kirin ku rojek biçe Bayzîdê, mêvanê ewan bibe. Di welama (cewaba) xwe de min got : qewl bidin min ku ez dîsa bi xoşî vegeyîm Agrî, ezê bi ser çav, bi xoşhalî bêm. Ji bo navê mêranî û wefa li ser qewlê xwe, bi hevmeslekên xwe zabitên tirk bawerîya min hebû. Zabitan gotin : emê bifikrin, paşê bişînin dî te. Paşê jî hîç xeber û basek nebû.

Paş çend rojên din, wezaretê hindurî ya Tirkîyê bi riya waliyê Bayzîdê bi min xeber da ku hevaljina min bi riya Sûriyê ketiye û jî Tirkîyê derketiye.

Li ser pêşneyara hikûmetê, berpirsîyarên Bayzîd û serokanî Agrî li nêzîkayê Kanî Kork dîsa hev dîtin. Di vî çavpêketinê da hikûmet çend kes jî ruesayên kurd ên mutîê xwe li gel xwe anî bû. Yek ji wan Teymûrê Kesko-yî, serokê xêla Kesko-yî bû. Di nav axaftinê da got : Ez Tirk kurê Tirk im.

* destelat : hikm, otorite.

Xwast dilê hikûmetê xweş bike. Ev giliyê Teymûr bi Agriyian giran hat. Bro Heskî bi xwînsarî û heqaret welam da got : ji Xwedê dixwazim pey mirinê, tu li gel brayên xwe yên Tirk çal bibî !

Li zivistana wê salê, di şerê ku di nav Kurdan û eskerên tirk de qewimî laşê Teymûr li teniştê laşê zabitek tirk, li çiyek, di nav kendalek de hat dîtin. Herduwan anîn di paşila hev de çal kirin. Xwedê hêviya Bro qebûl kiribû.

Çend roj paş ev çavpêketin rûdavekê bû ku ji serokên Agrî bi temami diyar kir ku ev hevdîtin tenê ji bona xapandina û xewkirina Agriyian bûye.

ŞERÊ KANÎ KORK

Rojekê beyanî*, payîz bû. Hewa bi birê beyaniyê bi kar ketibû, şevnemê xwe bi ser erdê raxisti bû, li ser rûyê çîmenên pelasîde û zerd mîna dilopên ferhîskî ji ser goneyên zerd kilor dibûn. Tîrêjên tavê perdeya tariya şevê qelaştibûn, di ber serê ewran lê dabûn. Teze tebîetê ronahiyê bi riyê zevî gihandibû ku çend dengên tifink ji nêzîka xetê sînorê kurd-tirk bilind bûn. Li pey wan şelikî mîtraloyoz hate bihîstin. Zehf nekişa gundê Kurd Ava ber bi gullebaranê topên neyar ket. Kurd Ava ku ji sînorê kurd-tirk çend sed metir dûr bû, nêzîktirîn gund li neyar bû, mala me û mala Bro di vî gundî da bû û ala serxwebûnî kurd jî li ser vî gundî pêl dida. Berê navê wî Tirkmen bû, min guhirî Kurd Ava danî bû.

Tirka qewlê xwe şikandibûn, me Kurda xafîlgir kiribûn. Bi rastî jî Kurdên Agrî di vê demê da helxeleta bûn. Ji bona wî beşek hêzên Agrî li nav erdê Tirkiyê xerîkê isperkênanê xwe bûn, beşek siwarên kurd çûn ku xwe li şûnên girîng ên Zinya Agriyê di nav Agriya Mezin û Piçûk da bilind rabigrin, nehêlin Tirk ji wî alî werin, çûnkî di her teqê ordukeşî da ev cî diket pelamarê Tirka ta ji vê rê navbera navçeyên Agrî û erdên bêlay ên Iran bibirin, hêzî Agrî gemaro bidin (dor lê bigrin). Kes li vê zîne nebû ku ji bona me gelek bitirs ba ; em hemû di gund da rûdiniştin. Gundek jî li ba me bû, belam ev gund ji me dûr bû, gundê Mûsa Bêrkî bû.

Ev du gundan vala kirin, jin û zar bi nêzîkî sînorê Iran çûn. Frokeyên neyar li esmanê Agrî difiriyan, bi bomb û mîtraloyozên xwe, mîkrobên ecel direşandin li ser rûyên jin û mindal.

Qomandarê kurd li gel Bro Heskî û duwanzde mêrên din di gund da man ta pêşiya pelamara neyaran bigirin. Şer giran bû belam bo Agriyian nebû. Me neyaran didît, girên pêşiya Kanî Korkê girtibûn, bolikek siwar û topek jî li wêderê bû. Pelamarê peya nedihat dîtin. Gulûleya peya û mîtraloyozên van ber bi Agrî nedavêtin, şerê qors (giran) li aliyê Kanî kork bû ...

Li Kanî Kork, 25 mal rûniştî bûn û li ser qiseyê dewlet ava kiribûn. Têkoşeranî Agrî baş dizanîbûn ku rûniştevanên gundê Kanî Kork hîç karî bi pêçevaney dewlet nekirine ko hêzên dewlet li ser wan pelamar bikin. Nişkeva me dît duyê qalind ji ser Kanî Kork bilind bû, pey wî jin û zarên kurd derke-

* *beyanî* : sibe, danêsibê ; *fermisk* : hêstirên çavan.

tin bi aliyê sînor beziyan, hatin Agrî. Ez li hespê xwe siwar bûm, çûm wan deran bibînîm, min dî ewanan bi aliyê gundê Şêx Abdulqadir, ku mutî'î dewlet bû, diçûn. Du ta zarok ku çaxê revê dayikên xwe winda kiribûn li deştê mabûn digiriyan. Min wan li bin agirê mîtralyozên neyar siwarê hespê xwe kir, zivirîm nav hevalan.

Frokên neyar her xerîkê gulûlebaran bûn li ser jin û zarokan. Çawa bû braziyê Bro yî neh salî, Ibrahim, bi tifinga xwe li laşê mezin ê firokek da, anî xwarê û ew li nav zeviyên di bin hikmê Tirkiyê ket. Tîpên siwarên tirk ji bona parastina frokê bi rê ketin, li piştê girek ji çav winda bûn.

Ta vê çaxê kesî nizanîbû Tirka ji bo çî rikê li Kanî Korkê kiriye. Zehf nekêşa, çend têkoşerên ku çûbûn nav Tirkiyê, zivirîn. Evan, Êlxanê kurê piçûkê Bro û Mela Şunullah ku yek ji canbêzaranê netewayetî kurd bû, rojên îne li mizgefta Agrî xutbê bi navê netewayetî kurd dixwand, li gel pênc fedaî bûn û digotin :

Em îşev dereng gihîştin Kanî Korkê, westiya bûn, xwastin şevê li mala Hemîd Ismaîl istirahet bikin û sibê beyanî sînor derbas bin. Êdî em nizanin Romî çawa bihîstiye em îşev li mala Hemîd Ismaîl mane. Xwedanê gund ji bona destmêj girtin ji gund derdikeve, dibîne destek siwarên tirk bi gund tîn. Bi bîrê fedaiyan dikeve ku li mala wî mêvan in. Kurd ji bona parastina mêvanên xwe, her çî ji destê wan tê kêmasî nakin. Ji bona vê, bi siwaran qîrîn dike : Siwarno pêş da neyên ! Aliyek jî hawarê jina xwe dike : zû tifinga min bine ! Jina wî tifingê ji wî ra bir, em jî rabûn, tifing û rextê xwe girtin, beziyan derva çûn. Siwar nesekînîn, dîsa pêş da dihatin. Hemîd Ismaîl gulûleyek avêt, eskerek kuşt, me jî xwe gihand Hemîd Ismaîl. Şer dest pê kir, gundî jî hatin aliyê me. Me çend esker kuşt, çekên wan girt. Alayek esker ku ji şev dor li gund girtibûn, li hawara siwara hatin, şer qors bû. Sê mîr ji nav gund şehîd ketin. Me gund berda, çûn, me dît naqedînîna pêşiya alayê bigrin. Çaxê revê sê jin û qîzek piçûk, 4 salî, hatin kuştin. Em bi aliyê we hatin, gundiya berev Şêx çûn.

Paşê hate zanîn ku du mîr û pitêyek-pitê ji qîza zor piçûk ra dibêjin- jî ji agirê mîtralyozê birîndar bûne û brayê Hemîd Ismaîl û jina Hemîd Ismaîl jî bi mukafata mêvandariya ku çend roj pêş ji zabitan re kiribûn. Revîyên Kanî Korkê tîpek eskerên Tirka li pey xwe bi Agrî kişand, wanan ji pira li ser çemê sînor derbas bûn hatin erdê me. Xwastin ku pez û dewarên Kanî Korkîyan ku li alî me li qerexa çem diçêriyan talan kin, bibin. Dîtina vanan û revîna dilşewitane ya jin û zarên kurd ji çengê eskerê Romê êdî mecala tehemul ji bo desteyê piçûk ê Agrîyîyan ku li ser gir didîtin nehişt. Mêrxasên kurd hatine ser eve ku numayîşek ji nimûneyên qaremaniyên bav û bapirên xwe bidin, ervahê ev mezinan ku ji bona parastina niştîman û azahiya xwe bi şûrê rût hesp bi deryaya neyar dibezandin şad bikin, xwastin carek jî perdeyê ji xebat û şerêd Iran û Tûran ên mêjûyî ra bi çavên neyarên kurd raxin. Bi hemû ragihênin ku neteweyê kurd ê îroyî bi rastî neveyên ev palewanên navbangên ku li meydana şer da rûh û hestî* nebezî* û şerkarî li xwîna pak

* hest : his ; nebez : palewan, mêrxas.

û zelal a aryayî wan hîç alegorekî bi ser da nehatiye, bi kurtî xwastin di ev rojê da hêjayiya rasteqîne ya şerkarî û mêranî ji Kurd û Tirk ra pêkewe* hêlengînên ber derê xwe aşîkar bikin, ji yar û neyar itiraf bigirin, xwestin canê xwe li ber piyê me'şûqê Azadî pêşkêş kin. Tesmîm girtin : ba zanîna zêde û bertêrbûnê çekê neyar û ji hemû girîngtir li miqabilê tenê yek şerkarê kurd hebûna sed esker bi çav girtinê hemûyê vanan rêkêb kin. Pêwîst bû şehamet û tehevore cibilê kurd kêmasiya hejmarî cibran ke. Pey maçkirina kevîrên reş ên Agrî mîna Hecerelesveda Kabê ya neteweyê kurd, pişt bi Agrî rû bi neyar pêşda çûn. Meydan rast û rût û ji Agrî dûr bû. Êdî neyar nikaribû bêje Kurda kelk girtine ji aşîneyetîya bi newalên pirzinar ên Agrî ji çengê merizgar dikin. Li babetê hejmar û çêsnên çekan qorxanê neyar zehf bêtir bû ; li bareyê cîgirtin zor ciyên baş li çengên neyar bûn, li pişt gir û li nav gund bûn ! Lê peçivaneyê van Kurda li zevîkê rast û rût bû. Lê li haletê ev hemû zal de têkoşerên kurd tesmîm kiribûn, te digot ervahê palewananên kevn ên Iran li gel rûhê wan têkil bûye, di ev misabeqeya giyanbazî de her yek dixwast ji ên din serfiraztir bin. Agrîyîyan nedixwastin xwîna bêgunahan birêjin, vanan tolê wan negirin. Xwastin sunbilên spî ên payîzê ku li dewrûberê çemê sînor li ser zeviyên kesk hêşîn bûne bi xwîna sor rengîn bikin, ala niştîmanî kurd careke din berçav xin. Êdî gulûleyên top û mîtralyoz pêşîya wan nikaribûn bigirin. Xwîna şerkarên kurd keliyabû.

Li ser rikêbî mutehevranyê kurd neyar erdê Agrîyê bi cî hiştin, helatin nav gundê Kanî Korkê. Neyar pê re çopira ku li pêşîya Kanî Kork li ser çemê Sînor bû gulûlebaran dikirin ta Kurd nikaribin derbas bin. Hevalên şerê min gihîştin pirê û li kêlekê perderiyê erdê bûn, dest pê kirin şer. Di nava wan de tenê ez siwar bûm ; li nêzikayetê pirê peya bûm. Li wan deran cî nebû ku hespê biveşêrim. Min hespê kêşa nav cuhek. Neyar pirê li bin agirê mîtralyoz girtibû ku em nikaribin jê derbas bin. Mîm dît şer dirêj dikşîne, min tewekelê Xwedê kir, siwarê hespê bûm, mehmûz bi hespê da, xwe gihand pirê. Giliya hevalên ku digotin neyar li nav gund e, zû peya be, min guh neda, pirê derbas bûm, gulûleyek jî bi aliyê gund avêt. Ji gund jî çend gulûle bi min şêlik kirin. Ez ketim nav gund. Peyayên tirk ji aliyê dinê gund berdan. Wê gavê Yadoyê Delxerî û Osmanê Kilem bi sê siwaran destûrekî girtibûn, ji rûyê pirê ku pênc sed metir li rojavayê pira Kanî Kork bû derbas bûn, aliyê girekî ku li aliyê rast û piçekê li pişt neyar bû hesp bezandin, çar nal çûn.

Li nav gund, çend jinên dîl, ku yekî avis bû, xwe veşartibûn bi dengê hespê min zanîn ku Kurd e ; eskerên Romî ku li gund peya bûbûn, ji malan derketin ; laşê jinîkek ku Romî dixwastin li gel xwe bibin û neçûbû, li nav gund kuştibûn, li ser erdê bi xwîna xwe gevez bû, ciyê çend nîze li ser laşê wî dihate dîtin. Ev jin jîna kurapê Hemîd Ismaîl bû. Gund hatibû girtin, jinên rizgarbûyî digirîyan, bi çavê pir firmîsk xwe bi min gihandin, xwe bi hefsarê hespê çespandin nedihîştin pêş da herim, ketine lingê hespê hemêz kirin, Sim, rikab û piyê min radimîsin, lava dikirin neçe, mîna dîn bûbûn.

* pêkewe : bi hevra.

Bro û hevalên wî ku li pêşiya pirê dirêjî erdê bûn, şer dikirin, ditin ku min li nav gund hesp bezand, rabûn û ji pirê derbas bûn, peyatî hatin. Jina xwe bi kenar kişandin. Em tev çûn pişta gund. Di vê katê de Yado Delxerî û Osmanê Kîlem xwe ragihandibûn kêlek û pişta Romîyan û li wan didan. Romîyan dît ku me gund girtiye û ji du alî pelamarê dikin, panîk kete nav wan. Bro Heskî go îcar dora min e, bi îsrar û lava hespê min girt, siwar bû, li pey peyayên ku ji Kanî Korkê revîbûn ket. Peyayên Romî zor dûr bûbûn. Zivirî, bi tenê bi mevaziyê neyar rikêb kir. Rê dûr, erd rast û pir bi kevîrên piçûk bû, Ji bona ku Romî nikaribin li Bro xin, me wan di bin agirê şedîdê xwe girt. Bro bi girê ku Romî li ser bûn gihîşt, êdî neyar wî nedidît. Neyar xerikê parakîşanê bû. Qomandarê firqeya Romî ji hemû zûtir siwarê otomobîla xwe bû, revî, paşê maşîna xwe şand pê topên girêdan ji destê Kurdan xelas kirin.

Yadoyê Zîlanê Delxerî ku li pişt û kêlekê Romî rikêb kirî, neyaran ji şûna xwe rakiribû xwe gihand çend eskerên ku mabûn, dîl girt. Em derketin gundê Qotisê, ku li rûyê çiyayê pişta Bayzîdê bû, ji wê derê bi gulgule Romîyên firarî teşyî' bikin. Li zinya Qotis top û eskerên wan hebûn.

Ev şer gelek ecêb bû. Zêdetir ji du hezar peya û siwarên meşqditî bi top û mîtralyozên mezin û piçûk û bombefroke* li pêşiya panzde peya û şeş siwarên kurd te digot mîna ku gur ketiye nav pez, direviyan, mîtralyozan bi cî dihiştin ; taqîmek esker dihatin girtin, dîl dibûn, frokê û bi pasebanên wê va bi cî hiştibûn. Kurd ta gundê Qotis ku li singê çiyayê pêşiya Bayzîd bû pêş da çûn.

Kurdek ji gundê Hellac, navê wî Ibrahîm Azo bû. Frokevanê wê froka ku gulûleyên Kurdan anîbûn xwarê bi şarê Bayzîd biribû. Di zivirandinê da hatibû zinya Qotis - navê zinya Qotis, zinya Şeytan bû. Çaxê gihîşte me, got : çaxê ez hatim zinya Şeytan, eskerên tirk ji pêşiya we direviyan, çend zabitên tirk bi dûrbîn li meydana şer temaşa dikirin, yekî ji wan destê xwe li çokê xwe dixist, digot : Xwedê ev çi bêbextî ye ? Ev qas peya û siwar ên bi top li pêşiya çend Kurdên rût û tazi û birçî firar dikin !

Belam nayê zanîn qomandarê tirk li babetê ev şer çi rapor daye, hejmara Kurda çi qas nivîsiye. Ev şer li nav mirovan bûbû efsane, belav bûbû. Digotin ku li nav rêzê şerkarên kurd siwerek kincspî peyda bûbû, Tirka dişkand.

Nêzikî êvar bû, şerkarên Agrî çûne ser ew froka ku Kurda anîbûn xwarê. Duwanzde peyayên din ku Eyûb Axa, birayê Bro Heskî û çend peyayên Mûsa Birki di nav wan da bû zûtir xwe bi pasevanên frokê gihandibûn, dest bi teqê kiribûn. Wez'ê meterisê eskera gelek baş bû. Li nav girên tabîye nêzika gundê Dûdkan meterizek girtibûn. Şerkeranê ku li çiyayê Qotis da bûn pêwîst bû nezikê kilometrek li erda rast li jêrî agirê neyar da biçin.

Seyid Resûl Berzencî û Ferzendeyê Hesenî, du mêrên sergerê Rustem pepend, kêleka çep a siwarên Tirkan bin gulûle girtin ... peyayên mesafetê me derbas bûn girê pêşiya neyaran girtin. Ew siwarê kurd ê ku bi tenê xwe bi Kanî Korkê gihandibû xwe bi nav du girên ku Kurd û Tirka girtibûn û şer

* *bombefroke* : *bombavêj*, *balafîra bombavêj*.

dikirin gihand, ji hespê peya nebû, xwe da penayê girê neyar, ji zaviyeyê meyite kelk girt û xwe ji gulûlên neyar veşart.

Qomandarê siwarên tirk dît ku Kurd nakevin, axir dil kir fermana paşekêşi da, li gel sê eskerên siwar hespên xwe bezandin çûn. Seyîd Resûl û Ferzende çûn ev zabitî bigirin, belam negihîştin. Eskerên din neqedandin xwe bi hespên xwe bigihînin, peyatî parekêşi dikirin. Çaxê dengê tifingan hate birin, şerkaran feryad kirin : Romî revî ! Min êdî dereng nekir, xwe gihand ciyê Romî ; hespên wan û sê kuştî, çend birîndarên wan û çekên wan mabûn ! Şerkarên kurd her yekî hespek girtin. Neyar bi rêzên nêçirê di erda rast da para diçûn.

Siwarek dît ku neyar ji dest difilite, êdî dereng nekir, mehmûz bi zikê hespê da, bi tenê rikebê neyar kir. Tifinga wî nebû, dehtîr di destê wî da bû ; gulûleyek agir kir, qalingê fişeng di nav lûlê da ma, dehtîr xerab bû. Çend esker zivirîn, nihêrîn, dîtin ku siwarek bi tenê rikêb dike. Siwar xwe winda nekir, bi tirkî notilê zabitên tirk ferman da : Teslîm bin ! Dest bilind ! Neyar mînanî ku manyetîze bûne zû îtaet kirin. Siwar kete nav neyaran, tifingek û qetarek fişeng ji destê eskerek girt û ferman kir : tifengên xwe ji destên xwe bavêjin zeviyê ! Avêtin. Paşê ji dîlketiyan ra wa'd da, go : dilteng mebin ezê îşev we bişînin Bayzîdê nav hevalên we. Ev siwar xeyn ji qomandarê kurd kesê din nebû !

Ez qederek sekinîm ta peyayên me hatin. Ewan eslehê dîlan girtin. Min tifengek zêde girtibû û min wê da Bro Heskî. Teyara ku anîbûn xwarê nêzik bû, em çûn dîtina wê. Mixabin di nav Agriyîyan kes nebû frokê bifirîne, belam ji mîtralyoza ku di frokê de bi cî kiribûn me dest nekişand û wê ji frokê derxist. Bi destûra qomandar hindurê frokê teji giyayê hişk kirin. Qomandar li gel Ahmedê Hacî û Bro li kêleka frokê man, ên din çûn. Çaxê ew dûr ketin, agir avêtin giya, ewanan ji hespên xwe bezandin, çûn bi hevalên xwe gihîştin. Qederek dûr ketin, bombe teqîyan û frokê tike tike kir, dengê wan zafera Kurdan bi guhê Romîyan gihandin. Nêzikî Agri bûn, dîlketiyan bi kiras û derpê şandin Bayzîdê ta ahalî bibîne ku Romî nikare şikesta xwe veşêre.

Ferîşteyê şevê balê reş û tariyên xwe bi serê ev kuşt û kuştaran kişa, ji pêşiya çavan veşart. Xeyn ji simê hespên ku me ji Romîyan girtibûn û peyayên me hemû lê siwar bûbûn, tu dengê nedihat. Bêdengî şûna teqînên top û tifingên cehenemî girtibû. Nale û nezarên birîndarên ku musebib in ku ev şerê xunavî dest pê kiriye, destê tol giran û padaşê dagir kirin û pelamar deranî jin û zarên bê tavan bi çakî dabû, pilîseyek ku li ser froke bilind bû bi şerkaran re oxir bixêr digot. Bombên ku ji bona kuştina jin û mindalên kurd di nav frokê danîbûn, bi dengê muhibî teqîya, feth û pîroziya Agriyîyan îlan kir.

Katê şerkaran gihîştin cem frokê, du mindalên kurd ji gundê Hellac ji bona dîtina frokê tîn. Çaxê bi kêleka frokê digihîjin, bomb diteqe, her du mindalan ji dikuje. Bi vê teqîna bombê perdeya teatra* Kanî Kork hate girêdan.

* *teatr : şanogerî, tiyatroyê*

Çendek berê, qomandarê sinorê tirk mîralay Ferhad Bey bi min xeber şandibû, gotibû : Em çira şergerên xwe didine kuştin. Tu were, em herdu tenê li hevxin, yek ji me were kuştin, şer tamam be. Min di welamê de gotibû : «Heke yekî ji me bimire şer tamam bibe, ez elan hazir im. Belam tu hêjî tē-negihîştî ku em Kurd ji bo çî li gel Tirkan şer dikin ! Em azadî û serxwebûna netewayê kurd dixwazin. Ku dewleta we evî qebûl ke şer tamam dibe. Belam doel* kirina min jî heke pêwîst bû, ne li gel te, li gel serekê neteweyê tirk doel dikim, ji ber ku ez jî nuwînerê kurd im, em milletek in. Pêşiya ku tu herî, emê rojek hevdu li ser meydana şer ziyaret bikin. Evî bizane : heye ku bimirim, lê bi hezaran mîna min û ji min çêtir di nav Kurda de henin ku tolê* neteweyê kurd ji Tirka digirin. Eva kuşt û kuştar wê çaxê tamam dibe ku civata Mezin a Netewayetî ya Tirkîyê mafên netewayetî yên Kurda qebûl û îlan dike ! ...»

Ew şev Ihsan Nûrî bi wan siwarên dil spart, got : «Bi qomandarê xwe Mîralay Ferhad bêjin : iro ez hatim, şa bûm ku emê li meydana şer wî bibînim. Ji bona wî him li Kanî Kork, him li vir, hun bi xwe dîtin, ez li pêşiya şerkarên xwe hatim, ewî bibînim. Zor dilteng bûm ku min nedît, zû revî, ji destê min difilitî. Diyare gelek zîrek bûyî, di şûna te, min siwarên te dil girt û çekên wan ji destê wan stend.»

Li ser wa'dê ku ji dilketiyan ra dabûn, wan azad kirin, bi şarê Bayzîdê şandin.

Tê gotin ku ava rûbarê sinorê ev beşê strana Agriyê dixwendin.

Roja azad li ser te helat
Ronîka ta Besre reşand
Nav milletê azadî çand
Hilbe Agri, hilbe Agri !

Şerê Kanî Kork bi serbestî ji postên sinorê Iranê, ji Ser Kanî û ji girê Ayî Bey dihate dîtin. Nûvînerê Filleyên Taşnaq jî li Agri bû, ew jî şahidê van canbêzarên kurd bû.

Agri ezîztir bûbû, li ber çavan gewretir* dihat, lawên Agri ev beşê* Marşa Agri bi şadî, bi tehrê ku dengê wan çîyan dilerzand, dixwendin.

Hilbe Agri, hilbe Agri
Ji sawa te Tirk digiri
Te dît çawa Rûmî revî
Hilbe Agri, hilbe Agri !

(Dûmahîk heye)

* doel : dûello, şerê du kesan ; tol : heyf, intiqam ; gewre : mezin, beş : par, peşk.

1. Iro navê Qerakosê Agri danîn e. Waliyê Agri ku ji tirsê tēkoşerên Agri biribûn Qerakosê, lê di sa bi navê Waliyê Bayzîdê kar dikir. Qeymeqamê Qerakosê jî anîbûn Bayzîdê ; ew jî li şarê Bayzîdê di sa bi navê qeymeqamê Qerakosê kar dikir. Vî kari jî tirsê Kurdan kiribûn.

ZIMAN û EDEBIYAT

KANÎ BERHEMÊN NIVÎSKAR Û DÎROKNIVÎS ENWER MAYÎ ?

Dr. Rehber RÊZAN

Rojnamenivîsiya kurdî ji roja derketinê û heya niha roleke mezin listiye û dilîze di mējûya gelê kurd da ; çî organên çapemenî derketine û derdikevin serçavine giranbiha ne ji xwendevanan ra û bi taybetî ji lëgervanan ra.

Kovara Ronahiyê¹ a rehmetî Celadet Bedirxan, yek ji kovarên taybetî ye di dîroka rojnamevaniya kurdî de. Emê di cihekî din da vegerin ser wî, lê di vir da em dixwazin bi kurtî li ser nivîskar û dîrokvana Enwer Mayî bipeyivin û mebesta me ew e ku em bi berpirsiyarî rawestînin beramber kelepûra netewî û rewşenbîrên xwe binasin û wana binasin.

Li dawîya sala 1983 a em nêzikî heftekî li pirtûkxana Enstitûya Kurdî li Parîsê mijûlî kovara Ronahiyê bûn, bi eşqeke mezin me rûpelên wê dixwendin, lewra yekemîn car bû hemû 28 hejmarên wê ketibûn dest me. Gava em gihîştin rûpelên 10-11 ji hejmara 12, lista berhemên Mela Enwer, an Lawê Çiya (bernavê wî bû) bala me rakîşand û bi rastî xem û keser ji me re peyda kirin, we pirsek dahat pêşîya me, ku em li pey wê bigerin, bizanin çî berhem çap bûne, çî destnivîs mane ?.

Navê Mela Enwer carekê bi me re di kovara Hawarê de derbas bû² di wê hejmarê de hozanvan helbestek bi sernivîsa «Beyta Kewê» belav kiribû û sê perçe helbest di ronahiyê de çap kirine : «Serbest»³, «Pirsa min ji Xwedê»⁴ û «Cewab ji Xwedê»⁴ û di hejmara 12 a ew dabûn nasîn, ku Mela Enwer li gundê Mayê, dorhêla Amêdiyê, sala 1913 a hatiye dinyayê ; ji binemaleka olî û wêjêperwer. Xwendina xwe li ber destên melayên binav û deng li Dihokê,

1) Yekemîn hejmara «Ronahî» yê di yekê nîsanê da, sala 1942 de derket li Şamê, xwedî û berpirsiyarê wê : Mîr Celadet Alî Bedirxan bû, bi şewakî giştî kovar her mehê carekê derdiket, hejmara 28 a ya dawiyê di adara 1945 a derket.

2) Binêr : Hawar, hejmara 52 a, 20 a kanûna paştî, 1943, rûp. 7.

3) Ronahî, hejmara 12 a, 1 ê adarê, 1943, rûp. 11.

4) Ronahî, hejmara 16a, 1 ê tîrmehê, 1943, rûp. 8-10.

Zaxo, Amêdiye û Erbilê xelas dike, bi xwe, dibe mela û ji bilî mijadên olî mamosta Enwer Mayî nefeseke niştimanperwerî bi feqehên xwe de berdide⁵ û wana hîni alfabêya latîni kurdî dike. Heya sala 1943 a, em dizanin ku ew melatiyê dike, piştî wê demê wek ji jêderan tê zanîn ku ew tevî jiyana rojnamevanî dibe, bend, gotaran bi kurdî, erebî dinivîsîne, bayexeke mezin dide pirsên dîrokî, du berhemên heja di wê babetê de bi zimanê erebî ji me re dihêlê⁶. Dîroknivîsê mezin doktor Kemal Ahmed Mezher çalakiya mêjûnivîsiya Enwer Mayî bi vî coreyî dinirxîne : «Enwer Mayî yeke ji wan serbazên ke bi dilsozî hatiye meydana mêjûnivîsiya kurdî».⁷

Enwer Mayî xwediyê texlît behre bû, ew serbazekî nenas e di warî helbestvanî da, wek ji Ronahiyê tê zanîn, gava temenê wî sî û sê sal bûn. Di salên sî û çelî da ji babelîska bîstan, dema birayên Bedirxaniya Celadet û Kamêran sergovendiya rojnamevaniya kurdî (di kurmancîya jorîn da) dikşandin, wê heyamê hozan Enwer Mayî jî rûyê hejmareke Ronahiyê dixemilîne bi lista hin berhemên xwe, em jî wana raberî xwendevanan dikin :

1 - Dîyariya Lawan. Pend û şîret li ser jiyana civakî û welatparêziyê.

2 - Kitêba Gergorî, bi navê «Leylaneka Sipî», wergerandiye kurdî.

3 - Mewlûdeke Kurdî, menzûm.

4 - Tertepêleke (Kitêbeke) metelûkên kurdî, qederê 2000 metelûk tê de ne.

5 - Tertepêleke baweriyê, menzûm.

6 - Dîwana Mela Enwer, şîrên welatin, heyran û wesif.⁸

Ev lista xem û keser ji me re peyda kirin ... Va ye bêtirî çel sal di ser re bihurtin û xwediyê wê 21 sal in (sala 1963 çû rehmêtê) spardeyî axa Kurdistanê bûye û çavên me bi berhemên çapkirî neketine. Lê rojnama Hawarê bi ser de bedxeberê dide me, ku piraniya helbestên hozan hinda bûne û hatine şewitandin, herweha çend perçe helbest bi dest mamosta Cemal Silêman de mane⁹ zor mixabin eger encam we çikos be !.

Hîn rûyekî din ji çalakiya rehmêtî Enwer Mayî ji me re tê nasîn ; wî dilsozî baş zanîbû bayexa berhemên berhevnekirî, ên mayîne di paş dîwarên vepenî da ; ew bi xwe karekî mezin dike :

«Gelek nivîsîn li ser Ezîdiya nivîsîne û gelek ji kom kirine, belê mixabin negihîşt hemiya belav ket û heta domahiyê li dû ev biçêt»¹⁰. Ew destê

5) Binêr : Helbesta «Serbest», Ronahî, hejmara 12.

6) 1) Mihadere li ser Kurdan li Çinê, Bexdad, 1959, (bi erebî)

2) Kurd li Behdînan, Mosil, 1960, (bi erebî)

7) Doktor Kemal Ahmed Mezher, Mêjû, kurte basêkî zanistî mêjû û Kurd û mêjû, Bexdad, 1983, rûp. 179. Me gotinên doktor wergerandin ser kurmancîya jorîn.

8) Ronahî, hejmara 12 a, 1 ê adarê, 1943, rûp. 11.

9) Binêr : Hawkarî, 19.7.1984, rûp. 10.

10) Taha Mezher Mayî, t êkisteke nû ji olê êzîdyatî, Roşnabîrî Nû, hejmara 102 a, temûz 1984, rûp : 87.

xwe davêje nihênîyên ola Êzîdiyan, hin belgeyên pîrozî ji wî olî, piştî mirina wî raberî xwendevanan dibin. Helbestvan Taha Mezher Mayî hin têkistên (metnên) nû ji «Meshefa Reş» û «Cilwê» belav dike¹¹ û me dinasîne bi hin mijadên wan eserên nîrxîn.

* *
*

Rojgara berhemana jî wek a jîndaran dijwar e, sext e. Piraniya berhemên li ser xaka Kurdistanê hatine vehandin, jînge jî wan re, jî xwediyê wan re pir caran bêdilovan bûye. Em bawer nakin li dinyayê ti mîlet wa berhemên nivîskarên wan qedexekirî bin, şewtandî bin wek me Kurda. Lê tevî her tiştî pêwîst e em fersendê bernedin : binivîsin, bicivînin, wergerînin, bikolînin, bilîmet û rewşenbîrên xwe binasin, binasînin, biparêzin û roj bi roj hebûna xwe dewlemend bikin bi şakar berhema.

---

11) *Binêr : jêdera binavkirî, rûp. 87-92.*

alîkari ji bo ferhenga kurdî - fransizî

Enstîtu ferhengeke kurdî - fransizî çêdike. Ev xebat karên ku Kamuran A. Bedirxan di sî salên dawînên jiyana xwe de pêk anî bû didomîne û tamam dike. Ta niha qasî 55 000 gotin hatine berhev kirin û wergerandina fransizîya gotinên ku bi tîpên A, B, C dest pê dikin qediyaye, tîpa D jî di ber qedandinê de ye.

Ev ferheng ewê mezintirîn û firehtirîn ferhenga zimanê kurdî be û dixwaze, qet ne be, piraniya mezina dewlemendiyên zimanê me diyar bike. Piştî çapa wê ya fransizî, ewê çapên bi zimanên din (türkî, almanî, ingilîzî, erebî, farisî) bèn amade kirin.

Ziman malê hemû Kurdan e. Wekî derya ye, kûr û fireh e. Çi şivan, çi gavan, çi koçer, çi cotkar, çi dengbêj, çi nivîskar, her welatîkî me wekî masiyan di nav vê deryayê de mezin bûye û jê parekê stendiye. Enstîtu di xebata xwe de hewcê zanîn û alîkariya hemû welatîyên me yên bixîret e. Em dixwazin ku kevîrê her Kurdekî dilsoz di vê avahiya giştî de hebe. Kerem kin, navên giya û daran, ên hêşinatî û meywan, ên rawir û teyran, ên haletên kar an gotinên ku hun bawer dikin nadir û kêmdîtî ne ji me re bişînin. Ku dikaribin her gotinekê piçek izah kin an wergerandina wê bi zimanê ku hun pê çêtir dizanin li kêleka wê deynin baştir dibe. Heçî navê giya û daran, heta dikaribin diyar bikin bejna wan çend bilînd e, li ku hêşîn dibin (di erdên avî an bejî de, li devên çema an li çolan), berên wan çawan in, çi reng in, çi qas gir in, tên xwarin an na, tama wan çawa ye ? Ku dikaribin pelek ji darê an jî berê wê, an wêne (resm) yê giya an teyr bişînin hê jî çêtir dibe. Tikaya dawîn : ji bîr me kin di nameya xwe de bêjin hun ji kîjan bajar an navçeya Kurdistanê ne.

Ji niha ve, spasên germîn ji bo alîkariya we.

* * * *

Nameyan li ser navnîsana jêrîn bişînin : Ferhenga Kurdî, Institut Kurde de Paris, 106, rue La Fayette, 75010 PARIS, FRANCE.

LAWIKÊ NEXWEŞ

Firat CEWERÎ

Lava ku ketin nav nivînan, dîsan dengê giriyê lêwîk hat. Diya wî zû ji nav nivînen xwe rabû û pêsîra xwe xiste dev. Lê lawîk bi pêsîrê jî aş nebû. Wî qet devê xwe neda pêsîrê. Wisan digiriya, ku carna lal dibû. Jinikê lihêfa mêrê xwe ji ser çavên wî avêt û bi ser de qîriya :

- De rabe ha ! Qe tu rabe awakî ji vî lawîkî re çê bike ! Qe rabe xwe biavêje camêrna ! Ev lawîk mir ! ...

Mêrik vê carê erza jina xwe neşikand. Hema zû ji nav nivînan rabû û hebki lampe bilind kir. Cigarek qalind pêça, vexist û li ber serê lêwîk rûnişt. Dû re destê xwe dirêji lêwîk kir û ji jînikê stend. Lawîk bir ber lampê û lê nihêri. Rûyê lêwîk zer bûbû. Gava ku digiriya, wek darekî hişk dibû. Lê giriyê wî îşev ne wek giriyê tu şevan bû. Ji giriyê her roj û her şev cihê bû.

Dilê mêrik bi rewşa wî şewitî û bê hemdê wî çend dilop hêsir ji çavan hat. Hêsirên ku ji çavan hat, di ser riwê wî ê bi rih de herikî ser simêlê wî ê gur û qalind. Ji roja ku wî bir biribû heya bi îro tu caran negiriyabû. Ji xwe li cem wî girî ji peyan re şerm bû. Girî karê pîrekan bû. Lê ew di wê deqîqê de têgihîşt, ku peya jî kanin bigirîn û dilên wan jî diêşe.

Jina wî ya ku ji kerban û ji girî nikanîbû di cihê xwe de rawestiya, ber bi wî çû û bi stûxwarî jê re got :

- Ma tu dibêji em çawan bikin lo ? Em çî awayî ji vî lawîkî re çê bikin ?

Mêrik serê xwe vir de û wê de hejand û bi keser got :

- Ez nizanîm !

Jinik îcar bi dengêkî bilind giriya û got :

- Ma ku tu nizanibe, kî ê zanî be ? Ma ezê bi vê pepûkiya xwe zanibim ?

Mêrik tu bersîv neda. Weke zarokan kire îskîn û bi piştê destê xwe hêsirên xwe paqij kir. Ji bo ku giriyê xwe bisekinîne cigarek vexist. Lê giriyê wî nesekinî. Çend caran diranên xwe qiriçand û bi pistîni tiştin got. Her sê ji digiriyan. Lê ê mêrik tenê hêsir ji çavan dihat. Dengê giriyê wî weke ê jina wî û layê wî nedihat. Piştî ku cigarek din jî vexist got :

- Mîratê niha ku gundbûya, minê biçûya xwe biavêta camêrna. Qe çawan

bûya meyê awak çê bikira. Lê bajar e, ka ezê xwe biavêjim kê ha ! Ezê çi bikim ?

Biskî deng ji her duwan hate birîn. Lê lawikê nexweş her digiriya. Carna jê ji nişkê ve qîrîn pê diket û li ser piştê lal dima.

Şev dereng bûbû. Saet sê-çarê şevê bû. Donê ku di lampa wan de mabû dawî hat (qediya, xelas bû). Lampê sê-çar caran li ser hev kire pit-pit û agir bi fitilê ket. Pir tê de neçû vemirî. Hundirê xênî bi yek derbê re tarî bû.

Gava ku lampe vemirî, mêrik rabû ser xwe û çû derî vekir, da bi şewqa ronahiya ji derve, hebki hundir ronî bike. Barana ku dihat hîn xurtir dibû. Ewr ji jor de weke zihakî ber bi rojava de dikişiya. Giregir û şîrçeşîrqa esmana qidûmê mirovan dişkand. Ji xwe her carekê ku ewran birûsk vedida, weke şîşek sor li dilê mêrik keve. Çavên wî fireh dibûn û tîrsa mirinê dikete dilê wî.

Mêrik dîsan derî girt û bi destpelinkê li hestê xwe geriya. Hestê xwe li ber nivînê xwe dît û vexist. Jina wî lawik di dest de û xwe li quncika xênî kiribû qomik. Lawikê nexweş her digiriya. Ev deh rojên wî bû, ku pêsîr nexistibû devê xwe. Carna ku diya wî bixwesta pêsîrê têxe dev, qîrîn pê diket, digiriya û li ser piştê lal dima.

Gava ku mêrik di bin şewqa ronîya heste de, jina xwe û lawê xwe di wê rewşê de dît, weke ku agir têkeve dilê wî, dîsan ji kerban hêsir ji çavan hat. Dû re daqûl bû û bi heste sobe dada (vexist). Ji xwe êzingên wan ên ku mabûn hew ew bûn. Du roj berê ew êzing xistibûn sobê û li bendî rojek pir sar û dijwar sekinî bûn. Sar û seqema herî dijwar hîn mabû. Lê ji ber ku don di lampê de nema û hundir tarî bû, mêrik ji bo ku hebki hundir rohnî bike sobe vexist. Deriyê sobê jî vekirî hişt, da ku hundir baş ronî bibe. Êzingên di sobê de hişk bûbûn. Gava ku mêrik agir berdayê, alavê avêt ser çavên wî û hîn ji porê wî û simêlê wî kizirî.

Di wê biskê hundir hebki germ û ronî bû. Şewqa sobê li diwêr wek hêlkanê dihejiya. Mêrik ber bi jina xwe çû û li ser tûtikan rûnişt. Dû re lawik ji destê wê girt û bi dilşewatî lê nihêrî.

Spîkên çavên lêwik zer bûbûn. Çavên wî fireh dibûn û dihatin girtin. Wer ku giriya bû dengê wî ketibû. Mêrik serê xwe hejand û got :

- Welleh ev lawik dê bimire, xelasiya wî tune !

Jina wî peyva wî birî :

- Qe bila devê te ji xêrê vegere, çi ye tu qala mirîna lêwik dikî !

Mêrik tişt negot. Lawik da destê jinikê, rabû ser xwe û cigara xwe bi agirê sobê vexist. Piştî ku du hulm li ser hev li cigarê xist, li jina xwe zivirî û got :

- Ezê rabim herim mala cîranê Seydo hîn êzing û don deyn bikim. Ku ev soba me biqede, emê bê agir û ronî bimînin.

Jinikê bi dengêkî nîvgirî got :

- Tu zane, ku te bivê here.

Her ku diçû şîrqîn û giregira ewr zêdetir dibû. Dengê xuşîna baranê weke dengê xuşîna çemekî ji derve dihat. Hîn ew wilo bi hev re dipeyivîn, dilo-

pek li ser serê mêrik ket. Mêrik pêşî bawer nekir ku dilop e. Piştî ku destê xwe da serê xwe, tégihîşt, ku bi rastî jî xanî dilopan dike. Di hundirê wextek kurt de, dilopên xênî hîn zêdetir bûn. Tew ji qorziya xênî weke ku mirov bi kulman avê birijîne, av herikî hundir. Jin û mêr bi lez firaxên ku hebûn danîn ber dilopan. Lê firaxên wan têra hemû dilopan nekir, pir dilop bê firax man.

Mêrik qapûtekî leşkeran ê kevin avêt milê xwe û ji jina xwe re got :

- Ez herim bê ez hinek don deyn nakim. Ku dinya li me ronî bibe, dibe ku Xwedê rêkê nîşanî me bide.

Jinikê piştî ku keserek kûr kişand got :

- Welleh nakeve serê min, ku tu kes vê şevê li te derî veke, lê dîsan jî here, dibe ku camêr bi xwedî wijdan derkevin. Ezê jî rabim herim ser xênî du gundoran lêxim û hinek ka lê bireşnim, dibe ku hebki dilop bisekinin.

Mêrik piştî ku di dilê xwe de axînek kûr kişand got :

- Baş e. Û ji hundir derket.

Piştî ku mêrik ji hundir derket, jinikê lawik di nav lihêfekê de pêça, kevnikek avêt nav milê xwe û derket ji der ve. Baran hîn xurtir bûbû. Mirov digot qey bi kûzan tê. Ji ba û baranê mirov nikanîbû çavên xwe vekira. Jinikê teneka kayê xiste destê rastê û bi mêrdewanê (sêlim, derence) de bi jor ket. Çaxa ku gavê xwe avêt ser xênî, kevirê bin lingên wê şemitî û jinik ji jor de weke gomagi mezin li ser dika çimento, ya li ber devê derî li erdê ket. Serê wê ji hev belav bû, bû meyt û li erdê ma.

Piştî deh-panzdeh deqîqan, mêrik bi çend qutik dar û bi şûşek don vege-riya û di deriyê paşiya xênî de kete hundir. Ku kete hundir, zû qapûtê xwe ê ku ji baranê şil bûbû ji xwe kir, hestê xwe ji bêrika xwe derxist û vêxist.

Ji dengên dilopan pê de tu deng ji hundir nedihat. Mêrik şaş û ecêbmayî ma. Hestê xwe ê vêketî xist destê xwe ê çepê û ber bi lihêfa lawê xwe çû. Dît ku lawik bêdeng li we erdê di nav lihêfê de dirêjkirî ye. Pêşî di dilê xwe de got, «Ox, qe wa bîskê xew kete çavan». Dû re weke ku tişteq niqutî dilê wî, hêdî ji bo ku lêwik hişyar neke lihêfa wî ji ser çavan hilanî. Lêwik qet xwe tev nelivand. Weke darekî hişk rep ma. Mêrik hema rahiştê û bi qîrîn bang jina xwe kir. Gava ku tu deng ji derve nehat, mêrik digel lêwik bazda derve û dîsan bi qîrîn bang kir.

- Xatêê ... Xatêê. Malşewitiyê lêwik can daye !

Hîn peyva wî di dev de bû şîrqînek ji ewr hat û birûskê veda. Bi vedana birûskê re, çavên wî li jina wî xwîna ser wê ket. Hema bi yek derbê re qîrînek jê hat û xwe tevî lawê xwe avêt ser.

ROJA DAWÎ JI JÎYANA MISTÊ KURÊ SALHA TEMO

Şahîne SOREKLÎ

Salê bi umrê şazde salî bû bûk û bîst û heft salin jî bû jinebî. Xwediyên wê kirin nekirin wê carek din bidin mêr, lêbelê Salê qayil nebû ; ew li Kaniya Ereban¹ li ser her du kurên xwe rûnişt û ji ew roj şûnve bi navê Salha Temo hat naskirin.

Kaniya Ereban îroj bûye beşek ji bajarê Kobanî, lêbelê bîst salan berê ew gundekî bi serê xwe bû. Di dawîya heftan de, xasme dema biharê, xelkê bajêr nan û vexwarina xwe radikirin û berên xwe didan Kaniya Ereban. Li ser giyayê kesk, di bin siya daran de û li kêleka çayê, wan çig, kibab, salete û xwarinên din çêdikirin, dixwarin, vedixwarin û ber rojava berê xwe didan bajêr, vedigeriyan malên xwe. Ava Kaniya Ereban avek qerimî û zelal bû. Xelkê wê derdorê jê re digotin ava qinê û ta roja îroj gel dizane ku ew qine ji çêkirina Romanan e, yên ku ber salên pir ew hêl jî kiribûn bin destên xwe.

* *
*

Payîz e, êdî qeram hêdî şûna germa havînê digre û li Kaniya Ereban roj hîn nuh çûye ava. Mistê nivînên xwe û birayê xwe li ser sekûyê radixe. Tevî ku payîz e jî, ew û birayê xwe hîn li derva radikevin. Bavê wan berî şeş salan çûye rehmetê û dayika wan rojekê birçî, yekê têr ew xwedî kirine. Mistê ji hevdan dihere hejdane, birayê wî Xello du salan jî wî biçûktir e. Xello lal e û dilên xelkê bi xwe dişewitîne. Her kes dibêje : «Xelloyê bextereş ; heyf ku ev xortê delal û bextereş nikare şorê bike.»

---

1) Kaniya Ereban : Bajarê Kobanî di navbera her du şerên cîhanê de hat şên kirin. Fransîzan li wir qîşle bo leşkerên xwe çêkirin û ji ew cîh re digotin COMPAGNIE. Wisa Kurdan ew nav kirin Kobanî. Li her du hêlên Kobanî kanî hene. Li roava Kaniya Mursîd (beşê li hêla Tirkî : Mursîd Pinar) û li rohilat Kaniya Ereban. Pir û kalên me digotin ku di demên kevin de, di salên bê baran de, Ereben koçer havînê dihatin wan doran û ji eştrên kurdan tîzin dixwestin ku ew pezê xwe li dora kanî biçêrînin û av bidin. Wisa navê Kaniya Ereban li wê kanî bû.

Em niha çîroka Mistê li şûnê bihêlin, herin ya Xellê. Bi bîr û baweriya her kesî be, ew emrê Xwedê bû û di qedera Xello de hatibû nivisandin ku ew jîyana xwe lal derbas ke, lêbelê ev gotin ji rastî dûr bû. Xello bi xwe qerar dabû ku ew jîyana xwe lal berdewam ke. Bi umrê pênc salin ew şandin ber xoce. Doma çavên Xello li çoyê xoce yê dirêj ket, çuyîna xoce li hesabê wî nehat. Qet nediket qafê wî, ango wî fêm nedikir, ji bo çî xoce dixwaze bi hukmê zorê peyvên bê feyde û bê mane bi wî hokirin bide.* «EBCED HEWWEZ HUTTÎ KELEMEN,...» Xellê ronedi li xoce vedigerand lêbelê şing², xoce yek pê vedida û digot : «hey kerê çolê, li çavên min menihêr, di kitêbê de bixwîn EBCED HEWWEZ HUTTÎ...». Xello ji kerban re dest bi girî dikir, dilê kafiran bi wî dişewitî lêbelê ne yê xoce. Ew ji derdê çuyîna xoce ge giriyabû, ge reviyabû, ge xwe veşartibû lê xilas nebûbû. Rojekê xoce gotibû : «bixwîn, Xello bixwîn, lawo bixwîn, li min vegeîn, kero bibêje EBCED bibêje HEWWEZ...». Xello du-sê caran devê xwe ji hev vekiribû lêbelê deng qe jê derneketibû. Ji wê rojê şûnve lawik du salan xwe li laikî dabû, şor ne kiribû û wisa xwe ji xoce xilas kiribû.

Du sal derbas dibin, zarok hêdî hêdî dişa dest pê dike, dipeyive. Rojekê bav bi çepelan digre dibe dibistanê. Xellê dikin odak mezin ; di hindir de mamoste sekiniye û ji mindalan, yên ku li ser sendeliyan rûniştîne, pirsan dipirse. Zarok yan dibêjin NEAM û yan KELLA. Xellê ne pirsên mamoste fêm dike û ne ji tê dighê çima şagirtên wî wisa bersîva wî didin, lêbelê peyva KELLA, kelle, şiva serê dewêr, dihanî bîra wî û lêwik wer texmîn dikir ku dersa îroyîn belkî li ser dewar û pez e. Rojekê mamoste hin pirsan li ser textereşê dinivîse û ji zarokan dixwaze, ew bersivên wî di defterên xwe de binivîsin. Pey neh-deh deqan mamoste tê cem Xellê û dibêje IKTUB³. Xello li mamoste seyr dike û dikene. Mamoste carek din bi qehr li wî emir dike ew binivîse. Xello çavên xwe berdide erdê û deng nake. Mamoste dihere şiva xwe ji ser masê radike, vedigere cem Xellê û jê re dibêje bila ew destek xwe veke. Pey ku lawik çar-pênc şivan di destê xwe yê rastê de dixwe, ew diqîre, direve der û berê xwe dide Kaniya Ereban. Roja şemiyê di komciyîna sibê de midûr bang Xellê dike, xizmeçî bi newqa wî digre, wî radike û midûr jî bi xêzera- nek zirav li textê qûna kurik dixwe. Di wê rojê de Xello dişa xwe lal dike û nema zimanê xwe difetilîne. Di hindir zikê heftê de midûr dişîne pey bavê û jê dixwaze ew kurê xwe bibe mal.

Xello neh salin bû dema bavê wî mir. Dû mirina bavê xwe, wî rihet rihet dest bi axaftinê kir. Du-sê salan pey mirina bavê, Xello rojekê berê xwe dide gundê Mezrê, dihere mala xaltiya xwe. Wê şevê şerek mezin di navbera qaçaxçiyên û leşkerên Tirk de çih digre. Dora nivseetekê tiqetiqa mîtralyoz û tîfing û demançan dinê tîjî dike. Dû nivêşevê qaçaxçî hejmarek mezin dewar û titûnek pir ji beşê Tirkî tinin hêla Sûrî û di nêzikî Mezrê re derbas

* bi wî bide hînkirin.

2) şing, xoce yek pê veda : şing, deng hat dema xoce bi şivê li lawik xist.

3) Iktub -bi erebî- : binivîs/ neam -bi erebî : erê, belê/ Kella - bi erebî : na.

gundê Minazê dikin. Dûre belî dike ku wan du hevalên xwe yên birîndar di Tilşeyrê re şandibûn Kobanî ; yek ji wan di zik de birîndar bûbû û yê din ji lingek xwe di nav mayînan de winda kiribû.

Bi rohilat re cîpek tijî cendirme li pêş mala muxtêr sekinî. Cendirman çayî vexwarin, dûre xort û peyayên gund kom kirin û dest bi feleqe kirina wan kirin. Bi nişkeve çavên çewîş li çavên Xellê rast hatin, bang wî kir û şûna qaçaxçiyên jê pirsî. Xello bi rastî jî bersîva pirsê çewîş ne dizanibû lêbelê çawîşê cendirman bawer nekir, lepê xwe yê rastê ta dikane paşve kişand, du sîlle li kurik xistin, ew pêre gêj kir. Xello ji qehra xwe hema hindik ma biteqe, xwe zept nekir û got : « Ez di devê bavê te n... » Çawîş wek dinan bû û dixwast bizanibe wî çî gotiye. Muxtêr çawîş bi xwe re bir derva û ew bi peran razî kir. Dema çawîş vegeheriya hindir, ew nema êdî li şûna qaçaxçiyên dipirse lêbelê ille dixwaze bizanibe «ev lawê bê edeb» ji wî re çî gotiye. Muxtêr sond xwar ku «ev zarokê nezan» tiştêk xirab negotiye, lêbelê bê fayde. Çawîş emir da ku Xellê rakin feleqê. Deng ji Xellê dernediket, lêbelê bi kulman hêstir, nûnerên jan û qehra hindirê wî, di kêlekên çavên wî yên reş-belek re, wek kevir û zinar û agirê qehra volkanan dihatin der û di nav bijangên wî re rêçik çêdikirin, yan di nêzikî guhên wî re li ser kulavê oda muxtêr dirijiyên û yan jî, hin caran dema wî qafê xwe dilivand, li ser eniya wî belav dibûn û diketin nav porê wî. Di ev deqeyên jiyana xwe de, Xellê di dilê xwe de sondek mezin û giran xwar ku ew êdî ji vir şûnve li ev cihana bêbext şorê neke.

Niha em dişa vegeherin destpêka çîroka xwe, dema ku berê êvarê Mistê, birayê Xellê, şeltên xwe û birayê xwe yê lal li ser sekûyê radixist. Îroj kêfa Mistê li cih bû û sebir nedikir şelta xwe raxe û li ser vekeve. Di çend hefteyên bihurin de, wî li virûwir ji xelkê re pembî berhev kiribû, hin pereyên rênçberiya xwe dabû dayka xwe û bi yên mayî jî ji xwe û birayê xwe re hûr-mûr kiribû û yek ji ev tiştên ku hatibûn kirin radyok transîstor bû, ya ku wî îroj bi xwe re anîbû mal û sebir nedikir wê veke û guh bide ser. Bi rastî ev seet li cem Mistê wek roja cejnê bû û ew zehf ji xwe razî bû ji ber ku, bi hesabê wî be, hemû welatên cihanê di vê deqê de dibin emrê tiliya wî de bûn. Bi pêçiya girikê ya destê rastê Mistê derziya radiyo virde û wêde dibir dianî û wisa ji Londrê der diket, bi ser Beyrût, Şam, Qahîre, Eman, Bexda, Mosko û Tehranê diket û bi rê ve ji xwe re qasî cixare-kişandinekê li şûnekî disekinî û guhdarî stasyona radyo ya wî bajari dikir.

Li Enqerê keçek deng-zengilîn li ser însaniyet û edaletê dipeyivî. Mistê di dilê xwe de pesna xwe da, dema wî ferq kir ku ew piraniya axaftina keçikê fêm dike. Ew demek dirêj di dukana Canîgê qesab de xebitibû û tevî ku Canîg Ermenî bû jî wî, wek piraniya Ermeniyên Kobanî yên ku ji derdê neheqî û tadeyên zordaran xaniyên xwe li şûnê hiştibûn û li vir cih bibûn, bi tirkî qise dikir û wisa şagirtên wî jî, ji wî û yên derdora wî fêr dibûn zimanê tirkî. Tevî ku Mistê pir bi siyasetê nedizanibû jî, ew ecêbmayî ma dema wî peyvên wek însaniyet û edaletê ji keçika deng-zengilîn bihişt. Di dilê xwe de Mistê wisa got : «va qîzika di radyo de şorê dike, dengê wê ji Enqerê têye, ya ku paytexta hukmata tirk e û xelk û alem jî gih dibêjin ku hukmata tirk in-

saniyet û edaletê nas nake, lêbelê wa ye keçik aşkere gotina mirovî û edaletê dikêye.» Mistê cixarek pêça û fikirî. Hat bîra wî ku çiqas pîr û kalan, denbêjên kurd û xortên di siyasetê de mijûl dibin li ser kuştin û talan û neheqiyên kemalîstên tirk di derheqê gelê kurd de peyivîne ; ku çawa leşkerên Tirk, bi gotina Maroya Ermenî, bi hezaran zarzêç, jin û mêrên Ermeniyar avêtine ava çemane ; ku çawa hukmata tirk bombe li wê hêla xeta tirênê çandine, ev bombên ku sal bi sal dibin sedema qutkirina lingên bi dehan mirovên kurd yên ji derdê tunebûn û bêkarbûn û belengazî rihên xwe dikin devên xwe, qaçaxî dikin ; çawa leşkerên tirk qışleyên xwe li ser qûç û giran lêkirine û ji rojava ta rohilat ev sînorê li ser Kurdan ferzbûyî bi şewqa projektoran ronî dikin û nahêlin ne Kurdên li vê hêlê, ne yên wê hêlê nêzikî li xeta hesinî bikin ; ku çawa hejmarek ji jin û peyayên kurd yên beşê Sûrî ji xwe re di nav erdên xwe de dixebitin û yan di rê de diherin, her sal bi guleyên leşkerên hukmata tirkî bê sûc û sedem tên kuştin ; ku ...Nirçe-nirç bi devê Mistê ket, serê xwe leqand û wek mirovek nehişar bi xwe re got : «va mesela meselak pir kûr e ; ne îşê nezanên wek min e.»

Derziya radyo li ser stasyona bajarê Şamê sekinî. Ebdonasir⁴ li ser yekîtî, sosyalîzm û azadî dipeyivî. Dengê «aşê-îş»⁵ û çepikan axaftina wî pir caran eware dikir. Mistê cixarak din pêçand, bi darikê kibritê vexist, nefesek kûr jê kişand û dîsa dest pê kir bifikire. «Ê bavê min, » Mistê got ji Ebdonasir re, «madam tu li ser heqê millet şorê dikî ; de çima bo me mektebeke bi zimanê me venakî ; tu çima çend stranên me jî nakî radyo, bo pişika me jî hebki bi wan rabe.» Mêjiyê Mistê di ev mesele de zor mijûl bû. «Na ez benî», bersîva pîrsa xwe Mistê da, dema ew di kûraniya dilê xwe de ghişt hilika⁶ meselê û fêr bû ku ev camêr li ser mafê Ereban, ne yê Kurdan diştexile, «ma kê rojekî li ser heqê me bextereşan şor kiriye, ku îroj bikî !! » Careke Mistê bi xwe re kenî, li birayê xwe nihêrî û got : law Xello, welle radyo meriyan xirab ho dike. Mirov dest pê dike kûr-kûr bifikire.»

Derziya radyo Mistê li stasyonekê rast hat, xwediyê xwe vêre vecinîqand û jorve çêkir. «Law' Xello, va bi kurmançî ye ; lawo bi Xwedê ev bi kurmançî ye», bang kir Mistê. Derziya radyo wî li bernama Erîvanê ya kurdî qelibî bû. Şabûna Mistê pir dirêj nekir çimkî deng ji Erîvanê baş ne dihat. Lawik derzî virde bir, wêde bir, radyo leqand, berî bi jor de kir, bî jêr de kir, lêbelê nedikanîbû (nikarîbû) xiş-xişê ji stirana Meyrem Xanê veqetîne û yan deng zelaltir bike. «Ne em bin ne ev bernama be», Mistê got bi qehir, «bi zoor çize-çiz jê tê der. Ma nedikanin hebki qewîn bikin, bo em jî wek însanan bibhîzin û dilê xwe honik bikin.» Mistê derzî livand ser stranek erebî û li wir sekinand. «Mistê», ji nişke ve dayka wî bang kir, «de bes e êdî kurê min. Ji tînge-tînga wê quzilqurtê min nimêja xwe ya yasiyan gîh şaş kir.»

4) Ebdonasir : Cemal Abdul Nasir -Di salên 1958-1963 Misir û Sûrî di bin navê Komara Erebi Ya Yekbûyî de yekîtî çêkirin. Ebdonasir, wek ew li cem Kurdan dihat naskirin, serokê komarê bû (berî yekîtî û dû şikestina yekîtî ew serokê Komara Misrê bû).

5) Aş / Yeîş - bi erebî : bijî -aşê- îşa wan dihat : digotin bijî ev kes yan bijî ev tişt.

6) Hilika meselê : cewherê meselê, binê kûraniya meselê.

Çilkek baran li ser enîya Mistê ket, yê ku li ezman mêze kir û kenek sivik anî ser lêvên xwe, dema hat bîra wî çawa zarokên gund îroj dû nivro bi şûlikê dilîztin. Pazde-bîst zariyan dabûn dû hev û ji malekî diçûn yek din, digotin :

Şûllikê !

Avê berde Kûllikê

Tasek avî zehwanê

Berde binê leganê

.....
Baran bibar bibar

Çûçikan hebkên me xwar

Sêwîngan serên hev xwar

Hêdî hêdî çilken baranê girtir û pirtir bûn. Mistê û Xellê bi lez şeltên xwe kişandin hindir. Li derva dengê mindalan dihat, ew dilîztin û qe ne dixwastin herin hindir. Barana payizê ya yekemîn zor li kêfa wan hatibû, lêbelê pir dirêj nekir ew jî çûn hindir xaniyan. «Maşalla, tu dibê belkî derê kunan li ezmên vekirine», dengê Salha Temo hat.

Li şûna bêderan peya û zarok kom dibûn, jin û keçên berbext ji li pêş deryan ; û şora barana vê êvarê di devê her kesî de dibû benîşt. Nedihat veşartin ku hilma bayê honik û bîna axa bi barana payizê şilbûyî zor li xweşiya gundiyan hatibûn. Dengê teqîna bombekî bi nişkêve hat guhan û deh deqan şûnve carek din. Gûmîna her du bomban xew ji çavên yên kombûyî dizî û nema êdî kes meraq dike vegere nivînen xwe, bo razê: «Ev mayînen Tirkan in diteqîne», hat dengê peyakî, «yan dîsa malik li bextereşek fiqare şewitî, ling qut bû ; yan jî hin ji ev bombên nale-lê-hatî bi ber ava baranê ketin, diteqîne.»

Trimbêlek gihîşt gund û li ber malekê sekini. Du mêrik jê peya bûn, bi kebanîya malê re çend gotinên kîn kirin û dûre berên xwe dan şûna bêderan, çûn ketin nav koma peyan. Li Kobanî nivê bajêr yê bakur di bin ava lehiyê de mabû û zirarek mezin li beşê nêzîkî sînorê Tirkî bûbû, pir tiştên dukan û qehwexanan bi ser ava lehiyê ketibûn, hin xaniyên kelpîçin hilweşiyabûn...

* * *
*

Bi rohilat re Mistê ji mal derket, berê xwe da gundê Elişarê ; karê wî li wir hebû. Dema girê gund derbas kir, dengê xweş bala Mistê kişand ser xwe, digot :

«Sala çûnî l'vê demê

Mala me l'Bîra Remê

Te ez kuştim hebandim

Kirme şûşa melhemê

Leylo, Leylo, Leylo, lê Leylo.

Sala çûnî l'vê çaxê
 Mala me l' Gawir Daxê
 Te ez kuştim helandim
 Kirme şûşa gulyaxê
 Leylo, Leylo, Leylo, lê Leylo.»

Mistê dizanîbû ku ew xwediyê ev deng nas dike, sekini û baş guhdarî kir, ji bo îspat ke ku texmîna wî sedî-sed rast e. «Lo lo Remo,» Mistê bang kir dema li cem wî êdî ti şek neman ku xwediyê deng Remo ye. «Hele were, were ! Ez Mist im, Mistê Salha Temoo.» Remo ji strana xwe eware bû û Mistê ji riya xwe, her du xort ber bi hev çûn û dest pê kirin li halên hev bipirsin.

- Tu kengî ji Tirkî vegeyayî, Remo ? Welle keko min bêriya te kir.

- Ez roja îne vegeyayim Mistê Can. Min dixwast ez îroj ser mala we de werim, te bibînim û silavên xaltiya xwe ya li Sirûcê⁷ bighînim dayka te.

Xweziya⁸ min bi dilê te be Remo !; tu ji xwe re têr geriyayî. Hele bibêj, Sirûc xweş e?

- Welle Sirûc bi xwe ne weqa, lêbelê Riha bajarek xweş e. Xwedê mala hukmata tirk hilweşîne. Ger ne ev sînor û bombên binê erdê bin, bi otombîlê ji vir ta Riha seetekê jî dirêj nake.

- Malava, hele ez diherime Elişarê, karê min li wir heye ; lê tu vê sibê zû li vir çi dikî ?

- Ma haya te jê tune ? Te nebihist ku şeva bihurî pir hûrmûrên dukanên Kobanî bi ber lehiyê ketin ? Ez ji xwe re bi dû rêçika ava ketime. Belkî ez tişteki ji xwe re bibînim. Berî tu bang min kî, min sandiqek tiji şûşeyên kazozê dît. Were ez şûşekî dudiyar bidim te ; ji xwe re bi rê ve vexwe.

Mistê du şûşê kazoz ji hevalê xwe stand, xatir jê xwast û berê xwe da rê. Remo sandiqa şûşên kazozê rakir û hîn dixwest bang Mistê ke û jê re bibêje ku ewê berê êvarê were mala wan, dema ku teqînak naye hesaban hat û Remo dît çawa laşê Mistê rabû jor li erdê ket. Remo berve hevalê xwe reviya lêbelê lingên wî li hev geriyar û ew bi rû ket erdê. Guhên wî dikirin zîng-zîng, dinê li ber çavên wî pîlik-pîlikî dibû, dil dikir gupe-gup û ew gêj bûbû, erd û ezman li dora wî difertilîn. Remo di sa rabû ser xwe, wek serxweşan du-sê caran berve rastê û çepê çû û hat, lêbelê xwe zept kir, hişên xwe hebki anîn ser hev û xwe gihand hevalê xwe. Dema çavên wî li bedena Mistê ket, ew qîrî, li xwe xist û dest pê kir bi her du destan xweliya şovê li ser serê xwe bibarîne. Ew wek mirovek dîn li dora laşê hevalê xwe dizivirî û şaş bûbû çi bike, dema tûte-tûta trimbêlekê ket guhên wî ; çipek li ser rê sekinîbû û şofêr bang wî dikir...

7) Sirûc (Surûc) troj li beşê Kurdistanê Tirkîyê, lêbelê piraniya Deştê Sirûcê li beşê Sûrî ye. Hîn ji gundên Deştê Sirûcê li başûrê (qibleyê) şivên hesinî (xeta tirênê - sînorê Tirkî û Sûrî) ev in : Mîktele, Helinc, Şêran, Tilêjbê, Şerran, Com Eli, Kazikan, Xertb, Elişar, Dîhaban, Kîkan, Mizirdawd, Kaniya Ereban.

8) Xweziya min bi dilê te be : qaskiya ez di şûna te de bama, çiqas dilê min dixwaze min jî wek te bikira.

Tixtorê Kobanî ereb bû, ji bajarê Şamê hatibû wir û şagirtê wî jî kurd bû, yê ji pênc salan pirtir neçûbû dibistanê. Piraniya karûbarên tixtor li ser milên şêgirt bûn û xelkê digot şagirt ji tixtor çêtir nesaxî û birinên nexweş û birîndaran derman dike. Îroj tixtor dereng mabû. Hindir xaniyê tixtor tiji jin, peya û zaroyên nexweş bû û şagirt yek li pey yekî li paş perdê miayene dikir ; şagirtên di bin destên wî de jî di quncekî de derzî li hinan dixistin. Carekê dengê tûtika trimbêlekê hat û Remo pêre xwe avêt hindir. «Hawar, ez dest lingên we radimûsim...» Mistê di paşya cipê de vexistibûn ; rûyê wî reş-qûl bûbû, çavên wî wek hîvên şevên zivistanê dibrûsîn, lêbelê ti germayî di wan de nema bû, lingê wî yê çepê di jêr çongê de qut bûbû û sê çar tamarên tazî xuya dikirin, pîyê wî yê çepê di bin enîşkê de qetiya bû û li ser kêleka wî hatibû danîn, hêlek sîngê wî qul bûbû û pilçikên xwînê ji birinê der diketin Mistê dinalî û digot : «ez şewitîm ; hawar tixtor, ez di bextê bavê te de me, min xilas ke !...» Dema wî dengê şêgirt, ne yê tixtor, bihîst, axaftina wî hebki ji berê şêntir bû û di çavên wî de çirûskek hêvî hat peyda kirin, wek mindalek windabûyî yê ku di bazara bajêr de dengê kesek ji gundê xwe dibhîze. Wek tê gotin rih şêrin e ; tev ku rewşa Mistê weqa xirab bû jî, gidî nedixwest destên xwe ji jiyane bişo. Şagirtê tixtor ji kerban re dest pê kir qisên kêr ji Mistê re bibêje : «ey alçax, tu çî digeri li nav şov û keviran vê sibê ? Tu dixwazi kazozê vexwî, ha ? De here bimir...»

Nexweşxana Kobanî nexweşxanak bê sermiyan bû ; nav û şûna xwe hebû lê kar û feyda wê tune bû. Tixtor ji xwe re şûnek vekiri bû û bi peran li xelkê dinhêrî. Bi kinî, li Kobanî bo Mistê tu hêvî tune bû. Trimbêlê berê xwe da bajarê Helebê, lêbelê berî ku bi çemê Ferêt⁹ bigihê rihê Mistê teslîm bû ; êdî xwîn di canê wî yê hevde salin de nema.

* *
*

Salha Temo bi umrê sih û sê salin wek pîrek di şêstî de xuya dikir. Bi porê sipî, bi çavên ji hêstiran sor bûyî, bi sûretê ji kişandina keseran qermiçi, bi dilê ji derdê kul û hewesan şikestî, bi hindirê ji dest bêtaran şewitî, bi şara qetiyayî, bi kiras, xeftan û bervaneka reş li ser gora kurê xwe rûniştîbû û bi wî re digot :

«Mistê min, cîgera dayika xwe ! Ez bi şev û roj ji te re duan dikim. Ne roja min roj e, ne şeva min şev e, kurê min. Birayê te Kellê ev bûn sê roj devê xwe bi nêr nekirye ; wer di quncikê xênî de rûniştîye, ketîye xewn û keyalan. Wey Xwedêyo, mala te ava be, te çira ez nekirim qurbana Mistê, ez bi dora wî re negerandim ?»

Salhê hêstirên xwe damalandin û dest pê kir, lorand :

- Lo Xwedêyo, te çima li min wa kir ;
Te hijên dara Mistê min bi umrê hevde salin
ji vê dinê rakir ?

9) Çemê Ferêt 35 kîlometir li rojava Kobanî dikeve hindir Sûriyê.

Ya Rebbî, tu dizanî, min jiyana xwe
Bona xatirê her du lawan winda kir ;
Min xwe bi xortê baqil, bi Mistê xwe
yé sivik û delal şa kir.
Te çima mala wî çavreşî, wî ciwanî
Bê sûc û sedem ji nav xwedî û hevalan bar kir ?

Salhê dîsa hêstir bi devê pîyek xeftên ji rûyê xwe damala, çîşki¹⁰ vêsî
kir û domand :

- Wey xwediyên bombê, we çawa pergala min belav kir,
Xwedê pergala we jî belav ke ;
Rebbê alemê hijên dara we ya bi xwîna Kurdan hatî avdan
hişk bike, kurm û mûriyan téke, bişewtîne û ji vê dinê rake !
Xwedê li we were xezebê, we tar û mar ke, ji hev belav ke, we winda ke !

Û Salha Temo hêstir barandin, giriya. Hin caran serê xwe dileqand û
caran jî sivik bi destê rastê li pêsira xwe ya çepê û bi destê çepê li ya rastê
dixist :

- Lo Misto, tu çelengo bejin ziravo, şîrhelalo ;
Lo lawo, tu xwîşêrîno, bê keso, lo delalo ;
Lo xweşikî, tu ciwano, rûlikeno, lo bêmalo.

Bila hilweşe mala wan dijminan, wan bêbextan ;
Bila ew bikin nekin, tum li pê bin, negihên deran ;
Bila ew zadê xwe biçinin, li şûnê rakin korik û zîwan.

Ma ew bin, ew jin û zaroyên xwe li paş bihêlin,
Bibin parsekçî û rûşên ev cihan ;
Ma ew bin, ew xêrê nebînin, werê serê wan
Ya wan anî serên gelan ;
Ma ew bin, bi roj tî bin, bi şev birçî bin,
Li vê dunê bimînin cahil û nezan.

Carekî Salhê pê hesiya ku ro li ava ye ; rabû ser lîngan, destek da ser
kevîrê serê gorê û got : «Ezê herim mal, kurê min. De bi xatirê te Mistê.
Dayka te sibe bi rohilat re dîsa li cem te ye.»

Salha Temo berê xwe da Kaniya Ereban, giran giran meşiya, çû mal. Li
bakurê wê, li ser şivên hesinî tirênek dirêj, wek marek reş yê ku li ser laşê
mirovek nexweş dixuşe, hêdî hêdî berve roava dikişiya, dûyê komirê reş û
gemarî li ezmanê hêşin belav dikir.

Sydney (Awistralya) 5.8.1984

10) Çîskî : Hebki, hindik, ne pir.

TÊBÎNÎ :

Di payîza sala 1958 an de ava lê hin bombên Tirkî, yên li ser stnor hatî çandin, bi ber
xwe xistin û derbas hêla Sûrî kirin. Xortek kurd nêzikî Kaniya Ereban pê li mayînekê kir
û wek di çîrokê de hatî xuya kirin mir.

kitêbxana enstîtuyê

Kitêbxana Enstîtuyê dixwaze bibe himê Kitêbxana Neteweyîya Kurdistanê. Tê de niha bi 25 zimanan bêtirî 2600 cild kitêb hene. Hin ji van kitêban gelek kevn in, di sedsalên XVIII û XIX de çap bûne. Hin destnivîs jî hene.

Ji kovarên kevn, civanbendên (kolleksiyonên) Hawar, Ronahî, Roja Nû, Stêr û Kurdistan (Iran) temam bûne, ên kovarên din tên berhev kirin.

Di vê navê de Enstîtu, belgeyên arşivên diplomatîk, film, wêne û diapozîtîf, kaset û sêlikên kurdî jî dicivîne. Ta îro dora 2000 diapozîtîf, 26 film û qasî 130 saet mûsîqîya kurdî hatine civandin.

Bê guman, ev hê destpêk e ; karê salekî ye. Divê ku em afirandinên li ser ziman, dirok û çanda xwe diyar kin, binasî û bi dinyayê bidin nasîn. Civandina arşivên me yê neteweyî, dewlemendkirina kitêbxana me ya neteweyî karê her welatparêzî kurd, her Kurdekî bixîret e.

Li kitêb, kovar, film, wêne, kaset û belgeyên li ser Kurdan bigerin ; we bi çî zimanî çî peyda kir ji kitêbxana Enstîtuyê re bişînin. Çavên xwe li dengbêj û çirokbêjan, xasme li yê pîr, bigerînin. Stran û çîro-ên wan bigrin kasetan û ji me re verêkin. Bila, bi mirina wan, keriyek ji folklorê gelê me wînda me be, ji bîran neçe.

PARASTINA ÇANDA KURDÎ, KARÊ ME HEMÛYAN E.

MEMÊ û EYŞÊ

Xelilê ÇAÇAN

Leyistvan :

- 1 - Elî Axa, emrê wî 50 salî ye.
- 2 - Eylaz, gilavî, emrê wî devedevî 60 salan e.
- 3 - Memê, xortekî tûnsizî 25 salî.
- 4 - Eyşê, 18-19 salî ye.
- 5 - Wetê, diya Memê, 60 salî ye.
- 6 - Mexsûd, xulamê axê, emrê wî 40 salî ye.
- 7 - Zozan, jîna axê 50 salî ye.
- 8 - Hevsê, pîra sêrbaz 60-65 salî.

PERDA YEKA

Li mala Elî Axa kulavên xuristanî raxistine, li ser wana balivên quştûkî ne. Elî Axa, ku merikî hupizî ye, birûyên wî tên dikevîne ser çavê wî, çavên çux-çerkezî lê ne, kolozê xwe daniye ser çoka xwe, şar û temezi daye dorê.

Elî Axa - Çiqas difikirim, riya jî riya dernaxim, çi bikim, wekî ecêbekê bînime serê wî kelbê kurê Wetê, Memê. Wekî Eyşa bedew jî min ra bimîne. Kuro Mexsûd ! /dike gazî/

Mexsûd -/ Şalekî fire lê, bilûzek berî ser şal daye, kolosekî bê şarî û şimaqî di sêrî da, tê hundir û li ber Axê temene dibe./ - Emir ke Axa !

Axa /jî serî hetanî pîya li Mexsûd dinhêre û dibêje/- Kuro, ca here gazî gilavî ke, bêje Axa bi lez gazî te dike !

Mexsûd - Vê sehetê Axa ! /tirçikekê dide xwe û diçe/.

Axa - Hela bira gilavî jî bê, çika aqilê wî çî dibire ? Ew merîkî wisan e, wekî çare jî hemû tiştî ra dibîne, herge lazim e bertilê hildide, ruşwetê dide, lo hela wextê lazim e bextê xwe jî dişewitîne.

Zozan - /Ne ewqas bedew e, lê kincê şar-qutîn lê ne, di nava zêr û zîva da winda bûye./ Bi hêrs tê hundir.

Eli Axa - Qizê Zozan, eva çiqas we' de ye tu nehatibûyî diwana min. /Bi şikberî/ Dibe tişteq qewimiye ?

Zozan - /Bi hêrs/ Tişteq neqewimiye, çî biqewime jî dîsa jî rûyê te da ye, tu tiştê nelirê dikî, xelq caba ser min da dişîne.

Eli Axa - Cabê çî keçê, kê çî jî te ra gotiye, ca jî min ra bêje, kê cab ser te da şandiye, ez jî heqê wana bême der, heqê kê ye li kêfa nav-mamûsa min keve.

Zozan - Îzina kesekî tune li kêfa nav-namûsa te keve, lê îzna te heye, wekî li kêfa nav-namûsa xelkê bikevî, navê xwe li pey qizê xelkê xî !

Eli Axa - Keçê, te ez birim kirim e hevalê wan tûzîka, çima jî bira te çûye, wekî ez Axa me.

Zozan - Çima, wekî tu Axa yî gerek e tu dinê hûfî xwe bikî, çî ye ?

Eli Axa - Canim, zêde-zêde xeber mede, tu giliyê xwe bêje, çika giliyê te çî ye û jî van dera here, min gazî meriya kiriye, merî ê niha bêne cem min.

Zozan - Eva çend meriya ser minda gilî şandin, wekî mêrê te diçe pêşiya qîz û bûkê me. Niha jî dê û bavê Eysê gilî ser min da şandine, wekî tu çuyî pêşiya qîza Rizgan, Dîlberê.

Eli Axa - Canim, tu û wana jî riya Xwedê ketine, kê çûye pêşiya Dîlberê, dibên ro diçe, qeda naçe. Eva bendana min û wana.

Zozan - Him diçî pêşiya qizê xelqê, him jî xwe afû dikî. Tê niha bêjî ez ne çûme pêşiya qîza Zurbê, yanê jî pêşiya bûka Şikrî, Zilfo jî, ez kîjanê bêjim, kîjanê nebêjim, ez me'rûma Xwedê nizanîm bi ku da herim.

Eli Axa - Keçê, tê jî vêderê bicihimî herî, an na ezê rabim ser û guhê te melhut kim. Tu kulfet î, here di mala xwe da rûne, tu wî çaxî dikarî xeber dî, kê çaxê nanê te tune, ava te tune, tê wê di nav zêr û zîva da winda bûyî, îdî çî dixwazî, jî Xwedê qedê dixwazî ?

Zozan - Bira ez di nava xelqê da nebime sosret, zêr û zivê te ji min re ne lazîm in. Her carekê ez seh dikim, wekî te gili ber qîz û bûkê xelqê avêtine, an na çuyî pêşiya wana, ez dibêm : Xwedê, bira erd biqelişe, ez tê de herim ; bes e, ez vê sosretiyê îdî nikarim bibim !

Eli Axa - Xwedê hebînî, dewsa min tu çima di erdê da diçî, kê mêr e bira bê bi min ra xeber de. Xwedê hebînî, çima giliya ser te da dişînin ?

Zozan - Heyran, meriyê minanî te ber xwe nakevin, wekî şerm bikî, tê giliyê wisa bikî, tu wê îdî kurê xwe tîni ber zewacê, sibê nebî-nebîçirkê te dê hebin, axir tu xortek nîni. Wekî tiştê wisa dikî. Heyran, herke dixwazî yeka dinê bînî, xwe ez ne bêxweyî me, ezê jî herim mala bavê xwe.

Gilavî - /*Merîkî aşxorkî, kincêd kurmancî lê, qure-qure tê hundur*/ - Selam, Axê min !

Eli Axa - / *Tevhevbûyî*/ Selam maqûl, kerem ke rûne. Zozan, tu here, ezê bême malê, emê xeber din. /*Zozan bi hêstir ji otaxê derdikeve*/.

Gilavî - /*Bi lawkayî*/ Çi bûye, xanim çima hêrs bûye ? Canim, ev jin bela serê meriv in, wekî bihêlin ewê sibê hetanî êvarê bê nan û av xeber din.

Axa - Welle, tu rast dibêjî, ewana bona xeberdanê hatine dinê, ya dinê jî xêncî me gere tav li ser yeke dinê nekeve.

Gilavî - Axê min, meriyê aqil li vê dinê ew e, wekî bi jinê ra nekeve huncetê, xêr ku kete huncetê, mala wî dê xirav be. Here, eger dikarî pê ra lawikaya bike û ya xwe jî di binî va zanibe, dilê te çi dixwaze bike, emê ji vê dinê çi bibin. Axayê min, tu kêfa xwe neşkêne, niha giliyê xwe bêje, hêrsa jinê jî mîna kela dizê ye, ew zû kel diçe û kela wê jî zû datîne.

Axa - Canim, welle giliyê te ye, yê kurê camêra tu yî, wekî serê xwe ji jina ra danaynî. Yek e, çi bêjî, çi nebêjî ew naxape.

Gilavî - Vê sibê çi qewimîye, xulamê te lezo-bezo hat, ez ji xewê rakirim, go axa bi lez gazî te dike. Min go çi ye kuro, dibe savar sar dibe. Go : welle tu savar tune, lê axa gazî te dike.

Axa - Lo mala te ava be, tu çiqas radizêyî, ji meriyê çaxê te ra gerek e şevê ancax çar-pênc sehetan razên.

Gilavî - /*Bi ken*/ Lo maqûl, ne meseleke me awa heye : dibên Kurmanc birçî ye, xew jê ra çi ye, Kurmanc têr e, xew jê re xêr e.
/ *Bi lawikayî* /, Axê min, tu giliyê xwe bêje, lê ji bîr meke ji xulam ra bêje bira ji me ra çayê, qawekê bîne.

Axa - Lo mala te ava, ca tu xwe di şerma xwe da bigre, çay û qawe narevin, lê tu gelekî ji zikê xwe hiz dikî, ha !

Gilavî - Axê min, em mane, ew zik, gerek e em rind miqatîyê li xwe bikin, mêrê mezin zû dikevin, lê zaro bi çilma pozê xwe jî dikarin bidebirin. Em bêjin, ez jî te mezintir im, ya min û te xwe nabe yek.

Axa - *Mexsûd ! /dike gazî/, kuro ji me ra çayê qawê bîne !*

Gilavî - Axê min, aqilê te çî dibire li dinê, bîna şer tê, tu were şer bibe, emê jî dest û pîya herin.

Axa - Emê çima jî dest û pîya herin, xwe me naşînin ber şer, wekî em jî dest û pîya herin, kê jî dest û pîya diçe bira here.

Gilavî - Wisa nebêje, axê min, her şerek bi xwe ra ziyane tîne, jî şera gişk jî li ziyane dikevin, padişa, ku padişa ye, dîsa li ziyane dikeve.

Mexsûd - */Sênî di dêt da tê hundir, çayê qawê datîne ber Axê û Gilavî, diçe/*

Gilavî - Kuro Mexsûd, çayê germ xwey ke, îro kêfa min jî çayê heye, ezê çend fîncana zêde vexwim.

Mexsûd - Axa, min semewir teze avêtîyê, çiqasî vedixwî, vexwe, bi saya serê Axê her tişt jî heye.

Axa - Eylaz, lê tu qe nabêjî, te seba çî gazî min kiriye, gili-gotîne te çî ne ?

Eylaz - */Bi lawikayî/* Hela ro neçûye ava, şev jî dirêj in, tu ditirsî, wekî ez giliyê te nebihêm, de niha bêje, çika giliyê te çî ye, ez jî zanim te seba xêrê gazî min nekiriye.

Axa - Welle, ez jî qet nizanim çî bêjim.

Eylaz - Camêr, heta niha tu bi lez diketî, îcar nizanî çî bêjî, qet tişt nake, ezê vê fîncana çayê jî vexwim, heta tu giliyê xwe li hevdatîni.

Axa - Mala te ava be, ew xeysetê te ye, meriv çî dibêje, tu giliyê meriv tirane digrî.

Eylaz - Axê min, wekî li vê dinê meriv hinek jî heneka neke, wê çawa roja wî derbaz be. Tu dizanî di vê êlê da ez û tu ne, kirin-birina êlê di destê me da ne ; bêje çika em çî bikin ? Tu dizanî, serê min û kura jî di oxira te da ne, tu çima ber xwe dikeví ?

Axa - Xwedê serê te xwey ke, lê dixwazim gilîkî ji te ra bêjim, gerek e tenê di orta me da bimîne.

Eylaz - Ji sola xwe ra bêje camêro !

Axa - Ezê ji te ra bêjim, tu jî hela di ser vê pirsê da bifikire.

Eylaz - Lo mala te ava be, seba te ez dikarim qe bê duşurmîşbûn jî bikim.

Axa - Na Eylaz, eva gilîkî wisan e, wekî em gerek e aqilanî bikin, an na emê di nava êlê da bibine sosret, hurmeta me dê bikeve.

Eylaz - Canim, Xwedê sosretiyê nede, heta niha em kîngê bûne sosret-robot, wekî îro bibin.

Axa - /*Hinekî bi şerm*/ Tu dizanî, wekî ez ji Eysê jina Memê hez dikim, em çawa bikin, ku ecêbekê bînin serê Memê, wekî Eysê ji min ra bimîne.

Eylaz - Rastî jî pirseke çetîn e, em wekî wî serwinda kin, paşê wextê te Eysê ji xwe re anî, cimaetê e'se bêje, bi destê wî Memê hate serwindakirinê.

Axa - A, bona wê yekê jî min gazî te kiriye û bi te ra dixwazim şêwrê bikim.

Eylaz - /*Bi fêlbazî destê xwe li hev dixê*/ Me ji gelek tiştê re çare dîtiye, emê ji vê pirsê re jî çarekî bibînin. Kuro Mexsûd, /*dike gazî*/, çayê bîne. /*Mexsûd çayê tîne dide ber*/. Axê min, kuştin jê re dest nade, ya girtinê aqilê min nabire, çimkî bona wî bigirin, manî tunene.

Axa - Ez ji te razî me, lê em çi bikin ? Ez jî difikirim, rê ji riya dernaxim.

Eylaz - Axayî sax be, were em tişteki awa bikin.

Axa - Bêje, çika tu çi difikirî ?

Eylaz - Ji min esker dixwazin, ezê hema îro gazî kimê, bêjimê da wekî karê xwe bike, tê herî eskeriyê. Ezê bişînimê cîkî wisayî dûrî-derez, wekî Eysê tenê di xewna xwe de bibîne. Tu bi xwe jî dizanî, wekî eskeriya niha jî 7 sal e, kê zane 7 sala kî sax bimîne, kî bimire.

Axa - /*ji cî radibe diçe eniya Eylaz*/. Welle tu rind fikirî, şîrê te xwarî li te helal be. Lê tu zanî, wekî pêşkêşa te jî li ser min, ha...

Eylaz - Canim, ji bona pêşkêşê şerm e, tu bi xwe pêşkêş î, çima ji bîra te çûye, te çi qencîke mezin bi min re kir, wextê ewî kûçikê Eslan çû got, wekî bertil daye min, ku ji te nebûya, ji xwe wê ez him ji gilavîtiyê derxistima,

him jî bigirtama, anê em bêjin çiqas giliyên wisa hatine ber destê te, te bindoşek kirine.

Axa - Ez borcdar im, Eylaz, ne axir di êlê da tu jî ne parîkî piçûk î, tu jî not-la şûrekî dudewî li piştta min sekiniyî. Çima van giliya birê te ji bîr dike, lê ji bona çi min ev gilî qe ji birê xwe re jî ne gotine, tenê ji te re dibêjim.

Eylaz - Kuro Mexsûd ! /*dike gazî, Mexsûd tê hundir*/, here mala Weta pîr, bêje Memê kurê wê, bê gilavî li mala Axê de rûniştiye gazî te dike, bira ne-sekne, bê.

Mexsûd - /*Tirçikê dide xwe*/ . Vê sehetê, Axa !

Eylaz - Wekî ew geda hate vira, tu qet dengê xwe nakî, yanê xwedêgiravî haya te ji tiştêkî tuneye. Hela hergê dikarî tu li piştta wî xeber de, yanê gunê xwe pê tîni, hemin ya dila jî bira di dila de be.

Axa - Ser çavên min, Eylaz.

Eylaz - De bira here yeke xwe bêje, dû da jî ya me. Axa, lê tu hay ji Eysê heyî, ewê ji te re bê, lê wekî li hêvîya mêrê xwe ma, xwe tu niqarî bi zorê binî.

Axa - Eylaz Can, çima nizanî, çima te sistiya jina ne dîtiye,. Emê pîrika Hevsê bînin, çend zêra bidinê, bira «li kûpê xwe yê sêra» siyar be, here mala Eysê, tu binhêrî, ew di nava çend roja de wê çawa ji rê derxe û ji min re bîne yolê.

Eylaz - Axa, welle, aqilê min ji vê yekê dibire, çimkî ew di vê êlê da kîjan qîzê û bûkê bixwaze, dikare ji rê derxe.

Axa - Ya dinê jî, wextê wê di derheqa hebûnê, zêr û zîva de gotê, ewê bi der-bê ra temê xwe biguhêze ; ya dinê jî ewê bibe jina Axê êlê, ne jina tûzîkekî tî-birçî.

Eylaz - Wisa nebêje, Axa, cimaet dibê : «Jin jî hene, jinkok jî hene, seba nav-namûsa xwe qe tûyî ser zêr-zîv jî nakin.»

Axa - Tiştêkî nake, bira ew kelb ji vira biqewire, here, ew şuxilê paşê ye.

Mexsûd - /*Tê hundir*/ Gilavî sax be, min Memê anîye, bê hundir ?

Eylaz - Bêje wî bira bê.

Memê - /*Kincên teze li xwe kirine, simêlkî qeytanî lê ye*/ . Selam, gelî Axa. /*li ber wana temene dibe*/.

Axa - Kerem ke rûnê, Memê min, qe halê diya te çi ye ? Dinhêrî Eylaz, Memê çawa bi derbekê ra mezin bû, çend sal pêş da ew parî tîfal bû.

Eylaz - Dinya wisan e, Axê min, karik ji xwe di bin selika da namînin, mezin dibin.

Axa - Bavê wî belengazî li ser talan hate kuştin, lê eferim ji diya wî ra, ew li ser tîfalê xwe rûnişt, mezin Kir. Memê lawo, dibên zewicî, rast e ?

Memê - /*Bi şerm*/ Erê Axa, rast e.

Axa - Xudê li hev bîne, lawo !

Memê - Zehf razî me Axa, Xwedê kurê te bihêle.

Axa - Lê tu li kî derê yî, çi şuxilî dikî, qe rojekê bi ser me da nayê.

Memê - Malim, Axa, ancax şuxilê malê pê ra dighînim, de tu dizanî halê me gundiya : cot in, cobar in, dewar û pez e, hemî şuxilê malê jî notla qulê dîwaran in. Yekê digrî, ya dinê vedibe, şuxil bi ber şuxil va dertê.

Axa - Rast e lawo, qaraniya malê çetîn e, wekî di stuyê mêriv da be, ew jî merekî tenê.

Memê - Axayî sax be, em jî diqacqicin, wekî ji xelqê paş da nemînin, xwe ji şîn û şahiya daneynin.

Axa - Eferim lawo, bavê te jî wisa pêciryayî bû, em bêjin, tu parî tîfal bûyî, wextê bavê te hate kuştin, bîra te nayê.

Eylaz - Memê, tu dizanî, wekî min seba çi gazî te kiriye ?

Memê - Welle nizamim, Axa, wextê xulamê Axê hate pey min, diya min jî ecêbmayî ma, wekî gilavî çîma gazî min dike.

Eylaz - Lawo, kaxezê te hatine, tu gerekê herî eskeriyê.

Memê - /*Bi dilşikestî*/ Lê diya min pîr e, jina min cahil e, wê çawa bin ?

Eylaz - Wê çawa bin, ewê di mala xwe de bimînin, hetanî tu têyî.

Axa - Tu nikarî hinekî vî şuxilî paş xî, ne axir xort teze zewiciye, li ber miraz e.

Eylaz - Axayê min, ev fermana min nîne, eva fermana dewletê ye. Ez qe

dikarim paş xim. Xwe Memê tenê nîne. Wê hela gelekê mînanî wî jî herin eskeriyê, çima ewana kurê dê û bava nînin ?

Axa - Eylaz, hilbet ez ji te fam dikim, lê herge mecal hene, qene çend meha paş xe.

Eylaz - Axa, evî şuxulî ez tenê dikarim hefttekê paş xim, hefttekê şûn da ezê kaxezê wî bidimê, ew gerek e here.

Memê - /*Bi melûlî*/ De qirar qirara dewletê ye, ezê idî çi bêjim, dest diçe ber destê dewletê ?

Axa - Memê, bêje diya xwe û kufleta xwe, wekî kêmasiya çi dibînin, bira ser min de bîn, ez ji wana tu tiştî teksîr nakim.

Memê - Zehf razî me Axa, ew kulfetên wisa nînin, wekî seba tiştê herin ber derê xelqê.

Axa - Lawo, çima tu min xelq hesab dikî, ne axir ez Axê we me, ez û bavê te tevayî mezin bûne, em bêjin wextê bavê te mir, min hindik komek daye diya te ?

Memê - Tu kurê Axa, bavê min yê kesîba, we çi hevaltî bi hevra kiriye ? Em bêjin niha ez û kurê te, em dikarin, bi hevra hevaltîyê bikin ? Naxêr, nikarin. Kurê kesîba bi kesîba ra hevaltîyê dike, kurê dewletiya jî bi dewletiya ra hevaltîyê dike.

Eylaz - Memê, de niha here, karê xwe bike, wekî tê herî eskeriyê.

Memê - Pak /*Memê diçe*/

Eylaz - Bira here bizanibe, wekî dew birê mast e, te dît hela serda jî çawa berzeq berzeq xeber dida, digot ew kulfetên wisa nîne, wekî herin ber deriya. Heta tu herî, bêyî, çika tê wana bibîni, îcar wê neçne ber deriya.

Axa - Tiştê nake, dilê wî tije ye, bira hinekî jî zêde zêde xeber de.

Eylaz - Te ne dît, kulê çawa di dilê wî da hene. Kurê Axê û kesîba çi wan bi hev ketiye, yanê hûn çi dixwazin, dikin.

Axa - Lê Eylaz, tu zanibe, wekî ew her tiştî fam dike, zane ku ev şuxilê destê me ye.

Eylaz - Lo hela çawa dixwaze, bira hema wisa jî texmîn bike, emê ya xwe bikin, paşê çi dibe, bira bibe. De Axa, ez çûm, bira şuxilê te jî açix be !

Axa - Ez zehf razî me, maqûl, bira Xwedê me ji hev nede şermê. /Eylaz diçe/.

(Perda tê dadan.)

* *
*

PERDA DUDUWAN

/Mala Memê, maleke kesîb, textek li rex dîwêr e, carcimeke kevin li ser e, li kêleka dîwêr dtz, kûp cîwar kirine, çend kursî danîne orta malê. Wetê destê xwe kiriye nav kêleka xwe, bi hêrs li nav malê diçe tê/.

Eyşê gore di dêst da, çê dike.

Wetê - /Kincêd kurmancîyê hezî lê ne/. Eyşê lawo, tu dibêji gilavî çima gazî Memê kiriye, ew jî di mala Axê de. Hebe tune be, ewana dixwazin dîsa şer û dawekî tev rakin.

Eyşê - /Kincine kurmancîne bedew lê ne, gora çê dike/. Çima Memê, çî kiriye, me kurê wan kuştîye, wekî şer û şiltaxa bavêjine me ?

Wetê - Ewana bira nebêjin ez kevnejinek im, çî bixwazin dikarin binine serê me, ezê wana di nava êl û eşîrê de bikime sosret, giliyê wana bighînime text û tacê padişê.

Eyşê - Dayê, ev axa-beg çî ji cimaetê dixwazin, malê yekî dibin, bertîla jî yekî din dixwazin, heta jin û zarê wana jî zordestiyê li zarên kesîb dikin.

Wetê - Tişteki nake lawo, kê zor û zulmê, şer û şiltaxa dike, ew yek tê pêşiya wana, ewê rojekê bi ser bela xwe vebin.

Memê - /Bi hêrs-hêrs tê hundir, li ser text rûdine û cigarê dikişîne/.

Wetê - Lawo, ewana çima gazî te kiribûn ?

Memê - /Bi hêrs/. Qet, hema wisa gazî kiribûn.

Wetê - Hilbet, çima gazî te kiribûn, çimkî ewana ji bona xêrê gazî meriya nakin.

Memê - /Bi hêrs/ Min dişîne eskeriyê, îcar te seh kir ?

Wetê - Eskeriyê ? /di orta malê diçe û tê/. Lê te ne got, wekî diya min pîr e, kulfeta min cahil e, kê wê wana xwey ke. Çiqas hevalê te hene, ku neçûne

eskeriyê, hema ewana jî te dîtin.

Memê - Na, min xwe kerr kir, min go ez şa me, wekî hûn min dibin ! /*bi eks dibêje*/.

Wetê - Lo lawo çima bi hêrs xeber didî, min hema wisa pirsî, çimkî di vê yekê de ez tiştêkî dijminatîyê dibînim.

Memê - Gotin ji bona wan decala çî ye ; ewana, ku inyata xwe kutane yekî, îdî notla meriva bernadîn, hetanî diranê xwe di wî da nekine xwarê.

Wetê - Erê welle wisan e lawo, lê çima te çavê wana rêtiye, wekî li te kirine inyat ?

Memê - Çima tu nizanî, dayê, xortekî êlê wekî kinceke temîz li xwe bike, an kulfeteke baş bistîne, lê dikine inyat, hetanî ew serwindayî dikin, an ne jî sekesiz dikin.

Wetê - Lawo, belkî Xwedê bi bextê wan re nibe, belkî ewana bela xwe li ber piyê xwe bibînin.

Memê - Lê dayê, ewana stûr bûnin, Xwedê jî bi meriyên wisa nikare, ka evdê ku pê bikaribin ?

Wetê - Erê lawo, welle xebera te ye, eva dinya zorban e.

Memê - Dayê, lê eva diwana zora û zorba nîne, wê axê êlê roj nava nîvro bajo pêşiya xelqê, giliya ber qîz û bûkê xelqê ra bavêje, hela wextê em dergîstî bûne jî, çend cara gilî ber Eysa bûka te re jî avêtine.

Eysê - De ewî jî caba xwe rind sitend. Welle min wisa berî wî dayê, wekî kûçika nan ji destê wî nedigirt. Bira nebêje ez axa me, wextê cinê min bigre, ez bavê xwe jî nas nakim. Ya dinê jî ez sola Memê bi serê bavê wî re naguhêzim.

Memê - Hela wextê gilavî gazî min kir, ew jî li wê derê bû, henek dikirin, ji xwe va hê li pişt min digire, digot Memê li ber miraz e, tu nikarî eskeriya Memê paşve xî. Ji ewî tirê ez nizanîm, wekî eva temam şuxilê wî ye, eva gişk ewî teşkil kiriye. Hela ser de jî digot, wekî herge diya te û jina te kêmasiya tiştêkî dikişînin, bira bi ser min de bên, ez ji wana tiştêkî teksîr nakim.

Wetê - Lê te ne got bira destê te bi don be, li serê te be ; diya min û kulfeta min têne ber derê kûçikê mînanî te ?

Memê - /*Bi hêrs*/ . Welle, çawa lazim e min cawaba wî da.

Eyşê - Memê, tu qet nefikire, here eskeriyê, rind qulix ke, zû were, heft sala na, sed salî be jî ezê li hêviya te bim, ezê pîra diya te jî notla ronaya çavê xwe xwey kim, nav û namûsa te jî bilind bigrim.

Wetê - /*Digrî, bi desmalê çavê xwe paqij, dike*/. Xwedê, eva çi zulm e, meriv zavê çend roja jî nehêle, di mala xwe de bimîne, wekî bi mirazê xwe şa be. Min caniya xwe ya ter û can da ser wî, ew bi parsê-pûrsê xwey kir, mezin kir, gîhande mirazê wî, îro jî destê me ji hev dikin. Xwedê tu qebûl nekî ji sebebê me ra.

Eyşê - Tiştêkî nake, dayê, ber xwe mekeve ! Sal in wê bên û herin, rojekê jî te hew dît, wekî Memêyê te hat, dîsa şayî kete mala te.

Wetê - /*Bi girî*/. Erê lawo, sal in wê bên û herin. Lê gelo wê çawa herin, dîsa çavê diya te ya belengaz wê li rê û dirba biqerimin, ezê li ser rê û dirba bisekinim, kê bê û here pirs û pirsiyara Memêyê xwe bikim, lê gelo kê wê pirs û pirsiyara min re bine ? Xwedê tu çima ruhê min nastîni, wekî ecêbê awa li ber çavê xwe nebînim.

Eyşê - /*Bi kelogirî*/. Dayê, bes e, li ser oxira Memê de megirî, girî xirab e, hinekî jî ber xwe bide.

Wetê - Ez qurbana te bim, Eyşê, dil e, nasekine, ez jî dixwazim li ser riya Memê xwe de negirîm, lê nikarim, lawo.

Memê - Dayê, meriv li ser miriya digrî, li ser saxa nagirî. Çi bû ji te re, xwe min nabin dar dakin ?

Wetê - Bira sebebê te dar dakin, lawo, wekî îro min şîna wana bikira.

Memê - Dayê, de zû bike, kincên min dagrin, ew kûçik dê niha meriya bişîne pey min.

Wetê - /*Bi kelogirî*/. Eyşê, lawo, de zû bike, xurca Memê bine em dagrin. /*Eyşê gava xurcê tîne datîne ber dê, kela Wetê hê gur dibe, digrî*/.

Memê - Dayê, de zû bikin, wextê giriyê nîne.

Wetê - /*Ji kêleka xwe gore û lepika hildide*/. Ha ne lawo, eva gorê te, miqatî xwe be, lingê te necemidin, eva jî lepikê te, eva kincê te yê binîda, eva kincêd te yê serda. Eyşê lawo, ca xwarina riya wî jî bine têke xurcê, kê dizane delalê dilê min dê riya çend qonaxa here.

Memê - Dayê, meriv ji mala xwe derket, îdî dûr û nêzik yek e.

Wetê - Erê lawo, belkî diya te kor û kotî be.

Eyşê - /*Xwarinê tîne*/. Ha ne eva kade ye, eva hewle ye, eva penêr e, eva jî nan e.

Wetê - /*Radibe ji ber pişta xwe kîsîkekî derdixê, tiştêkî jê derdixê û dibêje*/. Memê, lawo, hela di bûktiya min de ev çend zêrê hanê bavê te dane min, got, Memê min mezin bû, bidê. Min ew heta niha xwey kirine, dest nedanê, de hanê hilde hilde, welatê dûr î derez e, dibe li te lazîm bê, hezar û yek olecaxê dinyayê hene ; herge lazîm be, bide xwe xilas ke, were.

Memê - Dayê, ez wan zêra nabim, ez mêr im, kîderê jî hebe ezê serê xwe xwey kim, tu hilde ewê lazîmî we bîn.

Eyşê - Hilde, Memê, hilde, bira di dilê diya te de nebe xem. Em di mala xwe dan in, şikir mal-halê me pîrî-hindikî heye, emê xwe pê xweykin.

Memê - /*Zêra hildide*/. De wekî jî we ra ne be xem, hanê, nivê min, nivê we /*ew nivê zêra dide Eyşê*/.
/

Eyşê - /*Ji ber pişta xwe desmaleke morîkirî, neynîkekê derdixê*/. Memê, hanê vê neynîkê û vê desmalê çawa bîranîn hilde, lê miqate be wînda mekî.

Memê - Eyşê can, meriv qe pêşkêşa wisa dike ? Ew jî pêşkêşeke mînanî pêşkêşa te ?

Memê - /*Ew jî ji cêba xwe desmala xwe derdixê*/. Hanê Eyşê, eva jî desmala min jî te re pêşkêş, wextê ez dikevime bîra te, derxe hevekî serda mêzeke, bira xemê dilê te bela bin. /*Eyşê dide ser dilê xwe û dike paşla xwe*/.
/

Dibe ringe-ringa dengê, ber derî du ersewîl têne hundur.

Ersewîlê yekê - /*Yekî hupizî ye, kincê eskeriyê lê ne, tîving di dest da ne*/. De zû bike Memê, lawik li hêviya te ne, gilavî em şandine dû te.

Memê - Çima ezê birevim, wekî gilavî hûn şandine pey min ?

Wetê - Gilavî, wekî merivekî wisayî rast e, ew çima kurê xwe, kurê axê naşî-ne eskeriyê ?

Memê - Giliyên wisa çima dibêji, eskerî jî, hemû olamê dewletê jî bona me kesib û kûsîban e, ew jî bona dewletiya nîne.

Ersewîlê duda - Canim, tu çima jî me ra dibêji, em jî merîne mînanî te berdestî ne. Çi jî me ra dibêjin, em wê jî dikin. Ji me re gotine herin Memê bînin, em jî hatine. Hergê naxwazî, bêje, wî çaxî emê ya xwe bikin.

Wetê - Hûn xwe wisa efû dîkin, hesêvankî hûn hindik li serê xelqê dîkin, xelqê dikutin, mal-halê wan dibin, îro jî hatine dibêjin em merîn in berdestîn in, çi ji me ra dibêjin, em jî dîkin. Belkî bêjin herin xwe di gelî da bavêjin, hûnê wisa bikin ?

Ersewilê yekê - Na, xwe em ji riya Xwedê neketine, wekî serê xwe li diwêr xin. Dayê ew e pêşekê me, wekî em, bi gotina wana nekin, ewê me ji xebatê derxin û zarên me dê ti-birçî bimînin, îcar jî yekî dinê wê li me xe.

Memê - /radibe ser piya/. De dayê, Eysê êdî wextê dem û xatiran e, ezê zû-zû we ra name bişînim, hun jî min ji bîr mekin. /Ew xwe pêşiyê davêje pêstra dê ; dê bîlind digrî, nîfira li Axa û bega dike. Paşê xwe davêje pêstra Eysê, xurca xwe hildide û ji mal derdikeve/.

Dibe kêrekûra Wetê û Eysê.

Perda tê dadan

* *
*

PERDA SISIYA

Mala Memê. Heft sal derbas bûne, hebekî guhastin ketiye nav malê, Weta dê pîr bûye, Eysê jî îdî qîzeke bûkîn nîne, jineke bi qedemê xwe ye. Wetê li ser text rûniştiye, tizbiya xwe dikşîne, xêr-şer-xudê ...

Wetê - Eysê, îdî heft salê Memê temam bûne, lê kanî qet ser û beratê wî tune, qet kaxezeke wî jî tune.

Eysê - Tişt nake dayê, ewê îdî li kîderê hebe, Memê ê bê.

Wetê - Eysê, ez ewqas bêsebir bûme, wekî bawer nakim Memê xwe bibînim.

Eysê - Dayê, çima tiştê wisa dibêji, te ewqas ber xwe daye, nikarî çend roja jî ber xwe bidî ?

Wetê - Na, Eysê, kambaxê tiştên wisa di nêta min re derbas dibin ...

Eysê - Çi nêt, dayê, dilê xwe sax ke, tiştên xirab ji nêta xwe derxe ! Şikir Memê wê bê, emê şayikê di mala xwe de deynin.

Wetê - Heyran, çi tê bira bê serê min, bira ez derdê we nebînim, lê hûn derdê min bibînin.

Eyşê - Dayê Can, tu çima wisa dibêjî, bira tu jî sax bî, em jî sax bin. Dayê, wekî Memê bê û me weha sax û silamet bibîne, wê çiqas şa be, wê per û baskê wî tunebin bifire.

Wetê - Erê welle, wê gelek şa be, bira ew roj bê, bira Xwedê jî ruhê min bistîne.

Eyşê - De bira dijmin jî bimrin, biteqin, ewana çî nêt danîbûne pêşiya xwe, jî wana ra li hev ne hat, Xwedê çawa li situyê wana xist.

Wetê - Te dît ewê Memêyê min şande eskeriyê, çawa li ser bela xwe vebû, no-tila kûçika geve kirin. Xwedê min qurbana nav û namûsa te ke, te kolosê Memê di nava pismama da bilind xwey kir.

Eyşê - Dayê Can, here razê, tu gune yî, ber xwe mekeve, zehf çûye, hindik maye, te hew dît Memê rojekê jî hat.

Wetê - Erê lawo, welle ez westîya me, ez herim razim, şeva te bimîne xweş. /Wetê diçe/.

Eyşê - Belengazê çiqas bêsebir bûye. Xwedê xirab ke, ceger e, çetîn e. / Ew jî ciyê xwe çêdike, radibe razê, demekê çira vêsandine, xêlekê şûnda dengê kutana derî tê/.

Eyşê - /çira vêdixe, dike gazî/. Ew kî ye vê şevê derê me dikute ?

Memê - /Dengekî ji dûr tê bihîstinê/. Ez im, Eyşê.

Eyşê - Tu kê yî, ez vê şevê derî venakim.

Memê - /Deng ji derva tê/. Eyşê, tu min nas nakî ? Ez Memê me, kurê Weta dê me, kilê çavê Têlî Eyşê me.

Eyşê - /Dudilî dibe, xwe tevhev dike, diçe derî lê vedike, Memê tê hundir, xwe davêje hemêza Eyşê. Eyşê jî Memê hemêz dike, hêsirê şabûnê di çavê herduwan ra jî davêje/. Wey Memê Can, ez ji herdu guha kerr bûbûm, ez jî herdu çava kor bûbûm, min çawa te nas nekirî.

Memê - /Bi şabûn/. Eyşê Can, eva 7 sal derbas bûne, teyê ji kîderê dengê min nas kira.

Eyşê - Memê Can, tu hespa xwe bikişîne aliyê tewlê, ez jî ji te re nan bînim, tu jî rê hatî, niha birçî yî/. Memê diçe. Eyşê nan, xwarinê dide ser texte/.

Memê - /Tê hundir, dîsa xwe davêje peştra Eyşê/. Eyşê Can, min bêriya te kiribû.

Eyşê - Memê Can, tu bizanibe te çiqas bêriya min kiribû, deh cara jî zêdetir min bêriya te kiribû, de rûnê, nanê xwe bixwe.

Memê - /*Memê rûdinê, lê dest bi nanxwarinê nake*/. Eyşê Can, lê ka pîra diya min, here gazî ke bira bê, bêje kurê te Memê hatiye.

Eyşê - Memê can, pîra dê razaye, gune ye, emê sibê bêjinê, bira şa be. Niha ez naxwazim deng lê kim. /*Ew ji bona wê yekê weha dibêje ku têr bi hevdu şa bin*/.

Memê - Wekî te niha bigotayê, wê pak bûya, lê wekî dibêjî sibê, bira giliyê te be. Ê, de bêje ! Eyşê can, qet êdî çi heye, çi tune ye. Di nav êlê da kê sax e, kê miriye ?

Eyşê - Di nav êlê da çi hebe, ew kelbê Elî Begê, wekî şev û ro li pey xelqê diçû, lê dan kuştin, wisa jî pê ne hesiyan kê ew kuşt. Ew gilaviyê tu şandî eskeriyê, ew jî ket, gever bû.

Memê - Wisan e Eyşê Can, kê xirabîya xelqê dike, bi xwe li ser bela xwe vedibe. De bêje, halê we çawa bû, we qe korlixî nekişand ?

Eyşê - Me qet korlixiya tu tiştî nekişand, me ji xwe re ekin-tîknê xwe dikir, pê wilo diçûn.

Memê - Eyşê, Xwedê kî Weta dê zehf pîr ne bûye, gelo li ser gav û çavê xwe ye ?

Eyşê - Memê Can, lê pîr nebûye, eva 7 sal derbas bûne, şev û roj çavê wê li riya te bû. Kê diçû-dihat ewê pîrsa te dikir, çiqas roj e xewnên te didîtî.

Memê - Eyşê Can, de ciyê me deyne, em razên, tu dizanî min qonaxa 7 roja qedandiyê, min hespê xwe yî belengaz jî hindik mabû biteqanda, çimkî min şev û roj dajot, wekî zû bighîjme we.

Eyşê - Vê sehetê Memê, ezê ciyê te deynim. /*Eyşê diçe piş perdê*/.

Memê - /*Li nav malê diçe tê, dor û bera dinihêre*/. Xwedê kesîbtîyê xirab ke, lê eva hal e, em tê da dijîn. Tişteke nake, Xwedê rehîm e, dibe ku Xwedê rojekê jî bide me, emê jî dewletî bibin.

Eyşê - /*dike gazî*/. Memê de were, ciyê te hazir e.

Memê - Vê sehetê, Eyşê. /*Ew diçe, demekê seyr dike, dibe tarî, paşê dibe ronahî*/.

Wetê - *Kincine heznî lê ne, piştta wê ketiye ber, bi ecêbmayî tê hundir, ji*

xwe re dibêje/. Mêvanê Xwedê ye, hespê xwe li serê tewlê girêdaye, eva ji çek û silihêd wî ne. Lê ew bi xwe kanê ye ? Wekî nivê şevê mêvan hatiye, Eyšê çima ji min re ne gotiye ? */Ew hêdî hêdî ber bi perda ciyê Eyšê diçe/.* Çika ez ji Eyšê pirs kim, eva kî ye hatiye. */Ew perdê dikişîne, Memê û Eyšê li ser text paldayî dibîne, lê Memê nas nake û paşda vedikişe./* Ev çi ye weyî Eyšê, te paşî Memê zenda xwe ya morî-mircan daye ber serê kurê xelqê ? Şerm ji te re Eyšê, ne te digot ezê kolosê Memê bilind xwey kim, ev bû sozê te ? Tû, qeda bê li eslê jinê ye. */Ew tev-hev dibe/* De tuê niha ji xwe re bibînî, te hatiye peyî namûsa Memêyê min kiriye. */Ew ber bi tivingê diçe, tivingê hildide/.* Ezê niha berî qefesa wî dim, bira cî bi cî can de. */Ew hinekî difikire, tiving ji destê xwe datîne/.* Na, wê deng li dinê bela be, wê bêjin bûka wê bênamûsî kiriye û kolosê Memêyê min wê berjêr be. */Ew ber bi rimê diçe, rime digre destê xwe, hildibire/.* Xwedê xirab ke qeweta jinê, tu were qefesa wî bi carekî xilas neke. */Ew şûr digre destê xwe, ji kalan dikişîne, ewê jî ji destê xwe datîne/.* Dibe wextê lêxistinê serê şûr bighîje dereke Têlî Eyšê. */Ew ber bi soraniyê diçe, ji kalên dikişîne, hêdika ber bi ciyê Memê diçe/.* Eva rind e, ezê deynime ser kevçika dilê wî, ewê di kevçika dilê wî da here, heya bihustekê jî di doşekê de here xwar. */Ew tele-tel diçe soraniyê, li kevçika dilê Memê dixê, nalîn dikeve Memê/.*

Eyšê - /Ji dengê nalînê ji ciyê xwe banz dide. Wextê soraniyê bi xûnê va di destê Wetê da dibîne, dike qîrîn/. Weyê dayê, marûmê, te çi kir ? Ne eva kurê te Memê ye, îro hatiye mêvanê pîra dê ye, îro jî te kiriye mêvanê qebrê ye.

Wetê - Wey lawo, /xwe davêje ser meytê Memê, xwe vedirû, paşê rûdinê kêleka meyt û dinivê je.

*Eyšê - Navê tajîya Memê min Çilê ye,
Selefê siyara diçe tê ye,
Kuştina Memê bi destê dê ye,
Weyla min bêçarê !*

*Wetê - Memê min siyarê Bozê zirav e,
Min nizanibû îro li Eyšê bûye mêvane,
Dayka te gurê serê çiya be, lawo !*

*Eyšê - Şam-Heleb li devê rê ye,
Serê Eyšê bi qurban be,
Memê li hespekî zirav siwar e, rê da tê ye,
Dê çawa kuştiye kure xwe Memê ye.*

*Wetê - Rênga Helebê bi zebeş e,
Memêyê min xweyê Bozê serxweş e,*

Dayika te yê çima li herdu dinya rûreş e,
Dayika te gura serê çiya be, lawo !

Eyşê - Darê lianê li serê rê ne,
Şaxek sêv e, yek hirmê ne,
Kê ecêba ha diye, bînaye
Dê bibe qesasê serê kurê xwe Memê ye.

Wetê - Xwedê çavê te kor ke rû dinê,
Te çawa xeribê xwe yî heft sala bi xwe kire
mêvanê qebrê ye,
Diya te gura serê çiya be lawo !

Destê xwe li serê xwe dixê, li çokê xwe dixê, digirî/.

Eyşê - Îro sisê ye, sibe çar e,
Memê siyarê Bozê zirav e,
Dayikê bi xwe kuştiye Memê xwe ye.

Wetê - */Ew hêdika ji cî radibe/.* Ez çûm, Eyşê lawo, ezê bikevime çil û çiya,
bira hirç û gur min bixwin, wekî mezelê min jî tune be. */Ew notila dîna destê xwe bilind dike, dike qîrîn û derdikeve, diçe xwe di zerê de davêje, dibe hezar tîşî./*

Eyşê - */Radibe piya, dor û berê xwe dînihêre, soraniya ku pê Memê kuştin, hildide/.* Paşî Memê êdî saxbûna min ji çira ye, ez paşî Memê herim bibime bermalika yekî dinê, destê xwe bidime ber serê yekî dinê, na ez jî gerek e bême rex Memê xwe. */Ew qûz dibe, Memê paç dike, dîsa li dora xwe dînhêre û xwe bi ser soraniyê de davêje, diçirçire û diçe li rex Memê dikeve erdê./*

PERDE

*Li ser hîmê zargotîna cimaeta kurda
nivîsî Xelîlê Çaçan Mûradov.
(Serokê Radyoya Kurdî)
Erivan 1980.*

XEBATÊN ENSTITUYA KURDÎ

Derveyî lêgerîn û xebatên zanisti, Enstîtu bi nivîsin, çapkirin û belav kirina kitêb, ferheng, kovar, kaset û sêlikên mûsîqî û filmên bi zimanê kurdî, an li ser Kurdan bilî dibe.

Di milê din de, Enstîtu her vîne (textî) belge, kitêb, arşiv, foto, diyapozîtîv, kaset û filmên kurdî û li ser Kurdan dicivîne, li pêmahiya (mîrasa) çandîya gelê kurd xweyî derdikeve, dixwaze wê ji windabûnê xelas ke.

Li Enstîtuyê wisa ji fêrên (dersên) ziman û mûsîqî, konferansên nasîna Kurdan, raberî û pişangeyên hinerî tén pêk anîn.

KOVAR

Ji bil «Hêvî» yê, Enstîtu kovarên jêrîn ji çap dîke :

- **Bultena peywendî û agahdariyê** : ji du mehan carekê bi zimanên almanî, fransîzî, îngilîzî, îspanyolî, îtalyanî, kurdî û tirkî dertê. Her hejmareke bultenê dora çil rûpela ye, agahdarî û xeberên karên Enstîtuyê û bendên ku di çapa awrûpayî de li ser pîrsa kurdî derketine dide, dixwaze doza gelê kurd bi cihanê baştir bide nasîn.

Kiriyariya salewextî : 12 dollar

- **MIZGÎN** : kovareke bi kurdî û almanî ye, ji du mehan carekê li Bonnê bi hevkarîya Enstîtuya Kurdî (şaxê Almanyê) û Xaça Sora Almanî derdikeve. Ev kovar bi giranî li ser pîrsên jiyana rojane (saxî, xwendin, hwd ...) yê karkerên kurdên Almanyê ye.

Bihayê hejmarê : 3 dollar

- **STUDIA KURDICA** : Malbenda Lêgerîn a Enstîtuyê vê kovara zanistî ji bo ronakbîrên gelên cîranên Kurdan ji salê 2 caran derdixe.

Hejmara pêşîna kovarê di çile ya 1984 de bi erebî û farisî derketiye. 128 rûpel e. Ewê ji hejmara 2 pê ve beşeke tirkî ji hebe.

Kiriyariya salewextî : 12 dollar.

VIDEO

Enstîtu ewê di 1984 de bi zimanê kurdî 5 filmên video çê ke. Filma pêşîna «Dengê Kurdistanê» (62 deqîqe), bi sistemên VHS (PAL û SECAM) û Betamax (PAL û SECAM) derketiye.

Bîha : 30 dollar

KASET

Ewê Enstîtu di 1984 de dora 20 kasetên mûsîqîya kurdî derîne. Ji niha ve 8 ji wan derketine. Her yek saetek dom dîke û 4,5 dollar e.

Enstîtu derveyî weşanên xwe her cûre kitêb, kaset û sêlikên bi zimanî kurdî an li ser Kurdan di gelek welatên Awrûpa, Amerîka, Rohelata Navîn û Awîstral-yayê de belav dîke.

Hun dikarin ji me lista weşanên frotinê bixwazin.

Ji bo agahdariya zêde kerem kin werin Enstîtuyê an ji me re binivîsin.

HELBEST

AX, DAYÊ, DAYÊ

Tosîné REŞIT

*Karwanê roja bê zengil maye,
Dengê axîna tek tê bihîstin,
Roj çê bê welat li şaristana
Destê hev girtî wî iske-iskin.
Roj e tengezar, roj melûl mane
Idî naxwazin roj pêş da herin,
Roj sêwî bûne, roj bêzar mane
Tenê dixwazin berbi zarotyê,
Berbi wan demên çûyî vegerin.*

Ertvan

*Helbesta jêrî Ş. Bekir ji pirtûka Brecht Der Mench Von
Se Zuan (Mirovê çê ji Sê Zimanê) wergerandiye kurmancî.*

Welatê me îroj bûye yê dilreşan
Pir teng bûye li ser ewên pak û ciwan
Û Xwedê jî destan nade ewên xizan.

Çima Xwedê tank û tifeng, top û qurşin
Nedan ewên bindest, ewên birçî û dilşin ?
Hêstir wilo nedibariyan ; nedirjiya xwîn.

Însanetî li cîhanê îroj tişteke pir pir zor e
Ewê dilgewr zikî birçî, ewê dilreş zikî têr e
Ewê dilpak xas û bêwar, bo dilreşan xêr û bêr e.

Bo çî pêxember nayên cem ewên rêjber, ewên bê nan ?
Bo çî ew nadin wan pere, çima ew nadin wan arvan ?
Wilo birçîbûn dihere der, rindî û xweşî têne meydan.

Bo çî Xwedê qe pirs nake j'ewên dilreş
Çima ew dijîn ser piştên ewên keleş ?
Bo çî dest nade ser tank û balefiran ;
Yan wan nake destên ewên ketî û xizan ?
Wilo cîhan zor baş dibe, dibe ciwan
Gel şa dibin, dibin rizgar ji xwînmijan.

Bertolt BRECHT
(1898-1956)

EZ û KEWÊ

CANKURD

*Ber destê sibê
Rabûm ji xewê
Dengek hat ji çiyayên welatê min
Qebqeba kewê kete guhên min
Gote min : «Kurdo !
Tev jan û derdo !
Çi heye li waletên biyanî ? !
Bo çi te serî ji mal hilanî ?
Bîra te dikin
Çi mêr û çi jin !
Rêhevalên te, dostên kevn
Bîra te dikin
Çiya û ribar
Kolan û zinar
Çîmen û kanî ...»
Min gote kewê :
«Ji min çi divê ?
Li min tengijîn
Her cî û her der
Rê li min birrîn*

*Leşkerên Teter
Bi zor û sitem
Ji mal çûme der ...»
Kewê dîsa kire qebqeb û got :
«Te erzan firot dêrîna bavê
Va li te digrîn kaniyên avê
Li te dikine gazî û hawar
Diya te, merx û belan û çinar
Çima venagerîni silavê ? ...»
Min gote kewê:
Dûrketin bi min giran e
Şevên Bonnê bûne bendexane
Hêstir di çavên min de nemane
Rê li min tarî ye ... Nihan e ...»

Min û kewê xwe, ji hev fêr nekir
Min çi jêre got, wî dil nekir
Min dest dirêj kir, destê min nebir
Ez çûme ber lingan, ew bû kevir ...*

1984

ZINDAN

Majdal HAMÎ

*Di zindan de,
Birçîbûn, tîbûn, nexweşbûn*

*Di zindan de,
Kuştin, nehiştin, perçiqandin*

*Di zindan de,
Tarî, qefalî, perîşanî*

*Di zindan de,
Ez natirsim, ez nakevim, ez namirim*

*Di zindan de,
Şoreşger im, biceger im, bixeber im*

*Di zindan de,
Ji bîr nakim azadiya gelê xwe*

*Di zindan de,
Gelê min wê zincîran biqetîne*

Lyon 1984

Y E K Î T Î

BIRÎNDAR

*Bes e birano, bes e ev pîrbendiya me
Ev pîrbendî bûye bela li serê me
Xelk ber bi pêş de diçin dişikînin zincîran
Ême em mane li paş dernakeve dengê me*

*Çaxa em dinhêrin li dîroka Kurdistan
Pîrbendî û eşîrtî derdikeve ber çavan
Ev astengên mezin in li pêşya xebata me
Ji wan fêran bistînin bilind bikin dengên xwe*

*Ew dema pîrbendiyê derbas bûye êdî bes
Divê ji vê rastiye êdî nereve tu kes
Pîrbendiya me Kurdan ji me re ne çare ye
Ji bo rizgariya me eniyek netewî hewce ye*

*Divê em dîtîne teng ji serê xwe bavêjin
Ma ta kengî emê van derd û kulan bikêşin
Divê ji bona welat rakîn vê pîrbendiyê
Em ber bi pêş de biçin bona yekîtiyê*

*Bergeha serhişkiyê derbasbûye êdî hew
Rastî li ber çavan e nikarim bikim derew
Li vê bergeha dijwar kes nikare rake serî
Em tev dizanin bi sernakevin bê yekîti*

*Birîndar im bang dikim ey keç û xortên Kurdan
Ger em dest nedine hev rizgar nabe Kurdistan
Yekîti ye ji bo me dermanê kul û derdan
Çavan vekin lo bira ev şerê man û neman*

TIRALÎ

AMED

*Tiralî bi kêr nayê ev ji mêj ve xuya bû
Ji vê sekna tewşike malika me mîrat bû
Gava em bi cih û war bûn dijmin tengezar bû
Bi hevdû ketinên me dijmin timî pê şa bû*

*Do em bi kar û bar bûn lê îro em çî dikin
Me dijminan berdaye dijminiya hev dikin
Başîya hev naxwazin xerabiya hev dikin
Bi vî hawî em ketin xulamîya wan dikin*

*Heger em ji xwe re nebin kesek ji me re nabe
Bi van axîn û waxîna derdê me derman nabe
Mêraniya ji rastîn bi zirt û fortan nabe
Bê bawerî û dilxwazî tu caran şoreş nabe*

*Bav û kalan şer dikir bi camêrî û mêranî
Bi vî hawî wan caran dijmin ji war deranî
Em ji rêya wan bigrin bi ew rengê şêranî
Ger em bi a wan bikin wê rabe malwêranî*

8 ê adara 1984

KURMÊ DARÊ NE JÊ BE XERA NABE TUCARÎ

Dilawer ZENGÎ

Ey bira tu binêre,
Şax û gulên ti darê
Serî hildan ber bi jor,
Bişkoj vebûn ji xarê
Li ber roja zêr reşan,
Pel zêr l'entya yarê
Bisk û kezî tev berdan,
Zilfên li ser guharê
Xunc û kulîlk bişkivîn,
Ez bûna noke xarê
Li ber bayê sibayê,
Sema tên gulyê darê
Por li dest û geliya,
Çinçîna zilfên yarê
Hibrî bi ser xwe werkir,
Ji kulîlkên hinarê
Bejin kada mirovan,
Wêne ji geh nîgarê
Dest û mûl ezman hildan,
Hevpeçana serbarê
Çi zirav û çi sitûr,
Tev ji qurmê vê darê
Rehê lingê xwe berda,
Di nêv xaka nêdarê
Li jor ezmanekî xav,
Ne baran û şehdarê
Pertewa tav û birûsk,
Da gelî û zinarê
Bager û toz û dûman,
Ji jor bi ser tê xwarê
Ziyakî marî çar ser,
Talan bi alîn yarê
Zor û zeber li şaxan,
Zingar bû qurmê darê
Gelek ramûsan wê da,
Ji lêvên sor sûxarê
Kuştin, mirin armanc e,
Ji destên siyehkarê

Pir weşin pelê jinê,
ji perçe bûn ji parê
Kurmê darê ne jê be,
Zingar na be kevnarê
Şan û rûmet nema hew,
Ne şeqîna hawarê
Ew kirasê li bejnê,
Her kes li xwe diparê
Girtî û berê te me,
Sêv nej dara hinarê
Zimanê lal bê gerîn,
Çavê kwîr vebî xarê,
Reh tu bighîne derya,
Jê vexwî xwîn li karê
Kurmê gerdin bê kuştin
Dûvê, şûr du rû zarê
Baran bi peşk bi barî,
Şebnem li dêm bê xwarê
Tişt xweş e di çaxê xwe,
Zer bibî berê darê
Şax û terhê te geş bèn,
Mehabad û Qentarê
Agrî, Zaxo û Zozik,
Li Mûsil û Enbarê
Li Cezîrê û Efrîn,
Dêrsim û Şanbêcarê
Ava gola bela be,
Şîn bèn terhê mişarê
Tovê jinê ji nû kad,
Nîşfên nû huşeyarê
Riya jinê da biçin,
Bero kaş û dijwarê
Ger serxwebûn bidîta,
Dê nema sitembarê
Bi yekîtî û zanîn,
Li berxwedana marê...

Şam
15-7-1984

FOLKLOR

NIFIR

M. LEWENDI

Kultur, her wekî tê zanîn di jiyana mirovan de bi her awayê xwe heye ; ango jiyana bi xwe kultur e, û hem di warê maddî de hem jî di warê manewî de xwe rê dide. Ji wêneyên diwarên şikeftan heta bi heykelan, gîsin, awayê xaniyan, mizgeft û dêr, qesr û cil û berg û xwarin û heta bi fera û folan, bi kurtebirî hemûyên ku bi avahiya destan an jî bi kedê hatine çêkirin û afirandin hemû dikevin nava kultura maddî. Bîr û bawerî û tiştên fikrî jî hemû dikevin nava kultura manewî. Emê li vê derê bi dût û dirêjahî li ser peyva kulturê neseकिन, tenê bi kurtebirî mirov dikare bibêje ku her wekî me li jorê jî gotibû, bi her awayê xwe jiyana mirov kultur e. Cihê ku gel lê tunebe kultur jî li wê nîne, an jî li derveyî dîrok û civatê mirov nikare qala kulturê bike. Hemûyên gelan, kom û komikan xwedî kultureke taybetî ne.

Emê di vê nivîsê de bi taybetî li ser bareyekê (mewzû) bisekinin ku ev bare bi xwe di nava folklorê (zargotin) de cih digre û her weha folklor bi xwe jî di nava kulturê de cih digre.

Folklor, ji sitran û çîrokên bigre heta bi destan û govendan jî di nav xwe de dicivîne. Folklorê milletekî herweha hin xusûsiyetên wî jî radixe ber çavan. Mirov dikare bibêje ku folklorê milletekî her wisa hêza wî ya hunermandiyê jî derdixe holê.

Bi rastî folklorê gelê kurd jî wekî yê hemû gelên dinê, wî jî li gora xwe şiklek girtiye û gelek jî dewlemend e. Lê divê ev berhemên gel, ango tiştên folklorîk hemû derkevin meydanê ; divê hemû ber bi çav bin, da bila herkes jê feydê bigre û her weha wê çaxê mirov dikare folklorê xwe bi gelên cihanê jî bide nas kirin. Her çiqasî li ser karûbarê folklorê kurdî hin lêkolîn û lêgerîn hatine çêkirin jî, lê, divê em tenê qîma xwe bi wan neynin, çî yî me heye divê em hemûyan derxin meydanê. Gava ku em vî karî bi can û dil bikin her weha em folklorê xwe jî ji wînda bûnê didin xelaskirin.

Dîsa, gava ku tiştên folklorîk berhev dibin û derdikevin ronahiyê û gava ku mirov li ser wan lêkolînekê dike, wê çaxê mirov di nav wan tiştên berhevkirî de (her wekî : stran, kulam, destan, çîrok, xebroşk, çîrokên tarîxî, tiştanok, gotinên pêşyan û hwd ...) leqayî (rastî) gelek bermayên mîtolojîk, gotinên kevn, peyvên ku di warê nivîsinê de nehatine bikaranîn û nav û ciyên tarîxî tê.

Her weha dîsa, ji tiştên folklorîk mirov têkiliya nav gelan, eşîran û ya mirovan û her wisa rabûn û rûniştinên wan ên wê demê, 'urf û 'edetên wan û hwd ... fêr dibe.

Di vê nivîsa xwe de her wekî min li jorê jî gotibû ku ezê bi taybetî li ser bareyekê bisekinim ku ew jî bi xwe di nava folklorê de cih digre. Belê ; nifir (beddua, zewt). Bi rastî heta niha di tu kovar an jî pirtûkên kurdî de ez lê rast nehatime ku kesekî li ser nifiran tiştêkî nivîsiye, li derveyî Zargotina Kurdî ya O.C. Celîl,* ger hatibe nivîsin jî min nediye û nexwendiyê ji ber vê yekê jî ev bare ji bo min nû ye, û ji ber ku nû ye jî, bê gûman, dê hin kêmaniyan jî bi xwe re bîne.

Nifir ; gava ku mirov dibeje nifir, berî her tiştî bi taybetî jî li Kurdistanê di nava Kurdan de jin tenê bîra mirovan. Her çendî carna mêr jî nifiran dikin lê ne wekî jinan in. Lewra jin bêtirîn di nifiran de pêş de ne. Mirov gava ku zarotiya xwe bi bîr tîne ku ewê demê dîya me an jî diyên hin zarokên din gava ku biqeheriya, an jî zarokan tiştêkî, şixulekî cewt bikirana derhal nifirên wan hazir bûn, her wekî : «tu bibelqîtî, belqitiyo, tu bimrî, tu di erdê kevî» û hwd...

Gelek babetên nifiran hene û her weha derece-derece ne, li gor cih û bareyan tînan guhertin. Nifirên besît hene ku qet ji devê kesê ku nifiran dike nakeve, her wekî «Xwedê ruhê te bistîne». Ev nifir an jî nifirên wek wê bi taybetî di jiyana rojane de gelek normal e ; ango kesek li hember tiştêkî gava ku qehra xwe dide xuya kirinê van nifiran dike. Lê gava ku bûyerek mezin be, wê gavê dereceya nifirê jî bilintir dibe û her wisa awayê gotina nifirê jî hîn diwartir û sert dibe, her wekî «tu bî, tu xêrê ji ciwaniya xwe nebînî», «Çêtiyê te were xwarê», «tu çêti çêti bî» û hwd ...

Dîsa hin awayên nifirkirinê hene ku bi taybetî jî ji alî jinan ve tînan gotin ku ew jî li hember bûyerek gelek mezin be, û gava ku nifiran jî dikin, him dengê xwe gelekî bilind dikin her wekî biqîrin û ji alîkî de ji dest diavêjin sînga xwe an jî hustukura xwe dikşînin û nifiran dikin. Nifirên bi vî awayî her wekî me li jorê jî gotibû li hember bûyerek, an jî tiştêkî, qewimandinekî gelek mezin de tînan gotin.

Hin nifir hene ku bi taybetî tenê li keçikan an jî li jinan tînan kirin, yanê ne ji bo mêran e. Her wekî van nifiran ; «Qebheta şevê bi serê te de were !», «tu kur û kem bî !», «gulî kurê !» û hwd ...

Me li jorê jî gotibû ku mêr carnan nifiran dikin, lê millet ferqekî gelek mezin dixwe nava nifirên jin û mêran. Mirov dikare bibêje ku nifirên jinan ji bo millet perçeyek ji jiyana rojê ye, lê yê mêran ne wisa ye. Ji ber vê yekê ye ku di nava millet de jî carnan tînan gotin ku «nifirê dayikan (jinan) zû bi zû nayêt cih, ji ber ku şîrên wan dikeve ber, lê nifirê bavan (mêran) zû bi cih tê». Ji ber wê jî bav (mêr) zû bi zû nifiran li zarokên xwe an jî li xizm û nasên xwe nakin, lê herçî jin, wekî me li jorê jî gotibû, nifir di jiyana wan î rojane de her heye.

Her wekî hemû berhemên folklorîk (zargotinî) gava ku nifir jî derkevin ronahiyê, gelek peyv tê de hene ku mirov dikare di warê nivîsandinê de wan

---

* *Ordixanê Celîl û Celîlê Celîl di pirtûka xwe ya «Zargotina Kurda», cilt 2 rûpel 440 de nêzi 322 nifir berhev kirine.*

bikarbîne, û her weha windabûna wan peyvan jî mirov ji holê radike. Di vê derê de emê nêzî sed û heştê (180) nifiran raxin ber çavan û di nava nifiran de jî hin peyvan îşaret bikin û li jêra wan jî maneya wan binivîsin. Li ber hin nifiran jî hatine nivîsin «stran», ew jî tê wê maneyê ku ji stranên hatine girtin.

NIFIR

- 1) Ava zer di canê te da bê xwarê.
- 2) Ava reş di çavê te da bê /were/ hato.
- 3) Ava reş bi çavê te da were.
- 4) Argûnê te vemire.
- 5) Argûnê te ji kok da vemire.
- 6) Ar di mala bavê keto / ar bi mala bavê keto.
- 7) Ar di mala te keve / ar bi mala te keve / ar bi malê keto.
- 8) Agir bi te keve / agir pêketo.
- 9) Atara we biqele / biqellihe.

- 10) Belqityo
- 11) Belqitiyê belqitî.
- 12) Bextreşo / bextê te reş be.
- 13) Birûsk li te keve / birûska Xwedê li te keve.
- 14) Bav û birê te bi miradê te şa nebin.
- 15) Bi te keve derdekî bê derman, dermanê te şîrê teyran û qoçê keran be». (Ji strana «lo bavo»)
- 16) Bê mirado.
- 17) Ber xwe nediyoy.
- 18) Bedena te reş be.

- 19) Cigera te qul be.
- 20) Cigera te biperite.
- 21) Cigera te di devê te re were.
- 22) Cigera te di porê te re were.

- 23) Çavê te di mista min keve.
- 24) Çavê te li deriya be.
- 25) Çêtiyên te werin xwarê.
- 26) Çûyina te hebe, hatina te nebe / çûyina te hebe, hatina te tunebe.

- 27) Di bin çengan da hato.
- 28) Dil û hinavên te di devê te ra were.
- 29) Derî moro / (mor li deriyê te keve)
- 30) Derdê bê derman bikeve canê te.

- 31) Emir quto.
- 32) Emrê te qut be.

- 33) Gulla serê sibê li te keve.
- 34) Gulla berbanga sibê li te keve.
- 35) Gulla serê sibê lêketo.
- 36) Gurê har bi te bigre.
- 37) Gura xwaro.

- 38) Gulî kurbiyê.
- 39) Gurri bûyê.
- 40) Hustuyê te bişkê.
- 41) Hustuyê te di ber te da bimîne.
- 42) Jana zirav bi te da were.
- 43) Kezeb xwê biyo.
- 44) Kezeb peritiyo.
- 45) Kula Helebê di mala te keve.
- 46) Koka we vemire.
- 47) Koka we biqele / biqellihe.
- 48) Kezeba te were xwarê.
- 49) Kula salê di te da derkeve.
- 50) Kwinêra reş di sîngê da hato.
- 51) Kezeba te bihele.
- 52) Kalîna pêz ji ber deriyê te neyê.
- 53) Kund li deriyê te bixwîne.
- 54) Kulê biro
- 55) Kîlîta reş li deriyê te keve.
- 56) Kevir û kuçik li te bibare.
- 57) Kûçikê har bi te bigre.
- 58) Laşê te çêti çêti be.
- 59) Lawo, lawo tu xêrê bikî, tu qe nebînî.
- 60) Ma şalê tu bî, tu gurri bî, neynûk tunebin tu xwe pê bixurînî.
- 61) Marê kor bi te vede.
- 62) Ma şalê warê te hêşin neyê.
- 63) Mirazê te di qirika te da bimîne, tu şa nebî.
- 64) Meytê te hilê / Meyt hilato.
- 65) Mala bavê te xirab bibe.
- 66) Mala te xirab be / Mal xirabo.
- 67) Miradê te di qirika te da biqurçime.
- 68) Ma şalê tu bi gulla sibê herî.
- 69) Miradê te di çavê te da bimîne.
- 70) Ma şalê fermana we rabe.
- 71) Marê reş bi te vede.
- 72) Ma şalê tu herî, darbesta te were.
- 73) Ma şalê tîr li te hilê.
- 74) Ma şalê tu bî, tu di mala xwe da qe nebînî bûk û zava.
(ji strana «Lo Bavo»).
- 75) Ma şalê Xwedê ji te bistîne teqeta çoga û roniyêd herdu çava
(ji strana «Lo Bavo»).
- 76) Ma şalê ewê sî ro rojiyê bigre û şeva eydiyê nebînî.
(ji strana «Lo Bavo»).
- 77) Ma şalê tu biperitî.
- 78) Mala te here ber mîrata.
- 79) Mala te li mîrata bigerî.
- 80) Mala te bişewite / Mal şewitiyo.
- 81) Ma şalê tu bê melle herî.
- 82) Mala bavê te bişewite.
- 83) Ma şalê tu şa nebî.
- 84) Ma şalê tu bî, tu bikevî ber desta.
- 85) Ma şalê Xwedê per û baskê te ji te bistîne.

- 86) Min ji te xêr nediyo / nedîto.
 87) Mêjîyê te di pozê te ra were / Mêjî di poz ra hato.
 88) Ma şalê tu korocax bimînî.
 89) Mala te ne ava.
 90) Ma şalê tu dîn û har bî bi çola keví.
 91) Meytê te li erdê bimîne / Meyt li erdê mao.
 92) Mirazê te di pozê te ra were.
 93) Mala te wêran be.
 94) Ma şalê kirasê reş li te be.
 95) Ma şalê tu ker û lal bî.
 96) Ma şalê tu bî tu di nava alemê da sosret bî.
- 97) Ocaxa te kor be.
 98) Ocaxa we ji kok da vemire.
- 99) Perçê mezin gulîê te be.
 100) Porê te kur be / Por kurê.
- 101) Ro li te nerî ava.
 102) Reşayî li mala te bigerî.
 103) Ro li te hilneyê.
 104) Ro lê hilnehato.
 105) Rûdiyê te di qûna te ra werî.
- 106) Tu bibelqîfî.
 107) Tu bî tu di gorê da nesitirî.
 108) Tu kotî bî.
 109) Tu bî tu rizqê xwe nexwî.
 110) Tu bî tu nebînî.
 111) Tu xêrê ji canê xwe nebînî.
 112) Tu xêrê ji xwe nebînî.
 113) Tu şa nebî.
 114) Tu têr nexwî.
 115) Tu têr nebînî.
 116) Tu di tora zaliman keví.
 117) Tû bê kefen herî.
 118) Tu bikeví ber desta.
 119) Topa ezmana li te keve.
 120) Tu bibehecî.
 121) Tu bi devê hirça har herî.
 122) Tu bî tu ber xwe nebînî.
 123) Tu bi çolê keví.
 124) Tu bi çol û polan keví.
 125) Topa Xwedê li te keve.
 126) Top lêketo.
 127) Tu xêrê ji mala xwe nebînî.
 128) Tu herî, tu venegerî.
 129) Tu kût û 'utim bî.
 130) Tu kor û 'utim, bî.
 131) Tu biperpitî.
 132) Tu xêrê nebînî bi ciwanî
 (ji strana «Lo Bavo»)
 133) Tu ji ciwaniya xwe xêrekê nebînî.
 134) Tu perçe bî.

- 135) Tu perçe perçe bî.
 136) Tu kur û kem bî.
 137) Tu bî tu di ber destan kevî.
 138) Tu têkevî ber destan.
 139) Tu bi dora mi bigerî.
 140) Tu bi dora xelkê bî.
 141) Tu ji ciyê xwe ranebî.
 142) Tu bî, tu bi avê herî / tu bifetisî / bixeniqî/
 143) Tu bê av herî (di maneya meytê te neyê şuştin e).
 144) Tu çêti çêti bî.
 145) Tu sêwî bimîni
 146) Tu di ber lehiyê da herî.
 147) Toqa Xwedê di hustuyê te keve.
 148) Tu li ber tofana Xwedê herî.
 149) Tu bê war bimîni.
 150) Tofana Xwedê bi ser te de bibare.
 151) Tu ber xwe nebîni.
 152) Tu bê mirad herî.
 153) Tu bî, tu binepixî.
 154) Tu bi parsê kevî / Tu bi xeneqtkê kevî.
 155) Tu bi ser bela xwe vebî.

- 156) Xêr nediyo.
 157) Xwedê mala te bişewitîne.
 158) Xwedê Ocaxa te şên nekî.
 159) Xwedê ruhê te bistîne.
 160) Xwedê ruh stendo.
 161) Xwedê li te were xezebê.
 162) Xişxişe bi te bigre.
 163) Xenequt bi te keve.
 164) Xenequt bi te bigre.
 165) Xwedê te bike sosret.

- 166) Qebeheta şevê bi serê te de were.
 (ji bo keç an jinan tê gotin)
 167) Qurçimiyo.
 168) Qeda bi te keve.
 169) Qeda û bela bi te keve.
 170) Qirqende bi te da were.

- 171) Yeka te nebe dudo.

---

ar : agir, adir, ataş

argûn : tifik, kuçik ; bi taybetî ji bo xwe germkirinê bi kar tînin, ango di şûna sobeyê de tê bi kar anîn, lê wek şikil dişibe tifikê, şömîneyê.

atare : kom û komik, êl, (bo musteqbel)

bi te vede : bi te bigire (pê vedan)

bê melle çayin : Bê qur'an û bê şuştin çayin, mirin.

çêti : ji bo goşt, perçe biçûk.

çêti-çêti : kerî kerî, perçe perçe.

darbest : sedye ; gava ku kesek bimire an birindar be an jî nexweş be, di şûna ku tabût tunebe li darbestan dikin pê digihînin bajêr an nexweşxaneyê.

hustu : stû, sto, esto.

jana zirav : nexweşiya weremê, tuberkuloz.

kalin : dengê pêz.

kirasê reş : di nifirê de maneya şîr girtinê de hatiye bi kar anîn.

korocax mayîn : bê zar û zêç mayîn.

kût û 'utim : acûze, mirov dikeve ber destan

kula salê : tewrek kul, kwînêr, birîn.

kwînêr : kunêr, kînor ; babetek kulê, birînê.

Ma şalê : Ma inşallah, ma şae'ellah (?)

Mist : kefa destan, hundirê destan.

Tir : êş, tajan, sancî.

qirqende : tewirek nexweşiyê ye.

xeneqûtik : kuxika xenequtikê, babetek kuxikê ye, li hin ciyan qenequtik ji dibêjin. Bi taybetî zarok bi vê nexweşiyê dikevin.

xişxişe : heywanek ; gava ku bi mirovan vede mirov reş dibe û dimire.

TÊBINÎ : ji van nifiran hinek li alî Qerejdaxê tîn gotin hinek jî ji wan jî alî Mûşê jî devê Zinetê ... hatine girtin. 1983-1984.

PIRTÛKÊN NÛ

Joyce BLAU
Abdullah MERDUX

CIVAKNASÎ - DÎROK

BAYEZÎDÎ Mela Mahmûd, Dab û nerîtî Kurdekan, wergerandina Şukriye Resûl, Wezareta rênîşaniyê, idara weşanîna kurdî, rêz no. 75, Bexda, 1982, 98 rûpel.

Şukriye Resûl afirandina Mela Mahmûd Bayezîdî ku di destpêka sedsala XIX de bi sermîvîsa *e'dat û rasûmetname yê akradiye* hatiye nivîsîn werdigerîne kurdiya navendî. Rohelatnas A. Jaba ku Mela Mahmûd baş dinasî û ku bi salan jê hînî kurdî bûbû, destnîvîsareke wê afirandinê spartibû Pirtûkxana Saltikov-Şedrîn a Lenîngradê. Kurdînasî Sovyetî Margarîta B. Rudenko di 1963 de sûretê destnîvîsarê tevî wergerandina rûsî çap kiribû (*Pravy i Obicay Kurdov*, Moskva, 1963). Wergerandina erebî ya destpêka pirtûkê jî di rojnama kurdî-erebî El-Taaxî (Bratî), ku li Bexdayê derdiket, de çap bûbû.

Ş. Resûl jî wergerandina rûsî ya M.B. Rudenko kelk digire û ketîniya wê jî werdigerîne kurdî. Bi saya wî metneke girîng a pêmahiya çandî ya kurdî dikeve ber destê gelek Kurdan.

A.M.

MEZHER EHMED Kemal, Mêjû, kurte basekî zanîstî mêjû û Kurd û mêjû, Bexda, 1983, 384 rûpel.

Ev pirtûka gir jî sê dîroknasên kurd ên mezin, Şerefhanê Bedlisî, Mela Mehmûdî Bayezîdî û M. Emîn Zekî re hatiye ithaf kirin û nivîskarê wê çêtirîn pisporê kurd ê dîrokê ye.

Piştî pêşgotîneke dirêj li ser teoriyên cihêreng ên dîrokî û li ser gehînekên mezin ên dîroka mirovahiyê, nivîskar lêgerîneke orjînal û gelek balkêş pêşkêş dike li ser dîroknivîsiya kurdî û li ser dîroka Kurdan (rûpelên 133-256). Ew xasme li ser rola zehf girîng a «rojnamevan» û kovar û rojnameyên kurd ên ku jî kovara kurdî ya pêşîn «*Kurdîstan*» bi vir de derketine îsrar dike. Di pirtûknasiyê (rûpelên 257-366) tenê nivîsandinên nivîskarên kurd hene û ew digihên 976 ketinan. Nivîskar wan li gora zîmanê nivîsandinan civandiye : bi kurdî (no. 1-574), bi erebî (575-872), bi tirkî, azerî û farisî (873-897), bi rûsî (898-954) û bi îngilîzî, fransîzî û almanî (955-976).

J.B.

EDEBIYAT

AL-BASIR, Kamil Hasan Ezîz, Zanîstî Awelwata, weşana Akademiya Zanîstî ya Iraqê, Destey Kurdî, Bexda, 1981, 124 rûpel.

Nivîskar, ku li Zanîngeha al-Mustansiriya ya Bexdayê profesor e, li awelwatayê

(teşbihê) digere ji nivîskarên yunan û latîn ta îro. Pirtûka wî ji 4 pişkan pêk hatiye.

- Awelwata li cem Yunan û Latînan ; awelwata li cem Ereban ; awelwata li cem Aw-rûpayîyan û, di dawiyê de, awelwata li cem nivîskarên kurd. Bêguman, pişka dawîn ya orijînaltr e. Nivîskar bala xwe dide xebatên du zaneyên kurd ên Iraqê : Alaeddîn Secadî û Êzîz Gerdî û xebatên Ewrehmanî Hacî Marif, zimannas û nivîskarê pir pirtûkên rêzîmanî û lêgerînên zimanewanî, hwd ... Al Basir dibêje tiştê ku herdu nivîskarên pêşîn kirine wergerandinên kurdî yê afirandinên biyanî ne, lê xebatên E.H. Marif bergehên fireh vedikin ji bo nasîna teşeyên edebî yê kurdî.

J.B.

BËXEW Midhat, Darberû, Wezaretê çand û agahdaryê, îdara çand û weşanên kurdî, rêz no. 74, Bexda, 1983, 95 r.

Berhevokek helbestan bi kurdiya navendî. Piraniya van helbestên ku geh bi weznê serbest geh bi weznê klasîk hatine nivîsîn xwedyê naverokek siyasî ne. Hin ji wan di kovarên kurdî yê Bexda de mîna *Hawkarî* (1980), *Beyan* (1977, 1978 û 1981), *Nûserî Kurd* (1979) û *Nûserî Nû* (1980) berê derketibûn.

J.B.

BRECHT Bertolt, Jiyanî Galileo, Wezaretê çand û agahdaryê, îdara çand û weşanên kurdî, rêz no. 71, Bexda, 1982, 224 r.

Vê piyesa navdar a Bertolt Brecht Fuad Mecîd Misrî ji wergerîna erebî ya Bekir el. Şerqawî kiriye kurdiya navendî. Di pirtûkê de du pêşgotin hene li ser jiyanê nivîskar û li ser mana piyesa wî.

J.B.

BRÎNDAR, Soro, roman, 1983, 179 r., ciyê çapkirinê ne hatiye diyar kirin (Komara Federal a Almanya ?)

Soro «romana» duwemîn a Brîndar e, bi kurdiya jorîn û bi alfabeya Hawarê hatiye nivîsîn. Xelîl û Xezal gundiyên belengaz in, kurekî wan heye, Soro. Keçek dostê wan Çeto heye, navê wê Leyla ye. Herdu malbat biryar didin ku zaroyên xwe bişînin xwendegêhê. Mamosteyê wan Cemîl Tirkekî pêşverû ye, zarokan him hîni dîroka gelê wan him ji hîni marksîzm-lenînizmê dike. Soro dibê şoreşger û jiyanê xwe ji rizgariya gelê xwe re fîda dike. Di nava Soro û Leyla ya bedew de evîneke germ diqewime.

J.B.

BRÎNDAR, Xanê, Keça Kurd, romana kurdî, 1982, 84 rûpel. Ciyê çapkirinê nehatiye diyar kirin (Komara Federal a Almanya ?).

Ev «romana», ku bêtir dirûvê kurte-çîrokek pê dikevê, di nexweşxanê de hatiye nivîsîn. Afirandina pêşîn a vî nivîskarê can e. Qala şerê Xanê, keça axayek, ji bo rizgariyê dike. Ewê here serê çiyayên Kurdistanê, tevî şerê Pêşmergan bibe. Her çiqas di aliyê ziman û stîlê de kêmasî hebin jî derketina vî pirtûkê bi xwe şayanê pîrozîyê ye ji ber ku Kurdên Tirkîyê pir kêmasî bikartînin.

J.B.

CIGERXWÎN, Hêvî, weşanên Roja Nû, rêz no. 6, Stockholm, 1983, 186 r.

Hêvî diwana heftan a helbestên Şêxmûs Hesên (Cigerxwîn) e. Helbestvanê neteweyî yê kurd ku vî payîzê (22.10.1984) li Stockholmê di 81 saliyê xwe de çû rehmetê. Pêşgotina vî diwanê pisporê folklorê kurdî Ordîxan Celîl, karmendê pişka kurdî ya Enstîtuya Rohelatnasî ya Lenîngradê, nivîsiye.

Babetên helbestan cihêreng in û teşeya wan klasîk e. Di afirandinên xwe de helbestvan dîroka gelê kurd, ji Şerê Cihanî yê Yekemîn bi vir de, dibêje. Lê ew wisa jî guh didêre têkoşînê gelên Cihana Sêwemîn ji bo rizgariyê û di gelek ciyan de qala mîrxas û şehîdên neteweyên din dike.

Mirina Cigerxwîn ji bo hemû Kurdan xemgîniyeke mezin e.

J.B.

DUHOKÎ Xelil Mihemed, Te çi viya û min neani ? Wezaretê çand û agahdariyê, îdara çand û weşanên kurdî, rêza helbestî, no. 24, Bexda 1982, 136 r.

Berhevoka helbestên şaîrekî Duhokî, bi kurmancîya jorîn û tîpên erebî hatiye nivîsîn. Hin ji van helbestan berê di kovara Hawkarî, di 1975-1977 de, li Bexdayê derketibûn. Helbestvan *nameyek nedîtî ya Che Guevara* dixê helbest û û helbestek şaîrê Iraqî yê mezin Abdul Wahab al-Bayatî wêrdigerîne.

Di dawiya vê diwançeyê de ferhengokek kurmancîya jorîn - kurmancîya navendî hatiye danîn.

J.B.

FEYZÎ BEK Emîn, Encumenî edîban, Akademiya Zanistî ya Iraqê, Destey Kurdî, Bexda, 1983, 177 rûpel.

Komîta ji bo Edebiyat û Pêmahiya Çandî ya Kurdî ya Akademiya Zanistî ya Iraqê, Destey kurdî vê antolojiya yekemîn a edebiyata kurdî bi kurmancîya xwarê tevî tîbînî-yên gelek girîng ji nû ve çap dîke.

Emîn Feyzî Bek (1860-1923) zaneyek bû, pirtûkên matematîk û zanistiyên xwezayî nivîsiye. Wî gerîndeyê îdara leşkerî ya Bexdayê tayîn dikin û paşiyê dibe waliyê Silêmaniyê. Pey Şerê Cihanî yê Yekemîn beşdarî pêşveçûna netewaperêziya kurdî li Iraqê dibe. Hindê biryar dide ku berhevokek afirandinên çêtirîn ên helbestvanên kurd, ku hemû bi eslê xwe ji navçeya mîraniya Babanan in, çap bike. Ev berhevoka 113 rûpelan di 1920 de li Stenbolê derdikeve û helbestine helbestvanên han dicivîne : Mawlana Xahid (1799-1826), sofiyê navdar ê tariqata Neqşebendîyan xiste nav Kurdan ; Nalî (Xizr Ehmedî Şaweys, 1800-1856), Şêx Riza Talebanî (1837-1909) ; Ahî (Salih Efendî) ; Mewlewî (Ebdul-Rehîm Mela Seîd, 1806-1882) ; Kurdî (Mistefa Mehmûd Beg Sahibqîran, 1812-?) ; Salim (Ebdul Rehman Mihemed Beg) Qerecehenmî, 1800-1866).

Li pêş helbestên çêtirîn ên her helbestvanî kurte jînenîgariyek wan hatiye danîn.

A.M.

GOGOL N.V. û PÛŞKÎN A.S., Lût û kirêwe, Bexda, 1983.

Ev herdu çîrokên Gogol û Pûşkîn, Ewrehmanî Hacî Marif ji rûsî wergerandiye kurdî û Mihemedê Mela Kerîm çav li wergerandinê gerandiye. Her du zat jî endamên Destey Kurdî ya Akademiya Zanistî ya Iraqê ne.

A.M

HAMID Sadiq, Govend û behî, Wezaretê çand û agahdariyê, îdara çand û weşanên kurdî, rêz no. 59, Bexda, 1980, 68 r.

Diwana klasîk a helbestvanekî can ê Badînanî. Ev xezel û qesîdeyên delal qala evîne dikin û di salên 1970-1980 de bi kurmancîya jorîn hatine nivîsîn û bi alfabe ya erebî ya Kurdên Iraqê û Iranê çap bûne. Piraniya van bîst û çar helbestan di 1977 de di kovara *Hawkarî* de derketibûn.

Tîbînîyên ku li jêr rûpelan hatine danîn peyv û gotinan bi kurdiya navendî izah dikin.

J.B.

HAWAR, Helbijarde, no. 2, 1982, 150 rûpel. Ciyê çapê ne hatiye diyar kirin.

Hawar leqebê mamoste Mihemed Resûl e. Ev helbestvan niha li Ingîlterê li sirgûnê dijî û li ser Pîremerd kitêbek gelek hêja nivîsiye ku ew di 1970 de li Bexdayê çap bûye. Gelek helbestan nivîsiye û hin ji helbestên wî yê klasîk û nûjen di berhevoka wî ya pêşîn *Yadî Niştîman* de derketine.

J.B.

HAWDENG. Şî'r û çîrok, Hewlêr, 1983, 66 r.

Hawdeng berhevokeke helbest û kurte-çîrokên nivîskarên can ên ku, bi pîranî, cara pêşîn berhemên xwe didin çapê ye : Rostem Bacelan, Sebahet Taher, Azad Heme Şerif, Enwer Mesîfî, Ewzad Ref'et, Qasim Şêrwan, Ferhad Pîrbal, Mohsîn Aware, Celal Berzen-

cî, Haşim Serac, Selah Umer, Ebas Ebdulllah Yûsif, Nejad Ezîz Surmê, Mewlûd Ibrahim Hesên.

J.B

HEJAR, Dîwani Arifî Rabbanî Şex Ahmedî Cizîrî, Meşhûr bi Melayê Cizîrî, Tehran, 1982, 626 rûpel.

Dîwana şairê *Sofî* yê mezin Melayê Cizîrî heta niha çend car çap bûye. Çapa spehîtirîn hê jî ya Von Hartmann (Berlin, 1904) e. Demek pêş mirina xwe ya bêwext Sadiq Bahâedîn Amedî di 1977 de li Bexdayê çapeke bedew a şerhkirî ya wê derxistibû. Hejar, di pêşgotina xwe de mikur tê ku ji vê çapê gelek kelk girtiye. Çapeke din a Dîwanê tevî şerh û wergerandina erebî di 1959 de li Qamişliyê derketibû. Ew bi destê Ahmed bin al-Mulla Mihemed al-Zafangî, miftiyê Qamişliyê hatiye pêk anîn (Lê di warî de mînaçeşeyek ciddî heye û gelek kes difikirin ku xwediyê vê xebatê zaneyê mezin Mulla Abdul Selam e ku di 1958 de, ango salek pêşya derketina kitêbê, wefat kiriye). Hejar, ku navê wî yê rastî Abdulrahman Şerefkendî ye û di 1922 de nêzî Bokanê hatiye dinê, *Dîwana Melayê Cizîrî* wergerandiye kurdiya navendî. Bi vî awayî ewê bi sedhezaran Kurd dikaribin vê şaheserê bixwinin. Di ketiniya xwe de Hejar dinivise Kurd çawa tevkariya edebiyata olî ya islamî kirine û wê dewlemend kirine.

A.M

HEWRAMÎ, Heme Kerîm, Xatû Kilawzer, çapxana al-Hawadis, Bexda, 1982, 223 r.

Ev piyesa şanoyî bi alîkariya Sekreteriya Giştî ya ji bo rênîşanî û ji bo caniyê çap bûye. Evina Xatû Kilawzer ketiye efsanê. Ew xwişka Şah Abbasê Sefewî bû û ji bo girêdana peywendiyek xurt bi xanedana kurdî ya Ardalanan, Şah wê dabû Xan Ahmed Xan, mirê Ardalan. Lê ev zewaceke bedbext bû. Xanîma canik dil dide Yuso Aske, helbestvanekî şareza (afirandinên wî yên bi goranî gihîştine heta îro) û sazband (xweş li *tarê* dixist). Heme Kerîm Hewramî sentezeke guhartoyên efsanê dike û jê piyêseke şanoyê çê dike. Di hin ciyan da şerê gelê kurd xwe diyar dike. Ev piyese heta niha nehatiye leyistin.

J.B.

KEMAL Yaşar, Karîte ya ew diwî çiya, ji tirkî wergerandiye Şukur Mistefa, Bexda, 1983, 431 rûpel.

Bi alîkariya Sekretariya Giştî ya ji bo rênîşanî û ji bo caniyê ya Navçeya Otonom a Kurdistanê, Şukur Mistefa vê cildê pêşin ê sêwergiya navdar a Kemal bi zîmaneke gelek spehî kiriye kurdiya navendî. Di vê sêwergiyê de du pirtûkên din, «Erd hesm, esman sifir» û «Tovê nemir» jî hene û ew di ber wergerandinê de ne. Şukur Mistefa pisporê wergerandinê zîmanê tirkî ye û berê «Efsana Çiyayê Agirî» (çapa Akademiya Zanistîya Kurdî, Bexda, 1976, 178 rûpel) jî bi kurdiya navendî derxistibû.

A.M.

KURDO Qanatê, Tarîxa Edebiyata Kurdî, Cild 1, weşanên Roja Nû, Stockholm, 1983, 192 rûpel.

Qanatê Kurdo di sala 1909 de li Qersê hatiye dinê û navdartirîn zaneyê kurd ê Yekîtiya Soyvetî ye. Ewî çend deh salan li Lenîngradê mamostayiya zîmanê kurdî kiriye û beşa kurdî ya Enstîtuya Gelên Asyayê a Lenîngradê idare kiriye. Xebatên wî yên li ser zîmanê kurdî (ferheng, lêgerînên zîmanewanî, rêzîman) û li ser edebiyatê digihên hejmareke bilind.

«Tarîxa Edebiyata Kurdî» a ku derketiye ji sala 1975 bi vir de di hata amade kirin. Di vê cildê ku bi kurmancîya jorîn û alfabe ya *Hawarê* hatiye nivîsin de ketinîyeke dirêj û fêrker xebatên ku ji pirtûka navdar a Alexandre Jaba, *Recueil de notices et récits kourdes* (St. Pétersbourg, 1980) pê ve li ser edebiyata kurdî hatine pêk anîn, bi kurtî, dinasîne. Dû re, nivîskar xebatên ku li Rûsya û li Yekîtiya Soyvetî çap bûne bi dora diroki pêşkêş dike û li ser rola çapemeniyê (kovar, rojname hwd...) di befavkirina çanda kurdî dimîne. Ew hemû agahdariyên ku di Şerefname ya Şerefxanê Bedlîsî (dawiya sedsala X. la) û di

seyahetnameya Ewliya Çelebî (sedsala XVIIa) li ser helbestvanên kurd hatine dayîn tîne birê. Dawiyê ew qala pêşveçûna edebiyata kurdî li Iraqê dike.

Ev cildê pêşîn li ser jiyân û afirandinên helbestvanên Kurdistanê Bakûr in : Elî Herîrî, Melayê Batê, Feqiyê Teyran, Melayê Cizîrî, Selim Sulêman, Ehmedê Xanî, Xaris Bîtîsî, Pertew Begê Hekarî, Şêx Xalid, Siyahpûs, Cigerxwîn, Osman Sebrî û Qadrî Can.

J.B.

NALBEND Ehmed Emîn, Qeftek ji hozanê Nalbendî, wezaretê çand û rênîşaniyê, îdara çand û weşanên kurdî, Bexda, 1981, 273 rûpel.

Se'îd Dêresî afirandinên helbestvanê sofî Ehmed Emînê Nalbend, ku bêtir bi leqebê Muxlis navdar e, berhev kiriye û tevî ketinî û têbiniyan çap kiriye. Ev helbestvan di navbera salên 1880 û 1890 li Baniernê hatiye dinê û di 1964 miriyê wî hatiye dîtin (Gelo hatiye kuştin ?) Ew navdartinê helbestvanên Behdînan ên heyama me ye û mirîdê tariqeta Neqşebendî bû. Di helbestên wî de hilmekê dîndarî û hestên (hissên) netewî yên xurt xwe nişan didin. Xalid Huseynê Zaxoyî berê li Duhokê, diwaneke Muxlis çap kiribû (cild 1, 1971, 173 r ; Cild II, 1972, 86 r.) Sadiq Bahaedînê Armedî ji behseke giring a berhevoka xwe *Hozanvanê kurd* (Bexda, 1980, rûpelên 533-583.) ji wî re veqetandiyê.

Di vê çapa nû ya afirandinên Nalbend de helbestine heya niha çapnebûyî hene.

J.B.

MAH ŞEREF XANOM, Divanê Mastûreyê Kordestanî, çapker Ahmed Karemî, çapa duwemîn, Tehran, 1983, 145 r.

Dîwana Mastûreyê Kordestanî cara pêşîn di 1925 de li Tehranê bi destê Yehya Marîfet û Asadullahxanê Kordestanî tevî pêşgotineke Yehya Marîfet û paşgotina Abolbeqa Mo'temedî Kordestanî çap bûbû. Di pêşgotinê de bi kurtî jînenîgariya helbestvanê ji hatibû nivîsîn.

Mastûre (1805-1847), bégûman, yek ji bedewtirin simayên jînî yên edebiyata sedsala XIX a ye. Mêrê wê, Xosrow Xan, Waliyê Ardalanê, ji helbestvanekî navdar bû. Ew di bin leqebê Nâkân bi *goranî* (zimanê edebî yê Kurdên wê heyamê) dinivîsî. Demek dirêj wîlo dihate bawer kirin ku Mastûre tenê bi farisî nivîsiye. Xweşbextane berî maweyek gelek helbestên wê yên bedew bi goranî hatine dîtin. Helbestvanê mezin Nâlî ku du dîwana Babanan, hemberên dîrokî yên xanedana Ardêlana, di nav heyranê Mastûrê bû û qasîdeyêke şoxî li ser wê nivîsiye.

Mixabin di vê çapa nû ya dîwana Mastûrê de kêmasî pir in. Xeletiyên çapê gelek in û têgihîştîniya metnê diguhirînin. Ne pêşgotin ne jî paşgotin ên çapa pêşîn di ya nû de nehatine danîn û ya xerabtir hemû helbestên goranî nexistine dîwanê.

A.M.

MUHEMMED TAHIR Enwer, Ev çîrok bi domahî nehat, Bexda, 1983, 55 r.

Heft kurteçîrok bi kurmanciya jorîn û tîpên erebî. Weşandina çîrokan bi kurmanciya jorîn li Iraqê timî bûyerek e, nivîskar bi dijarî dikarin çapkerek peyda bikin. Ev berhevoka piçûk ji bi saya alîkariya Sekreteriya Giştî ya ji bo çand û caniyê çap bûye. Di dawîya wê de ferhengokeke piçûk kurmanciya jorîn - kurmanciya navendî heye.

A.M.

QAZÎ, Ehmed, Baqebên, 1981, 74., r. ciyê çapê nehatiye diyar kirin (Tehran ?).

Nivîskar, ku li Mahabadê hatiye dinê, ji malbata mezin a Qaziyan e. Ew xwe daye wergerandinên farisî û kurdî. Hin afirandinên Pearl Buck wergerandiyê farisî. Wî wisa ji tevî braxweyê xwe Mihemed Qazî romana Ibrahim Ahmed, *Jant Gel*, ku di sala 1972 de li Suleymaniyê çap bûbû wergerandiyê farisî.

Baqebên çîrokeke dirêj e û pir xweş hatiye nivîsîn. Rojek, nivîskarê çîrokê li Mahabadê li muayenexana doktorê dranan li hêviya dora xwe ye. Menzel tîji xelk e û germ germ sohbet dîkin. Şoreşa Islami hê di destpêka xwe de bû û gelek hêvî jê dihate kirin.

Nivîskar hin ji van axaftinan dicivîne û bi vî awayî taswîreke rind û gelek hînger a pêşveçûna bûrjûwaziya kurdî a Iranî û beşdariya wî ya siyasetê dike.

A.M.

SERRAC, Ebdulla. Baram nawêk hebû, weşana Akademiya Zanistiya Iraqê, Destey Kurdî, Bexda, 1982, 82 r.

Sêzde çîrok ên bi kurdiya navendî hatine nivîsîn. Ev çîrokên «pêkahîner» qala jiyana rojane ya gundî û bajarvaniyên kurd ên Iraqê dikin ; bi eslûbekî bedew û zimanekî gelek xwerû hatine nivîsîn.

J.B.

ŞEMO Erebi, Dimdim, Stockholm, 1983, 206 r.

Weşanên Roja Nû ku ta niha heft pirtûkan derxistine romana navdar a Erebi Şemo (1898-1979). *Dimdim*, ku di 1966 de li Eriwanê (weşanên Hayastan, 216 r.) derketibû ji alfaba kirîlîk qelibandine tîpên latînî. Destana *Dimdim* qala berxwedana mîrxasane ya Kurdan, di bin serokîya şerkarekî navdar Emir Xan, Xanê-çeng-zêrin li dijî leşkerên Şah Abbas ku dorê li kela Dimdimê girtibûn dike.

Di 1975 de Şukur Mistefa Dimdimê qelibandibû kurdiya navendî (weşanên Akademiya Zanistî ya Kurdî, Bexda, 366 r.).

J.B.

UMER Feryad Fazil, Awazi gerûyekî zindû. Berlin, 1982, 117 r.

Beşê zimanên Iranî ê Zanîngeha Azad a Berlîne vê berhevokê çap kiriye. Hin ji helbestan li Iraqê hatine nivîsîn û di kovara *Nûserî Kurd* li Bexdayê çap bûbûn. Piraniya helbestan bi bandûra xwe sîyasî ne.

J.B.

UMER Feryad Fazil, Roşnayî le dengewe. Berlin, 1983, 218 r.

Beşê zimanên Iranî ê Zanîngeha Azad a Berlîne vê berhevokê çap kiriye. Tê de helbestên nûjen, bi weznê serbest hene û ew li dervayî welêt hatine nivîsîn. Ji bo îfadekirina romanên xwe helbestvan remzan bikar tîne.

J.B.

FOLKLOR

SECADÎ Alaedin, Rîstey mirwari, cild VIII, Bexda, 1983, 184 rûpel.

Alaedin Secadî ji 1957 bi vir de methelok û çîrokên ji folklorê navçeyên cihêreng ên Kurdistanê navendî helbbijartî çap dike û ev pirtûk cildê VIII ê berhevoka wî ye. Çîrok hemû bi zarava û devokên xwe yê eslî hatine nivîsîn - hewlêrî, sineyî, hewramî, jafî ...

Nivîskar bi awakî giranbiha xizmeta belavkirina çand û folklorê kurdî dike.

A.M.

JINA KURD

GARNETT Lucy, Afretî kurd le Tûrkiye, ji îngilîzî wergerandiye Ezîz Gerdî, Bexda, 1983, 84 rûpel.

Ezîz Gerdî behsa yekemîn a beşê sêwemîn ê pirtûka gir a Lucy M.J. Garnett, *The Women of Turkey and their folklor*, London, 1891, rûpel 113-189 wergerandiye kurdiya navendî. Ev behs bi temamî li ser jina kurd li Tûrkiyê, li ser rewşa wê û karên wê ye. Xebateke berbiçav û balkêş e.

J.B.

HANSEN Henny Herald, Jiyani afretî kurd, wergerandina îngilîzî ya Ezîz Gerdî, weşanê Akademiya Zanistî ya Iraqê, Destey Kurdî, Bexda, 1983, 436 rûpel.

Ezîz Gerdî vê pirtûka navdar a etnologa swêdî ku Nationalmuseet a Kopenhagê di 1961 de çap kiribû ; wergerandiye kurdiya navendî. Gerdî qîma xwe bi wergerandinê tenê ne aniye, gelek têbiniyên îsabetdar bi ser ve kiriye û bi vî awayî hin «xeletî» û jibîrkirînan Stî Hansen temam kiriye.

Nacî Abbas ji pirtûkeke din a Stî Hansen, *The Daughters of Allah*, London, 1960 wergerandibû kurdî (Bexda 1980).

A.M.

(dûmahik heye)

FOLKLORÊ MA RA

MALMISANIJ

I - DEYÎRÎ

Nî heme panc deyîrê cêrenî mi fekdê Nûriyê Gêlicî ra girewti, nuşti.

1 - XUMXUME ¹

Xum-Xumê² to rî vana
Ti nêba ez nêvana
Ti nêba ez nêvana³
Dayikta 'eyla nana
Maya 'eyla ver dana
Çimsiyaya-n xwi rî ana
Darê mezlandê ma kewr î⁴
Xumî yenî hewadê hewrî
Çimsiyay î, sênegewr î
Xumê Gêldê⁵ ma hewt î
Heme hewt kelawçewt î⁶
Piy cinî manenî mewt î

---

1. Vatişbê Nûrî gore na deyîrî Gêl ra Zikîfî (Zülküf Karakoç) veta.

2. Yew yew ca di Xim-Ximê vajiyêno.

3. Dormarê Piran'î di tiya ra pey enawa zî vanî :

Xim-Ximê haşa vanî

Keyneka bêtimant

Geyrena dormey banî.

4. kewr : dara ki pîr bîya û asan şikiyêna, kewir.

5. Gêl : Egil

6. kelawçewtî : Dormarê Gêlî di (mesela Qizlan di) cent koştya xwi kıştkant bestent. Tiya di centyan ra vajiyawo kelawçewtî.

Zikîf Beg (Zülküf Karakoç), key mîreyanê Gêli ra û Îsmail Begî bi. Zewejnaye bi û zerri devisti bî Emo y. Xanimî (waya Emoy), mabênê Zikîf û Emoy virazena. Emo zi Zikîfî ra hes kena.

Biray Emoy, Hecî Husnî Beg, ki şono hac, Emoy ra vano : «Vinde, ez şona hec yena, ti kamî biwaza ez to dana ay.» Labrê waxtano ki hac ra yeno, nişka Emoy dano Bedrî Beg'i. Bedrî Beg zî baba Zikîf Begî ra, key mîreyanê Gêli ra wo.

Çiqas ki deyîranê zerri, hina vîşî cenî waştanê xwi sero vejenî zî, na deyîri Zikîfî eşta xwino waştta xwi Emoy ser. Vatişan gore Zikîfî sowbî deyîrî zî vetî bî: Zikîf 1966 (yan zî 1967) di merdo. Emoy yê ra pey merda.

*Em-Emo, Emo Emo
Em-Emo, Ema mîran
Engura (ungura) bindê Hîran
Werê kalan û pîran.²*

*Ne ti ba, ne name bo,
Ko Zikîf to sero debo.
Mexreb o, ha mexreb o,
Mexrebo, wextê pesî,
Day pêro 'elbî w fesî,
Ax limino bêkesî !
Kura mendo babay Hesî ?³
Emîna tevişo yesîr.*

1. *Yew yew qala na deyîri tay cayan di bedelêna. Meselâ tay vatişan di nî qali zî vajiyent :*
*Werîştî filankesî
Ronîştî bêbankesî
Emoy va : «wardî, bes o !»*

.....
*Emoya lewenteniki
Qinî kena gurmiki
Cillan kena villiki*
.....

*Zikîf yeno bî gamî
Keşa cê pîrî vami ...*

2. *B'ewnî : Zaza-Kürt Türküleri: Deyr, M.Tayfun, Özgürlük Yolu, N. 19, Ankara, 1976, r : 73*

*Em-Emo, Ema mîran,
Engura rezdê hîran,
Çadîra serdê hîran,
Werê kalan û pîran.*

3. *Babay Hest : Zikîf*

*Em-Emo, Emo- Emo
Em-Emo, Ema mîran
Engura (ungura) bindê Hîran
Werê kalan û pîran.*

*Xendeqê ma bi vay o,
Peyew verên Paşa⁴ yo,
Fanos desta berqa yo,
Kiye bi kiye geyrayo,
Marey Emoy birnayo.*

*Kuçey Kilisi⁵ teng î
Zikîfî venday di veng î
Çillo⁶ y çînay tay nengî
Emoy va : «Qalê vengî».*

*Em-Emo, Emo Emo
Em-Emo, Ema mîran
Engura (ungura) bindê Hîran
Werê kalan û pîran.*

*Bexçê Tekya⁷ yew şiq o,
Bekçîbaşı sadiq⁸ o.
Guro ki Xaliq biko,
Qul Zikîfî rê se ko ?
Deli Maya Bayramî,⁹
Kena niştê yû qamî.*

*Hec-Hecî, Hecî, Hecî !¹⁰
Wirdî gilliyê to vecî !
Hec-Hecî, Hecî hecî,
Hec-Heciyo tentene,
Erişi vista mengene.*

*Em-Emo, Emo Emo
Em-Emo, Ema mîran
Engura (ungura) bindê Hîran
Werê kalan û pîran.*

4. Paşa : Yew mêrdimê Bedrî Begî yo (Bedrî Beg mêrdey Emo yo).

5. Killse : Gêl di, mehla Binê Dizi di vert yew kiltsey Armentîyan bî, nika rişiyaye wo.

6. Çillo : Yew Armentî yo. Çîranê Emoy bî.

7. Tekya : Beyntarê Gêlî û Roy Deştâ Hajtyan (Dîcle) di, roy ver di yew dew a ki bostanê ya zaf î.

8. Sadiq : Xal Sadiq (Sadiq Dayî), kirdanê Gêlî ra bî.

9. Maya Bayramî : Waya Emoy, Xanim a (namey lajê yay Bayram bî).

10. Hecî : Hecî Husnî Beg.

*Ti yena bê ez to bera,
Ti nîna ez to ra bera.
Zikîf Bego dikanan di,
Sewlê surê lîngan di,
Misheb (mishef) serê çokan di,
Cixara miyanê giştan (lewan) di.*

3 - XECO KEYNA M'

Na deyîri di, mari (may) û keyna (Xeco) veracê qalî kenî :
(Maya Xeco) :

- Xec-Xeco, Xeco Xeco,
Xeco keyna m' ano meke !
Xeco keyna m' bê bala marda xwi bide,
B'ewnî Huso Dirah wano¹ çiyoy ?
Wano : «Ez biz û mêşnanê xwi weye kena
Xecoyê Mehmudî² rî weynena.»

(Xeco):

- Serê kêdê ma tehran³ o
Binê kêdê ma tehran o.
Cor di yeno qaymeqamo,
Eno torinê Kê Began o.

Serê kêdê ma ro yo,
Binê kêdê ma ro yo ;
Cor di yeno Eybê Xaloy o,
Heway meşka doyo o.
Ez nêgêna Eybê Xaloyo,
Ez nêgêna Eybe Xaloyo !

---

1. wano : vano

2. Mehmud : Gêl ra Mehmudê Roqi (Mahmut Fidan)

3 tehran : zinar.

4 - XECO

*Xec-Xeco, Xeco Xeco,
Xec-Xeco, Xeco Xeco,
Bê ma şêri eno heta,
Awka bîrdê ma nobet a.*

*Yew gilanga mi Xecoy het a,
Xeco nara cinabet a.
Şari ma sero veta,
Deyri niya ki zerbet a.*

5 - ZEWNCÊ ÇIMBELEKÎ

Na deyîri erziyaya 'Ubeyd û Axay ser. 'Ubeyd û Axa, Pîran ra, key Axay ra yî ; Herbê Şêx Si'îdî (1925) ra pey perraye bî, mehkum bî. Rojî, gerrey Bekê Hacî Axay (Bekir Kiliçoğlu) ra pey, nuzdî Gêlî di Kurra Waran ra cendirmey Tirkan na zewnca birayan kişenê. Vatişbê Nurî Gêlicî gore, Emîna (cenîya Mehmê Çawuşî), na deyîri eşta yîni ser. Deyîri ra fahm beno ki ay wextan hima Şêx Evdirehîm (Şêxo Sîya) weş biyo. Zanêno ki Şêx Evdirehîm Herbê Şêx Si'îdî ra pey, gelek zeman binê xeti (Suriya) di maneno, dima ageyreno Kurdîstanê Tirkîya. Labrê eskerê Tirkan nîzdî Bismilî di, Salat di Şêx Evdirehîm û embazanê yê ca kenê û ayca di yîni xelî miyan di ganbo ganî veşnenê. Tay Kirdê dîndarî bawer nêkenê ki Şêx Evdirehîm weyra veşawo, vanî «O xelesiyawo, hima weşo».

*Rayirê Deredê Xenaqî¹ hok î-mok î,
Kurda Waran² ra kewtê zewncê çimbelekî.
Eno yuzbaşıyo bêiman o,
Vista zewnca birayano.
Sefer³ biray mi, bê ma sekî,
Ma enê caya xwi hesir kî,
Ma veynî ma cay Şêxê Sîyay⁴ kura ca kî,
Ma qesasê birayanê xwi îcra kî.*

*Ena Kurra Zengîyan⁵ qay lertzaynî,
Axayê birayê mi, pa çok daynî.
Bêliga cendirman xwi ser tadaynî.
Bêliga cendirman xwe ser tadaynî.*

-
1. *Derey Xenaqî : Beyntarê Dewa Şelbetî (Kalkan) î û Gêl (Egil) î di yew dere wo.*
  2. *Kurra Waran : Beyntarê Dewa Şelbetîni û Gêlî di yew kurr (kurr) a.*
  3. *Sefer : Pîran ra Sefer (Sefer Ağar).*
  4. *Şêxo Sîya : Şêx Evdirehîm (biray Şêx Se'îdî).*
  5. *Kurra Zengîyan : Beyntarê Dewa Şelbetîni û Gêlî di yew kurri.*

Serî Pîranî⁶ bi keyek î,
Binê Pîranî bi keyek î,
Têro şonî-yenî Key Hesdê Bekî,
Esker yeno lek⁷ bi lekî.
Eno Bek⁸ şiy kerdî zûrî oynî yû deki
Tebîştîş (Tevîştîş) day zewncê çimbelekî.

---

6. Pîran : Yew qezay Diyerbekî, Dicle.

7. lek : des hînzarî (10.000)

8. Bek : Bekê Hacı Axay (Bekir Kılıçoğlu).

II - VATEY VERÎNAN'

- 1 - Aşik kelibiyeno, dawula xwi dirneno. (G)²
- 2 - Aşik ki kelibe, det dirneno.
- 3 - Awka çengan, k ... keynekan, firingê neheyana ; kê tira mird nêbenî.
- 4 - Aya ki destan kerda, may û pîy nêkerda. (G)
- 5 - Balî, kulinçî ra vecêna, vana : «Qiya tû çend hera ya?» (G)
- 6 - Bi istorbê şarî, kê tim peye manenê (kê tim peyo). (G)
- 7 - Biza kermijîn, serçime ra aw wena. (H)
- 8 - Bizi bi bizeyba xwi (Bizi ki biz a), hefana ki cay xwu duz nêko nêrokwena.
- 9 - Camêrdo xirab, wa çinni bo.
- 10 - Çew nêşkeno qîsmetê çewî boro (biwero). /Çew nişno qîsmetê çewî boro.
- 11 - Çiy mêrdimê çikusi şarî rî maneno.
- 12 - Daruy heme çî esto, daruy mergî çinno.
- 12 - Dayî û bawî yew ray yenî dîna.
- 13 - Dela ki boça xwi nêweşono kutik dimi nêşono. (G)
- 14 - Destê hukmatî derg o. (G)
- 15 - Dêso ez to rî vana, veyvekî ti b'êşnawî. (G)
- 16 - Dizd bibo şewê tarî zav î.
- 17 - Ebi yew guli wesar nîno.
- 18 - Ecelê merşî ame, perê nexşîni neyenî pa.
- 19 - Ecelê morcela bêro, pelî neyenî tira. (H)
- 20 - Ecelê meysi yeno, kuwena germda gawanî miyan. (G)
- 21 - Ella bid' nêvon ti Xelîl Meh Mella y, nêmey xet ra dano. (H)
- 22 - Emanet, daro qiyamet. (G)
- 23 - Erjelê bizi ame, şona nanê şanî wena.
- 24 - Erjelê mijlowrî hame perrê ja yenî.
- 25 - Fekê luy ungurî nêresa, va : «tirş a»
- 26 - Fekê lû tirênî nêresa, wana : «werda to naw, çendi solin o ! ». (G)
- 27 - Fekê şarî nêbestêno. / Fekê şarî nê tewşêno (nêderzêno).
- 28 - Gan di camêrdey nêbena.
- 28 - Gi bi vovrî nêlimiyêno. (G)
- 29 - Goşt û nengu cêra nê aqitiyênî.
- 30 - Hefs, cay camêrdan o. / Hefs cay camêrdî yo.
- 31 - Hekîm kam o ? Ay o ki darbi piro ginaya.
- 32 - Heleb durî yo, her û nerdîwanî zî dur î ? (G)
- 33 - Heq û neheq têdesti (têdest di) gaz-gaz a.
- 34 - Hermuşk timo herri erzeno xwi ser. (M)
- 35 - Herra cenî û mêrdî yew ca ra ya.
- 36 - Heş ki pîr bi, leyirê yê (yey) pey hakanê yê (yey) kay kenî.
- 37 - Heta (heya) nêcawiyoy, tiro nêşono. / Heto (Heyo) nêcawiyoy, nêşono diwar.
- 38 - Hewn û merg biray cê yî. / Hewn û merg yew î.
- 39 - Hewt asnawê herî bîy, şiyoy roy (aw) miyan, heme xo vîrî kerdî.

1. B'ewnî : Zaza-Kürt Atasözleri, Armanc, No : 5, 6, 7, 8, Stockholm, 1979.

2. Ni vatanê verênan ra, vîşanê dormarê Piran (Dicle) 'î ra ; ay binî, ze ki ma yîni verdi nawito, nî cayan ra gîyriyayê :

(C) : Çermûgi (Çermik) û Dewa Dîkol'î ra

(G) : Gêl

(H) : Hênî (Hanî)

(M) : Ma'den (dewa Kêzin'î ra).

- 40 - Heyana ki lêli nêbo zeng nêbena. / Hetana ki lêli nêbo zengi nebena.
 41 - Hukmat her bo (bibo) zî bere (bider) mewenîşe.
 42 - Hûmay kûy xwi veyneno vewri piro varneno.
 43 - Karno ki estorda şarî wenîştewo, timo peyewo.
 44 - Karê eyro (ewro) meverdi nimajî (siba).
 45 - Karê wextî, paşay textî.
 46 - Kerga veyşani, xwi karî hebî di veynena.
 47 - Kergi aw wena, xwi ra cor Hûma (Elle) y ra hewnêna.
 48 - Kerra girani cay xu da.
 49 - Kerra xişni 'elametê pironêdayîşî ya.
 50 - Keye, qula pirjin a.
 51 - Kê çî biko (bikero), kê ay veyno (vînenno).
 52 - Kê çindi tê da, indi zirar tira vejêno. / Kê çindi ki tê dî, indi bûy tira vecêna.
 53 - Kê kerd, kê veyneno.
 54 - Kê mêrdimê bê'arî di serî nêşonî. / Kê nişnî mêrdimê bê'arî di serî şerî.
 55 - Kê nani geyray, lete kê destî (dest ra) şono.
 56 - Ko çendi berz bo, linga şuwani ta kuwena. (G)
 57 - Ko çiqas berz bo, ninga kê ta kuwena.
 58 - Korî ra va : «To ri çî ?», va : «Mi ri di (di hebî) çimî»
 59 - Kutik, goştê kutikî nêweno.
 60 - Kutik, pay kutikî nênano.
 61 - Kutik qatqatî ra çî fa'm (fahm) keno.
 62 - Linga xo henda cilda xo derg ki.
 63 - Luya geyraya, şêrdê kewtî ra zanayêr a. (G)
 64 - Luya geyraya, şêrê vindertî ra hewlêr a.
 65 - Ma heme ganî bîmrî. / Ma pêro yewroj mireni.
 66 - Mal, ey rojê siyay o.
 67 - Malo helal, vîn nêbeno.
 68 - Mal, qandê rojê siyay o. (Ç)
 69 - Mar -zî- aw sero kê di nêdano (nêdono).
 70 - Maya kê timo laj nê ana (lac nê ona)
 71 - May hewt hebî laçan (lajan), siloy sero merda.
 72 - Merrî nêşiya şêro qul, gezî bûçtey xwu ra bestî.
 73 - Meruy awki, rayirdê awki di (aw ra) şikêno.
 74 - Meruy awi, rayirdê aw di şikêno.
 75 - Meyney kir d' xwi bilêsi, minet mew'. (H)
 76 - Mêrdim dizd bo, şewê tarî zav î.
 77 - Mêrdimo neheq (xayîn), mirdî nêweno.
 78 - Mêşna erqî ser di perrena, bizi vana : «Qiya ca çindi sipî ya.» (G)
 79 - Mird hayî veyşani niyo.
 80 - Mîre pirdi b' sera meşo, qatiri b' pey ra meşo (paşkil dono to ro, vera meşo gaz dono to ro). (H)
 81 - Mûş çiqas herri bikeno, xwi ser dareno.
 82 - Nanê to çantedê imbazî di bo, ti timo veyşan î. (G)
 83 - Naşî ha firra, ha zirra.
 84 - Nefs, kê fineno hefs, / Nefs, kê dekeno hefs.
 85 - Nefs vano : «goşt», ti vaje (vacî) : «oşt ! »
 86 - Ninga (linga) xwi goreba cilda xwi derg ki.
 87 - Nîsani, çilki bi kîsani.
 88 - Panj giştî, yew niy. / Ponc giştî yew nêbenî.
 89 - Payedarey (Bitirey), gay citî rî nêmanena.
 90 - Pers pers, kê şonî Qars.
 91 - Pey bi yew guli wesar nîno.

- 92 - Peydi kê pirda padîşay nanî.
 93 - Poşmaney pere (fayde) nêkena.
 94 - Qala camerdan yew (yew ray) a.
 95 - Qala weşi, marî quli ra ancena.
 96 - Qali, yew ray weş a.
 97 - Qaydê guli rî kê telu xwi pistan nano. / Kê qaydê guli rî telu xwi pistan nanî.
 98 - Qaz qaz ra, baz baz ra, imbaz imbaz ra.
 99 - Qina dizdî piznena.
 100 - Qisseyê raştî rî çiwewo çerxîn. (Ç)
 101 - Raştî pere nêkena.
 102 - Rim, gale di nênimêno.
 103 - Rîy siyay rî teney lazim niya. / Rîy siyay rî teney çi lazim a ?
 104 - Rojo siya -di- yew (çew) pey kê di nêhaseno (nêaseno).
 105 - Rojo teng çew pey kê di nêaseno.
 106 - Roj vêreno, qeza nêvêreno.
 107 - Saya ki bidereso, herkes çiwey xwi verdeno tira (H).
 108 - Say ki sayêri ra biy, herkes çuwa xwi ver bere dano.
 109 - Sella ki haji virazo, rêxi tede nêvîndena.
 110 - Serewo ki nêdejeno (nêdeceno), xafi (şaşi, şutiki) pa mebesti.
 111 - Serewo ki nêteweno, destmali pira (pa) mebesti. (Ç).
 112 - Sîndorê zorî çîno.
 113 - Suc (suj) bînc o. (G)
 114 - Şe ki, bra (qe) meki.
 115 - Şerba aw, rayîrdê aw di şikêna. (G)
 116 - Towrey zuray (Tewrey Zurayan) timo qul o.
 117 - Vazdayîşê pisingi hetanî pey kariyan o.
 118 - Xarmuşk çend bikeno, dono xwi ser.
 119 - Xayîn (Mêrdîmo xayîn), mirdî nêweno.
 120 - Xeta çewti, qay (qadê) pilli het a.
 121 - Xirab, xirabey di şono.
 122 - Veyve durî ra weş o. / Durî ra veyve weş o.
 123 - Yew nêdebena tirba yewerî. / Yewî nêdekenî tirba yewî.
 124 - Yew (çew) doy xwi rî nêvano tirş.
 125 - Yew nişno qismetê yewî (yewerî) boro.
 126 - Yew saya ki sayêr ra bo, herkes çuwa xwi ver de dano. (G)
 127 - Zan (zon) di este çîno.
 128 - Zenginî ra vanê : «Bimbarekên bo», feqîrî ra vanê : «To eno kura ra ardo ? » (G)
 129 - Zorî reydi gure nêbeno.
 130 - Zûra (zuriya) yew hewi (ray) taştî weno.

III - ÇIBENOKÎ'

- 1 - Awki miyon ra şono hiy nêbeno. / SEY
- 2 - Azon veyndononimac nêkeno, cenî gîno mare nêbirneno. / DİK
- 3 - Bêdeston bêningon ber akeno. /VA
- 4 - Çiydê mi esto, hetanî şan di bindê ardî ra geyreno, şan di yeno heway altunî bereqêno / SIRSI
- 5 - Çiydê mi esto şono nêşono xo ra pey nêewnêno / RO
- 6 - Ez bera (ber ra) şiyozere, yew say mi çewres tenon ra bari kerdi. / SILOM
- 7 - Ez şona kura mi ra beste wo (Ti kura şerî to ra beste wo). / NAME
- 8 - Ez şonû yê (yî) vindenî. / PAY
- 9 - Ez şonû, yû şonû ; hindey yew des qurîşî ca vardono. / ÇUWA (BASTONI)
- 10 - Fekê yê esto, zonê yê çino ;
Destê yê estî, ningê yê çinî ;
Pîzey yê esto, loqley yê çinî. / DÛRI
- 11 - Fek miyon di zon. / LULI
- 12 - Feqîrî arzenî 'ard, zengîni dekenî tonekthey xwi. / ÇILONÇ
- 13 - Gonî weyşeno (wenîşeno) bêgonî, bêgon weyşeno bêimonî. / KELEK
- 14 - Her bar ra şono zerre. / KOÇIK (KEWÇIKI) û FEK
- 15 - İme (hame) se şono, şî se nîno. / XORTEY
- 16 - Karê yê ay o ki roşeno, zirarê yê ay o ki gêno (gîno). /CIXARA
- 17 - Karga (Kergi ra) wîrdîkêr o, înonî ra pîl (pîlêr) o. / KELAW
- 18 - Kelawa hutî, pîrê nûti / İNCILI
- 19 - Kutiko siya, ber paweno. / KESEKI
- 20 - Mexrebî yeno, nimacî şono. / HEWNI
- 21 - Serdê bûni di yew nîmey nonî. / AŞMI
- 22 - Serdê gîli di adir veşeno. / VILIKEY HINARI
- 23 - Yew çiy mi esto, bêadir veşeno. / ROC
- 24 - Yew çiy mi esto, binê yê hiy o, nîmey yê wişk o, serey yê di vilikî abenî. /KELEK
- 25 - Yew çiy mi esto, cora cîr simsiya (çîlsiya) wo. / LOCINI
- 26 - Yew çiy mi esto, geyreno geyreno, wextano ki arriseno (şan beno), vindeno, fekê jey akêrdê maneno. / SOWL
- 27 - Yew çiy mi esto, îsotê dargî moneno, fektê yê ra dimo-n yeno. / İFING
- 28 - Yew çiy mi esto, mi çarşî di girot siya, ez amewo keye, bi sur. / KOMIR
- 29 - Yew çiy mi esto, nîmey koçik o, dês ra dusnaye yo. / GÛŞ.
- 30 - Yew çiy mi esto, şew û roj dor-norey xwi şonû, timi cadê xwi do. / AYRE û SIYA AYRÎ
- 31 - Yew çiy mi esto, têşanayîş rey di şonû, awki rey di vecîno. / HILKEY BÎRÎ.
- 32 - Yew çiy mi esto, tim bindê 'ard ra şonû-yenû. / SIRSI
- 33 - Yew çiy mi esto, tim mi rey do / SEY
- 34 - Yew çiy mi esto, yew çimê yay o. / DARZÎNI
- 35 - Yew çiy mi esto, yew estuni sero yo. / QAMPİREKI
- 36 - Yew darey mi esta, kokê yay asmên ra y, gilê yay 'ar dî. / ROC û ŞEW
- 37 - Yew gewa mi esta, hîris û di bizê sipî û yew kelo sur tede wo. FEK,
DINDAN û ZAN
- 38 - Yew pelasê mi esto, dinya wenaw. / ASMİN
- 39 - Yew veyvey mi esta, tim û tim nêweşey 'eyelî bena. / RIŞTA
- 40 - Zerey yê kerey, teberê yê kerey, ha miyon ra bigeyri ha bigeyri. / MINARA

1 Ni çibenokan ra : 4, 5, 7, 17, û 34. Gêl (Egil) ra, ay bîni dormarê Piran (Dicle) î ra arê bîyê.

IV - ESTANEKI (VISTONEKI)

Na estaneka cêrêni, mi 1979 di yew dewije Motkî (Mutki) ra girewti, nuşti. Motkî yew qezay Bedlis (Bitlis) î yo. Dewanê Motkî ra mesela şarê dewanê Meydan, Mermend (Bağarası), Misî (Açıklan), Kolaz, Niç (Çatale-rik), Şen (Kaşıklı) û Şênîk'î bi dimilkî (zazakî) qisey keno. Dimilkîyê dormarey Motkî ra heyani ewro tenya na estaneki nusiyaya. Çi fayde ki a zî kilm a. Na estaneki hina verî yewna kovari di vejîyay, labrê tay kelimey ya şaş nusiyay bî (B'ewni : Hêvî Kovara kurdî ya zarokan, no : 4, Stockholm, 1981, riperr : 9-10)

HEŞ¹

Bi w çinê bi. Di cinîyê xo r' şî kulîya. Yo hep weş ame, yo hep wape mend. Haw ku weş ame, hîwîye cinîye vinderd. Şîye hon ra. Haw ku wape mend ame ko yo hon di. Ya ni hesna. Ami kehe. Cinîye bîni k' xo hesiye ko nêmi şaw kulî xo (xu) der we, niwaşt ra. Fetîye ko yo heş ya sera. Heş ya baş lan xo.

Yo lacek ci r' bi. Fek lan heş biroc qawno. Miyen lan yo tîrînc roc fîna. Haw lacek xo den pero. Nişka devşa, teyşîya. Ma ci ci r' vano :

- Haw çiba w ?

Lacek vano :

- Yo çiba tiye bi, mi nişka devşîni.

May ci ci r' vano :

- Hana tîrînc roc û law, roc esto bişaw esto.

Lacek vano :

- Ko hecuna êçi r' ma tiye vinderda ?

- Enê law fek lan qawnîyew.

Lacek fek lan ke a, xo r' şîye ko heş ko qoçik ti ; yo çenti pir qoçik kerdo, haw cinîye ri beşeni. Cinîye terso : «Hanhey ma kuşu»

Zey ci goy ci teyna man heş . Yo qul dan heş ri, heş miro. Cinîye o zey xo yenê daw. Merdi cinîye esto. Milet daw, haw mêrik rê vano :

- Zey to, zey heş o. Ya bikuşê !

Yo roc may ci bi parxêl ya rişiyên Çiyay Hati-Nehatî kulîya. Şen haw çiya xo r' kulî top kero, winî tera ko yo şêr gay wero. şêr ri vano :

- E to r' vana mewu ! Ez to ker bin parxêl ...

Gay ci wero, haw lacek yeno ya ker bin parxêl gir dano. Don jî winî tera ko yo heş gay ci wero. Lacek heş rê vano :

- Mewu ! Ez to ker bin parxêl !

Heş gay ci wero. Lacek yeno heş ker bin parxêl, gir dano, yeno daw. Milet daw pêw ci ri remo. Yen kehe. Haw şêr o heş ver do şena xorê. Haw lacek may xo r' vano :

- E zana ko şîma mi kêr vinî, ez xo r' şena.

May ci ci r' vano :

- Meşo law ! ..

Lacek vano :

- Bi xatir to.

Şen yo del (?) winî tera ko yo duman vaz ra. Şan widi ko yo kalik yo quşxani savar naw sera, pocu. Lacey vano :

- Selamo 'elek.

van :

- 'Eleykomeselam.

.....

1 FERHENGOKÊ DIMILKÎYA MOTKÎ

ami : ame, hame, (home)
başi : beno, bişûno
bikuşê : bikişê, bikişi
ci r' : ci ri, jey ri, yê ri, tira
çenti : çente, çante, pêlek
çiba : çî, teba
çiya : ko
daw : dewe, dewi
den : dano, deno
fetliye : feteliye, ageyra / ageyray
hep : heb, tene
haw : aw, ay, aya, ayo
hon : hewn, hown
kalik : pîr, extiyar
ke a : akerd
kehe : keye
ker : keno
kêr : kenê, bikerê
ko (ku) : ki, eke
kuli, izimî
lan : lane, lani, quli
man : maneno
mewu : mewere, mewri
miro : mireno
milet : şar, mileti
miyen : miyan

naw sera : ser nawo
nêni : nême
nihesna : nêhesna
o : û
parxêl : ereba
pero : piro
pocu : pewceno, powjeno (pojeno)
qawno : padano, gêno, dugînenno
quşxani : quşxane, quşxani
rişiyên : erşawena
roc : roj, roz
savar : belxul
şaw : şewi, pesewi
şena : şono, şona
şîye : şîy, şî
tera : tira
teyna : tena
tiring : tirîj, tirêj
tiye : tiya, ewta, inca
vinderd : vindert, vinert
vinî : vîni, vînd
wape : apey, tepya, tepa
winî : hewniya, ewniya, winiya
yen : yeno
yo : yew, jû, zû
zey : lac, laj, zay

WA SUWEND BO WA ŞIRT BO

Enver GÖKÇE

*Eke ez
winî
kerran
û
çalan
miya di
mendo.
Eke ez tenya wo
eke
ez xwi ra cêr diyaye wo,
bêpaştî yo ez eke
û
eke winî yo
bextê mino
sîya.
Bisuwend
biqesem,
wa suwend bo,
wa şirt
bo,
'ard di
nêmaneno
ecrê mi.*

Tirkî ra tadayox :
Malmîsanij

CA'DEYANÊ MA DI ZÎ

Enver GÖKÇE

*Mevajênê
nêakena
nêşîna akera
caran
na vila
hinari.
Ku akera
elbet
ca'deyanê
ma di zî,
ku bibo
roşan.
Çiqas ki
wini ver bi
geli
derg bibê
luliyê çekan,
destê teresbavan
peynîya peynîyan
yew
bi yew
ku bişikiyê.*

Tirkî ra tadayox :
Malmîsanij

MACERA Î SILEMONÎ GINCE

Silemonê Gince hazar û new se w hîris û heşt de Hereketê Dersim de menfî bi. Ama be Wilatê Çanakkale. Uca ra kî da be Qaza Bayamîç'î. Juy roje qaymaqamê Bayramîç'î pêro menfîyû dano arê, inûn ra vano ke :

- Emrê hukumatî esto, îta de milk danmê suma.

Uca ra Silemonê Gince qesê ceno, vano ke :

- Qaymakam Beg, rind qesê mi gos ser ne. Melmeketê ma de, Ergan'e Surbahan'e, Maxaçur'e Birastik'e de yane nî çar deûn de milkê mi esto. Višto ponc hazarî darê herugê mi estê. Poncas hazar kok hengura mi esta. Ju kî axurade mi biye, zurî mebo, hati ra mangî zenene kone zerre, çêberê doten de nalke ses asmî re pîya vecîne tever. Naxirê mi, višto ponc tenî şuwane şuwari çirayenene. Î çax no Muzur kî kolê m' bî.

Uca ra Muzurî vat ke :

- He ... he ... he ...he ... heyya ka ...ka ...ka ...ka ...ymakam beg, e ... e...e ... ez ku ...ku...ku...koley Si ...si ... si ... si ...Silemon Axa yû.

Qesenê Silemon Axay rê qaymakam înam kerd. Ci re vat ke :

- Silemon Axa, wîlatê Çanakkale daane rê gucê mi nesono ci. Qaza Bayramîç'î kî to rê des nêdana.

Qesê qaymakamî rê pêy ra Silemon Axa ebe havalenê xo veciya teber. Raa ra hevalanê xo ra Alişan vat ke :

- Zana Silemon Axa ? Sirixade me esta, çengel ken tira, Koyê Gazdaxî'-ye ser ra Akdenîz de masiyû seyt ken.

Silemon Axa kî :

- La lao, a sirxe kot de darêna wê ?

Alîşanî ci rê vat ke :

- A axuro sima pîlle de darên wê.

Na qesê ser ra Silemon Axa miradiya :

- Heya heyra bra. Hin ki axure biye, nîya kî sirixe bena.

Wat pêra kî havalonê xo ra birîya ya. Hurdî hurdî na lawike vate :

«Koyê Muzurî duman o, pîrnika mi lerze kena

Yare m' koûn ser ra yena xebera xeyre ana

Ti ya, ti ya, newe veciya,

Beşliyê hermî ya, saatê vilî ya,

Taqatê zonî ya, dilega zerrî ya.»¹

---

1. B'ewnî : Roja Newe (Kürtçe-Türkçe Gazete), No : 1 (15-V-1963) Istanbul, r : 4

QAWXÊ NÊRIB Û SÎWANÎ'

Arêkerdax : Peter Ivanowîç LERCH

Veri coan yew lacekû Nêrbic şî Sîwan, Xorsige dizdey, banî Mela Ehmedî Qafan akerd, purtî Mela Ehmedî Qafan gerewt berû. Lacî Mela Ehmedî Huseynî di enoe dizd, tepîşt va ke dizdî ra :

- Ti kanca ra y ?

Dizdî va ke :

- Ez Nêrib² ra ya.

Lacê Mela Ehmedî va ke :

- Ti kam mehla dî ?

Dizdî va ke :

- Ez Mehlay Şeynan da.

Lacê mela Ehmedî va ke :

- Ti qewî amey malê mi benî ?

Dizdî va ke :

- Ez Nêrbic a ameya malê tue, dizdey bikera, bera tue ez dîan, lakim ke ez ha bena, zor bena.

Lacê Mela Ehmedî, wica serey dizdî tera kerd, xebere erşawute Nêrib, Xelef Axay rî va ke :

- We Hyeni³ nêbi tue tede qawxe kerdîni, tue Hyenici pyêrû kiştî ardî emanî ser.

Xelef Axay, xebere erşawute Avdulah Axay Kelan, va ke :

---

1. No tekst kitabê P. I. Lerch'î ra giyriyawo û Malmîsanîjî tada elfaba Kurdkî. Kitabê Lerch'î St. Petersburg (Leningrad) dî metbe'a ro gunawo (çap biyo). Bewnî : Lerch, P., *Forschungen über die Kurden und die Iranischen Nord-Chaldäer*, 1858, St Petersburg.

2. Qezay Hêni ra beste nî dewê Nêribî estê :

Nêribî Axan (Kuyular), Nêribî Çulagan (Abacilar), Nêribî Wusîfan (Çukur), Nêribî Melikan (Bozok), Nêribî Eliyan (Atıcı), Nêribî Topalan (Topçular), Nêrib-Cimsat.

3. Hêni (Hyeni) : Ewro yew qezay Diyarbekir o (Hani).

- Mi Nêrib de qawxe kerd, lakim ke wextê xoe de hadre bi, tue mêrdumî mi kişt, bizani ke ez vîst mêrdumî tue yew mêrdumî xoe vera kişena. Avdu- lah Axay xebere erşawute Xelef Axay rî va ke :

- Waxte xoe de hedre bi, ez meyste eskerê xoe gêna, yena Awkey Şeli⁴ ver, ti zî wica ra eskerê xoe bigî, bye Ceyt⁵ ver, ma qawxe bikî nêwo ke ti serey mi wenî, nêwo ke ez serey tue wena.

Xelef Axay xeber erşawute Avduh Axay rî va ke :

- Eskerî mi hadrew, enkay ez ameya Deyşte de, ti zî warze eskerê xoe bi- gî, bye Awkey Şeli ver, ma qawxe bikî. Enoe qawxê Tirkan nû enoe qawxê eşiran û, ti bye xoe rî vyêni.

Avduh Axay xeber erşawute dewan va ke :

- Çew mevindî, meyste awkey Şeli ver qawxey ma û Nêrbican û.

Dewan xeber erşawuti Avduh Axay rî va ke :

- Mevinde, çiqas malî Nêribi estû bide ma, ma peyney dewanî Nêribi veş- nenî.

Avduh Axay xeber erşawute dewanî va ke :

Metersî, serê mi rî, mal şima rî.

Dewan va ke :

- Ma emşoe nêvindenî, ma wardenî, ma şuenî Awkey Şeli ver, qawxe ke- nî, mevinde, ti zî bye.

Sebah Avduh Axa werişt be espar, eskerê xoe top kerd, va ke eskerî xoe ra :

- Oxil, mevindî, ma şyêrî qawxe, metersî, Nêrbicê tanî, qawxê eşiran û, serê mi rî, mal şima rî.

Dumilbazî day puroe, Avduh Axa kewt eskerî ver, şi Awkey Şeli ver, eskerî Xelef Axay n'amew, erş kerd, va ke eskerî xoe ra :

- Serê mi rî, mal şima rî, dewan veşni.

Eskerê Avduh Axay şi dewî Xelef Axay gerewtî, şeş dewî veşnay, age- ray, amey keye, Avduh Axay da mal eskerê xoe.

Yew aşme mend. Xelef Axay xebere erşawute Avduh Axay rî va ke ;

- Tue ehende eskerî mi kişt, tue şeş dewê mi veşnay, talan kerdî, wextê xoe de hedre bi, ez ena gelanke yena, kancaû ke dewî tue mi dî ez veşnena, talan kena heta yew şewe çocuxî nêverdana, hemîni sere birnena.

Avduh Axay xeber erşawute xelef Axay rî va ke :

- Cay xoe de rehat vinde, eke ena gelanke ez ameya tue ra yew kerga ko- eri nêverdanû.

Xelef Axay xeber erşawute Avduh Axay rî va ke :

- Ti bye xoe rî vine !

Avduh Axa werişt be espar, dumilbazî dav puroe, eskerî xoe ame pye ser. Avduh Axa va ke eskerê xoe ra :

---

4 Şeli : Ewro di dewê Hêni bi namebê Şeli estê :

Şellî (Yukarı Turalı), Şellî Sufla (Aşağı Turalı)

5. Ceyt (Cait, sergen)

- Çoacuxî ma ha şuenî qawxe, metersî ena gelanke çewî meverdî hemîne bikşî, serê mi rî mal şima rî.

Eskerî va ke Avdulah Axay ra :

- Pekî efendim' Ala canî tue sax bidû, heta ke peynay ma nêmerû, tue rî çî çinû.

Avdulah Axay va ke :

- Aferem oxil !

Avdulah Axay dumilbazî day puroe, eskerê xoe erş kerd, şe diyarî Melekani, awna ke Xelef Axay tabure besta. Avdulah Axay eskerê xoe erş kerd va ke :

- Serê mi rî mal şima rî, metersî şyêri bikşî hemîne.

Eskerî Avdulah Axay şe, eskerê Xelef Axay weta ame bi tawricye, qawxe kerd, eskerê Xelef Axay 'rema, eskerî Avdulah Axay pey ra kewt, banê dewi pêrû talan kerdî, şwaney Nêrbican pyêrû kiştî, pesî cine pyerû ard.

WELAT WELATÊ KURDAN O

Xortê KURD

*Roj akewto biyo bol berz,
Werzi xortê Kurda werzi.
Milet serbestey wazena,
Werzi xortê Kurda, werzi,
Werzi keyna Kurda, werzi !*

*Welat welatê Kurdan o,
Ewro şaro xo rê weno.
Welatê ma yo naleno,
Kes nalini nêaşnaweno,
Zalim ma rê zulum keno.*

*Hewn di menda mileta ma,
Bindest mendo welatê ma,
Zalimî wenê heqê ma,
Welat welatê merdan o.
Werzi xortê Kurda, werzi !*

XONA HECÎ

Na deyîri (lawike), yew keyneka Bingoliji eşta nişanliyê xo ser. Nişanlı na keyneki, Cengê (Herbê) Dinyawo Yewin (1914-1918) di şîyo ceng ow wîca di şehîd biyo. Na deyîri, be'dî biya deyîra kay.¹

Serê bonê Hacî yo meydon o,
Binê bonê Hecî yo meydon o.
Yo meydonê astoron o,
Riza Beg mayîni kay dano.
Reş çawişo merdarin o,
Keno arê xortonê Kirdon o.
Verê yine dono çi ca k' giron o,
Inşala yo tira nêmono.
Her way vona, he way vona,
Herway vona Xona Hecî.
Çimê to siya yê ze eçkicî,
Biriyê to qeytanê gicî.
Ti Homê kena ti gu mi rê vecî,
To vînî hema tiya ra vecî.
Ti şermayena etya vecî,
Mi rê bê verê bonê 'Elî Qicî.

---

¹ No îzahetê verntya deyîri, ma tirkî ra tada dimilkt. B'ewnî : Roja Newe (Kürtçe-Türkçe Gazete), No : 1 (15-V-1963) Istanbul, riperr : 4

BİBLİYOGRAFYA DIMİLÎ (ZAZA) : 1858 - 1985

MALMÎSANIJ

- 1 - Aliqemer, Çemê Muzir, Dengê Komkar (Kovara Federasyona Komelên Karkerên Kurdistan li Elmanya Federal), Frankfurt, No. 23 (Kanun 1980), r : 9
- 2 - Ali, Sabahattin, Estanda Mêsna, tadayox : M. Dewij, Tîrêj (Kovara çande û pişeyî), Izmir, No. 1 (1979), r : 39
- 3 - Antranig, Därsim, Tiflis, 1900.
- 4 - Arif, Ahmet, Sinayîşê Tû, Zerre di, Tadayox : Malmîsanij, Devrimci Demokrat Gençlik (Türkçe-Kürtçe Aylık Siyasî Gençlik Dergisi), İstanbul, No : 3 (Nisan 1978),
- 5 - Ayata, Eshat, Bir Zaza Destani-1 (İsimsiz Bir Gezegenden Notlar), Stockholm 1984, 109 sayfa
- 6 - Bariçek, Roşan, 1860 di Zazakî, Tîrêj, No. 3 (1980), r : 38
- 7 - Başbuğ, Hayri, Göktürk - Uygur Zaza Kurmanc Lehçeleri, Ankara, 1984, Ayyıldız Matbaası A.Ş. VI. + 88 sayfa.
- 8 - Başbuğ, Hayri, İki Türk Boyu : Zaza ve Kurmanclar, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınları, Ankara, 1984, 89 sayfa.
- 9 - Bedir Khan, Emir Djeladet-Lescot, Roger, Grammaire Kurde (Dialecte Kurdmandji), Paris, 1970, r : 17, 24, 28, 43, 55, 157.
- 10 - Bedirxan, Celadet Ali, Zarê Dumîlî û Mewlûda Usman Efendi, Hêvî (Kovara çandîya giştî), Paris, No : 2 (Gulan 1984) r : 77-85
- 11 - Bedirxan, Celadet, Zarê Dumîlî û Mewlûda Usman Efendi, Hawar (Kovara Kurdî), Şam, No : 23 (27 Temûz 1933)
- 12 - (Şêx Seleheddîne Şêx Seidî), Beyatname.
- 13 - Bira, Roşta ma, Roja Welat (Rojnana siyasî û çandî), Ankara, No : 7 (22 Gulan 1977), r : 11
- 14 - Blau, Dr. (Ernest) O (tto) (Friedrich Hermann), Nachrichten über kurdische stämme, ZDMG (Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft), Leipzig, Bd. 16 (1862), p : 621-627
- 15 - Brindar, M., Engîştê Kejê, Tîrêj, No : 2 (1980), r : 32
- 16 - Brindar, M., Zazakî dir Pronav (Zanîr), Tîrêj, Stockholm, No : 4 (1981), r : 54
- 17 - Butyka, D., Das ehemalige Vilayet Dersim, Mitteilungen der Geographischen Gessellschaft, Wien, 1892, Bd. XXXV, No : 2-3, r : 99-126 ; No : 4, r : 194-210
- 18 - Chater, Melville, The Kizilbash clans of Kurdistan, The National Geographic Magazine, Washington, oct.1928, vol. LIX., No : 4, p : 485-504
- 19 - Dapaxdzur (Çapaxçur) î Dersim, Armjanskij Vestnik, Erevan, 1916, No : 27, r : 21-22
- 20 - Dengê Komkar, Frankfurt, No : 26, 27, 28
- 21 - Dersim, Armjanskij Vestnik, Erevan, 1916, No : 16, r : 11-13

- 22 - Dersimskie Kurdy (letter from Trabzon), Zapiski imperatorskogo Russkogo Geograficeskogo oobşcestvo, 1863, vol. I, r : 5-12
- 23 - Dersim, Svodka Svednij o Sopredel nyx strana, 1-5-1913, Tiflis, No : 48, r : 9-20
- 24 - Dersim, Zarja Vostoka, Tiflis, 31-7-1925
- 25 - Dersimi, M.N., Kürdistan Tarihinde Dersim, Halep, 1952, r : 42-56, 110
- 26 - Dewij, Çibenokê Zazakî, Tîrêj, No : 2,3
- 27 - Dewij, Pîra Hewt sera, Tîrêj, İzmir, No. 3 (1980), r : 52
- 28 - Dewij, Zazakî dir Vatey Verinan, Tîrêj, No : 1,4
- 29 - Dilde Zaman (Zon de wağt), Kızıl Yol, Bobign (Fransa), No : 2 (1984), r : 27
- 30 - Dilin Devrimci Mücadeledeki Etkisi, Ronahî, Zürich, No : 18, r : 18-29
- 31 - Eli (Dersimli Ozan Eli), Şuare, Ala Sare Wedardayêna Karkêran, Özgürlük Yolu (Aylık Siyasi Dergi), Ankara, No : 44 (Ocak 1979), r : 77-80
- 32 - Evren Çi ra Milet Este Zere ? Dengê Komkar, No : 57 (27-9-1983), r : 14
- 33 - Farûq, Ê ma wo, Tîrêj, No : 2 (1980), r : 57
- 34 - Farûq, Xal û Wariza, Tîrêj, No : 2, r : 60
- 35 - Ferhad, Hüseyin, Vilê Kurdan, Tadayox : Malmîsanij, Tîrêj, Stockholm, No : 4 (1981), r : 51
- 36 - Firat, M.Şerif, Doğu Illeri ve Varto Tarihi, 5. baskı, Ankara, 1983, Ayyıldız Matbaası A.Ş., XXIII + 306 sayfa.
- 37 - Gêlic, Ver Girotiş, Tîrêj, No : 3 (1980), r : 48
- 38 - Gordlevskij, V.A., Iz religionyx iskannyj V Maloj Azii (Kyzylbaşı), Russkaja Mysl, Moskva, 1916, kn. XI, r. 79- 97 ; Novyj Vostok, Moskva, 1922 kn. I, r : 259-278
- 39 - Grenard, M.F, Une Secte religieuse d'Asie Mineure, Les Kysylbachs, Journal Asiatique, Paris, Mai-Juin, 1904, 10e série, vol. III, p : 511-522
- 40 - Grothe, (Dr.) Hugo (Von), Heine Vorderasiens Expedition 1906 und 1907. Mit Beiträgen Von F. Broili u.a., Leipzig, 1911 (vol.I), 1912 (vol.II, Die Kurden und Kysylbasasch, p : 148-161)
- 41 - Gülensoy, Doç. Dr. Tuncer, Kurmanci ve Zaza Türkçeleri üzerine bir Araştırma, Ankara, 1983, Ayyıldız Matbaası A.Ş, X + 74 sayfa
- 42 - Hadank, Karl-Mann, Oskar, Mundarten der Zaza (Hauptsächlich aus Siwerek und Kor), Berlin, 1932
- 43 - Hakki, Naşit, Derebeyi ve Dersim, Ankara, 1932, 75 sayfa + 23 fotograf.
- 44 - Hes ve Destê Kam Ame Kistene, Dengê Komkar, No : 51-52 (10-411983), r : 16
- 45 - Heyder, Ay Wext, Hêvî (Kovara Çandîya Giştî), Paris, No : 2 (Gulan 1984), r : 104
- 46 - Hikmet, Nazim, Ayê, Tadayox : Malmîsanij, Tîrêj, No : 1 (1979) r : 36
- 47 - Hucra Mi, Kızıl Yol, No : 2 (1984), r : 50
- 48 - Huseyn, Hesên, (Name), Berbang, Stockholm, No : 10 (Nisan 1983) r : 22
- 49 - Jaba, M. Auguste, Dictionnaire Kurde-Français St. Petersbourg, 1879
- 50 - Karkerên Kurdistan (Belavoka Partia Komunista Fransa-Section Chalon, Komela Zimanê kurdî û tirkî), 3-7-1982
- 51 - Kılıç, Ali, Dewa Mixeylî de, Hêvî, Paris, No : 2 (Gulan 1984), r : 107
- 52 - Kizylbaşı Dersima, Svodka Svednij, o sopredelnyx stranax ... za vremja, r : 15 go Ijulja po 1-Augusta-1911 g, No : 4, Tiflis, 1911 , r : 10-16
- 53 - Koyê ma, Kızıl Yol, No : 2 (1984), r : 41
- 54 - Kurdoev, K.K, Haletekani Cins û Binay Berkar le Zaza da, Tadayox : İbrahim Eziz, Govari Korri Zanyari Kurd, Bexdad, 1977, berg : 5, r : 236-263
- 55 - Kurdoev, K.K, Kategoriya Roda i Obiektmaya Konstruktsiya V Zaza, Iranskeye Yazikeznanye, Moskva, 1976, r : 104-119
- 56 - Latham, Robert Gordon, On a Zaza Vocabulary, Opuscule, Essys Chiefly philological and ethnographical, (Williams and Norgat), London, Edinburg, Leipzig, 1860, P : 242-244
- 57 - (Latham, Robert Gordon), Zaza Lügatçesi Hakkında, Süreç (Üç aylık Siyasal Kültür dergisi), No : 2, Sayfa : 11-13

- 58 - Le Coq, A.V., Kurdische Texte, Berlin, 1903
59 - Le Coq, A.V., Hikayeti Dunya Güzeli (Tadayox : Omer ibn Ali Kose), r : 63
60 - Le Coq, A.V., Hikayeti Ibrahim Paşa, r : 60
61 - Le Coq, A.V., Hikayeti Yusub we aziz (Tadayox : Omer ibn Ali Kose), r : 66
62 - Le Coq A.V., Ekmekçi de Muşawere (Vatox : Omer ibn Ali Kose), r : 68
63 - Le Coq, A.V., Latife (Vatox : Omer ibn Ali Kose), r : 68, 69
64 - Le Coq, A.V., Die Kardinalzahlen in Zaza, Baba und Lolo-Kurdisch, r : 70
65 - Le Coq, A.V., Eigine Sätze in Zaza, Baba und Lolo Kurdisch, r : 72
66 - Le Coq, A.V., Wortsammlung ; Deutsch, Baba Kurdisch un Zaza, r : 103
67 - Lerch, P., Forschungen über die Kurden und die Iranischen Nord-Chaldäer, 1858, Petersbourg
68 - Lerch, Peter Ivanowicz (Pötr Ivanowicz Lerx), Issledowanija ob iranskix Kurdux i ix Predkax Severnyx Xaldejax, SPB., 1858
69 - Literarisches über Kurdistan, PM (Petermanns Mitteilungen), 1864, p : 67
(W.Strecker, Der Distrikt der Dersim-Kurden).
70 - Maceraî Silêmanî Gince, Roja Newe (Kürtçe-Türkçe Gazete), Istanbul, No : 1 (15-5-1963), r : 4
71 - Malmîsanij, Bêri, Hêvi (Kovara Çandiyê Giştî), Paris, No : 2 (Gulan 1984)
72 - Malmîsanij, Çend Deyîrê ma, Berbang, Stockholm, No. 12, r : 16-17
73 - Malmîsanij, Dimilkî di Ciyayeya Vatişan, Hêvi, Paris No. 2 (Gulan 1984), r : 86-103
74 - Malmîsanij, Dimilkî di Daçek, Berbang, Stockholm, No : 15 (1983), r : 15-17
75 - Malmîsanij, Dimilkî di Lêkerê Hevdudanî, Hêvi, Paris, No : 1, (Ilon 1984), r : 67
82
76 - Malmîsanij, Dîz û Qiral, Berbang, Stockholm, No. 10 (Nîsan 1983), r : 16
77 - Malmîsanij, Dil Konusunda bir Araştırma, Devrimci Demokrat Gençlik, Istanbul, 1978, No: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11
78 - Malmîsanij, Etnik, Ktabê Ramitey, Tîrêj, No. 2 (1980), r : 27-29
79 - Malmîsanij, Ganfiday Dêrsimî, Berbang, Stockholm, No. 11 (Gulan 1983), r : 10-11
80 - Malmîsanij, Gune, Yasax û Eyb, Berbang, Stockholm, No. 17 (1984), r : 11
81 - Malmîsanij, Heş, Hêvi (Kovara Kurdî ya Zarokan), Stockholm, No. 4 (Gulan 1981), r : 8-9
82 - Malmîsanij, Ma çi Waşt ? Errik, Deza, Tîrêj, Stockholm, No. 4, r : 59-66
83 - Malmîsanij, Şîretê Kalî, Tîrêj, No. 1 (1979), r : 43
84 - Malmîsanij, Têkiliya Zaravayan, Berbang, Stockholm, No. 7-8-9
85 - Malmîsanij, Zaza (Dimilî) Lehçesinde Yazan Bir Ozan : Melay Xasî, Devrimci Demokrat Gençlik, Istanbul, No : 2 (Mart 1978)
86 - Malmîsanij, Zaza-Kürt Atasözleri, Armanc, Stockholm, No. 5 (Ilon 1979), 6 (Çileyê Pêşîn 1979), 7 (Çiriya Paşîn 1979), 8 (Kanun 1979)
87 - Malmîsanij, Zerra Mi, Ewro û Meştî, Ma Bi Çiman Dîy, Tîrêj, No : 3 (1980), r : 22-29
88 - Mehmed, Bi musnê, Tîrêj, İzmir, No : 2 (1980), r : 57
89 - Müller, Fr., Zaza-Dialect der Kurdensprache, (Beiträge zur Kenntniss der neuerpischen Dialecte, Laut und Formenlehre, Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften), Wien, 1864, No : 48, 21 p.
90 - Qazî, Seyîd, Dersim, Tîrêj, Stockholm, No : 4 (1981), r : 50
91 - Qazî, Seyîd, (Dersim), Dr. Şivan, Kürt Millet Hareketleri ve Irak'ta Kürdistan Ehtilali, Stockholm.
92 - Sevgen, Nazmi, Yaşayışları Şimdiye Kadar Gizli Kalmış Bir Aşîret : Zazalar, Tarih Dünyası Dergisi, Sayı : 14,15,16,17, Istanbul, 1950 / Türk Kültürü Dergisi, Sayı : 299, 230, Ankara, 1982
93 - Şeîx Saîd u Diarbekira, Zarja Vostoka, Tiflis, 5-4-1925, p : 3

- 94 - Tayfun, M., Zaza-Kürt Türküleri, Özgürlük Yolu (Aylık Siyasi Dergi), Ankara, No : 19 (Aralık 1976), r : 71-83
- 95 - Taylor, James G., Journal of a tour in Armenia, Kurdistan and upper Mesopotamia with notes of researches in the Deyrsim Dag in 1866, JRGS (Journal of the Royal Geographical Society), London 1868, XXXVIII, p : 281-361
- 96 - The Faith of the Dersim Kurds, Gelawêj, Takoma park, Maryland, Amsterdam, june 1964, p : 8-10
- 97 - Usman Efendi, Biyîşa Pêxember (Mewlûda Nebî-Bi Kurdîya Dûmilî, Zaravayê Sêwrekê), Şam (Damascus), 1933
- 98 - Xagû Vera, Dengê Komkar, Frankfurt, No : 51-52 (10-4-1983), r : 16
- 99 - Xasî, (Mela) Ehmedê, Mewlid, Diyarbekir, Litografya Matbaası, 1900
- 100 - Xatê Xanim, Eliyê Evdirrehman, Erivan, 1959 / Eliyê Evdirehman, (Gundê Mêrxasan), Rabûn (Organa Bahoz-Rêxistina Têkoşer û Şoreşgerên Kurdistan, No : 1 (Gulan 1975), r : 12-14
- 101 - Xezal, Roja Welat (Rojnama Siyasi û Çandî), Ankara, No : 3 (Çileyê Pêşîn 1977), r : 12
- 102 - Xoca, Welî, Bi dimilî, Hêlin (Kovara Kurdî ya Zarokan), Stockholm, No : 7, r : 11
- 103 - Xoca, Welî, Bi dimilî du manî, Hêlin, Stockholm, 1983, No : 8, r : 13
- 104 - Xoca Welî, Bi dimilî du manî, Hêlin, Stockholm, No : 11 (1984) r : 13
- 105 - Xoca, Welî, Tikûtenya, Berbang Stockholm, No : 16 (1983), r : 23
- 106 - Xonay Hecî, Roja Newe (Kürtçe-Türkçe Gazete), Istanbul, No : 1 (15-5-1963), r : 4
- 107 - Yavuz, Edip, Tarih Boyunca Türk Kavimleri, Ankara, 1968
- 108 - Yeka nek, Hêlin (Kovara Kurdî ya Zarokan), Stockholm, No : 3 (1983), r : 13
- 109 - Zaza (Dimilî) : Türk Ansiklopedisi (Arya Maddesi): cilt : 3, sayfa : 425
- 110 - Zaza : Muin, Dr. Muhammed ; (Muhammed Huseyin bin Xelef Tebrîzî mutexellis be Borhan), Borhanê Qatî' Intişarê Danîşgahê Tehran, Tehran, 1330 (hûcî-şemsî), cild : 1, r : 39
- 111 - Zazacada Sayıların Yazılışı, Kızıl Yol, No : 2 (1984), S : 31
- 112 - Zazaî ; Dehxoda, Elî Ekber ; Loxetname, Tehran, 1956-1979, cild : XVIII, r : 37
- 113 - Zekî, M. Emîn, Kurdistan Tarihi, Istanbul, 1977, Komal Yayınları, sayfa 176, 177, 178, 187
- 114 - Zerteng, Pankisar, Zazakiyê Ezirganî û Diyarbekir, Tirêj, No : 3 (1980), r : 7
- 115 - Zerteng, Pankisar, Zivanê Qisse Kerdîsî û Nûştîşî, Tirêj, No : 2, r : 10
- 116 - Zilfî, Canî Canî, Özgürlük Yolu, Ankara, No : 36, r : 87-94
- 117 - Zilfî, Dayê Mi Hêfê to Guret, Gaziya Welat (jibo şerê Azadî û wekhevîyê Rojnama Mehî), Frankfurt, No : 3 (1980), r : 10
- 118 - Zilfî, Dayê Mi Hêfê To Guret, Berbang, Stockholm, No : 16, r : 16
- 119 - Zilfî, Dersim Yöresinden İki Halk Türküsü, Özgürlük Yolu, Ankara, No : 30 (Kasım 1977), s : 91-98
- 120 - Zilfî, Dimilkî-Kurmancî-Tirkî ferhengok, Hêvî, No:1, (İlon 1983), r : 107-123
- 121 - Zilfî, Folklorê Kurdî ebe Zarava Dimilkî, Hêvî, Paris, No : 1 (İlon 1983), r : 83-106 ; No : 2 (Gulan 1984), r : 109-124
- 122 - Zilfî, Piyakerê Koladarûnê Tirkî, Ronahî, Zurich, No : 22 (Gelawêj 1977)
- 123 - Zilfî, Xefîl, Hesenqela, Şevdîn, Pore, Özgürlük Yolu, No : 43 (Aralık 1978), r : 87

HALETEKANÎ CÎNS Û BÎNAY BERKAR LE ZAZA DA'

Nûsînî be rûsî : Profesor K.K. KURDOYÊF

Pêşeki

Le ser diyalêktî zaza kêşe w nakokî zor le do rûwewe heye. Rûyêkyan ewe ye, ke hendê le zanayan zaza ne be diyalêkt we ne be goverî zimanî kurdî dadenên. Ewekeytiryay ewe ye, ke zaza debenewe ser yekêk le diyalektekanî zimanî kurdî -ser diyalêktî kirmancî serû weyan xwarû- ca ême lêre da be pêwîstman zanî ke em wutare nusrawe le layen profêsor Kenat Kelaşovîç Kurdoyêv'ewe, ke be zimanê rûsî le kitêbî zanistî zimanî zimane Êranîyekan da bilaw kirawetewe* werbigêrrîne ser zimanî kurdî, bo ewey, ke zanayan û zimanewananî berrêzî kurdman bîxwîninewe we belkû hendê şitî nwê trîş le lay ewanîşewe derkewêt.

Her wek lem wutare da debînîn, ke mamosta K.K. Kurdoyêf be belgey zanistî rewan ewey ron kirdûtewe, ke zaza ser be zimanî kurdî ye û diyalêktekî em zimaneş e, we basî eweşî kirdûwe, ke em diyalêkte le zor şit legel diyalêktî kirmancî xwarûş yek deგრêtewe.

K.K. Kurdoyêf lem wutare da berawurdî zazay legel diyalêktî kirmancî xwarû nekirdûwe, belkû legel diyalêktî kirmancî serûy kirdûwe we diyalêktî zazay pitir be lay diyalêktî kirmancî serû da birdûwe.

Minîş le katî xwêndinewey em wutare w wergêranî bo ser zimanî kurdî hewlî berawurd kirdineweyim legel kirmancî xwarû dawê, belam legel em wutare da bilawî nekemewe, çunke demewêt be wutarêkî taybetî w serbe-xoy bilaw kemewe we qûlturiş bo berawurdeke biçim. Lêre da hewlî ewe'm dawê, zarawe rêzimanîyekan le wergêraneke da kurdî bin û le pal ewanîşewe zarawe rêzimanîyekanî erebî w îngilizîm nûsîwîn. Hendê şitî kurt kirayewe w zaraway taybetîşim bew mebestaney xwarewe bekar hênawe :

K.K. : Kenat Kelaşovîç Kurdoyêf

K.X. : Karl Xadank

P.L. : Pêyutir Lêrx

l. : lapere

* *Iranskiye Yazikeznanye, Moscow, 1976, p : 104-109*

berkar : tewawker, el-mef'ul
diyalékt : lehcey mehelli
gramatîk : rêziman
grûp : komele
haletî diyar : el-haletu'l-mubaşere (direct case)
haletî nediyar : el-haletu'l-mubheme (oblique case)
ber. : berawurdî
kr. : kirmancî

WUTAREKE

Qise be zimanî zaza le herême nawendekanî Kurdistanî Turkiya dekirê ew nawçe sêgoşeye degêrêwe, ke dekewête nêwan şarekanî Diyarbekir û Muş û Dersîm. Zaza çend govêrêkî heye ; her gover nawî ew nawçeyey wergirtûwe, ke lê bekar dehênrêt, wek : zazay Sêwerek, zazay Kor, zazay Çebaxçur, zazay Kêxî w zazay Palû. Ew goveraneş le roy cewherî reg û rîşey binaxey rêziman, fonetîk û lêksîka we binçîney dirûstbûnî ferheng yek degirînnewe.

Dananî zaza be şêweyekî zimanî kurdî le layen hendê zanayan kêşe w nakokî le ser e. Ta êsta şwênî zaza le naw zimane êranîyekan diyar niye. Her wek debînîn, ke zanayan A. Abovyan, N. Dersîmî, P. Lêrx, V. Ştrêker, Lê Kok, F. Miller, K. Bedirxan, K. Badillî we ewanîtir zaza be diyaléktêkî zimanî kurdî dadenên, belam zanayanîtir O. Mann, Riç, K. Xadank, D.N. Mekkenzî û hîtir zaza ebenewe ser goran, ke be zimanî kurdî dananên, herçende emane neşyan tuwanîwe beşge w qena'etî zanistî wa bihênnewe, ke bitwanîn rakanî xoyan dûpat kenewe.

Hebûnî em kêşe w ew nakokîye le ser diyaléktî zaza le ber ewe ye ke binyatnanî rêzimanî zaza ta emro kem kewtûte ber nûkî qelemî kolînewey zanistî w lêduwan, legel eweş ke hendê tékst le diyaléktî zaza bilaw kirawetewe.

F. Miller, ke kurtey rêzimanî zazay nûsiwe ew tékste zazayaney bekar hênawe, ke P. Lêrx bilawî kirdûnetewe we degerrênewe ser govêrekanî diyaléktî zazay nawçey Muş û Palû*.

Her wehaş, K. Xadank tekste zazayîyekanî goverî zazay Sêwerek û zazay Korî bekar hênawin ke O. Mann le salekanî 1901-1903; 1906-1907 koy kirdûnetewe we bilawî kirdûnetewe. Be pêy em goveraneş nûserî nawbiraw berkolêkî le gramatîkî zaza nûsiwe, belam boy rênekewtûwe, ke şwênî zaza le naw zimane êranîyekan da diyar xat**.

Hewldanekanî F. Miller we K. Xadank piley yeksanî binyatî gramatîkî zaza w kirmancî diyar deken, awaş serkewtînyan le kareke da destgîr nebû. Çunke hêştan ewsa halet û diyar de bincînekanî gramatîkî xudî kirmancî

* Müller, *Zaza-Dialekt der kurdensprache*, Wien, 1864

** Hadank, *Mundarten der Zaza*, Berlin, 1932

Leme bew lawe kurt kirawey K.X. bekar dehênîn le birtî K. Xadank.

der nekewtibû, bo ye kolînewe le forme dîyar xeryekan û diyar de gramatîkîyekanî diyalêktî zaza berawurdî legel kirmancî da betenhayî we be yeklawî derkewt.

Eme demanewe be şeweyekî giştî w bincî hebûnî cinse gramatîkyekan we binyat û destûrî berkarî karî têperr le formekanî katî rabirdû da le diyalêktî zaza be berawurd kirdinewey legel heman dîyar de gramatîkyekanî kirmancî pişan bideyn.

Pêş ewey, ke dest be nûsînî halet û diyar de gramatîkîyekanî zaza w kirmancî bikeyn, debê hendê qise le ser hebûnî cins û binyat û destûrî berkar le kirmancî da bikeyn. Ewey ke bo yekem car we here zor bas kirabêt, yaxud bayixî pêdirabêt le nêw basegramatîkîyekanî diyalêktî bincî zimanî kurdî-kirmancî-, pirsiyarî haletekanî cins we binyatî destûrî berkare le karî têperr da.

Be pêy nawî heyî le roy cinsewe le kirmancî da boman der dekewêt, ke watay kes û giyanleberî mêyîne bigeyinin, we nawe nêrînekanîş ew wuşanen ke, watay kes û giyanleberî nêrîne bêt. Balam nawe heyîyekanîtir, ke watay kenkrêt «tewaw» we mefahîmî mûcerred debexşin, detwanin bibin be cinsî nêrîne, yan mêyîne. Nişaney gramatîkî cinsî naw le kirmancî da be pê yasay îzafetewe bem cûre ye :-a bo mêyîney bê amraz, -i bo nêrîney bêamraz, -ê bo nêrîney amrazdar e. Le yasay haletî nadiyarîş da nişaney gramatîkî nawêk, ke le grûpêk pêk hatibêt bo mêyîney amrazdar weyan bêamraz nişaney -e ye, bo nêrîney amrazdar nişaney -î ye, belam bo nêrîney bêamraz nişane niye ; be watay bêkotayî ye. Diyar e, ke nişaney îzafet û nişaney haletî nadiyar ewe ye ke ew îzafete w ew halete bo herdû cinsî naw le nawî tak da derdekewin, we le nawî ko da nîrîne w mêyîne lêk cîya nabnewe w yek nişaneyan heye. Bo herdû cinse nawekan tenha yek nişaneyan heye, ke ewîş nişaney -an e, ke bo haletî nadiyar bekar dehênrêt, we le haletî diyarîş da tak û koy naw tenha be kotayî karekewe dîyar e.

Le binyatî berkarî têperr da le katî rabirdû da sobyekt (mentiqî)* be rêjey haletî nadiyar be derdekewêt we serinc radekêşê, belam berkarî rûdaweke -ebyêkt- le rêjey haletî dîyar be derdekewêt, lem halete da kar legel fa'îlî nadiyar da rêk nakewêt, belkû legel berkarî yekser (el-mef'ul'ul-mubaşir) be ser kotayî karekewe dîyar e. Em core binyate gramatîkiye le kirmancî da be pesîv (karî karabizir -el mebnî li'l- mechul) dêt û be derdekewêt nek be ektîv (karî dîyar -el mebnî li'l- me'lûm). Le kirmancî da binyatî pesîv be yarmetî karî yarmetîder, durust debêt paş ewey ke kare yarmetîdereke be karêkî têperrî watabexş durust debêt. Em cûre reg û rişane le hemû ew rêjanewe dîr nîn, ke wezîfe w dewrî coreha we corawcorî nişaney haletekanî cins û nişanekanî îzafet û formekanî haletî nadiyarî naw le kirmancî da debînin. Bo kolînewe le haletî cins û binyatî berkarî teneperre le zaza da wa bebaş dezanîn, ke be şeweyekî rêk û guncaw le xasyetekanî diyar û aşkira we serinc rakêşî formî nawî nêr û nawî mê le yasay nişanekanî îzafet û formekanî haletî nadiyarî naw da we berawûrdî legel heman cor le kirmancî da

* *el-fa'îlul-mentiqî, el mustetîr*

bikeyn, bem pilane zor baş hebûnî cins û binyatî îzafet le zaza da bediyar dekewê we detwanrê biryar le ser yeksanî w hawbeşî w lêkcûdayî w çiyawazî coreha formekanyan le herdû diyalekteke da -kirmancî û zazayî-bidrê.

Derbarey hebûnî haletî cins le zaza da K. Xadank tenha le ser ewe newestawe, ke çî core tîpî nawî heyî le naw em cinsane da degerrêtewe ser em yan ew cinsî (nêr û mê), belkû serincî K. Xadank bo ewe royîştûwe, ke «cinsî rêzimanî le nawî heyî w awelnaw ranaw rêjey karî diyarxiraw heye w be diyar dekewê (K.X. 622)². K. Xadank hendê nişaney îzafet debatewe ser ew formaney rêzimanî aşkira w cins. Nişanekanî îzafetî nawî nêr le lay K. Xadank'ewe emanen : -e, -ê, -o, -i, bo nawî mêyîneş emanen : -a, -ya, -aî, -eî. K. Xadank sebareş aşkirayî w derkewtinî cins le haletekanî nadiyarî naw û ranawî tak le formî -e, -ê, hiç nalêt û em formane be formî «kasmus obligus» * -casus obligus- dadenê (K.X. 62, 63).

Le beşî «zaza zimanî kurdî niye» nişaney lêkcûdayî zaza w kirmancî berçaw dekewêt, ke wayan le K. Xadank kirdûwe bawerr be kurdîyetî zaza nehênê we bilêt, ke le zaza da cins heye, belam le kirmancî da cins paşmaweye we mawetewe. K. Xadank denûsê : «Lêk cûdayî cinsî gramatikî le zaza da zor be aşkira diyar e, awaş le kurdî rojawa da - kirmancî, K.K. - eweş detwanrê tenha be paşmawe dabinrê» - K.X, 21. Piley êstay zanistî zimanî kurdî wutar derbarey paşmawetî weyan nebûnî cinsî gramatikî le kurdî da be diro dexatewe. Zimannasekanman em rayeyan ragirt, ke le serew da wutrawe, sereray eweş be endaze w pêwanî tewaw destnişanî hebûnî cinsyan le kirmancî da kird, herwehaş sebareş nêr û mê le kirmancî da coreha form û nişaneyan derxist her çun le nîzamî îzafet da awaş le tesrîfî naw da**.

Le zaza da nişanekanî îzafet bo tak emanen : -i, -ê, -a, -aî, eî, -o. Em nişaneş keresten we cinsî gramatikî pişan deden. Hendê nişaney îzafet le zaza da xasiyetî axawtinî goverekani be der dexten. Nişaney «-î» yî îzafet betenha we becûdayî le wanîtir le goverî nawçey Mûş û Palû da bekar dehênrêt, we formekanî îzafet -e, -a, -aî, -eî lem gover û nawçane da bekemî bekar dehênrên (birwane : têkstekanî P. Lêrx, L : 88-110) ***.

Le goverî Sêwerek da formî îzafet -ê zor bekar dehênrêt, belam formekanî -î, -aî, -eî ke ber çaw dekewen (K.X, 173-210), le goverekani zaza Kor û zaza Kêxî da her formî îzafet -î betenha bekar dehênrêt (K.X, 306-354). We le Cebaxcûr da formekanî -î, -ê, -o bekar dehênrên (K.X, 360-370). Lêw têkstaney, ke le layen xomanewe nûsrawnetewe degerrênewe ser nawçey Batûm tenha formekanî -î, -ê, -a bekar dehênrên.

Wezîfey formekanî îzafet le goverekani zaza da le layek çiyawazî nêwan goverekani pişan deden û le layekitirîşewe têkelawî w yeksanî goverekani be-

* *oblique case : haletî nadiyar*

** *birwane : K.K. Kurdoev, Grammatika kurdkovo Yezika (kurmanji), M.-L, 1957 ; N.I. Tisukerman Ochirik Grammatiki Kurdkovo Yeziske - Trudi Instituta Yezike znani ANSSSR, 1956, T. VI ; - H. KH. Bakaev, Govor Kurdiv Turkmeni, M.-L. 1962.*

*** *birwane : P. Lerkh, Issledovanie eb iranskikh kurdkakh Ikh Predkakh - Severnikh khadankakh, KN. III, SPB., 1858.*

diyar dexten. Bewurdbûnewe le hemû têkstekanî goverekani zaza be derdeke-wêt, ke formî îzafetî here bekarhatû we bilaw le goverekani da, formî -î ye. Em formî îzafete herwek gişt goverekani zaza bigeynête yek waye we mîh-werêkiş e bo pişandani cins.

Pêş hemû şitek eme dêt, ke jimareyêkê zor le wuşe -formekani -aî, -eî yan le zaza da be serewe diyar e, belam le kirmancî da formî «-a» ye. Em rewaletêş binaxeyêki waman bo destnişan dekat, ke bilêyn ew forme-îzafet-yaney zaza legel ew wuşane bekar dehênrên, ke le cinsî mêyînen. Wezîfey formî îzafet -aî, -eî, le zaza da legel wezîfey «a» y kirmancî tenasub dekat. Her em forme îzafetes detwanê bibête nişaney cinsî nawî diyarxiraw.

Be temaşakirdinî ew têkstaney, ke P. Lêrx û Lê Kok û K. Xadank hî xoman (mebestî Yekêti Sovyet e -wergêrr) û herweha leser qisekanî K. Xadank sebarete hebûnî cins le goverekani zaza da delên, ke cins le zaza da herwek le kirmancî da taybet e be formî ranawî nişaney tak ranawî kesî tak û ranawî heyî w hendê le rêjekanî kar. Formekani cinsî gramatikî diyar be ser nawyan ranawewe her nişaney îzafet û formekani naw û ranaw in le haletî nadiyar da. Herwek le kirmancî da, ke derkewtinî cinsî nawî awelnawî dewestête ser nawî diyarxiraw, ke dekwene pêşeweyan. Derkewtinî cins be ser kotayî karekanewe yekêk e lew nişananey, ke zaza le kirmancî cûda de-katewe. Haletekanitirî derkewtinî cins le zaza da legel heman ho w halet deguncêt le kirmancî da. Nimûne :

zaza

Vaştûraî xo bide mi (PL, 88)
Keînaj³ mi ha qonax da rûniştêî (PL.89)
Ciniaî dewî va (PL, 80)
Ez cehani estorê xu dana tu (K.X, 348)
Xalo xenceraî mi bide (P.L, 101)
Nameî eşîreta te⁷ çina u ? (P.L, 96)

kirmancî

Dasa xwe bide min
Keça⁴ min wa qonaxê da runiştîye⁵
Jina dew got
Ez cenuya hespa xwe bidim⁶ te
Xalo xencera min bide
Navê eşîreta te çî ye ? ta d.

Komelewuşeyêk le zaza da heye, ke îzafetî -aî, -eî werdegrin, belam le kirmancî da îzafetî cinsî nêr werdegrin. Em diyar de gramatikye teasubekî kem le wezîfey formekani îzafetî -aî, -eî we formî -a le zaza w kirmancî da bederdexat. Nimûne :

zaza

Hesenik werişt, leşai dewî bird (P.L, 95)⁸
Bin balîşnaî dewî ra şimşîrî dewî vet, geraut (P.L., 95)
To sereî xo taşt (K.X., 177)
Qewxeî Siwan û Abdula Begî (P.L., 96)
Awa nimûneytirîş hen.

kirmancî

Hesenîk rabûrd⁹ leşê dew bir
Ji bin balgîyê dew şimşîra dew derxist.¹⁰
Te serê xwe teraşt.
Qewxa Siwan û Abdula Begê

Îzafetî -a le zaza w kirmancî da betewawî wezîfey diyarxistinî mulkiyetî şitek weyan danepalî şitek bo lay nawêkewe debîne herwehaş le herdû diyalêkteke da îzafetî -a nişanêki gramatikî cinsî mêyînanaw e. Bo nimûne :

zaza

Nameî eşireta ti¹¹ çina u ? (P.L., 96)
 Pêy debara me¹² bibo (P.L., 87)
 Raya ma dûr a (K.X., 175)
 Ti¹¹ dersa¹³ xo wend o ? (K.X., 167)
 Bejna jaî kilm a (K.X., 160)
 Dergûşa jaî reşane (K.X., 175)

kirmanci

Navê eşireta te çi ye ?
 Pê debara me bibe.
 Riya me dûr e.
 Te dersa xwe xwendiyê ?
 Bejna wê kurt e.
 Dergûşa wê bihejîne.

û nimûneytirîş.

Îzafetî -ê, -î be zorî le gişt goverekani diyalêkti zaza da bekar dehênrêt, heman îzafetîş, le diyalêkti kirmanci da tenha wek nişaneyêkî gramatîki nawî diyaxirawî nêrine diyar e. Îzafetî -ê, -î le zaza da nişaney nawî diyaxirawî cinsî nêrine w mêyîne ye, lew haletey, ke nişaney cinsî nêrine ye le gel îzafetî -e, -î le kirmanci da yek degrêtewe, leber ewe detwanîn bilên, ke îzafetî -ê, î le her dû diyalêkteke da nişaneyêkî gramatîki cinsî nêrinen, serray ewey, ke le wezîfeş da le her du diyalêkteke da yek in. Yeksanî w wekyekî naw le rûy qebûlkirdinî îzafetî -e, î le herdû diyalêkteke da be derdekewêt, we le kirmanci da debînin, ke hendê naw îzafetî -e werdegrin hendê nawitirîş îzafetî -a. Nimûne le bekarhatinî îzafetî -ê le zaza da :

zaza

a) Namê to çîço ? (K.X., 173)
 Min goştê miyêr wardo (K.X., 174)
 Meîmanê ma (K.X., 175)
 Pêr lacekî karwanî ra pers kird (K.X., 195)¹⁵
 Destê pêrê xo lau na pa (K.X., 197)
 Qismetê min (K.X., 204)
 Welatê Mêrdînê di (K.X., 204)
 Baxçê tu estu ? (P.L., 95)
 Qaulê camêrdan (P.L., 95)
 Serê xoe taîşt, riê xoe taîşt (P.L. 121)

kirmanci

Navê te çi ye ?
 Min goştê miyê xwar¹⁴
 Mêvanê me
 Bavê kur ji karvan pirs kir.
 Destê bavê xwe paç kir.
 Qismetê min
 Wealtê Mêrdînê da.
 Baxçê te heyê ?
 Qewlê camêran
 Serê xwe teraşt, rûyê xwe teraşt.

û hitir

b) Rîcaê karwanî pîrê lacekî qabul kird (K.X., 196)¹⁵
 Merlatê xo kird¹⁵ xo dest (K.X., 195)
 Kilîtê qapî (K.X., 200)
 Dostê min (K.X., 328)
 Qawxê Nêrib û Sîwanî (P.L. 111)
 Kêfê ma haul u (P.L., 96)
 Texmînê xo va (K.X., 204)
 To cuabê kahit ard ? (K.X., 181)

Rîca karvan bavê kur qebûl kir
 Mertala xwe kir destê xwe.
 Kilîta qapî
 Dosta¹⁶ min
 Qewxa Nêrib û Sîwanê.
 Kêfa me xweş e.
 Texmîna xwe got.
 Te caba kaxezê anî ?

û hitir.

Bekarhatinî -î le zaza da :

zaza

- a) Babi min ez daya tu (K.X., 342)
 Biraî pîlî (P.L., 87)
 Vengî xoe (P.L., 88)
 Goştê gaê surî (P.L., 91)
 Ahmed lacî Elî Axaî (P.L., 101)
 Destê xoe berd zereî şibakê (P.L., 101)
 Eskerî Ebdula Axaî (P.L., 110)
 b) Çekî xoê bide min (P.L., 110)
 Qonaxê mê (P.L., 89)¹⁷
 Kêfî tue (P.L., 89)
 Fincanî diyîni (K.X., 319)
 Roucî qauxê (P.L., 119)
 Malî mi (K.X., 316)
 Şimşiyêrî dêwî bige (P.L., 94)
 Ina desmalî jinî min a (K.X., 328)

û hitir.

Ew nimûney serewe yeksanî w hawbeşyetî nêwan zaza û kirmancî pişan deden, her wehaş diyar e, ke wuşe le zaza da be îzafetî -ê, -î le naw qewarey terkîbî naw da xoyan degorin û bedwayewe wek nawî cinsî nêr û mê be derdekewin. Le kirmancî da beşêk le nawan be îzafetî -ê denasrên le cinsî nêr da, we beşekeş duwemî ke nawî mêyîne ye be îzafetî -a. Ger bêtû bigerînewe ser naweheyîyekan derdekewêt, ke cinsî naw le kirmancî w zaza da yek serçaweyan heye. Le qewarey nawêk da diyar e, le diyalêktî zaza da îzafetî -ê, -î yek wezîfe debînîn we debîne nişaney cinsî nêrîney temellûkî nawî diyarxiraw, bo ye gelê car wezîfeyan têkel yek debin. Em diyar de gramatikyeş le zaza da zor berçaw dekwê le gelêk têkstekanî zaza da, ke degerrênewe ser coreha goverekanî. Carî wa heye, ke wuşeyêk lem diyalêkte da legel îzafetî -ê hatuwe we carê waş heye legel îzafetî -î. Nimûne :

- Îzmê mê¹⁷ bide (P.L., 101)
 Malê şima (P.L., 105)
 Jinîê xo ra va (K.X., 329)
 Dostê min (K.X., 328)
 Qaulê camerdan ya u (P.L., 95)
 Enoê qauxê Tirkan nu (P.L., 95)
 Ez cebabê dewî dana (P.L., 88)
 Wextê xoê da

û hitir .

Bem pête formekanî îzafetî tak -a, -e, -ê, -î kurte hawbeşiyek le nêwan diyalêktî zaza w kirmancî da pêk debênîn. Le kirmancî da îzafetî -a, -e, bes be nawemêyînekan delkêt, belam îzafetî -ê, -î, be nêrînekan ; be watay ema-

kirmancî

- Bavê min ez dame te
 Biraê mezin.
 Bangê xwe.
 Goştê gaê sor.
 Ehmed kurê Elî Axa.
 Destê xwe bir hindurê şibakê
 Eskerê Ebdula Axa.
 Çeka xwe bide min.
 Qonaxa min
 Kêfa te
 Fincana dudan
 Roja qewxê.
 Mala¹⁸ min
 Şimşîra dêw hilde¹⁹.
 Ew²⁰ desmala jina min e.

Berawurd :

- Îzmi mê¹⁷ bide (P.L., 84)
 Malî tue (P.L., 101)
 Jinî min (K.X., 328)
 Dostî tu (K.X., 328)
 Qaulî camerdan ya u (P.L., 95).
 Qauxî Sîwan û Ebdula Begî (P.L., 96)
 Tu cuabî min niarda
 wextî xoê da (P.L., 104)

ne wek nişaney pişandani gramatîkî cinsî nawî heyî wezîfe debînin. Wezîfey îzafet le zaza da ewîş le binc da her wa ye, belam be ciyawazî le kirmancî, ke wezîfey îzafetî gramatîkî le zaza da lew halete da, ke cinsî gramatîkî nişan dedat cûda debêtewe, debînin, ke hendê car be nawî nêrîne delkên û hendê carîtirîş be nawî mêyîne. Em wezîfetêkelawîyey îzafet le zaza da berew le nawçûn decêt le pişandani haletî cinsî gramatîkî.

We herweha haletekanî cinsî gramatîkî le zaza da le hendê formekanî karîş da be derdekewin be taybetî le karelikawekan û formekanî katî rabirdûy kesî sêyemî takî kar. Em rûdawe rêzimanîyeş nişanêkî taybet e bezaza we le kirmancî cûda dekatewe, çunke le kirmancî da cinsî gramatîkî le formekanî kar da bediyar nakewin. Leme da formî karekan nişaney nêr û mê be diyar dexten.

Le diyalêktî zaza da formî -o be serkarekanewe nişaney cinsî nêrîne ye we formî -a nişaney cinsî mêyîne ye. Nimûney cinsî mêyîne :

zaza

Ina cerîeî min a (K.X., 323)
Ina jinî rind a (K.X., 399)
Ina jinî niêweş a (K.X., 306)
Raya çend rojan a ? (K.X., 179)
Dersa min ewro çetin a (K.X., 176)
Ina desmalî dostî min a (K.X., 328)

kirmancî

Ew²⁰ carîya min e.
Ew²⁰ jina rind e.
Ew²⁰ jin nexweş e.
Rîya çend rojan e ?
Dersa min îro çetin e.
Ew²⁰ desmala dosta min e.

û nimûney tiriş.

Nimûney cinsî nêrîne :

zaza

Inuê merdim rind o (K.X., 369)
Persê merdimîdê pilê xerab nîo (K.X., 181)
Inî niêweşe (K.X., 306)
Inî rebbî ma o (K.X., 310)
Tutunê min rind o (K.X., 178)

kirmancî

Ew²⁰ meriv rind e.
Pîrsa merivêd pîr xirab nîne.
Ew²⁰ nexweş e.
Ew²⁰ rebbê me ye.
Tituna min rind e.

û hitir.

Formî karî katî rabirdûy kesî sêyemî takî kotayîhatû be pîtî «-a» yî bizwênî dengdar nişaney cinsî mêyîne ye, belam heman formî kotayî sifir (bêpit yan bêkotayî -wergêrr) nişaney nêrîne ye. Bo nimûne :

zaza

Ina kauta
Inî²² kaut
Tuyê ina jinî kışta (K.X., 469)
Inê eslanî inê²⁴ merdim kışt (K.X., 369)

kirmancî

Ew²⁰ ket²¹
Ew²⁰ ket
Te ew²⁰ jin kuşt²³

û nimûney tiriş.

Cinsî nawî nêr û mê le zaza da hemîsan le haletî nadiyarîş da el haletu'l-mef'ulîyye be derkewêt. Formî haletî nadiyar -î ye be nawî nêrine delkêt we -ê be meyîne. Em xasiyetey nêr û mê le zaza da be tewawî legel kirmanci deguncêt û herweha legel soranîş -wergêrr-lêre da nişaney -ê bo cinsî mêyîne bekar dêt deçête ser ew nawaneş, ke bê amraz in, we nişaney -î, ke bo nêrine legel ew nawane be derdekewê, ke amrazdar in. Ger hatû kotayîyeke bêamraz bo ewsa kotayî sifir (bêpîti nişaneyî -wergêrr) ew dewre debine. Le zaza da hendê car ew nişanane le haletî nadiyar da têkel debin, we carî waş heye le koy naw le haletî nadiyar hebê em nişane cinsiyane be dernakewin. Nimûne :

zaza

a) Weherî keyî kilîtê qapî veta (K.X., 200)
Cinaî dêwî kaxit geraut, akird (P.L., 89)²⁶
Çimî haşî (K.X., 309)
Aukî embarî (K.X., 330)
Cinazê 'Elî Axaî (P.L., 102)
Paşae Misirî (P.L., 111)
Pêrdê lacakî (K.X., 195)
Kenaî Axaî (K.X.)
Qonaxî Temir Begî (P.L., 120)

b) Aukî Şelê (P.L., 105)
Merdumî hukmatê (K.X., 333)
Kakilê gwîzê (K.X., 11)
Roci qauxê (P.L., 113)

kirmanci

Xudanê malê kilîta derî avite derva²⁵.
Jina dêw kaxez hilda, vekir.
Çawê hirçê
Ava embarê
Cinazê 'Elî Axa.
Paşae Misirê.
Bavê kurik
Keça Axa.
Qonaxa Temir Begê

Ava Şelê
Merivê hukumetê
Kakilê guzê
Roja qewxê.

c) Têkelawî nêr û mê bezorî w betaybetî lew têkstaney, ke le layen P. Lêrx û min (mebest K.K. Kurdoyêv e -wergêrr) ; berçaw dekewêt. Bo nimûne :

zaza

Xelif Axaî va (P.L., 113)
Xelî Axa va (P.L., 112)
Cinazê lacî (K.X., 6)
Ningê lacek (K.X., 11)
Jinî va (P.L., 118)
Keînek me re va (P.L., 118)
Hesenekî va : biraryênî (P.L., 118)
Hesenekî va : biraryênî

kirmanci

Xelif Axa got
Lingê kur
Jinê got

(leweş da) Hesenek got : birano, em herin²⁷

û hitir.

K. Xadank dû core riste dehênêtewe legel karî têperr da le gerdanî serfî katî rabirdûy kar le zaza da, wek : corî ristey be berkarî yekser û corî ristey bêberkarî yekser. K. Xadank nawî em core ristane be «bînay pesîv» debat.

Sebarete carî yekemewe K. Xadank denûsêt «pesîvî karî tepêrr le katî rabirdû da kotayî kesî wernagrêt (L., 90). Em diyar de rêzimanî ye bem ni-

mûnaney xwarewe ron dekatewe : Min kird¹⁵, toê kird, aî kird, ma kird, şîma kird, îna kird.

Derbarey corî duwemî riste K. Xadank delêt bînay pesîv lêre da pêwîstî be mubteda «fa'îlî nadiyar» heye le «casus obligus» we herweha pêwîstî be berkar heye le haletî diyar da. Be nimûneş em ristaney xwarewe nişan d-dat : - To tuî werdî ?

- To çiçi ardî ? (K.X., 90)

Ême ziyad lem çend kurteristekaneman neditun ne le karî têperr da, ne le karekey K. Xadank û ne le karekey Fridrix Miller, ke kurtebasêkî le ser zaza nûsiwe be pêy ew têkstaney, ke P. Lêrx nûsiwyeti. Be pêy ew kurtebasey, ke K. Xadank nûsiwyeti weyan nûsînekanî hendê nûserîtir detwanîn, ke risteş le kirmancî da bikeyn be dû cor ; riste legel berkarî yekser û corî ristey bêberkarî yekser. Lem diyalêkte da be corî yekem delên bînay berkar we be corî duwem delên bînay bêberkar we be corî duwem bînay bêberkar.

Herwek dîyar e, ke em core bînaye le kirmancî da zor baş û be pêy pêwîst lêkoldirawetewe, we nişanêkî rêzimanî aşkiran le kirmancî da. Em bînaye le kirmancî da be pesîv dernakewin, bekû beektiv, çunke pesîv le kirmancî da rêga w hoy dirûstbûnî taybetî xoy heye.

Be wurdûnewe le diyalêktî zaza derdekewêt ke lem diyalêktêş da her heman çeşn heye. Dwabedway ewe bekar hênanî zaraway «bînay pesîv» betewawî nawerokî riste bekarî têperr le katî rabirdû da nagrêtewe. Bo diyarxistinî tewawî em bînaye zarawayêkîtir heye, ke le kurdşinasî da zor baş bekar dê w deguncê w royîştûşe, ke zaraway «bînay beberkar û bêberkar» e. We nebê yeksanî em bînaye le zaza w kirmancî da be nawerok û dirûstbûnyanewe bêt belkû be wuşewe ye, ke le her dû diyalêkteke da formekanî cins û jimare w haletî nawî heyî yek in.

Debî eweş têbînî bikrê, ke le zaza w kirmanî da le bînay nawî karî têneperriş da em bînaye beramber yek dewestê. Le herdû diyalêkte da, xasiyeta legel yek guncanî formî kar û fa'îl le haletî diyarî bînay nawî da we lew ristaney da, ke karî têneperri katî rabirdûyan têda heye. Bo nimûne :

zaza
ez kautan
to²⁸ kautî
o (yan aî) kaut
ma kautîme
şîma kautî
înan²⁹ kautî
merdim ameya
merdim ameyî

kirmancî
ez ketim
tu ketî
ew ket
em ketin
hun ketin
ewan ketin
meriv hat³⁰
meriv hat³¹

Nimûnekanî serewe wekyekî formekanî kar le kirmancî w zaza da pişan deden. Le herdû diyalêkteke da karetêneperrakan kotayî lêk ciyawazyan heye, ke jimare w kesî fa'îl be derdexen. Lêre da ew fa'iley, ke ranawî kesî ye, le herdû axaftineke da le haletî diyar da be derdekewin. Jimarey fa'îl, ke

ranawî kesî ye, her çon bexudixoyewe awaş be kotayî karewe diyar e. Belam ew fa'îley, ke nawi heyî ye lêre da tenha be kotayî karewe denasrêt û diyar e.

Bem pîye le bînay nawi da hawbeşî bînayî w yekbûnî resenî formî beşekanî riste le zaza w kirmancî da yek deşrinewe. Herwehaş hawbeşî le nêwan zaza w kirmancî be berawurdkirdinewey beşeserekyekan ristey beberkar û bêberkar le bînay kari têperr le katî rairdû da be derdekewêt. Awa le bînay nawi ristey bêberkar da fa'îl le herdû diyalêkteke da le haletî nadiyar debê, we jimareşî behoy xudî formekanyewe diyar e, xeberî ristekeş le formî namumeyêz debê. Bo nimûne :

zaza
 min kird¹⁵
 tuê (yan toê) kird
 o³² (yan aî) kird
 ma kird
 şîma kird
 înan kird
 nêçîrwan kuşt
 nêçîrwanan kuşt

kirmancî
 min kir
 te kir
 ewî kir
 ve³³ kir
 we kir
 ewan kir
 nêçîrwan kuşt
 nêçîrwanan kuşt

Lew haletey, ke lem bînaye da fa'îl niye, formî kar, nişaney kesî sêyemî tak werdegrêt (kird) û legel karîş le bînay nawi da xoy deguncênêt. A em xasiyeteşe ye, ke le qewarey nawi bînay bêberkariye le zaza da we be tewawîş legel heman cor xasiyet le kirmancî da yek deşrinewe.

Yekbûnî formekanî gramatîkî le zaza w kirmancî da le bînay berkariş da bediyar dekewê. Hawbeşî zaza w kirmancî lem ruweşewe be derdekewê, ke fa'îl le haletî nadiyare we kari xeberî risteş be kotayî cûrawcûr be derdekewê we legel berkariş yekser da le roy kes jimare xoy deguncênêt. Em xasiyeteş betewawî w beronî diyar dekewê ger hatû berkar ranawî likaw bû. Bo nimune :

zaza
 To ez êştam be rere çarsû (K.X., 90-91)
 Ma şîma kuştê (K.X., 82)
 Înan ma kuştîma (K.X., 369)
 Bira kamî to ardî ?
 Tuê îna jinî kuştî (K.X., 369)
 Tuê ameî, ez arda (K.X., 330)
 Çira înan ma kuştîma ? (K.X., 182)
 Dêwî ez diyan, ez geraût, arda, besta enoc zîndan (P.L., 94)
 Babî min ez daya tu (K.X., 242)

kirmancî
 Te ez hiştîm³⁴ nav çarşuyê.
 Me hûn kuştî.
 Ewan em kuştî.
 Bira kê to anî ?
 Te ew jîna kuştî³³
 Tu hatî ez anîm
 Çira ewan em kuştî ?
 Dêw ez dîtîm, ez girtîm, anîm, kirîm wê zîndanê.
 Bavê min ez dame te.

Le nimûnekanî serewe da ranawî kesî le zaza da dû forman derkewtûn ; be formî haletî diyar û formî haletî nadiyar. Em herdû formanêş le binc û binewan û wezîfeyan da legel heman cor form le kirmancî da rêk dekewin,

tenha ranawî kesî duwemî ko nebêt «şima», ke wek formêkî bêlayen erkî xoy cêbecê dekat û beramber formî «hun» ê haletî diyar û «ew» î haletî nadiyar dewestêt, ke ranawî kesî kirmancî n. Le herdû diyalêktekan da ranawekeyekani haletî diyar le bînay berkar da wek berkarî yekser bediyar derdekewin, belam le haletî nadiyar da wek fa'îl.

Hawbeşî le durust dirdinî bînay berkar le zaza w kirmancî da nek tenha her le formekanî karî xeber da diyar e, ke le kes û jimare w berkarî yekser da, yek degrinewe, belkû leweş da be tewawî diyar e, ke formekanî fa'îl le nawî heyîyewe le roy halet û cinsî temelluk yek degrinewe. Halet û cinsî temelluk, ke fa'îlî bînay berkar in, le kirmancî da be formî derewey naw be diyar dexirên, gor naweke kotayî be nişaney nadiyarî -ê hatibû, ewe nişaney cinsî mēyîne ye, belam eger naweke kotayî be -î hatibû yan be bēkotayî bû, ewe nişane ye, ke naweke le cinsî nêrîne ye. Le zazaş da her be heman nişane destnişanî haletî cinsî nawekan dekrêt le diyaxistinî nêr û mē da. Legel eweş hendê carî wa heye, ke lem diyalêkte da nişaney -ê, -î le haletî nadiyar da tēkelawî yek debin. Bo nimûne :

zaza

Jinêk jû mange da mêrdî xu (K.X., 370)
Eslanî pêşê min dirna (K.X., 195)
Cinîaî dêwî kaxet wend, ku dêw tê dâ
nosnu (P.L. 92)³⁵

kirmancî

Jinik mehek da mēre xwe
Eslan pêşa min dirand
Jina dêw kaxez xwend, ku dêw tê da nivîsi-
ye.

Le herdû diyalêkteke da berkarî yekser, ke nawî heyî ye, le bînay berkar da le haletî diyar debêt, nişaney jimarekeyeş be ser kotayî karewe diyar e w xoy niwandûwe. Bo nimûne :

zaza

Min eslan kişt (K.X., 195-196)
Tu biraî min kişt (P.L., 117)³⁶
Tu cuabê kaxitê erd (K.X., 181)
To dikanê xo akird (K.X. 177)³⁶
Tue ehende eskerî mi kişt, tuê şeş davi³⁷
mi veşnâi, talan kirdî (P.L., 105)³⁸

kirmancî

Min eslan kuşt³⁶
Te biraê min kuştiye.
Te caba kaxitê anî.
To dikana xwe vekir.
To ewqas eskerê min kuşt (in), to şeş gundê
mi (n) vejandin³⁹, talan kirin.

Dîsan le zaza w kirmancî da yekbûnî gramatîkî be pêy em bînaney baskiraw le serewe da le nawî heyî be derdekewê, ger hatû nawekê le jimarey ko bû we fa'îlî bînay berkarî w bêberkarî bû. Le herdû diyalêkte da amrazî -an nişaney nawî ko ye le haletî nadiyar da. Bo nimûne :

zaza

Ramîljan remil eşt (K.X., 310)
Nêçîrwanan wurg⁴¹ kişt
Jinîan eşt

kirmancî

Ramildaran ramil hişt⁴⁰
Nêçîrwanan gur kuşt
Jinan hişt⁴⁰

Belam ger le bînay berkar da fa'îl û berkar le yek kat da nawî heyî we-yan ranawî takbûn û karî xeberî ristekeş be pêy pêwîst kotayî rêk kewtû legel fa'îl yan berkar dexwazêt, lêre da natwanrê be aşkira w ron diyar bixrêt, ke kotayî karî xeber legel kameyan deguncêt ; legel fa'îl yan legel berkar. Em diyar de rêzimanîye le zaza w kirmancî da ladanêke le gerdanî karî teperr, le rastîş da karî em cûre ristane her belay berkar dadekewin, em riwaleteş zor baş lew ristane da be derdekewin, ke berkarekanyan diyarxer-yan heye we diyarxerekeş biryêti ye le jimare yan ranaw. Lem cûre haleta da kotayî kar le kirmancî da «-in» e we le zaza da «-î» ye herwehaş gerdanî kar «kuşt» le kirmancî da, we karî «kişt» le zaza da, ke nişaney ranawî kesîyan be serewe nîye, destnişanî jimarey berkarî yekserî bînay berkar deken.

Nûsînî formekanî cîns be yarmetî nişaney îzafet û naw le haletî nadiyar da le layek we şî kirdnewey beşekanî riste le bînay nawî berkar da le layekî-tirewe, we berawurdkirdinewey legel heman cûrxasiyet le kirmancî da rêgay eweman dedat, ke bawerr be ray X. Abovyan, P. Lêrx, lê Kok, F. Ştrêker, F. Miller, K. Bedurxan, N. Dersimî, K. Badillî û ewanitir bihênîn, ke zaza be diyalêktêkî serbexoy zimanî kurdî dadenên. Le zaza da hendê şit hene deger-rênewe ser diyalêktî kirmancî xwarû, belam beramber ew şitaney, ke deger-rênewe ser diyalêktî serû kem in.

Wergêranî le rûsiyewe : Dr. Ibrahim 'Eziz Ibrahim
mamostay ziman û rêzimanî kurdî le beşî
kolêcî perwerde da.

1 *Le çapkirawekanî Korri zanyarî Kurd (û le bergî pêncî Govarî Korri Zanyarî Kurd), Bexda, 1977*

ŞAŞ

- 2 K.X., 622
- 3 keînaî
- 4 keça
- 5 runîştîye
- 6 bidim
- 7 te
- 8 bîrd
- 9 rabûrd
- 10 dextist
- 11 ti
- 12 me
- 13 darsa
- 14 xwar
- 15 kird
- 16 dosta
- 17 mê

RAST

- K.X., 62
- keyney
- keçên
- runîştîne
- didim
- to, tue
- berd
- rabû
- dextist, girt
- to, tue
- ma
- dersê
- xwarîye
- kerd
- dostê
- mi

18	<i>mala</i>	<i>malê</i>
19	<i>hilde</i>	<i>bigrê</i>
20	<i>ew</i>	<i>ev</i>
21	<i>ket</i>	<i>ketiye</i>
22	<i>inî</i>	<i>ino</i>
23	<i>kust</i>	<i>kustîye</i>
24	<i>inê</i>	<i>ino</i>
25	<i>avîte derva</i>	<i>derxistiye</i>
26	<i>aktrê</i>	<i>akerd</i>
27	<i>(em herin)</i>	<i>bo wergêrani ristey zazayî (em herin)</i>
		<i>zîyade ye.</i>
28	<i>to</i>	<i>tî</i>
29	<i>inan</i>	<i>ê, yê</i>
30	<i>hat</i>	<i>hatiye</i>
31	<i>hat</i>	<i>hatine</i>
32	<i>o</i>	<i>ey, ay, yê</i>
33	<i>ve kir</i>	<i>me kir</i>
34	<i>hiştîm</i>	<i>avêtîm</i>
35	<i>nosnû</i>	<i>nostû</i>
36	<i>Le wergêrraweke da em risteye dernekewtûwe</i>	
37	<i>davî</i>	<i>dewî</i>
38	<i>kirî</i>	<i>kerdî</i>
39	<i>vejandin</i>	<i>şewitandin</i>
40	<i>hişt</i>	<i>avêt</i>
41	<i>wurg</i>	<i>varg, verg</i>

"سهید" به قه‌لسی رووی کرده مه‌سئوولی کومیسیونی ته‌شکیلات .
 دیار بوو بونی سکالای له دهم ده‌هات و گوتی : شه‌وانه گوئی ناه‌نی!
 مه‌سئوول : رووی له لای من کرد و گوتی کاکه گیان مه‌سه‌له‌کسه زور
 جدی‌یه گوئی بده‌نی فشه نی‌یه!

منیش بو شه‌وهی نیشان بدهم که له‌م هه‌للا هه‌للایه مه‌به‌ستی‌کم
 نه‌بووه و پرسیارم بو هاتوته پیش‌ده‌ستی راستم زوو هه‌لینا تاکوو
 بهم چه‌شنه تا‌وانه‌کم بشومه‌وه رووم کرده "سهید شه‌بوو" و گوت‌م
 چا‌وه‌کم پرسیارم هه‌یه؟

- فهرموو پرسیاره‌که‌ت چی‌یه؟

- شکایه شه‌گهر ده‌کرئی بفرموو کوزیلکه یانی چی؟

- کوتی کوز له شوولئیکی ته‌ر و باریکی سووره‌یی دروست ده‌کرئی
 به چه‌شنیک که شولکه‌کان به ده‌وری داری راست و برپیک شه‌ستوور که
 لای شه‌ستوورایان له‌نیو عهرز ده‌گرن ده‌ته‌ندریته‌وه ، شه‌گهر سه‌وه‌ته-
 تان دیبئی به جیا‌وازیکی که‌مه‌وه کوز وه‌ک سه‌وه‌ته ده‌چی و ده‌توانین
 بلین کوز له بنه‌مالئی سه‌وه‌ته‌یه!! که له هه‌ندیک شوینی کوردستاتدا
 برا ئاژه‌لداره‌کانمان قه‌در و حورمه‌تی کوز نازانن به بی حورمه‌تی
 له قوزبنی ته‌ویلنه‌کاندا سازیان ده‌که‌ن که به‌راستی جیگای داخه .
 خولاسه کوز بو راگرتنی به‌رخ له نیویدا که‌لکی لی وه‌رده‌گیری .

دیسان ده‌ستم به‌رز کرد و سه‌ری زمانم سووتا و گوتمه‌وه جا
 کاکه کوز چ په‌یوه‌ندیکی به‌شانه‌وه هه‌یه؟ سه‌ید شه‌نجا به قه‌لسی که
 له حه‌یفی من وه‌ک چه‌وه‌نده‌ری سوور هه‌لگه‌را‌بوو و شه‌گهر پته‌ت لی
 دابا ده‌قه‌له‌شی به‌گه‌رووی پر له بوغزه‌وه گوتی : شانه‌ش کوزیلکه‌میکی
 بچکولانه‌یه... له سه‌ری مه‌رو کاکه گیان!!

دیسان دووپا‌تم کرده‌وه کاکه ره‌خنه‌م هه‌یه . ئاخ‌ر قوربان‌ی
 شه‌و به‌ژن و بالایه‌ت بم که ده‌لئی شو‌ره‌بی‌یه . خو من و کاک سه‌دیق و
 مامه‌ قاله به‌رخ نین تو هه‌روا سووک و ئاسان له کوزمان ده‌که‌ی .
 شه‌گهر ده‌کرئی باش‌تر روونمان بکه‌وه...!!

X X X

بو له یه کی لئ هات و به زه رده خه نه یه ک چاوی له کاکي مه سئوول داگرت به و مانایه که هه موو سه رشانه کان حازرن و هه ستیته سه ر پئی جله سه - که ی بکاته وه . مه سئوولی ته شکیلات زور به ناقایلی له سه ر جیگایه که ی راست بووه و گوتی شانه و سه رشانه چنه و ئه رکیان چی یه ؟

خوشک و بریایان مه به ستم له شانه شانیه سهری و سه رشانسه ش شانه کردنی سهری بی مووی وه ک "کاک فه تتاح" و "سه ید نه بوو" نی یه ، به لکو مه به ستم له شانه نه وه یه که شانیه حیزبی هه وت ددانی هه یه و هه ر کام له ددانه کانی نیوه راستی پئی ان ده لئین نه ندا مانی شانه و دوو ددانه کانی لای قه راغی که نه ستوور ترن به لای چه په ی ده گوتسری مه سئوولی ئامووزشی و هی لای راسته ش که بریک نه ستوور و دریزتسره پئی ده لئین سه رشانه !! پاش هیندیک وتویژی دیکه کو تایی سه ئاموزگاریه کانی هینا و دانیشه وه .

"سه ید" به دوا ی نه ودا قیت بوه وه . وه ک سه زبازیک له پئیش سه روکی راهه ستایی دوولاتی به نه ندازه ی نیو میتریک لیک دوور راگرتو ده ستی چه په ی له سه رپشتینه که ی بوو و پیچ و کلاره که شی به لای چه په ی سه ریدا لار کردبووه ، له شی له پشتیند به ره و سه ر به لای راسته دا که میک خوار ببووه ، کاغزه که ی هینایه به ر چاوی و گوتی : به ئی زنی خوشکانی خوشه ویست ، لووتی قرز کرده وه و چه مبوله به کیشی له براکان نا !!

فه رمووی شانه به مانای کوزیلکه یه که کوزیش وه ک ئاگسا دارن به رخی تیدا کو ده کریته وه و هه ر وه ها له نیو وته که یدا هیندیک وشه ی گرانی کوردی هه لبزارد بوو و ده ر خواردی ئیمه ی ده دا که به راستی هه یچ شتیکی لئ حالی نه بووم . سه رم برده بن گوئی "کاک سه دیق" سه سه برایی یه ک پیم گوت : ئه ری تو شتیکی حالی بووی ؟

سه ری هه لئینا و به ده نگی به رز قاقایه کی کیشا و ده ستیکی به بروکانی دا هینا و گوتی نا وه للا "کاک نه بوو" یه ئیدی هه رچی ده یلی با بیلی ... ئازاده !!

هه موو لایه ک سه ریان له لای "سه ید" را بو لای ئیمه سوورانه ند . چون به راستی "کاک سه دیق" به پیکه نینه که ی و ده نگی به رزی ولاتی شیواند و هه موو شتیکی تیک دا .

رووی له لا کردم و گوتی: کاکه گیان نامه کانت هه لگره نهیڼی بهاریزه. نامه ی لووله کراوم کرده وه، نووسرابوو: نهیڼی ... هاورپی ی بهرپیز و خوشه ویست سهر شانه ی ژماره ۱۴۵ روژی دووشه مو سه عاتی چواری پاش نیوه پویه له سالونی دۆلی دیموکراتدا بو رییک و پیسک کردنی کار و باری شانه کان کو بوونه وه مان پیکه وه ههیه تکایه له کاتی دیاری کراودا به یهک بگهین زور سپاس ... خزمه تکاری گهل و نیشتمان "سهید شه بو".

روژ و سه عاتی دیاری کراو خوّم ناماده کرد و ده مویت به سپایی یهک خوّم له "خاله" و وان بشارمه وه و نهیڼیش بهاریزم ...! ده رگای دیوه کهم کرده وه که به سپایی ویستم خوّمیان لی بدزمه وه له بهراهورپی یان به یهک ده ننگ گوتیان شه وه بو کوئی؟ نا ... نا .. خوّمان لی مددزه وه چون ناگادارین که بو کوئی ده چی! ده رکهوت توش سه رشا نه ی! به سه ر سورمان چاو یکم لی کردن و سه ری خوّم داخست و به ره و سالون وه ده ره که وتم. له ریگادا چند که می دیکه ش که سه ر شانه کان یان خستبوه ژیر چاوه دیری تا چاویان پیم کهوت به ده نگی بهرز لی یان له هوریا دام و به گالته ده یان گوت: ئای .. ئای وهرن بهروانن شه مش سه ر شانه یه ئای عالمینه سهیر کهن ... گویم نه دانی وریشتم تا گه یستم بهر ده رگای سالونه که، که وشه کانم ده ریڼا و له جیئی دیاری کراو دام نا و چوومه نیو ژووره که و سلوم کرد و عه لیکیان پی دامه وه. چون پیش چاوم تاریک بوو ههر بویه یهک دا به دوو نه م زانی له کوئی دابنیشم به لام له و کاته دا گویم له ده نگی هاورپی کاک سه دیق بوو که گوتی: وه ره لای من دانیسه. منیش به که ره کویر شه مری هاورپیم به جی هیڼا تا ورده ورده چاوه کانم به تاریکایی نیو دیوه که راهات و شه مجار به جوانی هه موویانم نایی به وه که به ته رتیب خوشکان له لای سه ره وه و براکانیش له لای خواره وه، مه ستولی کومیسسیونی ته شکیلاتیش له مابه ینی خوشکان و برایاندا پالی دابووه. "سهید شه بو" به ری و شوینی کورلیه تی له نزیک ده رگای ژووره که کوه کاغه زیک به ده ست و پهروه نده یه کی شه تووریشی له پیش خوئی دانا بوو و دانیشتبوو. منیش ده ستیکم وه بهر چه نه گم دابوو و چاوم له "سهید" به ریوو که بزانه چ ده لی و چمان فییر ده کا. له بهر "سهید"

عالمه هەر له خۆرا وەها له یهکتريان ههلكيلا بوو و له يهكتريان دهكۆلێپهوه ببوو جێی سهرنج و سهرسوورمان !

كۆبوونهوهی شانه ببوو به مهسهلهی رۆژ كه رۆژ تاكوو ئیوارئ له زار و زمانی كهس نهدهكهوت دهیان گوت و دهیان گوتهوه . "سهید ئهبوو" وهك پۆستهچییه شهق و شههكان بئ وچان ههوراز و نشیوهكانی دۆلی دیموکراتی دهپیوا و لهو وهزعه تایبهتییهی كه لهنیو ئهندا - ماندا پێك هاتبوو زۆر كهیف خۆش بوو ، خۆش خۆش نووسراوهكسانی تهشکیلاتی لهنیو شانهكاندا بلاو دهكردهوه و به باقه لئوله كاغهزی له باوهش دهنا و له ژووری سائۆندا بهر له ههموان بانگی دهكردم و لئوله نووسراوهیهکی دهدا یه دستم . بهراستی منیش له وهرگرتنی ئهوه ههموو رینوینی و فشارهی "سهید" وه ئامان هاتبووم له مائئ كۆولی كردبووم به ناقایلی وهرم دهگرت و به جئئ ئهوهی بزانم ناوه - رۆکی لئوله كاغهزهكان چنه لئولهكهم دهگرته پئش چاوم وهك دوور - بینهکانی پئش شهری یهكه می جیهانی ، به نیویدا دم روانیه بهژن و بالای كاك سهید و لهوكاتهدا به یهكێكم دهشویاند و نهم دهزانی ئهوه كهسه كئیه ؟!

زۆرم تین بو میشکم هینا چاویکم قووچاند و چاویکم ههلتینا پاش ماوهیهك دۆزیمهوه كه وهك كئئ دهجئ ، چهند سال له مهو بهر له شاری "ورمئ" چاوم به كایهیهکی نوشتوونوس كهوتبوو ئهگەر "سهید" عهبایهکی درئژی هاویشتهبا یه سهر شانی و دهفهیهکی به لاشانیکی داگردبا یه و چهند میتر خامی سهپی ههلدروای به شانهکی تریدا شۆر کردباوه بهراستی دهبوو به كایهیهکی نوشتوونوسی "ورمئ" و لهم كاتهدا پئیم وابوو كه به دهستی خۆم "سهید"م خولقاندوووه ... "مهلا حهسن" و "سهرهنگ" له لام دانیشتبوون له بیرو رایهكهی خۆم گهیاندن و به بۆنه ی وتهم كه دهستیان به گالته و پئیکه نین كسرد . "مهلا حهسن" خۆی پئئ زهوت نهكرا ههستا سهرچۆكان وهك دهرویشهکانی "زه مبیلی" ههر دووك دهستی ههلتینا و قامكهکانی به توندی بزاون و سهریشی له گهه ل راوه شاند به چهشنی دهفهزه نهكان لاسای دهكردهوه و ئیتمهش به ئهدا و ئهتواری مهلا حهسن پئیدهكهنین .

سهید كه بهم چهشنه چاوی به ئیتمه كهوت له خۆی گهیشته به توورهیی

ده كهوت كه به چه پوكان و هرده گهرا سه رو گوپلاكي خوئی و پردی قیامه تی
لی ده پسا . ئه وانی تریش هه ر كامیکیان له جئ ده ست به ئه ژنو داده -
نیشتن و شتیکیان ده گوت :

یهك ده یگوت ئه و كه سه ی ئه م شانویه ی پیک هیئا وه ده بیئ له
حیزب ده ربکری .

یهکی تر : کاکه گیان هه ر له حیزب ده رکردنی به بیروبا وه پری من
به سنیه ، ئه وه نده سزایه زوړ که مه ده بیئ شه ش حه وت روژ هه ئی ئاواسن
و له م ما وه یه دا "سه یه ده بو" بی وچان دارکاری بکا !
یهکی تر : به نه زه ری من ئه و سزایه ش که مه ...

مه سئوولی ئا مووزشی : کاکه گیان ئه م چه شه ئینسانانه خوا هه ر
بی شعور و نه فامی ئا فه ریده کردوون ، به کوخه یه کی ما مۆستایانه وه
ده یگوت ناتوانم به م شیوه یه ئا مووزشی سیاسی بده م . ده بیئ بچی -
شوینی کابرای تا وانبار بیدوژینه وه و بیهیئینه لاما ن و ئا موژگاری
بکه م !

هیشتا فه رمایه کانی ما مۆستای ئا مووزشی کو تایی نه ها شبوو له
پرا سه رشانه هه ستا سه رچوکان و ده تی به ره خه و ئینتقاد کرد و
گو تی : ناویرئ له هیچ شوینیک کو بوونه وه بگری کم جه ما عه تی کمان لی
په یدا ده بن و له گه ل پیا و ده ست به قه ره قه رین ده کهن و کون به
کون به دوای شوینی خه لکدا ده گه رین ... پیا و ... کونه مشکمان به
هه زار تمه ن ده سنا که وی هه ستن با پروین !

هه موو لایه ک هه ستانه سه ربی یه ک به دوای یه کدا به نه زم و
نیزام بو دوژینه وه ی چیگا یه کی تر وه ده رکه وتن ، له حالیکدا ئا وریان
له راست و چه پی خو یان ده دا وه مه با دا بیان بینن و نه یی یه کیان
لی ئا شکرا بی .

کاری شانه و شانه به ندی هه ر به ئه وه ندانه کو تایی پی
نه ده هات ، به لکو له کاتیکدا که ها وریان له سالو نی چیشت خواردندا
داده نیشتن له نا کا و یه کی ک قامکی بو لای ئه وی تر راده داشت و له خو وه
ده ی گوت : من ئا گا دارم تو له شانه ی ژماره ... دای !

یهکی تر : من ده زانم شانه ی ... کی یانه ن ... با وه ر بکه ن ئه و

سەر شانه

سیامه‌ند شیخا‌غایی*

... روژێکی زستانی ۱۳۶۰ دەرگای ژووره‌که‌م کراوه ، یه‌کی پالتۆ له‌بەر که کلاوی پالتۆیه‌که‌تی به‌سەر سهریدا کیشابوو به‌ په‌له کاغه‌زێکی لووله‌کراوی دا به‌ ده‌ستم و گه‌راوه .
تماشام کرد (سەر شانه‌ی ۱۴۵ ناومی له‌سەر نووسرا‌بوو) . نامه پێچراوه‌که‌م کرده‌وه چه‌ند نووسراوه‌یه‌کی وه‌ک "تیکۆشهر" و ریژی چه‌ند که‌س له‌ هاوڕێپێانی تیدا بوو و له‌ لاپه‌ره‌که‌دا ئامۆزگاری ته‌واو کرابوو که نه‌پێنی بپاریزێ ، که‌س نابێ نیوی شانه ، ئه‌ندامان ، جیگا و گاتی کۆبوونه‌وه له‌ لای که‌سی تر بدرکێنێ و شه‌گه‌ر شتییک گوترا و بیسترا ئه‌ندامانی شانه نابێ ماوه‌ بده‌ن که‌سی دیکه‌ گوێی لێ بێ . به‌ قه‌ولی "خاله" هه‌موو شتییک به‌ خیشکه ، به‌ سپایی ، به‌ سه‌برایی بێ ئا‌زاوه و به‌ نه‌پێنی به‌رپوه‌ بجێ ۱۱ له‌ ژیری لاپه‌ره‌که‌دا ئیمزا کرابوو و نووسرا بوو خزمه‌تکاری گه‌ل و نیشتمان " سه‌هید ئه‌بوو" .

چه‌ند روژ پاش دامه‌زرانی شانه سهرت له‌ هه‌ر ما‌ل و کون و قوژبنیک نابا به‌رچاو ده‌که‌وت که‌ شه‌وه چه‌ند که‌س سه‌ریان به‌ سه‌ری یه‌که‌وه‌ ناوه و خه‌ریکی کۆبوونه‌وه‌ی شانه‌ی حیزبین جا شه‌گه‌ر که‌ستیکی سه‌ربزیو له‌م کاته‌دا دەرگای دیوی کۆبوونه‌وه‌ی به‌ ئه‌ندازه‌ی سێ چوار قامک کردباوه و کۆخه‌یه‌کی بچکۆلانه‌شی کردبا به‌ ئیدی با‌س با‌سی سه‌ر بوو به‌ دوا‌ی ئه‌م شانۆیه‌دا کۆبوونه‌وه تیک ده‌چوو و هه‌موو لایه‌ک له‌ خۆرا ده‌په‌شوکان و ناره‌حه‌ت ده‌بوون . جار جار که‌سی واش

* کورته‌ چیرۆکی ساتیریکی "سەر شانه" نووسراوه‌یه‌که‌ له‌ کۆمه‌ڵیک داستانی کورتی کوردی به‌ ناوی "زاوای زینه‌تیه‌ خاتوون" که‌ کاک سیامه‌ند شیخا‌غایی له‌ ماوه‌ی چوارسا‌لی رابردوودا وێرای به‌شداریی له‌ جوولشه‌وه‌ی گه‌لی کوره‌ له‌ کوردستانی ئێران نووسیوی . له‌و چیرۆکانه‌دا به‌ زمانیکی ساکار و قسه‌ی خۆش‌بو‌چوون و ره‌فتاری خه‌باتکاران نه‌خشان .

(هه‌یوا)

- کوشتنی من هیچ ناگوژی..

- برپاره که سهرووی دهسهلاتی ئیمهیه .

هر یهکه قاچکیان گرت ، له سهر پشت تا لای داره که خشان دیان .
له پشته وه دهستیان بهسته وه .. یهکیکیان کلاشینکو فیه که له شانی داگرت ،
هینایه سهر پی ، لئی چوو په شه وه . شه سهیری دهست و نه و چاوانی شه کرد .
له دووری سئ ههنگاو وهستا ، شه رووی به و لاوه کرد .. ریژیکی بیسه
لاچاوانیه وه نا ، به شیوه یهکی زور توند چند ته کانیکی دا . سهری به ره و
دواوه چوو ، قزه کاله خاوه که به ره و دواوه بژ بووه وه ، خوین له ده م و
لووتی فیچقه ی کرد و به شان و ملیا هاته خواری ..

شه وان سهیری به کتریان کرد و تفهنگه کانیان کرده شان و ملی
ریگه یان گرت .. داله کان نزمتر بوونه وه و قایمتر شه یان قریشکانند ..
شه هر پرخه ی لیوه شه هات ، هر وه کو شه و جارانه ی له باوه شی کالی
خهوی لئی شه کهوت ، شه ویش پاشان بوی شه گیرایه وه ، که چون برخانده بویه تی .

گویتنگن ۱۹۸۳/۹/۲۵

X

X X

کەشیش برۆای پێمان نەماوه، تەنیا بە خۆین ئەم لەکەیه لە نیو چاوانی
ئێمە ئەسپێتەوه ..

– بەداخەوه ئێوهش وا بێر ئەکەنەوه!

– ئەتەوئێ چۆن بێر بکەینەوه، وەکو بێر کردنەوهی ناو پاکسەت و
قوتوو؟

– ئەبێ بێرکردنەوه تان زۆر جیاواز بێت .

– ئەوهی تۆ کردووتە پەيوەندی بە رهوشتەوه هەیه نەک بە بیروباوه پرا

– وامزانی ئێوه ئەتانەوئێ بە بێر و کار دونیا بگۆرن، بەلام دیاره

شۆرشگێرپه کەتان لە سنووری قسە و نووسینی سەر کاغەز دەرنایێ .

– گەر ئابرووتکان بە شۆرشگێرپێ دانرێت، ئەوه ئەبێ خۆمان لە قور

بگرین بۆ شۆرشگێرپێتی ..

[... ئەترسم کائیش بکوژن .. لەم ولاتە یاسای سەیر بۆ خۆشهویستی و

نووستن دانراوه .. ئا فرەت ئەبێ بە ئارەزووی پیاو پال کەوئێ، جاری وا

هەیه یەکتریان خۆش ناوئێ و پێکەوهش ئەنن . ئا فرەت ئەبێ پیاو هەکە ی بە

هەموو ئێوه یەک رازی کات ، ئەگینا خۆی لەنا و دۆزه خێکی بێ سنووور

ئەدۆزێتەوه ، ئەوهی لەم یاسایە هەلگەریتەوه خۆینی ئەکریتە کاسەوه .

ئەترسم سەربرۆی کائیش بتاشن و خۆل و دۆی بکەن و بەره و پشت سوارێ

کەریکی بکەن دئ بە دئ بە هـووها و تەنە کەلێدان بیگێرن .. ئینجا بە

دەردانەترین شیوه بیکوژن ..

– ئەبوا یە پێکەوه نەنووستینایە ..

– دەرنگ بێت یا زوو ئەبینه ژن و مێرد ..

– پێمان بزانی هەردوو کمان ئەکوژن ..

– خۆشهویستی من سنووری نیە .

– منیش خۆشم ئەوئێ، بەلام لە ئەنجامەکە ی ئەترسم!

– چەند جار باوکم رویشته لای باوکت ، ئەو لە کەلی شەیتان نەهاتە

خوارئێ ..]

– ئەتوانن ئەم دەستە سڤه بە کائێ بەهەن؟

– دوا بێ بیری لئ ئەکەینەوه!

– هەمیشە وەلامە کانتان پڕ پێچ و پەنایە ...

– زۆر روون و ئاشکرایە ..

پۆلیک دال زۆر به بەرزیه وه شه فرین، ئه یان قریشکاند، باله
 ترسناکه کانیان بو هیرش و پهلاماردان بلاوکردبووه وه، بهک له دواى یهک ،
 به شیوه یهکی باز نهیی شهووران وه . ئه م مه لانهش بو ن شه کهن یا هه سست
 شه کهن مه رگ بو سه ی بو یه کیگ نا وه ته وه .. شه وه ی ها ته به رچا و ، چو ن
 داله کان شه نیشه وه ، به زنده و به ته ی ئا بلو قه ی شه ده ن، هه پرتی شه هینه سه ر ،
 هه ریه که له لایه که وه چرنوکی لئ شه گرن و به ده نووکیش ، پر به ده م ،
 گوشتی لئ شه کهن وه . شه ده نه شه قه ی بال ، کو مه لیک شیک و پرووسک له
 دوا یان به جئ شه مینی .. زوو دیمه نی داله کانی له مێشکی خو ی لا به رد ،
 چونکه هه ر له وه هه لیکو پته رانه شه چوون که به ر په لاماریان دان و له
 کو لیان نه شه بوونه وه و له سه ر شه رزه کهش سی به ریان دروست شه کرد ..

– بو مروّف مروّف شه کوژی؟

– هو ی زۆره .. هه ندی جار خه لک له سه ر هه ق شه کوژریت ، هه ندی جار به ش

له سه ر نا هه ق ..

– من هه چ هو یه که به وه نا زانم مروّقی له سه ر به کوژری.

– شه گه ر له سنووری مروّقی به ته ی ده رچوو؟

– کوشتنی مروّقی به له سنوور ده رچوونه!

– شه مه یان سنوور دانانه بو پارێزگاری شه و سنووره .

– شه م سنووره خه لک دروستی کردووه ، له ئاسمانه وه دان به زیسه وه ،
 خه لکیش هه ریه که بو خو ی فووی پێدا شه کات و هه ریه کهش به ره که به لای خوینا
 را شه کیشی .

[... هه موو جارئ قابیل هابیل شه کوژی، لاشه که ی به سه ر شاندا شه دا و
 ولات به ولات شه یگه پری، په کی شه که وی، لاشه کهش شه پزی، به دیاریه وه دا شه -
 نیشی و نازانی چی لئ بکات .. شه ویش چالی بو هه لئه که نی و شه ینی زئی
 به لام گیانی هابیل وه کو تارما بی به کی ترسناک هه ر به شوینیه وه یه و هه ر
 دوا ی شه که وی و هه ر راوی شه نی تا شه و روژه ی شه ویش شه خریته چاله وه و
 ده می پر له خو ل شه بی ...] .

– جارێکی که چاوم به کالی شه که ویته وه؟

– زۆر زهحمه ته!

– چی؟

– شه مته سه رشو پ کرد، نا و و ناوبانگت ژراندین، ئا پرووت تکاندین،

قەت رووی چەکم تۆنەشەکردن... من و کالتی لە مائی خزمیکمان خۆمان شاردبوو، ئەمان دۆ بە دۆ و کون بە کون، شوین پێیان هەلگرتبووین و تا شێرەش هەر بە دوامانەوه بوون. من خۆم ئەمزانێ مائی کالتی لە لایەک و ئەمانیش لە لایەکی ترەوه، هەرwa بە ئاسانی دەستمان لست هەلناگرن. لە هەرکۆش بەرچنگیان کەوین تیکە تیکەمان ئەکەن... لەبەر هەیوانەکه راوەستا بووم، سەیری دەوروپشتی گوندەکم ئەکرد، کاتێک ئەمانەم لێ پەیدا بوون و تێیان خورپیم. خۆم هەلدا بە پەنا دیوارێگەوه. دایان گرتیم. ناچار بووم بەرپەرچیان بدەمەوه. بە هۆی تاریکی یەوه بەکترمان باش بەدی نەشەکرد. ئەقەمان لە جۆی تەقەیی بەکتر ئەکرد...

- با خوین نەریژێ...

- قووش لە دەستمان دەرناچێ. زوو وەرە دەرەوه..

- تەنیا لاشەکەمتان دەست ئەکەوێ...

- خانووهکه گپ تۆ بەر ئەدەین. تەنیا پێنج دەقیقه مۆلەتت هەیه... پاش تەواو بوونی ماوهکه ئاگریان لە گوێسەبانەکان بەردا. چەند تەقەیهکم لێ کردن ویستم جۆ گۆرکێ بکم، چونکه دووگەل خەریک بوو شەیخکانەم و ئاویش بە خور لە چاوم ئەهاتە خوارەوه، لە دەرگایەکهوه بۆی دەرپەرپیم. دایان گرتەوه. بەزکەوتم. دوو سی تەقلەم دا.. خۆم گەیانەه ژووریکێ تر. هەستم کرد ئاوێکی گەرم بە قاچمدا دیتە خواری، پێ ناو پێلاوهکهم ئەبێ. دەستم بۆ سەر رانم برد، پەنجەکانم بە برینەکهدا چەقین. قاچم ئەجوولایەوه. زانیم کاریگەر نییه و ئیسک نەشکاوه.. پاش ماوهیهکی تر ئەو ژوورەشیان سووتان. لە سەرەتادا ژوورەکه پێ بوو لە دووگەل، پاشان ئاگر تێنی بۆ هێنام خەریک بوو ئەپیشام...

گویم لە دەنگی کالتی بوو!

- ریبوار گیان وەرە دەرەوه.. سویندیان بۆ خواردم که هیجت لست نەکن.

- برپوایان پێ مەکه، من ئەیان ناسم.. هەردووگمان بە سەر یەکدا ئەکوژن...

- لە خانووهکه ئەسووتیت.. گوللەت پێ شامینێ...

- ... ..

- ریبوار گیان لە پێناوی من وەرە دەرەوه... [

— هه ټما تينمان ته ګردا

— هه ټما تينی چی و قوزه لقورتي چی. که ووتم یاریان له ګه ټدا مه که ،
ثیتر نایي یاریان له ګه ټدا بکه ی .. نازانم چوڼ تئ ته ګه ی و کسه ی
تئ ته ګه ی ؟ ته مانه که س نازانئ خه لکی کام ولاتن و له کام تیره و
تایه فن ! هه موو که س به مه زنه باسی شه وه ته کات ، که پی او وه که
زنه که ی هه لگرتی ، ته ګینا بوچی خزم و که س و کاریان سهریان لئ
ناده ن ؟ ته مانه دا وین پیسن .

— دا وین پیس !

— به لئ دا وین پیس .. با وکت بزانی سهرت ته پرئ . جاریکی که نه که ی
باریان له ګه ټدا بکه ی ، ته ګینا . هه مووی بو ته ګیرمه وه ...]

— ګر زوو خو تته به ده سته وه بدایه ، تووشی شم به زمه نه ته بووین .
— به لای منه وه مردن و خو به ده سته وه دان وه کو به کن ..
— جاری وا هه یه مروف خو ی به ده سته وه ته دا بو شه وه سهری نه دؤ .

پینئ ...

— جاری واش هه یه مروف هه لئه خه لئ تی ...

— ته تئوانی خو تته به ده سته وه نه ده ی .

— له پی ناوی کالئ و له سهر به لئینی شیوه ...

— هیچ ری ګه یه کی تر ت له به رده مدا نه ما بووه وه .

— ته متوانی تا دوا هه ناسه شهر بکه م ..

— زور منالنه بیر ته که یته وه !

[... ته که که زوری نه خایاند . له هه موو لایه که وه ها وار و قیزوقاژ

به رز بووه وه ...

— وه ره دهره وه .. ناکوژین ..

— پرواتان پی ناکه م .

— ته یمه جاران ها ورئ و ها وسه نګر بووین ، ته ستاش بیرو را مان

له سهرت نه ګورا وه .. دلنیا به یارمه تیت ته ده یین و نا هیلین که س ده سقت

بو به یئئ ...

— له وه ناچی نیازتان پاک بیټ ...

هه ر جاره له په نجره یه که وه ته که م ته کرد . من به ده مانچه و

ته وانیش به کلاشینکو ف . نا جاریان کردم ته قه یان لئ بکه م ، ته ګینا

لاي چالوده که رايان کيڻا . بۆگه ن پياوي کاس شه کرد . کهس نه يتواني نزیکسي ده مي چالوده که بيته وه . به چمکي جامانه کانيان لووتيان گرت . چالوده که شه گهرچي زوريش قوول نه بوو ، به لام شه ونده . قوراو له بنيدا ما . بووه وه تينوويه تي پئي بشکئي . شه نه يتواني دابه زيته خواره وه ، له بهر نازاري قاچي . به تما بوو به سهر سردا خوئي هلداته خواره وه ، شه وان له پشته وه پشتي مليان گرت و نه يان هيشت . . نه يان زاني به چي چوري قوراوي بۆ ده رکه ن . تا يهک له پيلاوه لاستيکه کاني داکه ند و بوي هلدان . شه وان تيا رمان . سديري يه کتريان کرد . سديري پيلاوه لاستيکه که يان کرد . سديري ده م و چاوي شه ويشيان کرد . تا وه که له پيلاوه که پاکتير نه بوو . . ناچار بوون ، يه کيکيان دابه زيته خواره وه و شه وي که ثيان له سهر وه وه ستا . پر تا يهک پيلاو قوراويان بۆ هه لگوزي . په لاماري ههر دوو ده ستی دان ، چاوي نووقاند و به سهر يه وه نا و مزي لي بري . . هه وت تا که پيلاو شاوي خواره وه . به تا کي پيلاوي هه شته ميش ده م و چاوي فينگ کرده وه . قوراو له نيوان ههر دوو ليويدا هاتبووه خواره وه ، سهر سنگيشي پيوه بوو بوو .

– چند جار مان پئي ووتی؛ به گران له سهرت شه که وي .

– پياو خوئي پي دابين نا کري .

– هه موو شتيکت دوپراندا!

– شيوهش هه موو شتيکتان دوپراندوووه ، شه وه ي من که وتوته سهر شاو

شه وي شيوهش جاري له بنه وه يه .

– شه زاني چونت باس شه که ن؟

– هيچ په شيان نيم!

[... سه روو بابوله يه کمان به دهسته وه بوو . ده رگا که مان داخرا بوو .

به ديواره که دا سهر که وتين ، خو مان هلدايه خواره وه . ده ستمان کرده

قله مبارز و راکه راکه . دايکم جاري له دالانه که نويژي شه کرد . که

مني له گه ل منالي مالي دراوسيکه ماندا بيني چاوي چووه ته وقي سهری ،

دهنگي بهرز کرده وه . يه کسهر زانيم شتيکي نا ناسايي رووي داوه و شه

زور پئي زيز بووه . راهه ستاوم . پاش نويژ و دوعا کردن پئي و وتم :

– چند جارم پئي ووتی له گه ل شه و منالاندا ياري مه که ؟ که سي که ت

بينيوه له گه لياندا ياري بکات .

- گهر تو سەنگەرە کەت چۆل نه گردایه ئەوان گرده کانیسان لـئـی
 نه ئەگرتین و ئیمەش واما ن لئـی بەسەر نه ئەهات ...
 ئەرزە که گرپه کی سهیری لئـی بەرز ئەبوه وه . لـسـهـسـهـر دەم
 راکشابوو . ئەوه نده هیلاک و ماندوو بوو ، بیری لای ئەو گەرما و ئاگر
 بارانه نه مابوو . ههستی کرد ههتا و به شاقوولئـی له ریکی ناوه پراست
 پشتی وه ستاوه ، زۆر به شینەیی ئەجوولئـیتـه وه ، شوڤر ئەبیتـه وه ، به خور
 و به لئیمه ئاگر به سهریا ئەبارئـی . یا هەر وه کو چۆن خانوو دلۆپه
 بکات ، واش دلۆپه ی ئاگرین ، تکتک ئەتکایه نیو شانیه وه ، تا سهـرـئـیـسـک
 و پرووسکیش ئەسووتان . سهری هه لبرئـی . ئەوان شلەژان . داوای ئاوی لئـی
 کردن ، یا ئەگەر دەرمانئیکیان پئـی بئـیت بو سەر برینه که ی قاچی . ئەوان
 وه لامیان نه دا یه وه .. له پیر بیری که وتـه وه ، که پئـیش ئەوه ی بگهـنـه لای
 ئەم دارتـووه ، چاوی به چالۆیک که وتـووه و نهختیک تهـرایـی تئـدا بووه .
 به کسەر هاواری کرد :

- چالۆیک لهم نزیکه دا هه یه .

- بوگه نی کردووه .

- قه ی ناکا .

- قوراویکی په تی به .. پیری کرم و زه رووه .. به رازیش ناتوانئـی
 توخنی که وئـیت .

- گرنگ نی به .

- هه چمان نی به تئـی که یین !

- مه تاره تان پئـی نی به ؟

- پئـیس ئەبن ..

- ئەتوانن بو ئەوئـیم به رن ؟

- ئەتوانی رئـی بکه ی ؟

- گەر یارمه تیم بدهن : به لئـی .

ویستی دهست به داره که وه بگری و ههستی ، نهیتوانی . برینه که ی
 قاچی زریکاندی . ههردووکیان بن بالیان گرت و به رزیان کرده وه . به
 سهـر دهـمدا کهوت . زۆر ههولیان دا ، ههچ سوودئیکی نه بوو . ههـر یهـکنه
 قاچکیان گرت و له سهـر پشت ، به نا و ئەو درگه دال و چال و به رزیه دا ، تا

لیدانی دلشيان وه کو به که ، هیچ سۆز و خوڤه ویستی به کیش ناگاته شه و سۆز و خوڤه ویستی به یه شه وان شه به خشن. زۆرم تینوو بوو، گهه رووم هاتبووه به که، خه ریک بوو کو پیر شه بووم بۆ قومیک ناو. هه لیکۆ پته ره - کانیش له کۆلم نه شه بوونه وه ، هه ر جاره ده سرتیزیکیان لئی شه کردم، هه ر جاره ش پارچه به کم بهر شه که وت . نازانم بۆ کاتیک مرۆف ته قه ی لــــئ شه کړئ به که سر ده می وئک شه بی و هه ناسه شی سوار شه بی؟

هه لیکۆ پته ره کهان زۆر نزم بوونه وه ، سببه ری په روانه کهان نیان هه موو گیانیا ن دا پۆشیم . سه رله نوئ دایان گرتم . شه و ناوه بووه چه ره دوو که ل و ته پ و تۆز . خو م هه لدا به کهنده لانیکه وه . خوین و تینوو - به تی و گه رما خه ریک بوون شه یان خنکاندم . به سگه خشکئ رویشتم . په کم که وت . به نه خوینه که م کرده وه و هه ردوو ده ستیشم گرته وه . ویستم میزه که ی خو م بخۆمه وه . په شیمان بوومه وه ، له ترسی شه وه ی نه وه که شه ویش بخۆمه وه و هه یچم ده ست نه که وئ له کاتیک نا خو شتردا ...]

- له شه ره که ی پاردا کئ ده ستیش که ره ی کرد؟

- به سه رماندا شه پینرا!

- به هۆی هه لئ هه رمانده که تووشی شان و ژیر که وتن بووین.

- ته نیا هه لئ هه لامیک به س نی به بۆ دۆرانندی شه ریک.

- شه و زه لامه دوا برپاری به ده سته وه بوو...

- شه ره که شه ریک ناها وتا بوو، به تووشمانه وه بوو، شوینن و

کاته که ش به گوپره ی ئاره زووی دوژمن بوو، ده ستیش که ره ی به ده ست

شه وان وه بوو.. بۆ به هه رمانده که هه یچ ریک به کی تری به ده سته وه نه ما،

ته نیا ریک هه ی پاشه که شه نه بی.

- هه ر له سه ره تا وه شه بوایه شه م خالانه ی ره چا و بکر دایه!

- شه ی تۆ تووشی لیپرسینه وه نه بووی؟

- گه ر بریندار نه بووما به هه لیان شه واسیم!

- شه بوایه شه و کاته سزات به دن، چونکه تۆ ئیمه ت به دۆراندن دا .

- خو من هه رمانده نه بووم!

- ته فه نگه که ت بزر کرد!

- من خو شم له مردن گه رامه وه ، به شه نه قه ستیش ته فه نگه که م فیــــرئ

بووینه بېک، قژه شهوه پیه شه... سزینراوه ک... هی
 له ناو دهست و پهنجه و ههنا سه مدا شه فرین، لیوه ئاله کانیش وه ک...
 کوتریکه سهر برپا و له ناو کوورده دا شه سووتان، ههستمان شه کرد، شه سرز
 له بن پیماندا دیته بیک، هه شه هاته بیک و شه مهش وه کو بفری لیواری
 چه می به هاران هه به ره و هه وران هه شه کشاین... هه موو شه برپاوه ته وه.
 باوکی زن به زنی پی کردووه.. شه بو پیاویکی پیر، کچه که ی شه ویش
 بو باوکی شه، کالی و کچه که ی شه و شه پی چهند و چون رازی سن و
 ورته یان لیوه نه یهت ...]

- له تینوویتیدا خه ریکه کویر شه بم.

- شه مه دهشتیکی قاهره، بو ده رمانیش چوریک ئاوی تیدا ده ست
 ناکه وی.

- هه روا زوو بیرتان چوه وه؟ چیم بو نه کردن؟ پینج سال زیانم
 نه خستبووه سهر له پمه وه؟ شه ستاش وا هه لس و که وتم له گه لدا شه کن...
 شه ی شه ها ورپی بیک نه بووین؟

- مه تاره کان ئاوی تیدا نه ما وه ..

- هه ر تۆزی ده م ته ر شه که م.

- خو شمان بر ناکه یین، خو شمان مه ترسی شه وه مان هه یه له تینوویتیدا
 کویر بین..

- شه توانن نه ختیک ده ست و پیم بکه نه وه؟ نا توانم له وه زیاتر خو م
 را گرم، جو مگه کانم هه مووی لیک چچرا .. شه مه وی له سه ر شه رزه که را کشیم،
 - شه رزه که وه کو دۆزه خی لی ها تووه!

- گوریسه که ده ست و قاچی برپوه ته وه، دۆزه خ له م به ستنه وه پینه
 خو شتره، ده ست و پیمان کرده وه، بیک سه ر خو ی به سه ر ده مدا خست، له سه ر
 شه رزه که، جاریکی تر، ده ست و قاچیان به ستنه وه ...

[... ده م چه قییه زه وی بیکه .. کاتیک ویستم سه نگه ر بگورمه وه، گولله -
 بییک به ر سنگم که وت .. نا زانم چهند جار تلم خوارد، تفه نگه که له
 ده ستم په ری، خو م له نا و چالیکدا دۆزیه وه. ده م چه قیبووه زه وی بیکه و
 باوه شم به شه رزه که دا کردبوو و توندیش چنگم له و خاکه گیر کردبوو .
 ده م وشک بوو و هه ناسه شم سوار بوو، بیکه م جار بوو له زیاندا هه ست
 به وه بکه م، زه ویش هه ناسه ی هه یه، هه ناسه ی شه ویش وه کو هه ناسه ی کالییه،

هینده بهتین بوو، کس ههناسهی بو نه شه درا .. ههتا و توپکی ئاگرین
 بوو، لهسهر سهری لهنگهری گرتبوو، دا شهکشا، زمانه درکاویهکانی وهکو
 پهنگر به برینهکانیهوه شهچزاند. گهرما و ئازار به هیجگاری ئوقره-
 یان لی بریبوو، گهر گوریس و دارهکه نهبوایه نهیتهوانی بوماوهیهکی
 وا دریژ خوئی لهسهر پی راگری. برینهکهی سه رانی زور ئاوسا بوو ،
 ههستی کرد که گوللهکهی تییدا مابیتهوه، ئازاریکی شیتانه لوولی دا..
 شهوان تفهنگهکانیان هینابوو سه ر پی، له سیبهری تاشه بهردیکدا
 ههلترووشکا بوون. جار جار سهیری ریبواریان شهکرد، جار جاریش به
 دووربین سهیری دهوورپشتی خویان شهکرد. شهیان زانی نیچیرهکهیان له
 پهل و پۆ کهوتوو و توانای ههلهاتن و دهربازبوونی نهماوه ...

- کالی ماوه؟

- شهینهوه بو مالی خویان.

- نایکوژن؟

- باوکی شهزانی.

- شهو تاوانیکی شهوتوی نیه .. ههرچیم لی شهکن قهئ ناکات ،

بهلام شهو ههق نیه هیچی لی بکن ...

...]

- با من بکوژن ..

- منیش خۆم شهکوژم .

- شهیمه به بی یهک ناژین.

- شهبی بیری لی بکهینهوه و خۆمان به دهستهوه نهدهین.

- چۆن شهم کیشهیه چارهسه ر شهکری؟

- با پیکهوه برۆین !

- بو کوئی؟

- سهری خۆمان ههلتگرین ..

- ههردووکمان شهکوژن و ئابرووشمان شهچی ..

- ههر شهوهنده دهرباز بووین ..

فرمیسک پر ههردوو چای بوو، دهنگیشی پر له گریان بوو. به

سۆزهوه سهیری کردم، سهیرکردنیک ههموو شتیکی تری بیر بردمهوه ..

باوهشمان به یهکدا کرد، بهکترمان گووشی، سنورهکان تواسهوه ،

دەريا تاش

فاضل كەرىم ئەحمەد

- بۇ ئەمگۈزۈن؟
  - ئەيى بكوژىت .
  - بىي تا وانىش ئەمگۈزۈن؟
  - تۇ كەي بىي تا وانىت! ھىچ شتىك ھەيە پاكانەت بۇ بكات ؟
  - چەند جارم بۇ روونكردەنەوہ . زمانم مووى لى دەرھات ھەر بىرواشم
  - بىي ناكەن .
  - بىريارى ئىمە نىيە ، ئىمە ئەرك و فرمان جىبەجى ئەكەين .
  - كوئىرانەش جىبەجى ئەكەن؟ وىژدانستان ئازارتان نادات ؟
  - تا وانەكەت زۇر گەورەيە ، بەلام ...
  - ئى .. ئى ..
  - گىرەوكىشەكە زۇر ئالۆزە ..
  - ھەموو شتىكم بۇ باس كردن ...
  - ئىمە ئەو ھەل و مەرجه چاك تى ئەگەين ...
  - بىرۇن ئەوانىش تىگەينىن ، بۇيان روونكەنەوہ ، با نەمگۈزۈن ..
  - كارەكە سەرووى دەسەلاتى ئىمەيە .. بەداخوہ ناتوانىن ھىچت بىو
- بكەين .

بە گورىس ، لە پىشتەوہ ، ھەردوو دەستيان بە قمتى دار توويەكى پىرەوہ گرى دابوو . لە خوارەوہش ، ھەردوو قاچيان شەتەك دابوو . رىگەي خو جولانەوہى بە ھەموو شىوہيەك لى بىرابوو . چاوشىنەكانى بە ئاستەم لەژىر قزە كالتە خاوەكەيدا بەدى ئەكرا . لىوہ وشك ھەلگەرا - وەكەي ھەر لە قلىشى سەر قور و لىتەي قەراخ چەم و رووبار ئەچوو . دەم و چاوە خەمبارەكەي لە ھەموو لايەكەوہ توپخى ھەلدا بووہوہ ، بىرىنەكان قەتماخەيان بەستبوو . بىرىنى كۇن و نوپش لەژىر رانك و چۆخە شىر و دىراوہكەيدا قەتماخەيان بەستبوو .. دەمەو نىوہ پۇيەكى ھاوینسى زۇر گەرم بوو . ھەموو شت ئەكولا ، قولپەي لىوہ شەھات . گىرە و ھالوۋىكىسى

وه يا تهور به دهستیکه له دارستانی چری شهو
 خهریکه تی شهپهړی روو له شاری رووناکي؟
 شهات ... شهات ... شهات و شهو شق شهبوو
 شهووری گهرمی ههبوون
 به گیانما شهگهړا
 جی به سامی شهو لدق شهبوو
 شهات ... شهات ... شهات و گهوره شهبوو
 گهوره تر شهبوو
 ههیهات ... له سامی شهوه کرې بووم
 له سامی دهنگ پر بووم
 دلّم کولاره به زرمهی ههناسه تاسینی
 شهات و گهوره شهبوو
 گهوره تر شهبوو
 شهقزنی تالی وهکوو مهرگی ناگهانې بوو
 ههیهات ...
 تهنینهوهی وهکوو ژهسری ههلاهه لانی بوو
 ههرای دهروون ناخن
 پهسا ... پهسا پههگر بوو
 وهکوو شهوی لاسار
 پهسا ... پهسا پشووپر بوو عهزایی گوپه و شار
 وهرن ... وهرن ... شهوه گرتوومی بمگهنی !
 هاوار ... هاوار ... (*)

(*) کاک سواره هم هونراوهی خوئی به سوورته و ویضه پهخشانی

شده بیش نووسیوه تهوه .

نهما نيشانهى بوون
 نهما نيشانهى بوون
 لهشم توابهوه دهروونى شهويكى بى روچن
 پهسا ... پهسا پرهگر بوو
 بدهو فدهاى بى بن
 به چاوو گوئ پهل قازهى شهعوورى بوونم بوو
 سدرنجى چاوى به ههلپهم شهوهى سږى
 له ههموو لاهو بو تروستكايى
 به لهرز بو گيانى بهسوئ
 دلئ به خورپه له بن گوئ
 وه گوئ به وريايى به كول مهلاسى جريوهى زيان
 بهلام هديهات ...
 مهلوولى كردم شهومهلوولى كردم شهوگار
 عدهاى دامئ شهوهى بى رهزا به گوږه و شار
 كهچى له دوورترين سووچى شم شهوه
 ناكاو ... به نهرمه شاهنگى
 درنگ ... درنگ ... دهنگئ
 وهكوو تپهى سهر ئاو
 شهپولئ خسته دهروون
 له گويم تهنينى له گوين هلقولينى كانى بوو
 تهنينهوهى وهكوو بوئى گولاله ثانى بوو
 شنهى بلاوينى دنهئ هدا به خيال
 ههرا ههراى نوحه گهمى شهخولقيئى
 كه ديوى زالمى شو ههوالهكانى به لافاوى رهش
 نهخنكيئى
 به ياخى كاويه ئاخوئ؟
 به رهزى فهتحي بهيانى
 له جهرگى شو شهچهقى
 مهلى بهيانه له شو زيزه بى وچان و ههرا
 دهنووكى سهختى له پهريئى قايمى شو هدا

پيم مهلي که تالی زالی شه و
 چاوی بی خهوی چپه
 مهگری بو خه ساری بی گه پانه وه
 شه وهی که چون ریگه مان دوورو سخت و قاقره
 خوشه ویسته که م
 له په نجره ی نیوه تاکی بوومه لیله وه
 چاوم له دیمه نی کچی بهیانیه
 گویم له زه مزه مهی زولالی خیزه ورده کانی کانیه .

(۴) کۆرپه ی لیوبه بار

له شهوقی رووی مانگ
 له بزوینی ئاو
 گولی سیوه ره به زیو ته تراوه
 هه ناسه ی ساردی
 کۆرپه ی لیوبه بار
 رووی مانگی دایکی
 دیلی دهستی شه و
 هاوار ئەکا مانگ
 له هه وری ره ئی زولم و دزیوی
 گهر خوئه بوپزی
 رۆزی رووناکی ئاویته ی دیدار
 ره شایی شه و تروسکه ی ستیر
 نابیی له ئاسۆ .

(۳) شه وه

په سا ... په سا په ره گر بوو
 شه وی کپی لاسار
 نه ما شنه ی شه وبا
 نه وی بوو چه سپی زه وی بوو
 له سامی شه و پاسار
 به سیحری تاریکی هه بوو نه بوو به ک بوو

(۱) کچی به بیان

سسواره

من ئەلیم پەپوولە یەك فېرى
به بالى سەوزو سوورەو
من ئەلیم گولئى بە دەم شەئى شەمالەو بەزەى بزووت
تو ئەلئى چ بوو پەپوولە یەك فېرى؟
یا نه سوورە گول زەرەدە كەوتە لیوى ناسكى
من ئەلیم هەتا هەتایە دەورى جوانیە
ئەمرو گەر هەتا و كەسیرە یا نەماو و ئاگرو گېرى
میرگی ئاسمان بە سووتمانى هەورى لۆكەى نەزۆك
پەر لە خال و قۆپەنە
جەنگەلئى كە جئى ژوانى پۆلە پۆرى بارىیە
جیگە مۆلى كەمتیارو گورگ و رىویە
شۆپەبى كە بوۆتە دارى چاكى بى نشەو شەنە
زەل كە گەر تەیارى تىرو قۆشەنە
خۆشەو یستەكەم
لە پەنجەرەى نیوہ تاكى بوومە ئیلەو
چاوم لە دیمەنى كچی بەیانە
لە حەنجەرەى زەمانەو
گویم لە زەمزەمەى زولالى
خیزە وردەكانى كانىیە
باسى شەو مەكە نە شابدەرى شەوم
باسى خەو مەكە لە لای هومئىدى فیرە سەر روہم
بەو دەمەت كە بوۆنى سەد بەھارى لیوہ دئى
بوونى دەشتى بەختیارى، باوہشى جىای بە دەستى با بە گول چناوى
لیوہ دئى
بوونى سەر سەكۆى بە كاگل ئاوپزاوى لیوہ دئى
پیم مەلئى كە داكەوم -

ریه‌یه . هه‌لبه‌ست و شیعره‌کانی کاک سواره له‌مه زۆر زۆرتن . هیوامه
دلسۆزیکێ کورد بتوانی هه‌موویان کۆبکاته‌وه .

کاک سواره ، به تایبه‌تی له نووسینی په‌خشانێ ئه‌ده‌بی کوردیدا
که‌م وێنه بوو . هه‌روا چهندان چیرۆک و داستانی نووسیوه . ئه‌مانه‌ی که هه‌تا
ئێستا ئه‌من کۆم کرده‌ونه‌وه و له لام هه‌ن بریتین له :

(۱) داستانی " چه‌کوش وه‌شینی رۆله کوزراو " ، نزیکه‌ی ۲۰۰ لاپه‌ره‌ینه ،
به‌سه‌ره‌اتی کاوه‌ی مه‌زنی کورده که کاک سواره به‌ ئیوه‌یه‌کی ئه‌ده‌بی
رازان دوویه‌ته‌وه .

(۲) " لاس و خه‌زال " به‌داشتیکێ نوێیه له داستانی کۆنی لاس و خه‌زال ،
نزیکه‌ی ۲۰۰ لاپه‌زه‌یه .

(۳) " ئافه‌رت " وه‌رگێڕانیکی ئه‌ده‌بی زۆر جوان و ریکۆپیکه له
به‌ئێ ئه‌وه‌لی کتێبی " هه‌زارو یک‌شب " ، نزیکه‌ی ۱۲۰ لاپه‌ره‌یه .

(۴) " خاله‌ی ریبوار " داستانیکی ئه‌ده‌بی زۆر به‌نرخه که له رواله-
تیکی نه‌هه‌ینیدا با‌ی جۆلانه‌وه‌ی سا‌له‌کانی ۷-۱۳۴۶ی کوردستانی ئێران و
شه‌هیدبوونی سما‌یلی شه‌ریفزاده " فه‌قی عه‌زیز " ده‌کات نزیکه‌ی ۶۰ لاپه-
زه‌یه .

(۵) " چه‌کو " داستانیکی کۆمه‌لایه‌تی ئه‌وینداریه‌یه ، نزیکه‌ی ۳۰ لاپه-
ره‌یه ده‌بی .

(۶) " سه‌یده‌وان " خولقانیکی نوێیه له سه‌ربه‌یتی سه‌یده‌وان که به
جوانترین شیوه‌ی ئه‌ده‌بی رازاوه‌ته‌وه ، نزیکه‌ی ۶۰ لاپه‌ره‌ ده‌بی .

(۷) " بیاوه‌تی " کورته به‌سه‌ره‌اتیکی هه‌مزه ئاغای مه‌نکوره که به
شیوازیکی نوێ و کوردانه نووسراوه‌ته‌وه ، نزیکه‌ی ۳۰ لاپه‌ره‌یه .

(۸) " تاپوو بوومه‌لی " نووسراوه کورته‌کانی ئه‌ده‌بی و کومه‌لایه‌تی
کاک سواره‌ن ، نزیکه‌ی ۲۰۰ لاپه‌ره‌ن .

(۹) هیندی شیعرو نووسراوی سه‌باره‌ت به کورد به زمانی فارسی که
نزیکه‌ی ۱۵۰ لاپه‌ره‌یه‌ک ده‌بن .

* * *

چهند نموونه‌یه‌ک له شیعره‌کانی سواره .

سواره

ژاماده کردنی
شهمده شهریفی (*)

" شهگهر روژنیک له پیناوی گهلا نه بی شه و
روژه له زیانتدا به فیرو چسووه ،
ههنا سه کیشانت ، ریگارویشتنته دوانته ،
به کورتی هه موو شتیکت ده بی سوودیکی
کومه لی تییدا بی "

سواره

له "داستانی شافرهت"

" سواره " کوری شههمده ئاغای ئیلخانییه . له سالی ۱۳۲۰ی هه تاوی
له شاری سهقر هاتوته دونیاوه . خویندنی سه ره تایی و ناوه ندی له سهقر ،
بوکان و تاران تهواو کردوه و پاشان چوته زانکوی حقووقی زانستگه ی
تاران. کاک سواره له پایزی سالی ۱۳۵۴ کوچی دوایی کردوه له تاران هوه
تهرمه که یان هیناوه شاری بوکان و له گوپرستانی گوندی "حه مامیــــــــــــان
ته سلیم به خاک کرا .

"سوازه" کارمندی به شی کوردیی " سازمان رادیو تلوزیون ملی
ایران " بوو . بهرنامه یه کی وئزه یی و شه ده بی به ناوی " تاپوو بوومه
لیل" کا ده نووسی که با شترین و پر گوینگرترین بهرنامه ی کوردی رادیو
ئیران بوو . ماوه یه ک پیکه وه له تاران و کرماشان هاوکار بووین . شه م
شیرانه که له م ده فته ره دا کوکراونه وه یادگاری شه و چندت ساله هاوکا-

(*) کاک شههمده شهریفی له مه هاباده وه ده فته ریکی بو نار دوویــــــــــــن ،
تیایدا به کورتی له ژبان و بهرهمی سواره دواوه و هه ندی له شیره کانی
تومار کردوه . ئیمه ش لیره دا ، به ئومیدی زیاتر ناساندنی شه م شاعیره ی
کوردستانی ئیران ، به شی له وه ده فته ره پیکه ش به خوینهران ده که یــــــــــــن و
هه روا سوپاسیکی گهرمی کاک شههمده ده که یــــــــــــن .

(ههوا)

تۆش بە شمشیر يەكسەر سەرى دوو لەت ئەكەي؟!
 ئەي لە گەري شەپرى سەختى چىنايەتى داگىرساوا ،
 ھەر پىشتگىرى ھەزاران و
 دوژمنەكەي باوھەكوشتەي زۆردارانى؟!
 شىستەش شەوان ، لە دەرياي ئاسمانەكانا ،
 لەناو تافى ھەورەكانا ،
 ھەر خەرىكى گەشتى دوور و ويلى دوواي بالاي ئازىزى؟!
 بە گەمبى-نيوھ فەوتتاو و بە / لەتە / سەولاي شكاو و
 بە دلى بىرىندارەوھ ،
 بە ئەشى كفت و شەكەت و
 دەست و پلى زامارەوھ ..
 دەمەوبەيان ، ئەگەيتەوھ كەنارى پەزارە و گومان؟!
 لەگەل يەكەم لىزگى خۇرا ،
 بە چا و دلى روونەوھ ،
 بە كۆلچ وورە و تىنەوھ ، ھەمتر قوربان!
 ئەكەويتە بىنەوبەرەي نەخشەيەكى رىك و پىكتەر
 بۆ سەفەرى دوورگەي دوورى چاوكەزالان؟!

لىنينگىراد

كانوونى دووھەم - مارت ۱۹۸۳

" ته تبينم شيخ (۲) ، له دووای شهوای ښنگليز (نهوتی) (۳) ی
بوردمان کرد ،

به هله داوان شه تڼی بو (قهره داغ) ،
نامه کې شيخ له دلّتا شه شاريتوه و
شه سپه کت خیرا تا و شه دی ،
هه لّت شه گری و شه تفرپنی ،
تو شه بېنم بهرز هه لچووی وه کو ئالا " ...
شه توخوا چون برواییم بی ، تو که فته که وتووی نا و جیگای؟!
بابه ښم شه و! بابه ښم شه و!
به بی وچان به فره باری ...
بیره وهریم ، کلوو ... کلوو وه کو زستانی که ژه کان ،
کلّله شه کا تا به بیان ...
" میزه ری سپی و شیرینت ،
کوتری شابال چوری شیر ،
قزه سپیه کې " گوران " (۴) م ،
له حوجره کې تو دا بېنی ...
وهک به هه شتی پر فریشته ،
وهک خه لوه تی شه وانی مانگه شه و و نوور بارین ؛
وهک شه وانی به له یل شاد بوون ،
وهک حه قیقه ت ، حوجره کې تو ، سپی ... سپی ...
ئاوی چاوی مروی شه برد " ...
هی دی ... هی دی به فره باری ،
قوربان ښسته ش ؛
" دهره بهگ وهک درنده یهک دپته خه وونت ،
له پپینی باغه کې لای مزگه وته وه ،
بو ت دپته نا و میحرا به که ، نوپژی شیوان ؟!

(۲) مه به ست پیشه وای شیخ مه محمودی حه فیدی نه مره .

(۳) نهوتی ، گوندیکه له نا وچه ی قهره داغ .

(۴) مه به ست گورانی شاعیری مه زنه .

سدره‌ری من ، وا ئەزانم ، که ئیستەیه :
 " پرشە ی چرا دیوار کۆکە ،
 لەگەڵ شاھ و تاسە ی گەرمی فەقیکانا ،
 لە پەنجەرە ی خنجیلانە ی حوجرە کەوہ ،
 ئەپرژیتە حەوزە کە ی مزگەوت ،
 ئەئالیتە بالای شەنگی دارتووہ کان ،
 ئەپرژیتە شینایی دەشتی بەرماڵان ،
 فەقیی زانا ، فەقیی دلدار ،
 فەقیی دەنگ خوش ،
 فەقیی رێگا نیشان دەری خەلکی ھەزار...
 فەقیی راپەرپو لە زۆردار" .
 تا ئیستاکە ش لە بەر چاومە ،
 دایکم ھەموو بە یانی بەک ،
 بە چاوی رەش و نماوی و خەمناکەوہ ،
 ئەپروانییە لوتکەکان و سەرەپرێگا ...
 " لەگەڵ زەرە ی زەنگی ھەموو کاروانیکا ،
 ژیلە ی غەریبی کەزەکان ،
 لەناو دلایا ھەلئەگیرسا ،
 بە سۆز دایکم ، ئەیلواندەوہ و ئەگریا ،
 ئیتر باس ھەر باسی : تافی شیرینی " سیروان " بوو ،
 برای گیراو ، مزگەوتی چرا کوزاوە ی باپیران بوو" .
 شە ی دایە گیان !
 زێد (۱) لە تۆوہ بە پیی ، رۆژە پێتەک دوور بوو ، ئاوات ئەگردد ،
 سا / شا / بە تاقەتی ئیمە ی پەراگەندە ی کووچە ی دنیا و
 چارەنووسی نادیاربی ! ... " .
 ھیدی ... ھیدی بە فرەباری ،
 ئیمشە و بابە ، وەکو ئەو رێژنە بارانە ی ئیقلم گیرە و دەم بە ھاران ،
 دەشتەکان دا ئەگریتەوہ ،
 یادگارت بە بەرچاوما دا ئەباری ...

(۱) زێد: نیشتمان ، ئەو شوێنە ی مرۆف لێی لە دایک ئەبێت .

نه تریقه‌ی کچ و کالی سەر ده‌ریاچه‌ی سه‌هۆل به‌ندانى ته‌نیشتمان ،
 رۆشنى ناخه‌نه دلم ،
 دوژمنه‌که‌ت به‌ حال‌م بێ ،
 ئیمشه‌و بابه ، دوور له‌ عومرت ! ژووری غه‌ریب ،
 له‌ ئیواره‌ی پایزیکی پر شین شه‌چوو ...
 هه‌واله‌که‌ت دای له‌ دلم ؛
 " به‌ سه‌د شاخا هه‌ل‌زانام و نامه‌ ملی ده‌یان رووبار ،
 ده‌شته‌کانم هه‌مووی ته‌ی کرد ،
 له‌ دووره‌وه‌ ده‌ستی سۆزت ،
 بو‌ روخسار و قژی ئالۆزی غه‌ریبیم راشه‌کیشا و سوودی نه‌بوو...
 ئیمشه‌و بابه ، هه‌ر دارستانی نیژه بوو ،
 شه‌که‌وته نیوان من و تو ،
 به‌لام نیژه نه‌یه‌توانی ،
 له‌ناو دلی زامارماندا
 خۆشه‌ویستی له‌ گیان بکا ...
 شه‌ی خپله‌ چه‌قۆ کیشه‌که‌ی ؛
 سەر تاکۆ پا خوین و تاوان !
 له‌گه‌ل عه‌شقا پیتان ناگرێ ، شه‌مجاره‌یان
 به‌ بێ نامه و هه‌وال پرسین
 (نالی) یه‌ دوور ولاته‌کان ،
 به‌ربه‌یانئ ، بوومه‌للی ئیوارانئ ،
 خۆیان شه‌که‌نه‌وه‌ به‌ شارا و
 تیر ماچ شه‌کن ، خاکی بابان ...

- ۲ -

هیڤی ... هیڤی به‌فره‌بارئ ،
 ده‌نگی پر سۆزی باوکیه‌تیت ،
 سیمای شیرین و نوورانیت ،
 ئیمشه‌و بابه ، هه‌لێکی کورێ غه‌ریب و ئاواره‌بوون ،
 کورێ دووریش ، هه‌لێکی دیده‌نیی تو بوو...
 من چۆن دلم به‌روایی بات ، تو که‌فته‌که‌وتووی ناو جیگای ؟

زهنگولڻي ياد

هر له زووه وه مهيله ڪهي مهستين
هر جان فيدا ڪهي روڪي ٿلهستين

" مهولهوي "

- ٻو باوڪي هيڙام -

ٿهنوهر قادر جاف

- ۱ -

هيدي .. هيدي به فره باري ،
کوٽره ڪانئش به خه مباري هه لئيشتون ،
ٿه و گلڙه شيريانهش ،
وهڪ عاشقي له تاريڪيدا ٿه ووٽين ...
پهنجهره ي ماتي ڙوره ڪه م ،
روڙساريشم ، ٿه روانه دارستاني سبي و خاموش ،
ٿه روانه شقامي چوڻي نيوهه شو ، سهراسيمن ،
تبي ڪردوه و هر ٿه باري ...
ٿاسماني ٿه م شاره شهنگهش ،
هر له چاوي دايڪم ٿه چي ،
هه موو ده مي به فرميسڪه ...
هيدي ... هيدي به فره باري ،
ٿيمشه و بابو ! هه واله ڪهت داي له دلَم ،
نه پيڪي مه ي ، نه ٿه فيني ڪچيڪي شهنگ ،
/ نه / زماني ٿه و شيعرانه ي له لاي لايه ي دايڪم ٿه چن ،

Ke min xôm bim,
 kiwa derfet ?!
 Ya min ya mêrû !
 nokerin ewaney delên :
 «dan u mêrû biray yekin»
 nokerin ewaney delên :
 «xôn u zîrû biray yekin»
 nokerin ewaney delên :
 «masî w çigal,
 dest u çizû,
 pet u gerdin,
 gözan u mû biray yekin»
 werin xelke !
 le nêçîr u zam bipirsin,
 bilên tuxwa
 xencer heye zam tîmar ka ?!
 rawçî heye nêçîr nexwa ?!
 de xelke le ka bipirsin qet agirî sardî dîwe ?!
 Le hêlaney mel bipirsin,
 be niyazî maç,
 qet mar demî tê jenîwe ?!
 qet le darbarû bipirsin,
 tewrî dîwe darbir nebê ?!
 De le keñekîş bipirsin,
 gurgî dîwe kerdîr nebê ?!
 nokerin ewaney delên :
 «marî şîrîn jarîş heye».
 nokerin ewaney delên :
 «tewrî biray dariş heye».
 min piştêkî birindarim, le qamçîy xom raperîwim,
 min lafawêkî lasarim, lew kenarane helsawim.
 Nanîşmewe.
 Nanûmewe.
 Bê aramim,
 (aramî min çirayak bû,
 reşebay dewrim xônî rişt.)
 Bê bezeyîy min zeryayek bû,
 bînyen pêwe na w helyan mişt !
 * *
 *

Ferhengok

kitke kor : pişîle köre.
 şaroçke : mêrûstan, şare mêrû.
 helyan mişt : helyan mijî.
 zêrû : zerû.
 tîş : qilêş, dirz.
 bînyan pêwe na : demyan pêwe na, xiwardiyane.

تهوری دیوه داربر نه بی؟!

ده له که ریکیش بیرسن،

گورگی دیوه که در نه بی؟!

نوکرن شهوانه‌ی ده لئین:

"ماری شیرین ژاریش ههیه"

نوکرن شهوانه‌ی ده لئین:

"تهوری برای داریش ههیه"

من پشتیکی بریندارم،

له قامچی خوم را په ریوم،

من لافاویکی لاسارم،

له و که نارانه ههلساوم،

که تهنگیان پی هه لچنیوم،

نانیشمه وه .

نانوومه وه .

بی ئارامم،

(ئارامی من چرایهک بوو،

ره شه‌بای دهورم خوینی رشت .)

بی بهزه‌ییم،

(به‌زه‌یی من زه‌ریا‌یهک بوو،

بینیان پیوه نا و هه‌لیان مشت!)

x x x

یا من یا زیروو!

نوکرن شهوانه‌ی ده لئین:

"دان و میروو برای یهکن"

نوکرن شهوانه‌ی ده لئین:

"خوین و زیروو برای یهکن"

نوکرن شهوانه‌ی ده لئین:

"ماسی و چنگال،

دهست و جزوو،

پهت و گهردن،

گویزان و موو برای یهکن"

وه‌رن خه‌لکه!

له نیچیر و زام بیرسن،

بلین توخوا

خه‌نجر هه‌یه زام تیمار کا؟!

راوچی هه‌یه نیچیر نه‌خوا؟!

ده خه‌لکه له کا بیرسن،

قەت ئاگری ساردی دیوه؟!

له هیلان‌ه‌ی مه‌ل بیرسن،

به نیازی ماچ،

قەت مار ده‌می تی ژه‌نیوه؟!

ده له داربه‌روو بیرسن،

فهره‌نگۆک

کتکه کۆر: پشله‌کویره .

زیروو: زه‌روو .

شارۆچکه: میرووستان، شاره میروو . تلش: قلیش، درز .

هه‌لیان مشت: هه‌لیان مزی . بینیان پیوه نا: ده‌میان پیوه

نا، خواردیانه‌وه .

SEDAN SALE

'abdulla Paşêw

Sedan sale :
le wêranemalî xomda,
kitke korî goşey mitbeqî sultanîm,
sedan sale :
hewş u berey xom walaye w
leber dergey dizanî xom pasewanîm,
sedan sale :
weku çengêk danêwêle
aşî mējû firêy dawîm.
her çîwar dewrîm şaroçkeye w
mêrûle demyan tê nawîm.
sedan sale :
kaseserîm - minareye,
kê bê, dengî tiya helbirê,
sedan sale :
nîştîmanîm - nergeleye,
kê bê, be demyewey degrê.
Sedan sale :
leber dergey tekyey cihan
cûtêk solî pînepînem,
kê le pê m ka bo ew deşêm,
sedan sale :
diway pîneyek le pê dekrêm.

* *

*

Min piştêkî birindarîm,
le qamçî xom raperîwîm.
Mî n lafawêkî lasarîm,
lew kenarane helsawîm
ke tengyan pê helçînîwîm.
Nanûmewe.
Bê aramîm.
(aramî mî n çîrayek bû,
reşebay dewrîm xonî rişt.)
Bê bezeyîm.
(Beezeyîy mî n zeryayek bû,
bînyan pêwe na helyan mişt !)
Nanîşmewe.
Nanûmewe.
Ke mî n dan bîm,
kiwa derfet ?!
Ya mî n ya mêrû !

سردان ساله

عبدالوللا پەشیو

سەدان سالە :	سەدان سالە :
دوای پینەبەک لە پێ دەکریم .	لە وێرانە مائلی خۆمدا ،
x x x	کتکە کۆری گووشە متبەقی سولتانم ،
من پشتیکی بریندارم ،	سەدان سالە :
لە قامچی خۆم را پەریوم .	حەوشو بەرە ی خۆم والایە و
من لافا ویکی لاسارم ،	لە بەر دەرگە ی دزانی خۆم پاسەوانم .
لەو کە نارانە هەلساوم	سەدان سالە :
کە تەنگیان پێ هەلچنیوم .	و هکو چەنگیک دانەویڵە
نانیشمەوہ .	ئاشی میژوو فرپی داوم .
نانوومەوہ .	هەر چوار دەورم شارۆچکە یە و
بێ ئارام .	میروولە دە میان تی ناوم .
(ئارامی من چرایە ک بوو ،	سەدان سالە :
رەشەبای دەورم خوینی رشت .)	کاسە سەرم - منارە یە ،
بێ بەزە بییم .	کێ بی ، دەنگی تیا هەل دە بری .
(بەزە بی من زەریا یە ک بوو ،	سەدان سالە :
بینیان پیۆه نا هەلیان مشت)	نیشتمانم - نیرگە لە یە ،
نانیشمەوہ .	کێ بی ، بە دە میەوہ ی دە گری .
نانوومەوہ .	سەدان سالە :
کە من دان بم ،	لە بەر دەرگە ی تەکیە ی جیہان
کوا دە رفەت ؟)	جووتیک سۆلی پینە پینە م ،
یا من یا میروو !	کێ لە پییم کا بو ئەو دە شیم .
کە من خوین بم ،	سەدان سالە :
کوا دە رفەت ؟ !	دوای تلبشیک فرپی دە دریم .

هزار چي و پهلي چهند دیني.

شهوه نموننه يه کي بچووکه له فولکلورو شهده بي عاميانه که نه نووسه ریک به ریک کوشيني ميشکي دا يرشته وه نه نووکي قهله مسي به نووسينه که ي ساوه . که و ابو کوکردنه وه و ليکولينه وه و شي کردنه وه و فولکلور وه که شهده بي ره سني نه ته و ايه تي ، خزمه تيکي گه وره يه به که له - پوورو کولتوورو شهده بي نه ته وه که مان که له بهر بي ده سلاتي سياسي مه ترسي فه وتان و نه مان هره شه ي لي ده کا .

له دنياي شه مرودا فرههنگ و فولکلورو شهده بي گه لي ، له گه ل تيکنيک و موسيقي مؤديرن و تازه بابه تروو به روو ده بي . شه گه ر له به رامبه ر ثال و گوړي خيرا و پهره گرته ي هه راوي ژياني مؤديرن دا نه پا - ري زري و خزمه تي نه کري ، نه که هه ر به ره سني و پا کي ناميني ته وه ، به لکوو له وانه يه بشفه وتي و تي دا بچي .

شه نستيتوي کورد له پاري س جیگای هيوايه که بو کوکردنه وه و ساخ کردنه وه و پاراستني فولکلوري ره سني کوردي ههنگاي له بارو سپويست با ويژي .

* * *

باسی خلی کویتا نچیه کان دهکا و دهلی:

" له ژیرا هاتن گهینه قهراچی چا دریان دهخستن له دم روبران "
" ئیستری باله بان له پیش کوچی دا "

سهریان دهکیشن مه مک هه ناران "

" بهگراسی خارا بن کهوچی خامک "

به رانپیل مهره ز دهستووری جاران "

" خرنگی بازنه یان عالم کهر دهکا "

ههر که دهکوتن رسته ی رهشمالان "

گورانی بیژی نه خوینده واریش له م پارچه شهده بیه فولکلوریه دا
کیژی شوخ و شنگ و کویتا نچی و رهشمال و هوارو باره به روشتی تر
وهبیر دهخاته وه که له ژیانی واقعی کورده واری دا ههن و له ناخی
کومدل ههلقولبون.

بهندی ناخری گورانی بیژه که مان چهپی ده بهر بهنده کانی دیکه دا نیه.
له م بهندهش دا ویزه به چه شنیک به یاره نازداره که ی هه لدهلی و زارا و
ته عبیری شهوتو به کار دینی که له کهم نووسینی نووسره کاندایا بهرچا و
ده کهوی.

" دهلین کویتی حدوده، پهلی چوته ههزاری "

" کویتی حدوده " وشه ی " کویت " له کورده واری دا بو شهسپ و مایینی
باش و زه سن به کار دی. پهک سمی " کویت " گه لیک په سندو مهقبولله. خو
شهگه ر " کویت " و " حدود " یس بی، ههر قیمه تی ته وای نابی. " حدود "
ته عریفیکی فره باوه بو و لاخی باش و ره سن. له کورده واری دا وشه ی
" حدود " بو ژنی جوان و شوخ و له باریش به کار ده هیئری.

لیره دا گورانی بیژ یاره که ی به " کویت و حدود " ناوبردوه. بهلام
ههر به وهندهش وازی نه هیئاوه. ته عریف و ته عبیریکی تری به کار هیئاوه که
مروف ههروا به هاسانی ناتوانی ساخی بکاته وه و خوکی له سهر بیدا.

" پهلی چوته ههزاری " له کورده واری دا باوه، دهلین شهسپ
یا مایینه ههر په لیککی شه وهنده پاره دینی. بهلام گورانی بیژ دیاری ناکا
پهلی " کویتی حدود " ههزار چی دینی. ههزار لیره، ههزار دینار " ههزار
تمن، ههزار وئتر، ههزار شهسپ، ههزار چی، هیچ دیار نیه. مروف بو
ناچیته وه سهریه که که مه بهستی گورانی بیژ له وههزاره چی به؟ ههر خو
دهزانی. بهو شهقین و جهزی به یاره که به وه هه به تی شه ههزاره چی به و

فۆلكلور و بهيت و حەيرانى كوردى زورجار باسى " ران وركىڧى " شوپره
سوارى كوردو سوار چاكى و جوامىرى لاوى كورد دەكا .

" چەند خۆشە بە مەزەبى دە جىلان بىپەو لە سفەرى دە گەورە و
گران، شل كەبەو " رانى دە ركىڧى " بەردەبەو دەستى دە ددستى
جەوى بەرامبەر و پىشاپىش بە مەوتەنى دەكەونە ياران .

شەو ژیانى واقىعى كۆمەلى كوردەواربە كە لە گۆرانى عامیانەو
يا فۆلكلورى كوردیدا خۆ دەنوینى .

" نازدارى شوخ و شەنگم دىنیتە خوارپىش بارى "

گۆرانى بیژ بە نیو ئەم گۆل و گۆلزارەدا رادەبرى و تووشى
" يارى شوخ و شەنگى " دەبى كە ئەو پىش بار رادەكیشى . بەلام پوچى
ستران بیژ ئەو مەزرايەى نیوان گوندى " خالدار " و " سیلوى " ى هەلبژاردو ؟
چونكە مەردارو كوستانچى ناوچەكانى سندوس و شار و ویران و لاجان بەو
مەزرايەدا بو كوستانەكانى " بارزىن و مىرگە چەكوو كانى خودا و قەبرى
هەندوو " دەچن . گۆرانى بیژ ئەو دىو و هەرچەند نەخویندەوارە ، خەرىكە
لەم شوینەدا یگاتە ئەم نووتكەبە كە " هیمنى شاعیر " خوى لى داو و كە
دەلى :

" كە بارگەت بو هەوار تىك نا عەزىزم

شكا ئەستەندونەكى تاو لى مرادم "

بىگومان هیمن ئىلھامى ئەو شىعەرى لەو كوستانچى و رەشمالانە
وەرگرتو كە لە نزىك گوندى خوى " شیلانا وى " لە كوستانەكانى
" چەكەچ و مالوك " چاوى پى كەوتوون .

گۆرانى بیژى ئىمەش هەرچەندە نەخویندەوارە بەلام دىتوویە كە
كوستانچىەكان لە خالدارەو بەرەو كوستان بە " كەندە كور " دا دەروڤ
و با بەرەو خوار دەگەرپىنەو " نازدارى شوخ و شەنگىش " ئەوا " پىش
بار " رادەكیشى و لەسەر ئەم گۆل و گۆلزارە ناز دەكا .

" پىش بار راکىشان " يا " هینانە خوار " تەعبىرو رەنگدانەو
واقىعە لە ژیانى كوستانچىەكان . كاتىكى مەردار بو كوستان دەچن و
يا دەگەرىنەو ، هیندى ولاخى چاك و جوان لە پىشدا بار دەكەن و كىز و
بووكى جوان و شوخ و شەنگ هەوسارىان زادەگىش و لە پىشەو دەروڤ .
بەوانە دەلین " پىش بار " و زووتر دەگەنە جى هەوار .

شاعىرىكى كورد لەو بارەو پارچە هەلبەستىكى جوانى هەبە كە

" سوپسنه و هه‌لاله و به‌بیوون ده‌گه‌نه رکیقی سواری "

" نازداری شوخ و شه‌نگم دینیتته خوار پیش‌باری "

" ده‌لین کویتتی حدوده، پهلای چۆته هه‌زاری "

له‌م به‌سته گۆرانیه‌دا، گۆرانی بیژی نه‌خوینده‌وار، شه‌ونده‌ی وشه‌و زارا و ته‌عبیری جوان و ره‌سه‌نی کوردی به‌کار هی‌ناون که به‌زه‌حه‌ت له‌ نووسینی نووسه‌ریکی شاره‌زادا شه‌وانه‌ی ویژه‌ر له‌م گۆرانیه‌دا هی‌ناونی و ریزی کردوون و هۆندوونیه‌وه، گشتیانی له‌ واقعی ژبانی روژانه وه‌رگر- توه له‌ ولاتدا هه‌ن و ده‌بیرین. له‌باری وشه‌و زارا و ته‌عبیریشدا کوردیه‌کی ره‌سه‌ن و به‌کاره‌ییان له‌نیو کۆمه‌لدا باوه. با‌یزانین ویژه‌ری نه‌خوینده‌وار چه‌نده جوانی ره‌نگاندوه :

" له‌که‌نده کورپی سیلوی تا ده‌گاته خالداری "

" سیلوی " گوندیکی گه‌وره و خو‌ش و به‌ناوبانگی کوردستانه له‌ ناوچه‌ی به‌ر بنه‌لاجانی مامه‌شان. که‌وتۆته داوینی کویستانه‌کانی بارزینو می‌رگه‌چه‌کو. له‌سه‌ر رووباری لاوین خوی پان راکردوه. گوندیکی زۆر کۆنسه له‌ ناوه‌که‌ی ده‌رده‌که‌وی که له‌ ناوی ئورویی نزیکه. چونکه له‌ زمانه‌کانی "سلاو"یشدا " سیلو" به‌گوند ده‌گوتری..

" که‌نده کور" به‌ره‌مه‌زاریکی شه‌و گونده‌یه، دیتته خواری، تا ده‌گاته پشتی خالدار. " خالدار" گوندیکه سه‌عاته ری‌بیک له‌ " سیلوی" دووره. که‌وتۆته پشتی جاده‌ی نیوان نه‌غه‌ده‌و پیرانشار. لام وانیه گۆرانیه‌نیژ هه‌روا به‌ خو‌راینی ناوی شه‌م دوو گونده‌ی هی‌نایی. کابرا شه‌م ناوچه‌یه‌ی دیوه. به‌ وی‌دا رو‌بیشه‌وه. دیتوویه له‌و مه‌زرایه‌دا " سوپسنه و هه‌لاله و به‌بیوون " که‌ گیا و گۆلاله‌ی بو‌ن خو‌شی چیا سه‌رکه‌شه‌کانی کوردستان، خو‌بان لیک داوه و مه‌زرایان ره‌نگاندوه. که‌سیکی شه‌و بانوه‌ی دبیی پیندا تی‌په‌ر بووبی، ده‌زانی که‌ سترانبیژی نه‌خوینده‌وار چۆن له‌ ده‌ریای گۆل و گۆل‌زادا مه‌له ده‌کا و بو‌نی گۆلان سه‌رخو‌شی کردوه (شه‌م گیا و گۆله جوانانه به‌رز ده‌کاته‌وه تا ده‌یانگه‌یه‌نیتته " رکیقی سواری " .

" رکیقی سوار" ته‌عبیریکی زۆر جوانی کوردیه‌یه. کورانبیژی له‌لایه‌ک زین و ئاو‌زه‌نکی و رکیقی شو‌ره‌سواری کورد وه‌بیر ده‌خاته‌وه و له‌ لایه‌کی دیکه‌ش قشلاخ و پاوان و می‌رگ و می‌رخوزاری کوردستان دینیتته به‌رچاو. له‌ " که‌نده کوره"ی کورانبیژی با‌سی ده‌کا، نه‌ک هه‌رسوین و هه‌لاله به‌لکو که‌نیرو قورینگان و گیاگه‌نمه‌و ره‌شه گیاش له‌ رکیقی سواری ده‌ده‌ن .

خۆشبه‌وه سه‌لماندى. زۆرى پى جوان بوو. به‌ليني دا له كۆپى زانىارى كورد
بيخانه به‌رچاوو تومارى بكا .

گه‌للك نموونهى شه‌وتو هه‌ن كه له نيو خه‌لكدا باون، ده‌گوتريـن،
ره‌سن و جوانن به‌لام خوينده‌واره‌كه نهى بيستوه، ناي زاني، ناچار وشه‌ى
شه‌وتو له نووسيندا ده‌تاشي كه نهك هه‌ر ره‌سن نيه، به‌لكوو به‌ره‌نده‌و
سماته‌ش للك و لووس ناكري.

شم جوړه خوينده‌واره‌كه له ريگاي مه‌دره‌سه‌و زانكوو زانستگاوه
پى گه‌شيوون و ده‌ستيان داوه‌ته قه‌لم، له ژير ته‌شيري فه‌ره‌نگ و زمانى
بيگانه‌و دوورى له‌نيو خه‌لكى ره‌مه‌كى و ساده‌ى گوندى، نهك هه‌ر گرنگى بو
شه‌ده‌بى عاميانه‌و فولكلورى نه‌ته‌وه‌بى دانانين. به‌لكوو به‌بيانوى لاسا
كردنه‌وه‌ى شه‌ده‌بى بيگانه‌و موذيـن و تازه بابته‌ده‌يانه‌وى شه‌ده‌بى ره‌سه‌نى
عاميانه‌و فولكور وه‌لابينين. به‌لاى منه‌وه شم رووناكيرانه نهك هه‌ر خويان
فيري كوردى ره‌سن ناگه‌ن، ويكووله خزمه‌ت به‌په‌ره‌پيدان و گه‌شاندنه‌وه‌ى
فه‌ره‌نگى نه‌ته‌وه‌كه‌شيان دوور ده‌كه‌وته‌وه .

به‌خوپايى نيه له كوردستاني ئيران ته‌واوى شه‌و كه‌سانه‌ى كوردى باش
ده‌زانن و نووسه‌رى باشن له گوندى گه‌وره بوون و له‌گه‌ل كومه‌لانى خه‌لك
تيكه‌لاويان بووه‌و نه‌چوونه ژير ته‌شيري فه‌ره‌نگى بيگانه‌و چهند كه‌سيك نه‌بى
له زانكوو زانستگاش نه‌يانخويندوه. بو نموونه وه‌ك: هه‌زار، هيمن، حه‌سه‌نى
قزنجى، مه‌لاعه‌ولاى حه‌سه‌ن زاده، كاك سه‌لاخى موهته‌دى و هيى ديكه .

له‌م باسه‌ واز دينم و ده‌گه‌ريمه‌وه سه‌ر تايبه‌تیه‌كانى فه‌ره‌نه‌نگ و
شه‌ده‌بى عاميانه (فولكلور) . يه‌كيك له تايبه‌تیه‌كانى شه‌ده‌بى فولكلورى
شه‌وه‌يه كه له ناخى كوهمه‌ل هه‌لده‌قولئ و له‌گه‌ل ژيان و شه‌زموونى روژانه
پيوه‌ندى هه‌يه‌و بناخه‌ى له‌سه‌ر واقيع دانراوه . له بارى ته‌عريف و نرخ بو
دانان و جوانى و به‌بالا برينه‌وه، هه‌رچه‌ند پى لئ هه‌لينايشى له‌گه‌ل بى،
واقيعى ژيانى كوهمه‌ل نيشان ده‌دا .

بو شه‌وه بگه‌ينه سه‌ر شه‌سلى مه‌به‌ست و شم واقيعه‌ته نيشان به‌دين كه
له شه‌ده‌بى عاميانه (گورانى و ستران و فولكلور) دا هه‌يه، به‌سته‌يهـك
گورانى شى ده‌كه‌ينه‌وه كه گورانى بيژيكي نه‌خوينده‌واى كوردستاني ئيران
گوتوويه . خاوه‌شه شه‌سليه‌كه‌ى مه‌علووم نيه . هه‌موو گورانى بيژه‌كان ده‌يلين و
دووپاتى ده‌كه‌نه‌وه . شه‌مه‌ش ده‌قى گورانية‌كه‌يه :

" له كه‌نده كورى سيلوى ، تا ده‌گاته خالدارى "

فۆلكلورى نەتەواپەتەو، دواكەوتووپىيەو كارىكى بى جى و بىھوودەيە .
رووناكبيرى ئەوتوشمان ھەيە كە بە ئانقەست لە وشەي قولمبەي بىگانە
دەگەرئى و نايەوئى و يا نازانى وشەي سادەو پاراوى زمانەكەي خوئى بەكار
بىنى.

بەلام لە راستيدا ھەر ئەدەب و فەرھەنگي عاميانەو گەلەيە كە
رەسەن و مانەوہي زمانى زكماكي پاراستوہ . ھەر ئەو خەلكي نەخویندەوارو
رەمەكين كە نەقل و نەزىلەو ھەلبەست و چىرۆك و بەيت و پەندو مەتلۆكي
نەتەوہييان پاراستوہو زاربەزار گىپراويا نەتەوہو وشەو زاراوى ئەوہەندە
جوان و رەسەن و رىك و رەوانيان بەكار ھىناوہ كە زۆر لە نووسەر و
ئەديبە رووناكبيرەكان رىيان پى نەبردوہ . زۆريان ھەول داوہ كە بو
نووسين وشەيەك بدۆزنەوہ يا دابتاشن كە خەلك واتە نەخویندەوار قسەي
پى كردبى . زۆر جار شى داماون و سەر نەكەوتوون و ناچار وشەي ئەوتويان
داتاشپوہ كە بە چرىشيش بە زمانى كوردىەوہ ناووسى وليى بىگانەيە .
چەند سال لە مەوہبەر لەگەل مامۆستا يەك كە ئەندامى ليژنەي زاراوہ
دانانى كوردى زانىارى كوردى بوو قسەمان لە وشەو زاراوى كوردى دەكرد .
لیم پرسی بو "شط العرب" چ وشەيەكي كوردیتان داناوہ . وەك لە بىسرم
بى مامۆستا چەند وشەيەكي گوت بەلای منەوہ رەسەن نەبوون و داتاشرابوون .
دەيگوت ھىچي دىكەمان نەدۆزبۆتەوہ .

بەھەلكەوت چەند شەو دواي ئەم باسە ميوانى برادەريكي نەخویندە -
واری زەحمەتكیسی گوندی بووم . دانیشتبووین و قسەمان دەكرد . باسى
برادەريكي ناسيار ھاتە گوپى ، خىزانى خانەخوئى نازانم لەسەر چى لەو
برادەرە تووپرە بوو ، وە دەنگ ھات و گوتى :

- دە باسى مەكەن ، رەببى خوا ببيا دە "يەكاوى عارەبانى" كا
وشەي "يەكاوى عارەبان" سەرنجى راكيشام . گوتم : ئەرئى خوشكە
شەمى "يەكاوى عارەبان" چىيە ؟

گوتى : " ئەوہ نيە دەلین ئەو چەمانە لەو خوارە تىكەل دەبنەوہ ."
دەركەوت بى ئەوہي بزانى لە كوئىيەو "شط العرب" چىيە بە يەكاوى عارە -
بانى ناو دەبا . خەلكي نەخویندەوارو رەمەكى ، بى ئەوہ كە ليژنەو
كومىتەي بوۆ ساز كاو لە قامووسدا بوۆ بگەرئى "شط العرب" ناوناوہ
" يەكاوى عەرەبان" و پىر بە پىستىيەتى .

كاتىك چاوم بە مامۆستا كەوتەوہ مەسەلەكەم بو گىپراوہ .

سرنجیکی سرنجی پی - فولکلوری کوردی

که ریمی حسامی

ئەم وتارە لە ژێر سەرخەتی "کەندە کوری سیلوی" بە نازناوی "شەش ساڵ پێش جاریکی تر بلاوکراوەتەوە .

ئەدەب و فولکلوری هەر گەل و نەتەوێک، گەشەوێک، پشکوتن و پەرەگرتن، یان دواکەوتوویی و دامرکان و وەستانی ئەم ئەدەب و فولکلۆرە، زیندوویی و شادی و خەم و پەژارەی ئەو گەل و نەتەوێک نیشان دەدا .

بە بیروپرای من لە واقعیت دوورناکەوین و زیانیشتان پێ ناگا ئەگەر ئەم راستیە بەلمینین کە ئەدەبی فولکلوری (ئەدەبی عامیانە) خاوینترین و رەسەنترین ئەدەب و کولتووری هەموو گەل و نەتەوێکە . ئەگەر بمانهێت بە وێرە بچینە قوولایی ناخی کۆمەڵ و شتە واقعیی و نەهێنەکانی کۆمەڵ بدۆزینەوە، پێویستە بە لێ زانی و بە شێوەی زانستی لە ئەدەب و فولکلوری نەتەوێک بکۆڵینەوە و بپێنێنە سەرکاغەزو لە فەوتان و نەمان بپارێژین .

ئەگەر تەماشای رۆڵەت و رووکاری ئەدەب بکەین، فولکلۆر و ئەدەبی عامیانە لە نووسین و ئەدەبیاتی خۆیندەوار و رووناکبیران لە پاشترە و دواکەوتوتر دێتە بەرچا و شوینی تایبەتی نیە . بەلام ئەگەر دوور لە دەمارگیری رووناکبیری، بە وردی سەرنج بدەین و شی بکەینەوە، ئەم راستیەمان بو دەر دەکەوێت کە ئەدەب و فەرھەنگی رووناکبیری لە ئەدەب و فەرھەنگی عامیانە کەڵکی وەرگرتووە . ئەدی و نووسەرەکان هەر بە کەڵک وەرگرتن لە ئەدەبی عامیانە توانیویانە رۆمان و چیرۆک و تەنانەت شیعریش بپێنە سەر کاغەزو رێک و پێکی بکەن و وەک ئەدەبی نووسراو بلاوی بکەنەوە .

کاتیکی قسە لە فولکلۆر و ئەدەبی عامیانە دەکری، لەوانەشە هیندی کەس لایان وایی کە فولکلۆر و ئەدەبی عامیانە لە پلەیکێ فرە نزم دایە و لە ئەزموون و لیکۆڵینەوێ زانستی بە دوورە . وشەو رستەو زاراوەکان لەگەڵ رێزمان و شیوژی ئەدەبی رێک ناکەوێت و بەک ناگرنەوێ . تەنانەت رەنگە رووناکبیری ئەوتۆشمان هەبێت کە پێی وایی خۆخەریک کردن بە

که مانای سۆزو خوشه‌ویستی و دل‌سۆزی و بوونیستی له‌ته‌ک چه‌وساوه‌کانسی
ولاته‌که‌ماندا، به‌وه‌ش‌که‌خۆی له‌نزیکه‌وه‌له‌نیو زۆرا. نیازیه‌کانسدا
بووه‌و هه‌لوێستی هاوکاری له‌گه‌ل به‌ره‌ی میلله‌تا دیاری کردووه‌ شه‌وه‌ندی
دیکه‌ به‌ره‌مه‌که‌ی راستگۆیانه‌وه‌دیار ده‌که‌وی، ئا له‌م لایه‌نا‌نه‌وه‌ شه‌گه‌ر
له‌ته‌ک "خه‌لکی دبلن" دا پێک‌بگیرین، وی‌کچوونی شه‌ده‌بیان له‌نیوانسدا
هه‌لده‌ستی.

"بوومه‌له‌رزه" له‌قونا‌غی‌کی ناسکدا روویدا، به‌دوو مه‌به‌ست
بوومه‌له‌رزه‌بوو، هم‌جو‌ری نی‌وه‌رۆکه‌که‌ی که‌راسته‌وخۆ له‌سه‌ر شو‌رشی
کوردو چه‌وسا‌ندنه‌وه‌ی چینه‌یه‌تی و ئا‌فره‌تن، هم‌له‌دوای کپییه‌کی چه‌ند
ساله‌ی شه‌ده‌بیات و چا‌وه‌روان‌کردن و تا‌مه‌زرۆی خو‌ینه‌ران بوو.

*

* *

له نیوانی دهنگی زهنگی ولّاخ و مژدهی ژیا نه وه دانابینم. له کوردستانی
دواکه وتوودا تا شه مړوښ دهنگی زهنگی ولّاخ له بره و دایه و بو زور کسارو
باری گواستنوه ولّاخ به کار دی. کهچی جیهانی پښکه وتوو له گهل شیمسه
ثاسمان و ریسمانین. هرگیز دیاردهی پښکه وتن و ژیا نه وه له دهنگی
زهنگی ولّاخ وه سرچاوه هه لنگرئ و بو شم سرده مه نیشانهی دواکه وتن
نه بی چی دیکه نیه!

کاکه مام ماموستا که له په یوه ندی کومه لایه تیدا زور به نامو پیشان
دهدا، که له راسته قینه دا ماموستای قوتا بخانه به تایبته له دیهاتدا
مهرجه دوستانه تی و تیکه لوی له گهل خه لکه که دا هه بی و هاوکاری کسارو
فرمان و خوشی و ناخوشیایان بکا. ماموستا رولیکي شجگار پیروز ده بینئ
شه گهر به راستی ماموستا بی. شه وهی له ماموستادا نابئ بی بی، دووره
په ریزی و خو چه په ک گرته.

چیروکنووس به دم مه لوه ده لی: "شه گهر راسته ده وی من نه بو مایه،
هر مه لایه کی دی بوايه له جیگای من کفن و دفنیشی نه ده کرد" (۴۷).

ثافره تی مردوو، ده بی ثافره ت بیشواو کفنی بکا، ناشتنه که شی چاک
وايه پیای مه حرم کاره که تی نه جام بدا، که داده هیلریته گوړه وه نه ریت
وايه جامیک یا پوپه شمینیکی به سر دا ده گرن. کاری مه لاه ویدا تنه ها
تلقین خویندن و فاتحه دادانه، نهک شه وهی کفن و دفن بکا، وهک کاکه
مام ده لی!

کومه له چیروکی بوومه له رزه له گومی مه نگدا به کیک له چاکتریسن
کومه له چیروکی سالانی شه مته کانه، چیروکنووس توانیویه تی با وه ری شانازی
کردن به کورده وه بلاوبکاته وه، بو نیازی هه لنان و ثاراسته کردنی
جه ما وه رانی زه حمه تکیش نووسراوه، نوینه ریکی گونجاوی قونا غه که یسه و
خه لکی کوردی تیدا به دی ده کری.

جیمس جویسی چیروکنووسی گه وره ی شیرلندایی به نیوی (خه لکی
دبلن) وه کومه لیک چیروکی بلاوکردو ته وه، هه موو له خوشه ویستی و ههستی
شه و چیروکنووسه به رامبر شاره که ی باس ده کن، شه گهر چیروکنووسه که ی
شمه ش نیوی کومه له که ی بنا په "بوومه له رزه ی خه لکی کوردستان" چاک له گهل
نیوه روکیدا ده گونجا.

کاکه مام توانیویتی ریالیزمانه بو بابه ته کان بچی، ریالیزمییهک

(۴۷) کاکه مام، هر شه سرچاوه، ل/۹۲.

رووداوی چیرۆکه که دا به کیان گرتۆته وه، به کێکی به سلیقه که نسای
 چیرۆکیکی خۆیندبیتمه دوور یا نزیک شتیکی له ناوه رۆکه که ی هه لکراندوه،
 به لām له وشه ی "که ژاوه" دا که بو گالیسکه و شوینی رازاوه ی بووک ل—
 فره نگدا به کار دی، لی ره دا که ژاوه ی لاشه ی بووک، کسه ژاوه ی داخ و
 ئازاره، که ژاوه ی ناسۆرو برینه .

سه ره تای چیرۆکه که به پیشه کیه کی وه سفی درپژ ده ست پیده کا و شیوه ی
 مۆپاسانی پیوه یه، به لām له وه دا که به کا و راست و له پرپیکدا فاتیی شوخ و
 نازدار ده مرئ، خویندر وا لی ده کا به په رۆشه وه بو کۆتایی به که بچی،
 شه و جا مامۆستا به چوونه مزگه وت و چا و پیکه وتنی ته رمی فاتیی جوانه —
 مه رگ به ته داعی په یوه ندی قاله و فاتیی بیرده که ویته وه . شه و له ویوه ده ست
 به گیپانه وه ی چیرۆکه که ده کا، تا له گه ل مه لای دیه که دا به شیوه ی ده مه
 ته قه له هه موو نه یینی و شاره وه یه ک ئاگا دارمان ده که ن.

کۆتایی "که ژاوه" به وه دی، شو ر ش ده گاته دیه که و کو یخا و کو په که ی
 به شه ته ک دراوی له دی ده رده کرین... لی ره دا به پیوست ده زانری شه و
 په رسیاره له چیرۆکنووس بکری، ئایا تۆله ی تاوانی گه و ره بو شه وانسه ی
 هه موو زیانیان هه ر چه و ساندنه وه و ئازاردانی خه لکیه، شه وه ندیه له دی
 ده رده کرین و ه یچی دیکه؟" (٤٤).

چیرۆکنووس له "که ژاوه" دا تووشی بریک بی ئاگایی سو وه. دلنیا م گه ر
 به شینه یی و تۆزه له سه رخو یی به کی فره تره وه بیری بکردیایه وه یا بو چه ند
 جار یک پییدا بچوبایه وه، ده ی توانی به سه ر شه وان شه دا زال بی، بو نمونه :
 له کوردستاندا تا ئیستاش شاره گانمان شه وه نده فراوان و زۆری ته رو—
 مبیل و کارگه نین که هه وایان پیس بوو بی، بو یه شه و جودا وازیه گه و ره یه
 نابینری تا مامۆستایه ک له دیه که دا "به په رۆشی هه وای پاک هه لمزین بی
 چونکه له ئار به ده ست که س نا که وی" (٤٥). شه و به یه کگرتنه بو شه وروپا
 دروسته، گه لیک شاری وای هه یه به قه ده ر سه رانه ری کوردستان و بگه ره
 زۆرتیش کارگه ی گه و ره گه و ره ی تیدا یه .

چیرۆکنووس ده لی: "ده نگه ی زهنگی و لاخه کان له دووره وه مژده ی ژیا—
 نه وه ی به دارو ده وه ن ده دا" (٤٦). شه من به ش به حالی خۆم چه په یوه ندیه ک

(٤٤) صه باحی غالب، هه ر شه و سه رچا وه، ل/١٠٨.

(٤٥) (٤٦) کاکه مه م، هه ر شه و سه رچا وه، ل/٨٢.

– ئەي نازانى خۆشم دەۋى.. ھەزەمان لېك كىردوۋە .

– وس ھەي بەدوۋكە وتوۋا! " (۴۳) .

لە ئەنجامدا كۆپى كۆيخا بە خەنجەرەكەي بەرى فاتى دەكۆزى و بو باۋكە جگەر سووتاۋەكەي بەجى دىلى.

كاسىك كىشەيەكى گەۋرە روو دەكاتە ھەر كەسىك، ئەو كەسە بە پىي مەۋدای ھۆشيارى و بىر كۆردنەۋەي ھەۋلى ئەۋە دەدا بەسەر كىشەكە دا زال بى، بو ئەۋەشچ رىگايەكى گونجاۋ ھەيە ھەلىدە بۇيرى، لىرەدا كە فاتى ئەۋ گەۋرە تىرىن تەگەرەيە روۋى تى دەكا، سەرى لىدە شىۋى، بىر يارى سەر – كىشى و لەپەر دەدا، دەنا نەدە بوۋ ئەۋ كچە بە بى كەسى ھەر بەۋ شەۋە پروا، يا ھەر كە دەروشت دەبوايە بەكىكى دىسۆزى ئاگادار بىردايە، يا رۆشتنەكەي دوا خستايە، تا قالەي خۆشەۋىستى ئاگادار بىردايە بو ئەۋەي بە دەنگىۋە بچى، ئەۋ ھەلۋىستە، لاۋازى و بىر تەسكى فاتى دەردەخا، لە كاتىكدا فاتىيەكى گورج و گۆلەۋ لە چاۋ نەخوئىندەۋارىيەكەي – ھەۋ زۆرزان و بىزۋوۋ زىرەكە، ئەۋ دوۋ پىناسىنە دژۋارو لىك دوۋورن، رەنگە ئەمە شانى كاكە مەمىش بىگىرئەۋەۋ بە لىپىرسراۋى چارەنۋوسى فاتى قا – رەمانى چىرۋكەكەي دا بىرى.

كە ھەۋالى كۆزۋانى قالە لە لايەن پىياۋىكى كۆيخا ۋە بلالو دەبىتەۋە دەبوايە كەس و كارى فاتى ئەۋەندە ئاراميان ھەبايە تا بىيان زانىيە – ئەۋ دەنگە راستە يا درۋىيە، خۇ بە تايبەت كە لە لايەن دەست و پىمۋەندى كۆيخاۋە كە گومان لىكراۋو فرو فىللاۋىن بلالو بوئەۋە، نەك ۋا بە دەست و بىردى بە شىربايى فاتى لە كۆل خۇيان بىكەنەۋە، لە لايەكى دىكەۋە مەلەي دىيەكە بەۋە تاۋان بارە كە بىرە زامەندى كچەكە چۆن مارە دەك – رى؟! مەگەر مەلا نازانى ھىچ بىيانۋىيەك نىبە بو پرس بە ئافرەت نەكردن و بى بىر يارى ھەر دوۋ لانىكاج نايەت؟! دىبارە ئەۋ مەلایە دوۋمنايەتى ئىسلامى زۆرتر بوۋە تا مەلایەتى و ئىماندار بىتى، يا دەبى مەلایەكى بى ئاگاۋ رىگا بوۋبى لە ياساۋ دەستۋورى ئايىن كە ئەۋ كاتەش ناشى بىي بە مەلا، چۈنكە مەلەي بەراستى زۆر لەۋە گەۋرە ترە كارىكى نادروست و نازانىيى لىبۋە شىتەۋە .

ناۋى چىرۋكەكە لە چاۋ سەردەمى نوۋسىنەۋە داھىنان بوۋە؟ لەۋە پىش زىاتر ناۋنىشانىۋا بەكار ھاتوۋە كە بەكاۋراست لەگەل بەسەرھات و

(۴۳) كاكە مەم، ھەر ئەۋ سەرچاۋە، ل/۹۸-۹۹.

یه‌کەیان بەهانه‌ی بەلاماردانی یەکدیاریان بۆ ساز دەبێ و مەیدان کێشەیان
بەکالا دەکاتەوه .

لەم باره‌وه داخ لە دلی کورپی کوێخا لە خوشه‌ویستی قاله و فاتئی،
بناوانی کۆنی ههیه، هەر لە سەرته‌تاوه درۆ دەست پێده‌کە، تا دزۆ گه‌وره‌تر
دەبێ، پاشان ئاکامی درۆ به‌وه دیته‌وه که درنده‌یه‌تی و نامەردی کوێخا
بچووک وه‌دیاری بکه‌وی.

ماوه‌یه‌ک به‌ سەر چوونه‌ ده‌ره‌وه‌ی قاله بۆ شاخ تیده‌په‌ری، لسه‌وه
دوا چەند که‌سیک ده‌نی‌ریته‌ داخواری، بابی فاتەش پیاوانه‌ دیته‌ ده‌ست و
ده‌لی: "کور کورپی خۆم و کچ کچی خۆم". "هەردوو دلدار لە خوشیاندا
پاشایان به‌ نوکەری خویان نه‌ده‌زانی" (٤١).

دوای شه‌مه‌ نوکەریکی کوێخا به‌ ده‌له‌سه‌ بلای دیاره‌که‌وه که قاله
بهریندار کراوه‌ و مردووه، به‌وه‌ هه‌واله‌ هه‌لبه‌سته "کورپی کوێخا که خزمایه‌تی
له‌گه‌ل ئاغازی شه‌وه‌ هه‌ریمه‌ ده‌بێ، پیاوماقولانی دی کۆده‌کاته‌وه‌ و له‌ته‌که
مه‌لادا ده‌چنه‌ مالی مام فه‌تاح، به‌ دوو سه‌د دینار شیربایی و چوار ده‌ست
جل "فاتئی (له‌ مام فه‌تاح ده‌کرن، هەر به‌وه‌ په‌له‌یه‌ش ماره‌ی ده‌بیرن... به‌لام
هه‌موو که‌س لای روون ده‌بێ "فاتئی" و به‌ ئاسانی به‌ مال و می‌ردیه‌وه‌وه
دانانیشی، چونکه‌ شه‌وه‌ به‌ هه‌ره‌شه‌وه‌ نووکی خه‌نجه‌ری ده‌بان رازیان
کردبوو" (٤٢).

شه‌وه‌ کەین و به‌ینه‌ ده‌کری و فاتئی به‌ زۆر له‌ ژیر ده‌ستی مام فه‌تاحدا
ده‌رده‌هینن، هه‌نده‌ی پیناچی سۆراخی قاله پەیدا ده‌بێ و ئی چوار پیاو
ده‌نی‌ری بۆ شه‌وه‌ی مه‌سه‌له‌که‌ی به‌ری‌نه‌وه، مام فه‌تاح له‌ وه‌رامیاندا
ده‌لی: فاتم داوه‌ به‌ کورپی کوێخا و په‌شیمان بوونه‌وه‌ نیه. فاته‌ که‌ له
سەر گوزه‌شته‌که‌ ئاگادار ده‌بێ، بۆ شه‌وی که‌ل و په‌لی پیاویستی خه‌نوی
ده‌پێچیته‌وه‌ و به‌ره‌وه‌ شه‌وه‌ دییه‌ی قاله‌ی لیه‌ ده‌که‌ویته‌ ری، کورپی کوێخا و
مام فه‌تاح که‌ به‌وه‌ ده‌زانن شوین پێی هه‌لده‌گرن" له‌ دووره‌وه‌ تارمایی
فاتئی ده‌بینن، له‌ سەر ولآغه‌که‌ی داده‌به‌زی و هه‌ندیکی لی ده‌دا... فاتئیش
به‌ گریان‌وه‌ لێی ده‌پاریته‌وه‌:

– توخوا وازم لێ بینه... من بۆ تۆ ده‌ست ناده‌م!

– شه‌ی بۆ قاله‌ی هه‌تیوی به‌دغه‌ر ده‌ست ده‌ده‌ی؟!

(٤١) کاکه‌ مه‌م، هەر شه‌وه‌ سه‌رچاوه، ل/٨٩.

(٤٢) کاکه‌ مه‌م، هەر شه‌وه‌ سه‌رچاوه، ل/٨٦.

جۆرىك له بىرو لىكدانهوه كانيدا له ئاستى كادرىكى پيشكه وتوو باشتىر
 نه بووبى، به قدهر شهو بووه. وا ده زانين بو شهو مندال ونه خوئينده واره،
 شهو هموو زانين و تيگه يشتنه گه ليك بى، رهنكه له بهر شهو بووبى و
 دل بهوه خوش بكا و بلى: "ده بى قوتابخانه كه مان به رهه مى واى پيگه ياندى؟
 گوايه شهونده بهس نيه شانازى پيوه بگهين؟ چ بروسكه يهك بووندم ميشكه ي
 وا وشيار كردوتهوه! بوومه له رزه ي گيانى نه ته و ايه تى كارى له ساوايه كى
 واش كردوووه! گوايه ده ره بهگ و خيله كه ي چ هيو ايه كى به مانه ماوه" (٤٠).
 له كو تايى چيروكه كه دا همه ي حاجى خوى ده خاته با و هشى دوژمنه وه،
 به لام رو لى سواره و شهوانه ي گوايه له قوتابخانه ي پيشكه وتندا گو شكراون و
 له خيلى شهو كا برايه بوون، دواى خو به دهسته وه كه ي سر خيل چ ده كهن و
 هه لو يستان چ ده بى؟ چيروكنووس شتيكمان له و باره وه پينا گه يه نى. له
 كاتيكدا ده زانين چيروكه كه كورته و بوارى هموو باس و خوا سى كى نيه .
 به لام ئاشكرا كردنى مه به ستىك ده بى ئا كا مه كه ي بگه يه نى.

چيروكى "كه زاوه" به يه كه وه به ستنه وه ي هيو اى تاي بهت و ئا واتى
 كو مه لايه تى و نه ته وه ييه . ئاره زوى تا كه كه س و دهنگى گشتى له يهك
 كاتدا كو ده كا ته وه .

قاله و فاته چ وهك دوو خوشه ويست و چ وهك دوو مرو ف له به ره و رووى
 نه بوونى مافى نه ته وه ييه و چهوسان دنه وه ي چينا يه تيدا ، شهو جا ديلى بارى
 كو مه لايه تى وهك يهك وه هان، به ره باسى ئا غا و كو يخاش ريزى پيچه وانسه
 مه به ستى ئه وانيان گرتو وه .

قاله به ره و بانگه وازى سه ره رزى و تيكوشانى رزگارى ميللمت ده روا،
 له هيزى پيشمه رگه ي به رگرى له مانه وه ي پيرو زى جيگاي خوى ده گرى، سه و
 كاره ي قاله رووداوى دراماسيكي چيروكه كه ده ست پي ده كا و شه نجامه كاره -
 ساتا ويه كه ي به سه ر فاته ي ئينسان و فاته ي ئافره تدا ساغ ده بي ته وه .

له زيان و راسته قينه دا زور ناوه رو كى دژوارو پيچه وانه ي يه كدى
 هه ن كه جه وه هرى شته كان ده ر ده خه ن. شهوانه مه رج نيه هه ميشه به ئاشكرا و
 روونى له بهر چا و بن. به لكوفره وا ده بى شارا وه و نه ينى بن. دژايه تى
 زوردارو زور ليكرا و يش هموو دم راسته و خو وه ديار نا كه وئى. به لام كاتى
 پيشه كى بو ناكو كيه كه يان هات گو رى، شهو حه له گريكان ده كر ينه وه و هه ر

(٤٠) كاكه مەم، هەر شهو سه رچا وه، ل/٧٥.

هندی خالی هاوبهش . که له شوینیک توانرابی به خواستنا مه یهک مافی
نهته وه یهک سه نرابی ! که نه بووه !! مانای نه وه نیه ، نه وه ده بیته یاسا و
شیدی کار ته واوه و شیمهش چند سد ههزاران شیمزا کووه که بن نانمان به
رون دهگا .

له هه مان کاتدا دروسته و مهرجیشه له پال شوپشی نهته وه پیدادا
خباتی ههزاران و زورانبازی هیزو بازوو دزراویش بکری ، یا به مانا یهکی
دیکه شوپش ده بی شوپشی ره نجه رو زه حه تکیشان بی ، ده بی شوپشی ههزاران و
به شخوراوان و زورلیکراوان بی ، ده بی له ره گه وه هه لکه ندنی هه موو چوره
چه وساننده وه یهکی مروف به دهست مروفه وه بی و نرخی که سی راسته قینه به
خزمه تکردن و که لکی بی بو جه ما وهر . په یامی شوپش په یامی گه رانسه وه ی
به های ون بووی مروفی کورد بی .

حه ممی حاجی سهر خیلکی ناوچه ی "بتوین" ه ، سه رزاره کی خوئی واپیشان
دهدا له تهک شوپشی کورددا یه ، وه کی دی ده یه وی "له نزیک شار بی . تسا
زیانی لی نه که وی" (۳۹) .

دیاره چیرۆکنووس به زیره کانه نیازی سهر کووماری ده ربیره وه ، چونکه
نزیک بوون له شار بو نه وه ، مه به ست چوونه نیو ده ولته ته ، بوونه جاشا
له و چیرۆکه دا به نازایانه و به ئاشکرا توانراوه جیگای جینی
ده ره به گ دهست نیشان بکری و بخریته به ره ی دوژمنه وه ، له واقیعی شیدا
ده ره به گ چ راسته و خوچ به پیچ و په نا خیانه تیان له شوپش کرد . له
سالانی "۶۷" به دواوه شوپش توانی ده سه لاتی ده ره به گ و ئاغا تا شه تازیه کی
زور نه هیلی . به لام له نا و خویدا به چکه ئاغا شه گهر له کرین بووینتایه
گران نه بوون . به کیک له که م و که سری ههر بزوو تنه وه و شوپشیک شه وه یه
کو مه لیک به نیوی زورداریه وه له نیو به ری . که چی کو مه لی که له گای دیکه
دروست بکا ، جا که کار واپروا جینیک له زورداریدا جیگای جینی ک
بگریته وه ، یا ده سه و تا قمی که تی به لدان و تو قانندا بجیته جیگا و
ریگای ده سه و تا قمی کی دیکه که واته نه وه هه موو قوربانیه بو ؟ نه وه موو
سه رما و گهرما چیژتنه له پای چی ؟ نه وه گشت ده ره به ده ری و زیان لیکه وتنه
بو چا وی کی ؟

چیرۆکنووس له دیاری کردنی رۆلی سواره که به مندال و نه خوینده وار
پیشانی ده دا ، له ده مه ته قیدا زور به روونا کبیرو چالاک ده ری ده خا ، به

له بهندی سڼی دهستوری کاتی که دانی به ها و به شیتی کورد له خاکی عیراقدا نابوو، وه دیار کهوت، له پال شهوهدا هندیگ هیزی سیانی له و کاتهدا نارازی بوون که دام و دهزگای تایبته به کورد دروست بی.

به هر حال، شوړشی نیشتمانی و دیموکراسی گهلی عیراق —ووه تاک رهوی و دیکتاتوریهتی تاکه کهسی، کاری خوئی له تهک هم موواندا کرد، شهو جا به ره و لیّدانی کورد بایدایه وه و زوړی بو هینا.

شیره جیی نووسینی میژووی شه و قوناغه نیه، به لام شهونده به سه بو سلماندنې شوړشی شهیلوول که زوړو دوژمنایهتی کردنی گیانی نه ته — وهی کورد بللیسهی بهرز کرده وه. بویه شیمه باوه رمان وایه له بارو دوخی وادا که نه ته وه که خوئی له مه ترسیدا بی و هه ولی نه مانی بسدزی، هرگیز ناکری و له عقل دووره چینیکی دیاری کرا و بتوانی خه باتی خوئی به ره و پیشه وه به ری و له مملاسیدا تنها بو چینه که ی سرکه وه. که کورد خوئی نه بی کوا کریکاری ده بی؟ که کورد خوئی نه بی کوا جووتی سیری ده بی؟ که کورد خوئی نه بی کوا چی ده بی... نیازم له وه وهرام دانمویه کی بیری شه و سرده مهی "کاکه مه" که له دایه لوگیکی "راستی رووت" دا له زمان چیروکنووسه وه پال هوانه کانی ده لین:

"— کهوا بو، له دوو شوړش دان!

— به لکو له سڼی شوړش داین... کومه لایه تی، چینایه تی، نه ته وایه تی.

— باشه نه تان ده توانی هندیکی دوا بخن، تاکو له وانی دیکه

ده بنه وه؟

— با... به لام شوړشی نه ته وایه تی، به زوړ به سرماندا سه پینرا!!

چونکه مهرج نیه مه سه له ی نه ته وایه تی به چهک چاره سه ری بکری" (۳۸).

وانا مه به ست بووه خه باتی چینایه تی بکری، به لام تیکو شانی نه ته —

وهی و نازاردانی گشتی خه لکی کورد بوته سه ربار!

وا ده زانین بیرکردنه وهی مروقی کورد ده بی له چوارچیوهی کتیب و

سه پاندنی به زوړ تیپه ری، نارپه وایه کی سهیره، تا قیکردنه وهی سه سه ر

شوینیک و کاتیک، بی ره چا وکردنی هه ل و مهرجی کوردستان کت و مست

به پینری به سه ر کورد و لاتنه که ماندا به پینری... مه سه له ی کورد جوداوازیه کی

تایبته تی له مه سه له ی شه مریکای لاتین، شه فریقا و میلله تانی تاسیا هیه،

له مه سه له ی گه لی فه له ستین، شیریتریا و باسکیش جودایه، له گه ل بوونی

لەم چیرۆکەدا ھەندێ ھێڵی سەرەکی خۆنریژی و بێ ویزدانی سەرمایەداری تێدا یە، بەکێکیان ئەو یە، کاتیک سێوان بە ھۆی تەل بوونەوێ گاشمبەر دیکەوێ دەمرێ، کرێکارانی ھاوێلی لەسەر لاشە ساردەوێ بۆی گەرددەبنەوێ، " کابرای بێگانە دێ، تەماشای دەکا ھەموو لەسەر جوانە مەرگ کۆبوونەتوێ، بێ ئەوێ ھیچ دلی بێ بسووتی سەر بە دەدا، خەریک دەبێ داوا بەکا بچنەوێ سەر ئیش بەلام کە دەبینی ئەو ھەموو چاوە ئاگریان لێ دەباری، ھەمووش روویان کردۆتە ئەو، یەکسەر وەک مەشک ملی خۆی شوێ دەکا و بەجێمان دەھێلی" (۳۷).

بەکێکی دیکە لە رەوشتی سەرمایەدار ئەو یە کە کرێکارێک لە ئەنجامی تەقینەوێ بۆمبایەک، تەلیسمە بەردیکی بەر دەکەوێ، یا بە قەزاوقەدەر نوێلەکە قەچیک زامدار دەکا... ئەو کاتە چەند رۆژیکێ مۆلەت دەدەنی و سووکە چارەسەریکی دەکەن، لە ئاکامدا کە زانیان وزە جارانی ئەماوێ، دەست بە روویەوێ دەنێن و ناخەنەوێ سەر کارەکە، وەک لەم چیرۆکەدا لە "لالو" دەقەومێ، نەخستەوێ سەر کاری لالو وەک بۆ ئەوێ دەگەرێتوێ، ھۆیکە دیکەشی ھەبوو، کە چالکی و ھۆشیاری بوو، لە رووی چینیایەتی و کۆکردنەوێ ئاراستە کردنی برادەرانی، دیارە مەترسی ترین دیاردە یەک بۆ ھەموو زۆردارو چەوسینەرێک وریابوونەوێ و ترستکردنی ریکخستە.

لە چیرۆکی "راستی رووت"دا جەوھەرە کە دوو لایەنە، خەباتی نەتەوێی و تیکۆشانی چینیایەتی.

شۆرشێ "ئەیلوول" بەر لە ھەموو شتیک شۆرشیکێ نەتەوێی بوو، دوو سالیکی بە سەر شۆرشێ چواردەوێ تەممووزدا تینەپەری بوو، زۆرانبازی لە نیوان سەرانی دەولەت و ھێزە سیاسیە عێراقییەکان و کوردستانییکە پەیدا بوو، بە جۆریکی لێھات ھەر لایە وردە وردە دەولەت زۆری بۆ دەھێنانولە ئاشکرا کارکردنی سەربەستی بزر دەبوون. لایەنە کوردستا- نییە کە ھەلگری بێرو باوھەری نەتەوێی پێشکەوتنخواز بوو، مەبەستی بوو کورد لە تەک عەرەبدا بەکسان بێ و ھەل و مەرجی پێشکەوتنی نەتەوێی، ئابووری، کۆمەلایەتی و کەلچەری بۆ دا بین بکری، کەسایەتی و سەربەخۆیی میلیەتی کورد بپاریزی، بەلام رۆژ بە رۆژ تارمایی رەشی پاشگەزبوونەوێ

که ئەم پرۆژەییە خۆینی چەندان کرێکارو جوتیاری کوردی تیا رژاوه تا ئەم دوو خەمی وەرگرتوو، ئیجبارییی دەکات و پێی دەلی "که چووێتەوه شار بانگ رابەهێڵەو بلی، هەر هیژو بریارو ریکخستنە ئامانج وە دەست دینێ . هیچ هیژیک نیە بەرانبەر بەک بوون خۆی راگری" (٣٦) .

ئەو چیرۆکە گێڕانەوهی یادگاری کارکردنی دەستەبەک کرێکاری کوردە لە لایەن کرێکاریکی کارامەیی ئەو پرۆژەییەوه . لەویدا هەندێ بنەمای سەرەکی مەملەتی خەباتی چینی کرێکاران لە رووی بورژوازی و مۆنۆپۆلدا دیاری دەکری .

کۆمپانیایەکی بیگانە کوناو دەرهکردنی کۆی دەربەنیخانی لە ئەستۆ گرتوو، کەزەسەیی سەرەکی ئەنجامدانی ئەو کارە هیژو بازووی بەتوانستی مەروفتی کرێکاری کوردە . ئەمە هەم گریی چیرۆکەکە و هەم دوو لایەنی زۆرانبە - زیەکەییە لە نیوان جووتە جەمسەری هیژی پێچەوانەدا . کە مەبەست و نیاز ، ئاوات و خۆزگە ، جووری ئیشکردن ، سەرچاوهی دارایی ، کەزەسەیی پێویستیان لیک دوورن .

سەرمایه دار دەست مایەکەیی لە قۆل و باهوی کارگەرانبهوه سەرچاوه هەڵدەگری . ئەم پێم وایە گشت پارەدارییکی نارەوا ، نەخۆشی دەروونی و نادروستی لە پەروردهی گوێشکردنیدا هەیە . پێویستی ئەو ، تیربونی بوو نیە . بە تیری قایل نابێ . ئەمە وای کردوو سەرمایه دار هەر لە شالۆدا بێ . هەر ناحەق بکا بە حەق . هەموو چەوساندنەوهی چ کەسیک بێ ، بو کەلکی خۆی ، پەیرەو بکا ، ئاکاسی ژبان لەو بەرەوه با زێدەتر بێ ، بێ باکترە . مەروفتی تیگەبشتوو لە ژبان ، تەنها بوو خۆی و بوو ئەورۆ کار ناکا ، بوو خەلکیش و بوو بەیانیش . بوو وەچەیی دابی و بوو ئایندەش . کرێکاری ژیریش بەو شیوهیە . لە کاتیگدا کارگەرانبهوهیان و زوو رژیمی لێه قازانجی خۆیان لە عیراق و کوردستاندا دروست نابێ ، بەلام هەر هەولێی کارکردنی دلسۆزانەیان بوو تەواوکردنی تونیلەکە دەدا . ریکخستن و هۆشیار کردنەوه وایان کردبوو ئەو خەلکە سادەو ساکارەیی دەستی شارەزووور و گوئی چۆمی سیروان و تانجەرۆ بگەیمەنیتە باوهری مەروفت دەتوانی کێو کوشاودەر بکاوکاری مەزنتریشی لە دەست دێ . ئەوهی باوهری بە توانستی مەروفتیشنبوو هەر لە سەرەتاوه چۆکی ئکا و پیککی نەوه شاند .

(٣٦) حسین سارف ، چیرۆکی هونەری کوردی ، چاپخانەیی دار الحریفة ،

بەغدا ، ١٩٧٧ ، ل/١٥٠ .

ران بیزانن، شهویش بهرگهگرتنی ئازارو لیدان و گشت جوړه ناخوشییه که له و ریگه دا، غم سهر و شهو سهری کاروانی ههول، بهدی بکړی. پېش شهوهی دهست بهدنی بیری ژیرانهی لیبکریتهوه، باوهریان وای بی "شهوهی نه توانی باریک هه لگړی و تا سهر بیبا، شانازیتره ههر له سهره تاوه پشتی بسو دانه نه ویتی" (۳۴). وهک په روین و نه سرین له "شاری خاموش" دا له گه ل شهوه نا "راستگون و به تاقیکردنه وه دهیسه لمین، کاتی ئازار جیگای ساغ به لهشیانه وه نا هیلی، شهوان چاکتر خو ده گرن و ورته یهک که خزمه تی دوزمن بکا له ده میان دهرناچی، تا زیاتر لیان دهری و ئازار دهریسن، باوهریان به سهر که و تن زووتر ده بی" (۳۵).

شهوانی هوشیار یه کی پتریان هه یه و خو یان وای پیشان ده دن ئاما - ده بی را به رایه تی و پېش ره و سیان لیده وه شهته وه. خه لک کو ده که نه وه راستی مه سه له که یان تیده گه یه نن، ده بی گشت قوربانیه کی گیانی و مادسیان له ده ست بی، وهک ماموستا له چیروکی "خو ره وه ده ست دینین" و نه سرین له "شاری خاموش" دا له ریزی پېشه وهی تیکو شان دان و ههر دووکیان شه هید ده بن و جووتیک باوه شه تیشک ده خه نه سهر خهرمانی دره و شان دنه وه. دیاره به و جوړه که سانه تین و گوړی پتر به جه ماوه ران دهری و خو ره هه لاتن نزیکتر ده بیته وه.

سئ چیروکی دوا یی کو مه له چیروکی "بوومه لهرزه..." له باس و خوا سدا جودا وازیه کیان له گه ل سئ چیروکی به ره وه یان دا هه یه، شه مان : یه که میان خه باتی چینه یه تییه، دووانه که ی دیکه یان خه باتی چینه یه تیسن له نیو شوړتی نه ته وه ییدا، به لای ئیمه وه ئازار نه هیشتن و بن کو لکردنی چه وسان دنه وه ههر تا ویکیان هه بی، پئویسته پاکیان پیکه وه نه هیلرین.

"تونیلی دهر به نده که بریتیه له پیشان دانی دیمه نی چه وساو هه یه کی ره نجه ری کورد که به هو ی ره نجی شه و هه زاران چه وساو هی دی پر وژه به نا و بانگه که ی دهر به ندیخان پیک هات، که چی هه ندی که سانی شه زلن و رو شنبیری سوژوازی به رچا و تاریک هه رچمنده دان به گرنگی کاره که سدا ده نین وله ئاستیا سه سامن، به لام به به ری ره نجی بیگانه ی ده زانن و چاویان به کرداری خو مالی هه لئایه، جوشیاره که شه به وردی له سهره تئای کاره وه هه موو راستیه ک سو خو ینده واره که شی ده کاته وه و بو ی دهر ده خات

(۳۴) کاکه موم، ههر شه و سه رچا وه، ل/۳۶.

(۳۵) سه باحی غالب، ههر شه و سه رچا وه، ل/۱۵۹.

فره‌لایه‌نی که لک و هرگرتن و په‌روه‌رده‌کردنی تیدایه که ده‌بی پېشمه‌رگنسه‌ی کورد، گشت‌کوردی‌کی دانه‌براو له میلله‌تی هه‌ستی پېبکه‌ن.

ئه‌وه‌مان بۆ ده‌رده‌که‌وی که بۆ وه‌ده‌ست هینانی مافی کورد، ده‌بی گیانی خو به کورد زانین و ئه‌و هه‌سته‌ی که میلله‌تی‌کی خاوه‌ن که‌سا یه‌تیبه، له‌ زمان، ثابین، میژوو، ئابووری، خاک، هه‌یه‌تی، بی‌دیاری کردنی نه‌خشسه‌ی سه‌ربه‌خویی، بی‌باوه‌رو ئامانج، هه‌رگیز نا‌کری به‌ سادەیی و سا‌کساری راپه‌رین دروست‌ببی. له‌ ته‌ک ئه‌وه‌دا بوونی ریک‌خستن و دروست‌بوونی گیانی براهی‌تی و هاوکاری له‌ سه‌رانسه‌ری نا‌وجه‌که‌دا مه‌رگی‌کی دیکه‌ی خه‌باتی نه‌ته‌وه‌یی و تیکۆشانه. ئه‌مه‌ش پینی ده‌لین ژیان! هه‌ر ده‌بی کورد ژێرده - سه‌ بی! بۆ ده‌بی جله‌وی ژیان و مافی به‌ ده‌ست خه‌لکه‌وه‌ بی! هه‌ر کاتی ویستی بیداتی و که‌ لیبی زویر بوو لیبی وه‌رگریته‌وه‌! (۳۰). خه‌لک به‌ هه‌سته‌ی وای لیدیت. هه‌موو "ئاماده‌ بن بۆ ئه‌وه‌ی خۆر له‌ ویدیو که‌لش بی، به‌ زۆر جله‌وی بکه‌ن و راپیک‌شن بوو روونکردنه‌وه‌ی دنیای تاریکیان" (۳۱).

دیاری کردنی رۆتی هه‌ر تیکۆشه‌ریک، چاکتر کامل بوون ده‌گه‌یه‌نی، ده‌بی ئه‌وه‌ بزانری ئۆرش پېویستی به‌ زۆر لایه‌نی پروسس هه‌یه، دروست‌نیه قورسای گرنگی دان بخریته‌ سه‌ر لایه‌ک و ئه‌وانی دیکه‌ فه‌رامۆش بکری. بۆیه "له‌ شه‌ردا مه‌رج نیه‌ هه‌موو که‌س چه‌کدار بی، هه‌ر که‌سه‌ کاریک‌سی تابه‌تی خۆی هه‌یه، شانازیش بۆ ئه‌وانه‌یه‌ له‌ شالوو خۆگرتندا ده‌سته‌و ئه‌ژنو دانانیش" (۳۲).

ده‌میک که‌ هیرش ده‌گریته‌ سه‌ر دێیه‌ک، ئاشکرایه‌ ئه‌و دێیه‌ فه‌ره‌ په‌یوه‌ندی گیانی و ریکه‌و بان و ستراتیزی و جوغرافیا و ئابووری به‌ ده‌ورو به‌ره‌که‌یه‌وه‌ هه‌یه. زانینی ئه‌وه‌ وا ده‌کا، کاتی ته‌نگانه‌ پیکه‌وه‌ کۆبنه‌وه‌ وه‌ک له‌و چیرۆکانه‌دا ئه‌وه‌ ره‌چاو ده‌کری.

شه‌وی هیرشه‌که‌ به‌رگریه‌رانی دێیه‌که‌ "هه‌موویان گه‌یشتنه‌ لای چه‌کدا - ره‌کانی دیکه‌ی ئه‌و هه‌ریمه‌ که‌ بۆ به‌ره‌سه‌ت کردنی شالوو کۆبوو بوونه‌وه‌" (۳۳). له‌ ره‌وی خه‌باتدا راستیه‌کی دیکه‌ هه‌یه، پېویسته‌ تیکرا تیکۆشه‌ -

(۳۰) کاکه‌ مەم، هه‌ر ئه‌و سه‌رچاوه‌، ل/۲۸.

(۳۱) کاکه‌ مەم، هه‌ر ئه‌و سه‌رچاوه‌، ل/۱۱.

(۳۲) کاکه‌ مەم، هه‌ر ئه‌و سه‌رچاوه‌ و لاپه‌ره‌.

(۳۳) کاکه‌ مەم، هه‌ر ئه‌و سه‌رچاوه‌، ل/۱۴.

دهكهوته سر رووی بریندارو له شی ههجنانوم" (۲۷) .

له خولیکي دیکه ی پرسیار لیکردندا که پروین خو به دهستهوه ناداتهوه هر دهلی ئاگام له هیچ شتیک نیه ، دروشمه شوئینهکهی کاربه- دهستان دینهوه پیئی و پییده لینهوه : " ئم قسانه هه مووی بایی یسهک پوولی قهلبه ، مادام کوردیت بی تاوان نیت" (۲۸) .

به دلنیاپهوه ، ههرجی باوه پری شوئینی هه بی ، نه خوئی سادیزمیسی هه بی ، له م چیرۆکه دا ئه و راستیه مان به چاکی پیشان ده درئ . بساوه پری شوئینی و نه خوئی سادی وا ده کهن ، ئاهنگ به به ند بگیرن . ئافره تیکریتته مه زه ی خواردنه وه . به زه بوون دلشاد بن . ئاره زووی درندانه یان بشکینن . به هاواروناله ، له قاقا ده ن . به گریان و ژان ، زه رده خه نه یان بیئت ، به کوشتن ، ختوکه یان بیئت .

"ئو چیرۆکه ته نه ا کاریکی به ر په رچ نیه به رامبه ر چند که سیک ، پیا خه یال و هه لچوونیکي ده روونی له پر نیه ، به لکو چیرۆکنووس زور به ئاگاوه پیویستی قوئاغ و ناخی ناوه وه ی ئه وه یان پینووسیوه ، توانیویستی ژیا نی نه ته وه یی و خه بات بو سه ربه ستی به پیشکوه تنی بزووتنه وه ی کوردا - به تبه وه به سه ستیتته وه ، ئه ده به ش به سه رکه وتوانه به هه موویه وه گریا بدا ، به ره مه که بوته چه کیک و له ریزی پیته وه پییه وه ده جهنگی ، جهنگانیکي وا که گورانگارییه کانی کو مه ل و ژیا نی کو مه لایه تی و سیاسی به ره و پییش به ری" (۲۹) .

له "شاری خاموش" دا به کیتیه کی کردار و باوه ر هه بی ، به دریزایی چیرۆکه که پیکه وه به ندن ، به گشتی و به پیی درامای هه لچوون تاوئیکی دل ته زین به جی دیلی ، باس و روودا وه که ما وه یه کی زور ده خایه نن ، به لام له شیوه ی نامه یه کدا ده توانی به چری پیشکشی بکا ، ئه گه ر جی ئه وه هه لده گری بکریته که ره سه ی نوئلیک ، خوئی سروشت و ژیا ن هه مووی به سه ربه ستی و کامه رانی مروقه وه ده به سه ستیتته وه ، هیوا و ئاوات به به ردا ده کا و سو زیده تر کوئنه دان و نه به ردی بانگ به رز ده کاته وه .

له بی چیرۆکی یه که می بوومه له رزه دا باوه ر بوون و خو به ستنه وه یه به نه ته وه ی کورده وه . پیویستی خه باتکردن له پیناویدا ده چه سپینسی ،

(۲۷) کاکه مه م ، هه ر ئه و سه رچاوه ، ل/ ۴۱ .

(۲۸) کاکه مه م ، هه ر ئه و سه رچاوه ، ل/ ۴۶ .

(۲۹) سه باحی غالب ، هه ر ئه و سه رچاوه ، ل/ ۱۶۱ .

چیرۆکه که دا نووسراوه، چۆن به تهنی مایهوه و نه چوووه مائی مامی وهک
بابی رای سپارد بوو یا دراوی؟ و دهسته خوشکیکی؟ چونکی دهیوایه بیزانیایه
بانگ کردن بۆ سهرا له شهوی زیاتری پی دهچی" (٢٥).

لهو سالانهی شوړنی ئهیلوول له جوانیدا بوو، هه ره شهی تۆلـهـی
پیرۆزی له داگیرکه ده کرد، هیندهی رووناکی و ئاواتی به پۆزگاری کورد
ده به خشی، پتر هستریای له میشکی فه رمانه وه اباندا دروست کردبوو. بۆیه
له بهر به سترکردنی شه پۆلی تیکۆشاندا، زانیارییان له شهیتان و کاول
که رانی میژوو وه رگرتبوو.

دوژمن له دوو قۆله وه ههوللی خۆی بۆ تروسکایی لیبیرینی رۆژی کهرد
تهرخان کردبوو، له لاجۆکردنی مرۆف و خاپوورکردنی وولات. بۆ مرۆقه که
حسیبی ته مهنی بوون و دوا هه ناسه و بی جوداوازی ژن و پیاوی کردبوو،
بوون، یانی له و کاته وه "پز" "چنین" له پزدانی ئافره تدایه، لـهـهـو
بۆچوونه وه، سکی ئافره ت هه لده درا، تا به تیریک دوو نیشانه بشکینن،
دوو گیان بمیرن.

چیرۆکی "شاری خامۆش" نموونه یه کی بی ئەژماری تاوانه به رامبه ر
مافی ژبان، رشته ی نه ته وه بی، خۆشه ویستی و ته مهن، تاوانه کانیش نسه ک
ئاسایی هیللی خۆیان بگرن، به لکو، خودی تاوانه که چهنده قورس بسووه،
ئه نجا مدانه که ی له تاوانی تیپه پراند بوو. ئەوان که ویستوو یا نـهـه
ئافره تیککی کورد له هه ناسه بخهن. نه هاتوون هه ر بی خنکینن، یا ریزه
فیشه کیکی پیوه بنین !!

په روینی قاره مان داوای لی ده کړی وه رانی ئه و پرسیارانه بناته وه ،
" - چ په یوه ندیکت به ئافره تانی کوردستانه وه هه یه؟ چهنده که سن؟ له کوی
کۆبوونه وه؟ برپاره کانی دوا جارتان چی بوو؟" (٢٦).

کابرای سیخوړ "که دیتی له پارانه وه و گریان و هاوار به و لاره
هیچی دیکه ی ده ست نه کهوت، له په نجه ره ی به ستموه دهه تا له هۆش خـۆم
چووم به تیلأ دارکاریان کردم، کراسه که یان له بهرما پارچه پارچه کرد.
که به هۆش خۆم هاتمه وه، فرییان دابوومه وه ژووره که ی خۆمان و خوشکه
دلشکا وه کان به سه ر سه رمه وه کۆمه لیان کردبوو. دلۆپ دلۆپ فرمیسیان

(٢٥) صباحی غالب، ئافره ت له چیرۆکی کوردیدا، چاپخانه ی دار

الحرية، به غدا، ١٩٧٩، ل/٣١٥.

(٢٦) کاکه مەم، هه ر ئه و سه رچاوه، ل/٤٠.

پیاوئکی پشت کوما و له ژیر باری تهمن و نازارو ژانی کورپه شهیدمکیدا،
باوه پناکری هیند چالاک بی بتوانی به دلی خوئی له جهنگی بهرگری له خاکو
میللت هاوبهشی بکات ، نهو جوړه پیرانه ده بی کاشکا به هه پره تـــــــی
لاویـــــــتی و تهمنی رابوردویان بخوازن .

له نیوان دوو هیږشه کهدا بو سر نهو دبییه ، چند مانکی که وتوته
بهینه وه ، لهو ماوه یهدا "ماموستا" ده مراست و کاره ل سوور پینه ری دی بووه ،
برازای لالو چه مدیش بووه و نایشی نایموزاشی هر له مندالییه وه ماره
بری بووه . گویا هیچیان به خو پان نه زانیوه که مام و برازان . نه وه به
ناسانی ناچیته عه قله وه ، خو تاییهت ماموستا زانیویتی باوکی پو لهی نهو
دییه به . مه رجه بزانی کارگی به هاران نه بوون به هوره گرمه هه لتوقی بن .
ده بی که سیکیان هه بوو بی . . . با باوکیشی و لالو چه مدهی مامی لیک زیــــز
بووبن ، به لام خه با تکه ریکی وه ک نهو که له نه ته وه و نیشتمان زوری زانیوه .
چون ده گونجی بو کس و کاری نه گه ری ، که به شیکه له به دوا دا گه رانی
ره سه نیستی و بناوان . هر نه وه شوای کردووه گری چیرو که که زور له ناکاو
بگریته وه و ته قینه وه یه کی به ته ما نه بوو بیته پیش .

له چیروگی "نه گول" . . . نه هاوړی . . . نه فرمیک" دا ، وینه نازاری
نه ته وه بی شیکه له به چه وساندنه وه و دست دریزی کردنه سر نافرته تمان بو
ده کیشی . که له م چیرو که دا ، مه سه لهی نافرته ته واو به مه سه له نه ته وه بیه .
که وه گری دراوه . . . ده سه لاتی نه سه انه بی پولیسیک به سر جوتیری وولاتدا که
هینده ی پادشایه کی بی مروهت له وولاتیکدا و نهو له ناوچه کهیدا کسره وه
بو مان باس ده کا .

مام هو مده ری کونه سالی لاوازو ره ننگ زهردو بی هیز ، دوا ی نویــــزی
شیوان بو کولیته که بیان ده گه ریته وه که دوو به دوو له گه له نامی کچیدا ،
سه ریان تیدا پیکه وه نابوو . چند پولیسیک به پیله قه ده که ونه ده رگا که بیان
و بی هیچ بیانوویه ک جگه له وهی "مادام کوردی بی تاوان نیت" (۲۱) بو
پولیسخان هی به کیش ده که ن .

پاشان پولیسه سه رده سه که بیان که ناره زووی چلیسی له نامی کچی .
مام هو مده ره ، به نیوی جاجم بو مام هو مده بردنه وه ، ده گه ریته وه لای نامو
پولیسانه ده که وینه گیانی و "بهو ته نهاییه هیچ ده سه لاتیکی له به رامجه ر

(۲۱) کاکه مام ، هر نهو سه رچاوه ، ل/۲۷ .

دیتھاتیهکان دهبی بهرگری بکهن، رابوردوویان و بوونیان لسه و
 دپهوه ههلیداوه، ئەمان له لانە خۆپاندان، دەست درێژیان دەکرێتە سەر،
 جگە لەوێ زۆر مافیان نیە، دوژمن نایهوی وەک میلەت و وەک مەژۆف بژین.
 یا دەبی بە رهزیلی ژیان و کۆت رازی بن یا دەبی " هەتا ئەو رۆژێ وازیان
 لێ دەهێنن بەسەر بەرزی بژین " (١٥) خەبات بکهن.

له کاتی ئاوادا، جوامیری و ترسنۆکی، دلسۆزی و بی وه فایبی، دیار
 دەدەن، پتویست بهوه ناکات کەس دوودل بی، بریاری ژیرانهو له جیبی خسوی
 دهوی، (لاله حمەد) ئاسایی، سادەو ساکار " قسە هەزاره و دووانی بەکاره
 ئەمە ئەرزو ئەمە گەزا کێ ئازاو دلسۆزو پیاوه بێتە پێشەوه. " (١٦).

بەشیک له کورگهلی ئاواپی، به هاوکاری کاملان و دنیا دیدەکان، خێان
 ئاماده دهکەن، جیگا له سەنگەری پارێزگاری شەرەفدا دەگرن و بە نەبەر-
 دیهکی بی وێنەوه له رووی سووپای زۆرو پرچەکدا دەجەنگن، تا هێرشه سەر
 شوپهکه تێدهشکێنن و بۆ جیبی خوی دهگێرنهوه.

چیرۆکنووس ورده ورده باسهکان بهرهو نهیانی و نادیار دەبا، به و
 جوړه ی خوینه بۆ ئەنجام و کۆتاییه که ی به پەرۆش بێت ... به گشتی له
 هۆناری و له ئاگاداریهوه نووسراوه ... ئەوه نهبی له یهک دوو شویندا
 تووشی سووکه غهفلەتیک بووه ... "ئەو منداڵی به بهر فاتی بی هاوسەری کورە
 شههیده که ی لاله حمەد" ههیه شهش مانگانه یه (١٧). که چی دوا ی ماوه یهک
 له کاتی دی کۆچ کردندا له ههلوێستی رشتنی فرمیسی فاتییدا دهلی " خوی
 پیرانه گیرا چەند دلۆپه فرمیسیک له پیلوه کانی چاوی ترازان و کهوتنه
 سەر مهلووتکه ی به سه زمان که نازانی پاشه روژ به چی ئەگات (١٨) که وا
 ده زانم مندا ل له تهمەنی شهش مانگان و پێشتریشدا له مهلووتکه یی ده رده چی
 ... لالۆ حمەد له دووکاتدا به دوو جوړی هیزو توانست پێشان ده درئ
 " چالاکانه ههنگاوی دهنا " (١٩) " فاتی بی بووکی و ئایشی کچی ههردووکیان
 به دهروونی پر له خهفته وه دوا ی لاله ی پشت کۆما و کهوتبوون " (٢٠) که

- ١٥) کاکه مەم، هەر ئەو سەرچاوه، ل/١٠.
- ١٦) کاکه مەم، هەر ئەو سەرچاوه، ل/١١.
- ١٧) کهکه مەم، هەر ئەو سەرچاوه، ل/٧.
- ١٨) کاکه مەم، هەر ئەو سەرچاوه، ل/١٣.
- ١٩) کاکه مەم، هەر ئەو سەرچاوه، ل/٨.
- ٢٠) کاکه مەم، هەر ئەو سەرچاوه، ل/١٢.

دهولت و سنووری سیاسی وای هه بووه کەس چۆکی به سنگیهوه نهناوه، کاتسی
 واش بووه به چەند لایەک سەریان بەیەکهوه ناوه و هیزیان کۆکردۆتهوه تا
 دەسەڵاتی رامیاری و رێکخستنی نههێلن و پەرپۆالیان کردووه، بەلام هەرگیز
 لەدوای پەیمانە دوو قۆلییهکە ی سایکس - بیکۆ شۆم سەختتری وهتـش
 نههاتوه، لەگەڵ ئەوه شدا بەشیککی گەورە ی سام و هەیهت هەیه و لە سیاسەتی
 ناوچهکە و دوورتریشدا حسیبی بۆ دهکری، وێرای گشت تهقه لایهکی دوژمنان و
 داگیرکەر، ههستاوه تهوه و بۆ گێرانهوه ی ژیا نی سەربەرزی، چالاکانه
 تێهه لچۆتهوه، میژوو مان له چەرخێ بیسته مەدا گەلێک راپەرین و شۆرشی به
 خۆیهوه بینیهوه، بهختکردن و قوربانی زیاتری له داواکردنهکانی ئهـ و
 سالانه ی بهخشیوه .

شۆرشی ئەیلوولی ههفتا ههزار شههید... شۆرشی سەربلندی و بـه
 پێوه مانی کورد، شۆرشی به رهههستی زۆرداران و داگیرکهران، گیانسی
 نهتهوهیی و نارهزایی بوون له روهی ئازاری نهتهوهیی و چهوساندنهوه ی
 جهماوه رانی رهش و رووتدا بلێسه ی خۆش کرد، ده ریا یهک کهرهسه ی خاوی بۆ
 ئەده بیات له پێشهوه چیرۆک پێشکیش کرد، ئەگەر سه دان کتیب و کومه له
 چیرۆک و دیوانه شیعی له سه ر بنووسری، هیشتا هەر که مه و دارایه کسه ی
 ههزار نابیت .

کاکه مەمی لەمەڕ خۆمان، وه چه ی ئەو شۆر شهیه، له قوناغه کانیدا،
 له پێش ئەیلووله وه تا هه ره سه که ی، هاوبه شی تیدا کردووه، بۆیه ئاساییه
 چیرۆکه کانی هەر یه که بیان له گو شه نیگایه که وه بۆنی ئەوه بیان لی بیت و بۆ
 به سه ردا هه لدان و سه رکه وتنی ته رخان کرابن، یا ره خنه ی دلسۆزانه ی لی
 بگریت .

لەم شۆر شهدا، چی بیری لی ده کریته وه، له نه ته وه که و خا که که
 قوربانی خۆی داوه، جوداوازی له نیوان گیان و ماده دا نه بووه، هه سیزو
 بیری دوژمنان، چیا ن پێ کرابی، در یغان نه کردووه .
 دیهاتی کوردستان، ده ربه ده ر بوونی خه لکه که ی، تالان و ماشینه وه ،
 کاولی و سووتان، به شی بووه، واده زانم بتوانری بگوتری، دی نه مایی له
 وولاتی به فرو خویندا دیاری خۆی نه دابی .

له چیرۆکی "خۆر و ده ست دینین" دا یه کی کمان له دیهاته کان بۆ ده کری
 به نموونه، که له سالێکدا، دانیشتواشی بۆ دووه م جار مال و حال له
 کۆل شه ته ک ده ده ن. چونکه په لاماری له خۆبایی بووه کان ده چیته وه سەریان .

تەنبايى نىن، بىر كۆرۈنۈش ۋە داڭغى رۆژانى بىكارى نىن، وپىنەي دەۋرى نەخۇشى ۋە مەندۈپتى سەرما ۋە سۆلەي ژيان نىن. بەلكو زورىيە ھەسرە زۆرى ۋەك روودا ۋىكى مېژوۋى كۆمەلەيتى خۇيان پېشان دەدەن. " (۱۲). شە ۋە كۆمەلە چىرۆكە بە گشتى دوو باسى سەرەكبىان لە خۇدا كۆكردۆتەۋە، خىباتى نەتەۋەيى ۋە تىكۆشانى چىنابەيتى، كەرەسە ۋە جىگا ۋە شۇپىنباي، ئە ۋە خەلكەيە كە بە بەر چاۋى ھەموۋانەۋە دېن ۋە دەچن، ئە ۋە كوردستانە بەرىنەيە بە شارو لادى ۋە شاخ ۋە دۆل ۋە ھەردىيەۋە... كوشتن ۋە بېرىن، ئالان ۋە بىردە ، گىران ۋە چەرمەسەرى پىي كىردن، سىخور، زۆرداران ۋە چەوسىنەران، پىيا ۋە خرابانى دىكە نەبېراون. لە بەرامبەرىشياندا، خىباتكەرو پېشمەرگە ، مامۇستاي بە جەۋھەر، جوتېرو كارگەرى جوامىر، خەلكى رەش ۋە روت لە فەرۋىپىتدان... لە روانگەي ھۆش ۋە ئارەزوۋى مۇرقەۋە ۋە بو ئاسمۇ دەروانىن كە رۆژى نەمانى چەوساندەۋە. ئازادى لەبەرەۋەيە ، بە خىبات بە ھەويىي ئەۋەي تا بىت دەستى بەكەم كەم بىتەۋە، دوۋەم رىژەن بىي ، ئەگەر ئە ۋە جۆرە بوچوون ۋە تىكۆشان ۋە ئاۋاتە نەبايە، مۇرق دەبوايە جارىكى دىكە تۆۋى مۇرقايەيتى نەۋەشىنى ۋە مال ئاۋايى لە ژيان بىكات . نىاز لە خىباتى نەتەۋەيى، تىكرا ئە ۋە كۆش ۋە ھەلدا نەنەيە كە پەيۋەندىيان بە نەتەۋەي كوردەۋە ھەيە، رىگارى، بەكگرتنەۋە، چارەنووس لە مانەۋە ۋە چوونە پېشەۋە، پاراستن ۋە ھىشتەۋەي مىرانى مېژوۋىيى ۋە شارىستانى تەمان، دىارى كىردنى رۆلى كوردەۋەك مىللەتتىك لە رەۋى نىيو مىللەتان ۋە نەخشى مۇرقايەتيدا .

لە دەمەيدا كورته چىرۆكى كوردى خۇنچەي پىكوتوۋە، كەم يا زۆر گرىنگى بە تىكۆشانى نەتەۋەيى داۋە، بو نمونە لە ۋلاتى قارەمانانا، تۆلە سەندن - ي بلە (۱۳)، تاج ۋە تەختى كوتىخا ھۆمەرى قىزلىجى (۱۴) ، نمونەي سەركەوتوۋى ئە ۋە جۆرە ئەدەبەن.

لەۋەتەي ئە ۋە كوردە ھەيە، چەندى پىي كرابى بو دروستكىردنى قەۋارەي تايبەتەي ۋە مانەۋەي ھەل ۋە مەرج ۋە كەسايەتەي خۇي خەرىك بوۋە جارى ۋە ھەبوۋە

(۱۲) كاكە مەم بۆتانى، بوۋمەلەرزە لە گۆمى مەنگدا، چاپخانەي

شەفىق، بەغدا، ۱۹۶۹، ل/۰۶.

(۱۳) بلە، كوپىرەۋەرى، چاپخانەي النجاج، بەغدا، ۱۹۵۹.

(۱۴) ھەسەن قىزلىجى، پىكەنىنى گەدا، بىكەي پېشەۋا، ۱۹۷۲.

زوربه یان پله یه کی شه وتویان نه بوو" (۱).

دهرچوونی رۆژنامه ی برایی له ۱۶ مایسی ۱۹۶۷، سه ره تایه کیسی دیکه ی له سه رخوی بزووتنه وه ی نووسینی کوردی بوو، له پال وتاری سیاسی و هه ندی بابه تی دیکه سووکه بایه خیکی به شه ده بیاتیش ده دا، جیروکیسه ش پشکی خوی هه بوو. (۲).

شه و جا گو قاری رزگاری له ۲۰ نیسانی ۱۹۶۹ بلاو ده بیته وه، بایه خیکی چاک به جیروک ده دا، دو ژماره شی تایه ت به جیروکی کوردی ده بی، هه ر له و ناله دا چه ند کومه له جیروکیک له وانه شه له مان کوردی (۳) ده جیروک (۴) سه یید که له ک (۵) بووکه شوو شه (۶) ئاده میزاد (۷) نه وای هه تیسو (۸) زه رده خه نه ی ژیان (۹) ژیان و شه که نه ج (۱۰) له پالیشیاندا بوومه له زه له گو می مه نگدا بلاو ده بنه وه.

هوسین عارف له بوچوونی ده رباره ی سالانی شه سته کان ده نووسی: "له کاتیگدا جیروکی عه ره بی له عیراقدا له پۆپه ی هه لچوونیدا بوو، جیروکی کوردی له خاموشیه کی ته و او دا بوو. زوربه ی هه ره زۆری جیروکنوو سه کا -

-
- (۱) عومه ر مارف به رزنجی، لیکنۆلینه وه و بیللیۆگرافیای جیروکیسی کوردی، چاپخانه ی کۆری زانیاری کورد، به غدا، ۱۹۷۸، ل / ۱۴۳.
  - (۲) دیارترین به ره هم، جیروکه کانی سه دره دین عارف و شه حمسه د محمه مد ئیسماعیل بوون.
  - (۳) دکتۆر مارف خه زنه دار، شه له مان کوردی، چاپخانه ی شه سه مد، به غدا، ۱۹۶۹.
  - (۴) دکتۆر کاس قه فتان، ۱۰ جیروک، چاپخانه ی سلیمان الاعظمی، به غدا، ۱۹۶۹.
  - (۵) جه مال بابلن، سه یید که له ک، چاپخانه ی شه سه مد، به غدا، ۱۹۶۹.
  - (۶) دکتۆر مارف خه زنه دار، بووکه شوو شه، چاپخانه ی شه سه مد، به غدا، ۱۹۶۹.
  - (۷) موچه ره م محمه مد شه مین، ئاده میزاد، چاپخانه ی کامه ران، سلیمانی، ۱۹۶۹.
  - (۸) ساجید ئاواره، نه وای هه تیو، چله پخانه ی کامه ران، سلیمانی، ۱۹۶۹.
  - (۹) جیهان عومه ر، زه رده خه نه ی ژیان، چاپخانه ی کامه ران، سلیمانی، ۱۹۶۹.
  - (۱۰) محمه مد ره شید فه تاخ، ژیان و شه که نه ج، چاپخانه ی کامه ران، سلیمانی، ۱۹۶۹.

بەھەرە ئاسەنە پەنگە گەشت بەھەرە ئاسەنە پەنگە گەشت

صباحی غالب

یەکیک لە چاکترین دەسکەوتەکانی شۆرشێ تەممووزی ۱۹۵۸ بەنەدی سێھمی دەستووری کاتی بوو کە دانی بە هاوبەشی میللەتی کورد لەگەڵ عەرەدا هێنا ، تەواوی ئەو بەندەش بەم جوۆرەیه " قەوارە ی عێراق لە سەر بنچینە ی هاوکاری نیوان گشت هاو نیشتمانان دروست دەبێ ، ریز لە مافی هەموان دەگیرێ و پارێزگاری سەر بەستیان دەکری ، عەرەب و کورد بە هاوبەش لەم نیشتماندا دادەنرێن و ئەم دەستوورە لە چوارچۆی یەکیتی عێراقدا بپار لەسەر مافی نەتەوەیان دەدا " (*).

ئەو بوو هۆی زێدەتر هۆتیار بوونەو و فراوان بوونی مەودای سیاسەت ، جوتیز لە گوندان ، کارگەر لە هەر شوینیک ، فەرمانبەر و قوتابیان ، ئافرەتان و مامۆستایان ، چالاکانەتر دەست لە نیو دەست چوونە مەیدانی کارکردنەو ، بزوو تنەو ی روۆشنبیری گەشە ی کردو چەندان روۆژنامە و گوۆقار ، بلاو کراو و کتیبان ، چاپ و بلاو بوونەو .

ئەو گوروتینە تا ئەیلوولی ۱۹۶۰ بەردەوام دەبێ ، دوا ئەو هیدی هیدی ، ریزگری دەکری ، لە هەشتی شوباتی ۱۹۶۳ لەگەڵ خویندەو ی یەکەمین بەیاننامە ی دەنگی شوۆقینی ، سەرپاک گوۆقار و روۆژنامە کوردییەکان پێو دەدرین . . . بە زۆرەملی پینووسی نووسەری کورد دەخریتە خەونە چەند سالیکەو . ئەگەرچی لە حوزەیرانی ۱۹۶۴ دا لە سلیمانی بە نیوی " راپەرین " هەو روۆژنامە یەکی هەفتانە ی چوار لاپەرەیی کە زیاتر بو مەبەستی بانگاشەو بازرگانی بوو ، دەردەهینرا . " ئەو روۆژنامە یە ناو بە ناو چەند بابەتیکی ئەدەبی بلاو دەکردهو ، هەندێ چیرۆکیش لە سەر لاپەرەکانی کەوتنە روو ،

(*) محمود فهمی والدکتوران مصطفی جواد واحمد سوسه ، دلیل الجمهویة العراقية لسنة ۱۹۶۰ ، دار مطبعة التمدن ، بغداد ، ۱۹۶۱ ، ص / ۲۵۵ .

بکەم بەلام دەلێم: ئەوەی دکتۆر نووسویەتی زۆر زانستیانە نیە و ئەوە
رەخنە نیە، بەلکو پلار تیگرتنە!

ئەمجا دکتۆر جەمشید لە پڕیڤکدا دەیهوێت چەند تیبیینیەک دەربارەی
وتارەکی رهووف جەسەن تۆمار بکات، ئیتر بە بێ ئەوەی خوێنەر ئاگاداری
وتارەکی رهووف بکات دەلێت: رهووف کاتیکی باسی شیعەرەکی جەمەدی دەکات
دوای (مەسەلەیی و بێژدان) لە جیجی خۆیدا نیە. وایزانی ئەمە دوورە لـ
هەموو شیوەیەکی رەخنە وادیارە دکتۆر کۆمەڵی بیرو رای لە لای خـ
گەلێ کردووە، ئیتر وا دەزانیت هەموو خوێنەرانی هەر بیر لەو شتانیـ
دەکەنەووە کە ئەو شیوەی خەریکە و چاوەڕوانی دکتۆر بۆیان بخاتە بـ
تیشکا!

دکتۆر جەمشید بە دوو رستەیی تر لە کۆتایی و تارەکیدای مۆریکی
لاوەکی و نازانستیەتی ناوە بە کتیبەکی عومەر مەرفدا، هەر باشـ
هیوای ئەوەی بۆ عومەر مەرف هێشتووە کە (ئەگەر هاتو کاک عومەر مەرف
لە چاپی دوو هەمیدا ئەم رەخنە و سەرنجانی (دکتۆر جەمشیدی) وەرگـ
ئەو کتیبەکی (رەنگە) لە رووی زانستەووە (کەمێک) سوود بەخسترو پایـ
بلندتر ئەبێت). وەک دکتۆر جەمشید بە بێ گومان و بە شیوەیەکی مۆتـ
باوەری بە زانستی رایەکانی خۆی کردبێت، بەلام وەک دەزانین رەخنـ
سەرکەوتوووەکانی جیهان هەمیشە دەلێن "بە رای من" مانای ئەوە مەرج نیـ
ئەمە راست و مۆتەق بێت.

لە کۆتاییدا رام وایە ئەگەر دکتۆر ئەو تیشکەیی فراوانتر بکردایە
و لە نامیلکەیدا بلاوی بکردایەتەووە، رەنگ بوو سوودی زیاتری بوایا.

x x x

درسیارینک و چرند سرنجیک لرؤشنایی و بیست

که مالی حه مهره ش

حز ده کهم له بهرپوه بهرانی "هیوا" و له د. جهمشید حه سیده ری، نووسه ری "رؤشنایی و تیشک، سرنج و ره خنه له لیکوئینه وهی چیرۆکی کوردی له عیراقدا"، که له ژماره دووی هیوادا بلاو کراوه ته وه، بیرسم: ئایا ئامانجیان چیه له بلاو کردنه وهی ئه و نووسینه له گوئاری "هیوا" دا؟ بی گومان من دژی شه وه نیم که "هیوا" لاپه ره کانی بخاته سر پشت بو هموو جو ره نووسینیک و به تایبه تی ره خنه، به لام به مهرجیک شه و نووسینه وه یان شه و ره خنه یه سوودیک به خوینه رانی گوئاره که بگه یه نیت، نه که هر به ته نها تو مار کردنی چند هه لویتستیک نووسه ریک یا ره خنه گریک بی ت سه باره ت به با سیک. هه موان شه زانین که شه ش حه وت سال به سه ر چا پکردنی هه ردوو لیکوئینه وه که ی حوسه ی عارف و عومر مارفدا تیپه ریپوه و ته ناته ت ئیستا له بازاری عیراقدا چنگ نا که ون، ره خنه شه و هک ئاشکرایه کنه له گوئاریک یا به روژنامه یه کدا بلاوه کریته وه سه باره ت به چا پکراوه نسو. یکانه نه که شه وهی پیش شه م ماوه دوورو دریزه چا پکراوه. جا ئیستا شه گه ر خوینه رانی "هیوا" بیانه ویت له تیشکه که ی د. جهمشید بگه ن ده بی ت هه ردوو کتیه که ی حوسه ی عومر په یدا بگه ن، شه وه شه بو هموو خوینه ران نالوی و د. جهمشیدیش شه و راستیه ده زانیت!

به لام له گه ل شه وه شدا چند تیپینه کم سه باره ت به نووسینه که ی د. جهمشید هه یه، حز ده کهم بیانه مه پیش چا وی خوینه ران، د. له سه رجه می نووسینه که یدا داوا له هه ردوو نووسه ر، حوسه ی عارف و مارف ده کات که ده بی ت بو هه ر رایه ک نمونه له سه ر شه و چیرۆکانه بیسنه وه که ره خنه بیان لی ده گرن، بو شه وهی لیکوئینه وه که یان "عیلمی و زانست" یانه بی ت، که چی دکتور خوی به چه ند رسته یه ک رو مانیک دوورو دریزی وه ک (قه لای دمدم) ی عه ره بی شه موی له گریزه ده ره ینا وه، بی شه وهی با سه که په یوه ندیی به عه ره بی شه موه بی ت. بی گومان من نامه ویت به رگری له عه ره بی شه موه

سرمبۆلزم و رابو

که مال میراوده‌لی

به داخه‌وه کاک سمکو ناکام وتاره‌که‌ی له باوه‌پێکی یوروناوه‌ندی Eurocentrism ته‌واوه‌وه نووسیوه. ره‌مزیه‌ت نه‌ک ته‌نها له چه‌رخه‌سی نوزده‌هه‌م ده‌ست‌پێ ناکا (چونکه شه‌وروپا وا ده‌لی و سه‌رچاوه بیگه‌رده‌که‌ی فهره‌نسا و بۆدلیه) به‌لکو له‌گه‌ل دروست‌بوونی زمانیشدا ره‌مزیه‌ت هه‌یه و ره‌مزیه‌ت له شه‌رکی زمان جیا ناکریته‌وه، وه‌کو ریبازی شه‌ده‌بیش له شه‌ده‌بی هه‌موو نه‌ته‌وه‌یه‌کدا هه‌بووه و هه‌یه. شه‌وه نه‌بی که‌له‌چهری هه‌لیژار-ده‌ی بورژوازیه‌تی شه‌ورویی پیناسیکی فورمالیستی و ئایدیالیستی پسی به‌خشیوه. هه‌قه ئیمه وه‌ک رووناکبیری کورد ئاگامان له ته‌له‌و داوی بییری یورو-ناوه‌ندی بی، و پیناسه و قوتابخانه شکلیه‌کانیان وه‌ک سه‌ره‌تا و زه‌مینه‌ی بیرکردنه‌وه و لیکدانه‌وه‌ی خۆمان وه‌رنه‌کرین. خۆزگه کاک سمکو شه‌وه‌له‌ی خۆی بۆ لیکۆلینه‌وه‌ی ره‌مزیه‌ت له ده‌یان نمونه‌ی بسنه‌رزی هونراوه‌و چیرۆکی فۆلکلۆری کوردی (جا چ جا شه‌ده‌بی نوێ) ته‌رخان نه‌کردو ناساندنی ره‌مزیه‌تی له‌سه‌ر بناغه‌ی لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی زانستی په‌یوه‌ندی زمان و جیهان داده‌رشت... نازانم کام شاعیری کوردیش له هه‌فتا‌کاندا لافی (به ره‌مزیه‌ته‌وه) لیداوه؟ یان سه‌مبۆلزم له چ روویه‌که‌وه جیگه‌ی شانازی پێوه‌کردن و لاف‌پێوه لیدانه؟

x x x

بداتەووە و تیگەبشتنیکی گشتی لە بارەییەووە هەبێ. کەچی ئەدەبی گنوردی، کە لەو سالانەدا هەتا رادەییەکی زۆر مانای فەرھەنگی کوردی دەگرتەووە، لیل و مژاوی و کەم سەرچاوە بوو. پێویستی بەکی گەورە و قسەوول بە دامالینی ئەم بارە نالەبارە هەبوو. مامۆستا سجادى ئەم ئەرکە گەورەییە گرتە ئەستۆی خۆی و توانی لە کاتیکی ناسکدا نیشان بپێکی. بنوویە کتیبەکی سجادى جیگایەکی دیاری بۆ خۆی ھەلبژاردوووە لە میژوووی پەرە - سەندنی نەتەوایەتی گەلی کورددا .

مامۆستا سجادى بەووەووە نەووەستا، ھەر لە سالی ۱۹۵۷ووە دەستی کرد بە بلاکردنەووەی کۆمەڵی قسەى خۆش و نەستەق کە لەناو کوردانا بچاوان . ئەگەرچی لە کاتی خۆیدا " رشتەى مرواری " درایە بەر تیر و توانج ، بەلام زۆری پێ نەچوو ھەست بە گەورەیی ئەم کارە کرا، شیمرۆ ناتوانین کارێکی ئیتنۆلۆژی و سۆسیۆلۆژی لەسەر کورد بکەین بێ ئەوێ رشتەى مرواری بکەین بە یەکی لە سەرچاوە گرنگەکانمان. ھەر و، لە سالی ۱۹۷۸ شاکارێکی کەشی بلاکردەووە، کوردەواری، بۆ باسکردنی دەیان داب و نەریت و یاری ناو ژبانی کوردەواری، کە ھەندیکیان ئیستا نەماون و ھەندیکى تریان لە نەماندان. بەلام خامەکی سجادى رزگاری کردن و خستنیە شوینیکی کە ھەتا ھەتایە دەمێننەووە .

جگە لەم ئی شاکارەى مامۆستا سجادى، چەند کتیبیکی دیکەى نووسیووە وەک : نرخ شناسی ، دوو چامەکی نالی و سالم ... ھتد، کە نرخى تایبەتی خۆیان ھەیە لە میژوووی ئەدەبی کوردیدا . ھەرچەندە مامۆستا سجادى بە جلی ھیشتین، بەلام بیروراو کارەکانی ھەمیشە لە ناماندا دەمێننەووە .

کوچی سنی یه م

هه لکه وت جه کیم

هیشتا خه می کوچی دوایی ماؤستا جگه رخوین و یه لماز گیونای له دل دهر نه چوو بوو، خه میکی تری هاته سر، شهویش کوچی دوایی یه کسئی له گه وره ترین نووسه رانی شم سه رده مهی گه له که مان، ماؤستا علاء الدین سجادی بوو که رۆژی ۱۹۸۵/۱۲/۱۲ به یه کجاری مالوایی له دنیای سهرزه مین کرد.

ههر له سالانی سیه وه ماؤستا سجادی چوو ریزی شه و لیکۆله زه - وانه ی ژیا نه وه ی رابووردووی میژوویی و فهره نگی گه لی کوردیان کرد بوو به چالاکیه سه ره کی به که ی ژیا شی خوین. شه و نه وه ستا و ههر به سه رده وه ام بوو. توانی گیان بکاته وه بهر دهیان شاعیر و دهیان پارچه شاعر له گورستانی له بیر چوون رزگار بکا و ریگا بو قوولبوونه وه ی زیاتر خوش بکا.

له سالی ۱۹۳۹ وه هه تا سالی ۱۹۶۹، ماؤستا سجادی و ماؤستا شیراهیم شه محمد یه کئی له پیشکه و ترین گۆقاره کوردی به کانیا ن دهر ده هینا، گه لاویژ، شه و چرایه ی که پاش وه ستانی شه ههر رووناکی ده به خشی. له سالی ۱۹۵۳ شاکاری یه که می سجادی، میژووی شه ده بی کوردی، گه یشته ده سته ی خوینه ری تینووی کورد. شه م کتیه له کاشی خۆیدا گرنگی به کی شجگار گه وره ی هه بوو، به تابه تی له دوو رووه وه: یه که میان شه وه بوو که بو یه که مجار میژووی به کی فراوان و گشتی له باره ی شه ده بی کوردی به وه پیشکه ش کرد و بو شایی به کی گه وره ی له کتیبخانه ی کوردی میژووی شه ده بیدا پر کرده وه. شمیرۆش که سی و سی سال به سه ر دهر چوونی شه و کتیه تی به ریوه هیشتا میژووی به کی گشتی تر له دایک نه بووه. دووه میان به یوه ندیی به باری هۆشباریی نه ته وابه تی گه لی کوردی شه وسا که وه هه بوو: میژووی کورد نووسرا بووه وه، کوردی پیشکینه ر رابووردووی خۆی و گه له که ی ده ی توانی به پشت به ستن به شه ره فنا مه که ی شه ره فغانی بدلیسی و میژووه که ی محه ممد شمین زه کی به گه وه وه لامي چه ند پر سیاریک دهر باره ی میژووی گه لی کورد

شیوهیه پاش ماوهیه کهوتن له خهسته خانه ییکی پاريسیدا ، ساعات پینچ و نیوی سهر له بهیانی ۹ی سهپته مبهری ۱۹۸۴ بهلماز گیونای دووره ولات مالاوی له دنیا کرد .

هدر وهک خوئی پپش مردنی ثاره زووی کرد بوو ، تازیکه له ئهنستیتوی کورد- مالهکهی له پاریس ، خوئی وتنه ی - گپردراو ، سیانزه ی هه مان مانگ ههزاران ههزار کهس تهرمه که بیان گواسته وه بو گورستانی - پیر لاشیز- که له وئی به خاک سپردرا .

به مردنی بهلماز گیونای ژماره ییکی ئیجگار زور له روئشبییران و سیاسه مندو هونه رمه ندان و کهسانی ناسراوو ئاسایی راسته وخو به شاریان کرد له تازیکهیدا ، بیا به نامو ته لگرام ماتهمینی خوئیان پیشان دا . روژنامه کانی تورکیاش به مانشیتی گهوره به ته وسه وه رایانگه یانسد : بیا وکوژه ههلاتوه که مرد .

سال به نندیخانه‌ی به‌سەردا دەسەپێ.

له به نندیخانه‌دا دوو رۆمان و سێ سیناریۆی فلیمی درێژو با سێکی سیاسی: دەربارە‌ی فاشیزم دەنووسی. بو ئەم نووسینە‌ی دوایی حەوت سال و نیو به نندیخانه‌ی تر حوکم دەدرێ. وتاریکی تر: چەند دەستەبێکی سیاسی، شە‌وه‌ندە‌ی تر حوکم دەدرێ. پینچ سالی تر لە‌سەر نامە‌یه‌ک‌کە بو سینیۆر فیرناندز هیریرای کارگێری فێستیڤالی سینە‌ما‌یی فالادید له ئیسپانییا نووسیویتی. حەوت دە‌عوای سیاسی تری له دژه، سەرجه‌م: سە‌د سال به نندیخانه .

کۆل نادا . له به نندیخانه‌وه چەند فلیمی کار دەگێرێ. هاوڕێکانی کاره‌که جێ‌به‌جێ ده‌کەن لە‌سەر سەرنج و پلانه‌کانی خۆی. یه‌کێ له‌م فلیمانه : مێگەل سەرکه‌وتنیکی زرنگە‌دار به دەست‌دێنی له شە‌وروپادا .

سالی ۱۹۸۰ هەر به‌و شیۆه‌یه فلیمیکی تر کار دەگێرێ: یۆل. به‌لام پیش‌شە‌وه‌ی کاروباری فلیمه‌که به‌یه‌جگاری ته‌واو بێ، کودیتا‌ییکی سەربازی باری تورکیا دژوارتر ده‌کا . به‌لاماز گیونای سوود له‌ مۆله‌تێ ده‌بینی که بو چەند رۆژی پێی دراوه تا له به نندیخانه به‌جێته‌ ده‌ری‌سەر له‌ که‌سوکاری بدا ، دێته‌ ده‌ری، به‌لام هەرگیز بۆ ناگەرێته‌وه . له‌ شە‌وروپا جیگیر ده‌بی. دە‌سه‌لاتداری تورکیا که له‌ گیونایدا نموونه‌ی یاخی‌بوون و که‌سێ ده‌بیننه‌وه که ده‌سته‌و یه‌خه به‌گیری هیناون، جنسه‌تی تورکی لێ داده‌مالتن و، فلیم و کتێب و ته‌نانەت و پیندکانیش له‌ تورکیادا به توندی قە‌ده‌غه ده‌کەن.

سالی ۱۹۸۲ فلیمی یۆل له‌ فێستیڤالی کاندای پێشان دەدرێ، خە‌لاتی یه‌که‌م ده‌بچرێ. سەرکه‌وتنیکی جیهانی. رۆژنامه‌کاشی دنیا لە‌سەر فلیمه‌که و کارگێره‌که‌ی دە‌نووسن. شە‌و رۆژنامه‌نه‌ که شە‌گەر جار‌جار ناچار بوون لە‌سەر کورد سنووسن دەربارە‌ی ته‌قلای کورد چە‌وسینه‌وان بو قە‌لاجۆکردنی، شە‌مجاره‌یان به‌ هۆی به‌لاماز گیونایه‌وه له‌ بواریکی هەرگیز چاوه‌ڕێ نه‌کراوه‌وه ناوی دەرباز ده‌کەن: سینە‌ما .

سالی پاشتر، له‌ فرە‌نسادا راسته‌وخۆ فلیمیکی تر کارده‌گێرێ: دیوار . ۱۹۸۳/۲/۲۴ به‌لاماز گیونای و چەند روشنبیریکی کوردی شە‌اواره شە‌نستیتووی کورد له‌ پاریس داده‌مەزڕینن.

شە‌گەر جونتای تورک که هەزاران پیاوکۆز له‌ خزمە‌تیان دە‌سته‌ی نه‌گه‌یه‌شته‌گیونای، هاوکاریکی تری کاره‌که‌ی بو ئاسان کرد: نه‌خۆشی. به‌م

۱۹۳۷ کورئ له دایک دهیی: یه لّماز گیونهی.

تا ته مه نی هه رزه کاری، یه لّماز کار دهکا و دهچی بو قوتا بخانه .
ئامانجی باوکی: بیی به قه پانچی په موو. بهلام ئه م لاوه خوئی ده یسه وی
بیی به شتیکی تر. چی؟ خویشی نازانی.

سالی ۱۹۵۲ یه لّماز یه کم کورته چیرۆکی له پاشکوی ئه ده به سی
روژنامه ی (بیرگون) دا بلاوده کاته وه. هه ر له و سه رده مه دا بیرو باوه وی
سیاسی به لای چهیدا وه رته چه رخی. سالی ۱۹۵۵ چیرۆکی بلاوده کاته وه کسه
له کو تایی یه که یدا جوتیاری به رووی ده ره به گه که دا ها وار ئه کا: روژی تو
کو تاییت دی! پاداشتی ئه م ها وار ه بو چیرۆک نووس ئه وه ده بیی که ده سه -
لآتدارانی تورکیا به هوت سال و نیو به ندیخانه و، دوو سال و نیو دوور
خستنه وه حوکمی ده ده ن: تا وانی: پروپاگنده ی کو مونیست! له م حوکمه
سالی به ندیخانه و شش مانگ دوور خستنه وه ئه نو شی. پاش ها تنه ده ره وه ی
سالی ۱۹۵۸ وه ک سیناریستی ها وبه ش و ئه کته ر به شداری ده کا له فلیمی
(ئالگا یک - مامز) دا. بهلام کار به ده ستان ده ست له یه خه ی به رنا ده ن، بو یه
نا چار هه لدی و، خویندنی ئابووری له زاشکوی ئه سه موول به یه جگاری
کو تایی دی. سالی ۱۹۶۱ جار یکی تر ده گیری ته وه بو هه ژده مانگ. له
به ندیخانه دا رو مانی (به که ساسی سردن) ده نووسی، که زور به ی
به سه رها تی ژیا نی خو یه تی.

له سالی ۱۹۶۳ به دوا وه یه لّماز گیونه ی دیته وه مه یدا شی سینه ما .
له میلو دراما بازرگانی به تورکی یه کاند ا سه رکه وتنیکی بی ها وتسا و
ناژنا ویکی تازه ی ده ست ئه که وی: شا نا چه ره که ی سینه ما ی تورکی. له پینچ
سالدا له (۶۰) فلیمدا ها وبه شی ئه کات .

سالی ۱۹۶۸ پاش ئه وه ی خا وه ن کاره که ی ده ری ده کا چونکه کو مونیستی
چی ئه نابیته وه لای، یه لّماز بو خوئی فلیمی ده رده کا: (بووکی زه وی)، که
به سه رها تی به زور شوو پی کردنی ئا فره تانی کورد چاره سه ر ده کا .

سالی ۱۹۷۲، کو نه ئاشنا ی، به ندیخانه جار یکی تر با وه شی بو
ئه کاته وه. تا وان: شاردنه وه ی چه ند قوتا بی یه کی گوا یا ئا نارشیست. کاتی
خوئی له به ندیخانه ی سه ربازی (سه لیمی ه) دا بو نووسین ته رخا ن ده کا .

سالی ۱۹۷۴ تازه له به ندیخانه ها تو ته ده ری، له جیگای یکی گشتیدا
حاکمی سه رخوش دی به گزیدا و ئه زیقی نی: ئه گه ر تو کو مونیست بی، یانی
ژه که ت سو زانی یه. ده بیی به ته قه، حاکم ده کو ژری. یه لّماز ییش حوکمی (۱۸)

دواسه فدری ریپواریکی نه سره وت

س . ن

له زیانی هر گه لیکدا گه لئ میژوو ههیه که جیگایه کی دیساری کراوی هه بی بو هر که سی که له و به سره اتانه را شه مینی که به در پیژی زیانی شه و گه له خویان چه سپاندوو هه و بوونه ته مایه ی شادی، یا دلتمنگی شه و گه له که باس دیته سر کورد، شه ویش وه ک هر گه لیککی تر، شه و خاله زه قانه له میژوویدا زورن، به لام به پیچه وانهی گهلانی تره وه ، زوربه ی زوری شه و میژووانه ی کورد شادی به خشنین... به لاماردان، داگیر کردن، کوشتار، خیانه تکاری، له سیداره دان، جوانه مهرگی.. هتد. سره پرای شه هه مووی، شتیکی تر کورد جیا شه کاته وه له زور گه لی تر، شه ویش به رده وام به ربه رگانی و، هه رگیز سر شوپرنه کورده هه ر شه مه ییش نه یینی نه مری شه گه له بچوک و بی پشته، به لام نه به زه یه .

۹۱ سه پته مبهری ۱۹۸۴ ده بیته میژووینی، که کورد له داها توودا یادی ده کاته وه، به لام به پهستی یه وه: له و روژده دا کوردی مرد. به لام هه موو روژی کورد ده مری، ده کوژری، قه لاجو ده بی: به شه شکه نجه، به چه کی سووک و قورس، به نه خو شی، له برسا.. یا هر له داخدا زووخواه سک ده بی. راسته، به لام ۹۱ سه پته مبهری ۱۹۸۴ کوردی مرد که به تاقی تنه ها جهنگیکی به رپا کرد، له سه ری سوور بوو، به رده وامی پی دا، چوو به گز یه کی له هه ره درنده ترین رژیمه سر کو شکه ره کانی ئینسان به گشتی و، کورد چه وسینه ره وه دا به تابه تی . چه پهل ترین ریپان به کار هینا بو لال کردنی، کولی نه دا، خه باتی خوی به رده وام پی دا: ده رگای قه لاییکی گه لی سخته و سامناکی کوتا، که بو گه لیککی له شارستانی یه وه دووری وه ک کورد هر خه ون و خه یاله: سینهما، له وی له سر یه کی له قولله به رزه کانی ئالای خوی چه قاندو، دنیا سه ری ریژی بو دانه وان دو، چه پله ی ئا فهرینی بو کوتا .

۹۱ سه پته مبهری ۱۹۸۴ یه لمار گیونای مرد .

خیزانیکی کورد له سر خوین ناوجهی شیقه ره ک جی دیلی و له شه ده نه جیگیر ده بی. خیزانیکی تری کورد له بهر کاره ساته کانی سه فدر به لک له مووشه وه کوچ ده کا و شه ویش له شه ده نه شه گیر سیته وه. له خیزانی یه که م کوره جوتیاری و، له خیزانی دووه م که جوتیاری و، له دوانه، سالی

شەخسەتی ئەدەبی و ھونەری جیگەرخوین لە سەرەتای سیەکان دا پەیدا بوو . شیعەرە بەرایسەکانی رەنگدانەوی ئایدیۆلۆجیەتی نیشتمان پەرۆری و بزوووتنەوی رزگاری نەتەوايەتی کورد بوو . شاعیر ئازایانە دەنگی بەرز دەکردەو لە دژی ئەو کەسانە بە ناوی ئایینەو خەلکی کوردیان دەچەوساندەو .

لە چلەکان دا بە تاپەتی لە ماوەی جەنگی گیتی دووھەدا چووار- چۆوێ شیعەرەکانی بە شیۆھیتیکی دیار فراوانتر بوو . لەم سالانە دا شاعیر بە گەرمی لە سەر ھیزی میللەتانی دەکردەو لە دژی فاشیزم ، ھەر وەھا لە ھاوکاری نیوان کوردو نەتەو ھاوسێکانی دەدوا لە خەباتیان دا لە دژی دوژمنی چینایەتی گشتی یان لە سەر براپەتی و ھاوکاری ھەموو نەتەوکانی گیتی دەکردەو .

شعیری جیگەرخوین سووک و ئاسانە ، مانای ئاشکرایە ، لەگەڵ خەلکی نەخویندەوار و ساکاری کورد قسە دەکا ، لە دلیکی پڕ سۆزەو دیتە دەری ، لیکسینکۆنی نەرم و نیانە ، کیش و قافیەیی سووکە ، رەمز و پیچ و پەنا و مانای شارراوەی کەمە ، بەلام کارگەرە ، چونکە وینەیی روودا و دەدا بـە دەستەو .

بێ گومان جیگەرخوین دەوری خۆی لە ژبان دا بینی وەکو ئادەمیزا- دیگی کورد ، ئایدیۆلۆجیەتیکی نیشتمان پەرۆری و کوردایەتی و مروفا- یەتی بە شیعەر بلۆ کردەو ، شیعەرەکانی ھەوینی پەرۆردەیی راست مـوون بوو دەوری خۆی و لە پاش خۆشی دا بوو ماوەییکی زۆر ھەر دەمینەو .

سلاو لە گیانی پاکی جیگەرخوین ، ھیندەیی ووردە بەردی خاکو خۆلی نیوان ستۆکھۆلم و جزیرە و بۆتان ھیندەیی ئەستێرەیی ئاسمانی نیوان سوید و نیشتمان .

عەننا بە - ئەلجە زا شیر

١٩٨٤/١١/٦

زانی ئەسزە بەکی پرشنگدار

د. مارف خەزەندەدار

هەوایی کۆچی دووایی جیگەر خوین کارێکی گەورەیی تێ کردم، مردنی کەسی بەکارو بەبەرەم زیانیکی گەورەییە، چونکە جێی پر نابیت—هەو داھینانی دەوستێ.

جیگەر خوین لە سەرەتای ئەم سەدەییەو هەر ئاوارە بوو، ژبانی تایبەتی خۆی رەنگی لە ژبانی نەتەوێکەیی وەرگرت بوو، لە دوواییشدا بە ئامانج نەگەشت و هەر لە ئاوارەیی مرد، بەلام ئەو خاکەیی چاوەڕووا— نیەتی بچیتە باوەشیەو هەشتا هەر ماوەو دەمیانی و نەمرە.

لە سەردەمی خۆی دا، ئیلمی مندالی کوردبەرست بە شوین هەموو شتێک دا دەگەرایی کە بۆنی کوردی لێ بێ، کە دەیان ووت بووریا و لبنان، ئەوێ بە خەیاڵمانا دەهات ئەو بوو کە بووریا و لبنان بریتیە تەنیا لە دوو شت، یەکە میان "جیگەر خوین"، دووێ میان "چاپە مەنی کوردی بە لاتینی". بینینی شاعیرێکی وا ئامانجی هەموو میرد— مندال و لاویکی— خویندەواری کوردی ئەو سەردەمە بوو.

لە پاش شوێنی ۱۴ی تەمووزی ۱۹۵۸ جیگەر خوین هاتە بەغدا، زۆر یەکتیریمان دەدی زۆرتیریش لە زمانی کوردی دەدواین چونکە بوو بە ماؤستای شیوەی کرمانجی سەرووی زمانی کوردی لە کۆلیجی ئەدەبیاتی زانستگای بەغدا.

شعیری شاعیری میلیلی ناسراوی کورد جیگەر خوین بە راستی زمانی حالی خەلکی هەژاری کورد بوو، لە هەموو لایێکی کوردەواری دا ناوبانگی دەرکردبوو و لەبەر چاوەڕووی رووداوەکانی کوردستانی تورکیا لە پاش جەنکی جیهانی یەکەم کارێکی گەورەییان کردە سەر جیگەر خوین و هەواییکی سایکۆلۆجی نا ئاساییان لە لای دروست کرد بە تایبەتی کە جەندرمەیی تورک سەری خەلکی کوردیان دەپری لەو ناوچانەیی کە شوێشیان تێدا بەریا

زمان و ئەدەبىيات

39 كانى بەرھەمىن ئەنوەر ما يىي ؟ دەرهەبەر رىزان

43 لاوەكى ئەخوێش فرات جەوهرى

رۆژا داوى ژۇيانا مستى كورئى سالحا تەمۆ

46 شاھىنى سۆرەكلى

55 ئەمى و ئەيشى خەلىلى چاچان

هەلبەست

73 شاخ دا يىي ، دا يىي تۆسىنى رەشيت

74 وەلاتى مە بەرتۆلت بىرەشت

75 ئەز و كەوئى جانكورد

76 زندان مەژدەل حامى

77 يەكيتى برىندار

78 ترالى ئەحمەد

كورمى دارى ئەزى بە خەرا نابە توجارى

79 دلاوەر زەنگى

فۆلكلۆر .

80 نفر . م . لەوەندى

87 پرتووكىن نوو

دوملى

93 فۆلكلۆرى ما را مالمپسانز

105 وا سووئەند بۆ، وا شرت بۆ ئەنقەر گوپكچە

106 جا ئەدەيانى ما دىز ئەنقەر گوپكچە

107 ماجەراى سلەمۆنى گنجە

109 قاوخى نىرب و سىوانى پ . ل . لەرخ

112 وەلات وەلاتى كوردۆنۆ خۆرتى كورد

113 خۆنا جەجى

114 بىبلىيۆگرافيا دملى مالمپسانز

حالتەكانى جنسو بيناى بەركار لە زازادا

118 پرۆف . قاناتى كوردۆ

نماوه رۆك

به شي كرمانجیي خواروو

- 6 د . مارف خه زنده دار رژانی تهستیره به کی پرشنگدار
- 8 س . ن دوا سه فیری زینوار یکی نه سه روت
- 12 هه لکه وت هه کیم کوچی سی به م
- شامی ها ورئیا ن ده ربارهی ژماره دوو
- 14 که مال میرا وده لی سه مبولیزم و رامبو
- پر سیاریک و چند سه رنجیک له روشنایی و تیشک
- 10 که مالی هه مه ره ش
- لیکولینه وه :
- بوومه له رزه له گو می مه نگدا و به ره و ئا بو به کی گه شتر
- 17 سه با حی غالب
- 39 سه رنجیکی سه رپی ئی - فۆلکلۆری کوردی که ریمی حسامی
- هه لبه ست
- 46 سه دان سآله عه بدوللا په شیو
- 50 زه نگۆله ی یاد شه نوهر قادر جاف
- سواره
- 50 شه حمهد شه ریفی
- چیرۆک
- 61 هه لها تن فازل که ریم شه حمهد
- 72 سه رشانه سیا مه ند شیخا غابی

به شي كرمانجیي ژووروو

- 7 بیرانینا یلمه ز گیونای و جگه رخوین
- 21 ژ نامه یین هاتی
- به لگه
- 25 بیرانینین ئیحسان نووری پاشا (2)

کرمسانج د دهوله تا دنیږدا
ثایا بچ وهجهی مانه مهحرووم ؟
بیلجمله زیوچ بوونه مهحکووم ؟

نهحمهدی خانی

(سدهی حهقده بیسم)

شەم گۆفاره سالى دوو جىسار
شەنستىتووى كورد دەرى دەكا

صبا

گولڈن گیت رووناکیری کشتیہ

ژماره ۳ / شوباتی ۱۹۸۵

ENSTÎTUYA KURDÎ

Enstîtuya Kurdî malbendeke çandîya serbixwe ye. Di Sebata 1983 bi destê ronakbîrîne kurd ên ji her aliyên Kurdistanê, hatiye danîn. Amanca wê beşdarbûna şerê ji bo parastin û pêşvebirina çanda gelê kurd e.

Civandina gencineyên çanda kurdî, çêkirina ferheng û rêzimanên kurdî, lêgerînên li ser edebiyat, pişe û dîroka kurdî, çapkirina kovar û kitêbên kurdî, pêkanîna kaset, sêlik û filmên kurdî şaxên bingehiyên xebata wê ne. Karekî wê yî serekeyê din jî nasandina çanda kurdî bi gelên cîhanê ye.

Enstîtu dixwaze bibe cîgehekî xebatê ji bo hemû zimanzan, nivîskar, dîroknas, hinermend, pîşekar û ronakbîrên kurd û dostên gelê me.

Ew ji bo jîyan û pêşveçûna xwe, hewcê alîkarî û tevkeriya her Kurdê welatparêz e.

Himdarên Enstîtuya Kurdî :

CEGERXWÎN, Ordîxanê CELÎL:
Heciyê CINDÎ, Yılmaz GÜNEY,
HEJAR, KENDAL, Qanatê KURDO,
REMZÎ, Osman SEBRÎ, İsmet Şerîf
VANLÎ, Tewfîq WEHBÎ, Nûredîn
ZAZA.

ئەنستیتووێ کورد

ئەنستیتووێ کورد مەلەبەندیکی کۆلتوویری سەر بەخۆیە. لە مانگی فێفریە ١٩٨٣ بە کۆشی چەندان رووناکبیری کوردی هەموو بەشەکانی کوردستان دەمەزرا. ئاماڵجسی بەشداربوونە لە خەبات بوو پاراستن و پەرەپێدانی کۆلتوویری گەلی کوردە

کۆکردنەوێ گەنجینە کۆلتوویری کورد، نووسینی فەرھەنگ و رێزمانی کوردی، لیکۆلینەوێ دەربارە ئەدەب و ھونەر و میژووێ کورد، چاپکردنی گۆڤار و کتیی کوردی، ئامادەکردنی کاسیت و قەوان و فلمی کوردی، ئەمانە بنچینە کۆلتوویری چالاکی بەکانی ئەنستیتوون.

ئەنستیتوو دەبەوێ بێ بە جیگای کارکردن بوو هەموو زمانناس، نووسەر، میژووناس، ھونەرمەند و رووناکبیریکی کورد و دوستی کورد. بوو مانەوێ ئەنستیتوو و پەرە سەندنی، پێویستی بە ھاوکاری و بەشداربوونی هەموو کوردیکسی نیشتمان پەرۆەر ھەیە.

شوبھا

کونکرکی روونا کبیریا کشتیہ

ژماره ۳ / شوبھا تی ۱۹۸۵